LEERBOEK | NEDERLANDS | 6E EDITIE | 1 VWO +

Nieuw Nederlands

Noordhoff Uitgevers

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: *Grafisch ontwerp Duko Hamminga*
Conceptontwerp omslag: *nu:amsterdam/nu:rotterdam*
Vertaling vormgeving omslag: *Grafisch ontwerp Duko Hamminga*
Omslagfoto: *Hollandse Hoogte*
Illustraties: *Flos Vingerhoets, Haarlem*

0 / 16

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

ISBN 978-90-01-88074-3

Nieuw Nederlands

1 vwo +

Eindredactie:
Willem Steenbergen
Marlies Schouwstra

Auteurs:
Annie van der Beek
Jan Erik Grezel
Iris Huisman
Margreet Kooiman
Jet Meerkerk
Willem Steenbergen
Marit Vos

Noordhoff Uitgevers Groningen

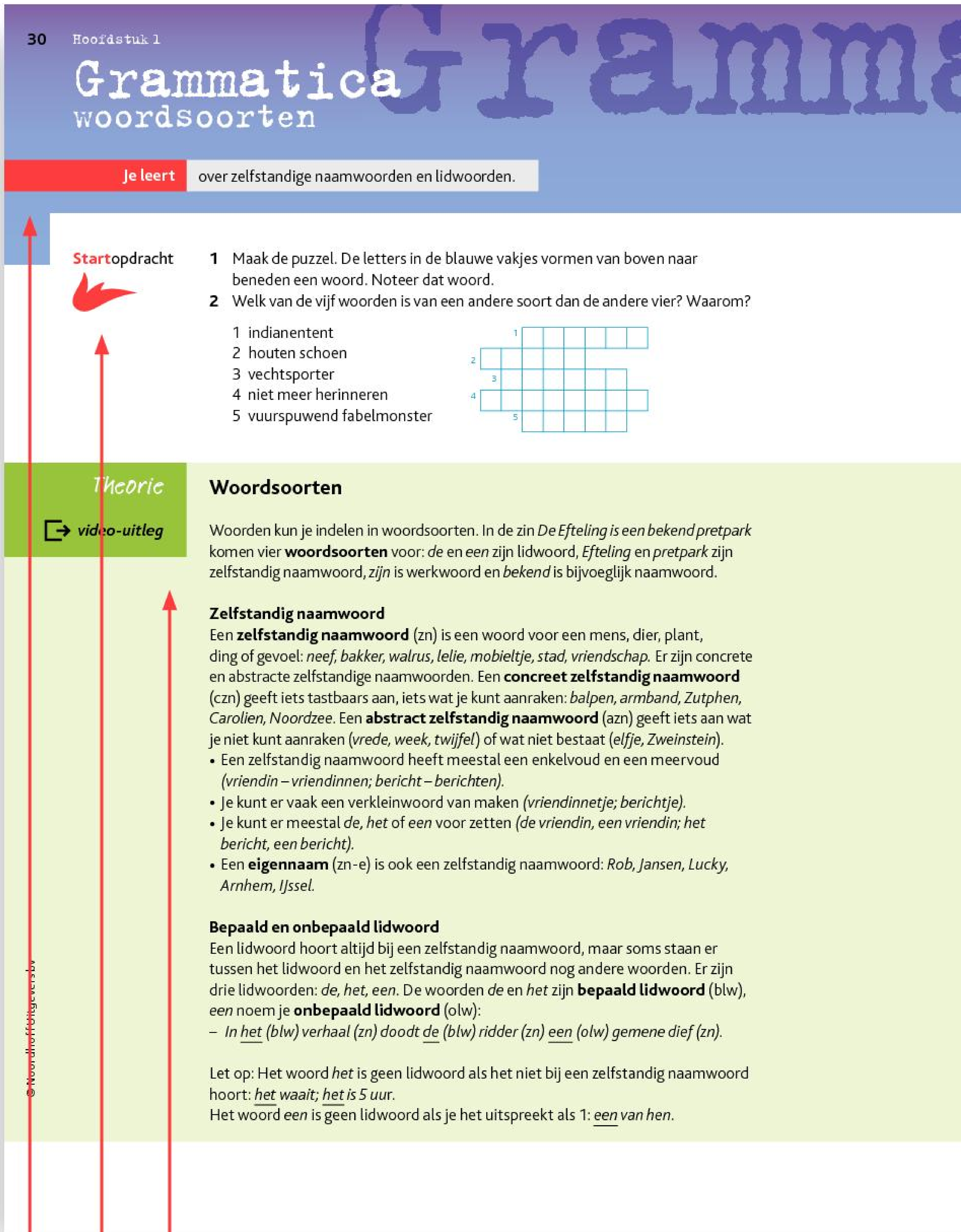
Hoe werk je met Nieuw Nederlands

De quiz en De brug
Je kunt het schooljaar beginnen met een quiz waarin je kunt laten zien hoe goed je het Nederlands beheerst. Als het nodig is, kun je na de quiz extra oefenen met *De brug*. Die vind je vanaf bladzijde 234. *De brug* helpt je alvast voorbereiden op de gewone hoofdstukken in dit boek.

Hoofdstukken
Nieuw Nederlands bestaat uit zes hoofdstukken. Elk hoofdstuk heeft dezelfde vaste indeling:
- Lezen
- Schrijven
- Kijken en luisteren
- Spreken en gesprekken
- Woordenschat
- Grammatica
- Formuleren
- Spelling
- Praktijkopdracht

Poëzie en fictie
Achter in dit boek vind je het onderdeel *Poëzie en fictie*: bladzijden vol leesplezier met fragmenten uit spannende romans en boeiende gedichten. Ook word je uitgedaagd om zelf in de pen te klimmen.

Nieuw Nederlands Online
Op Nieuw Nederlands Online kun je alle opdrachten uit het boek maken. Je vindt er alles wat bij de opdrachten hoort, zoals video's en formulieren. Als je de opdrachten online maakt, kun je een eigen route volgen met herhaalopdrachten of steropdrachten. Je kunt online ook oefenen voor de toets en video-uitleg van de theorie bekijken.

30 Hoofdstuk 1

Grammatica
woordsoorten

Je leert over zelfstandige naamwoorden en lidwoorden.

Startopdracht

1 Maak de puzzel. De letters in de blauwe vakjes vormen van boven naar beneden een woord. Noteer dat woord.
2 Welk van de vijf woorden is van een andere soort dan de andere vier? Waarom?

1 indianentent
2 houten schoen
3 vechtsporter
4 niet meer herinneren
5 vuurspuwend fabelmonster

Theorie
video-uitleg

Woordsoorten

Woorden kun je indelen in woordsoorten. In de zin *De Efteling is een bekend pretpark* komen vier **woordsoorten** voor: *de* en *een* zijn lidwoord, *Efteling* en *pretpark* zijn zelfstandig naamwoord, *zijn* is werkwoord en *bekend* is bijvoeglijk naamwoord.

Zelfstandig naamwoord
Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant, ding of gevoel: *neef, bakker, walrus, lelie, mobieltje, stad, vriendschap.* Er zijn concrete en abstracte zelfstandige naamwoorden. Een **concreet zelfstandig naamwoord** (czn) geeft iets tastbaars aan, iets wat je kunt aanraken: *balpen, armband, Zutphen, Carolien, Noordzee.* Een **abstract zelfstandig naamwoord** (azn) geeft iets aan wat je niet kunt aanraken (*vrede, week, twijfel*) of wat niet bestaat (*elfje, Zweinstein*).
- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud *(vriendin – vriendinnen; bericht – berichten).*
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken *(vriendinnetje; berichtje).*
- Je kunt er meestal *de, het* of *een* voor zetten *(de vriendin, een vriendin; het bericht, een bericht).*
- Een **eigennaam** (zn-e) is ook een zelfstandig naamwoord: *Rob, Jansen, Lucky, Arnhem, IJssel.*

Bepaald en onbepaald lidwoord
Een lidwoord hoort altijd bij een zelfstandig naamwoord, maar soms staan er tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord nog andere woorden. Er zijn drie lidwoorden: *de, het, een*. De woorden *de* en *het* zijn **bepaald lidwoord** (blw), *een* noem je **onbepaald lidwoord** (olw):
– *In het (blw) verhaal (zn) doodt de (blw) ridder (zn) een (olw) gemene dief (zn).*

Let op: Het woord *het* is geen lidwoord als het niet bij een zelfstandig naamwoord hoort: *het waait; het is 5 uur.*
Het woord *een* is geen lidwoord als je het uitspreekt als 1: *een van hen.*

In de theorie worden de begrippen uitgelegd die je nodig hebt. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online video-uitleg van de theorie bekijken.

Je begint altijd met de startopdracht. Hierin maak je kennis met de nieuwe lesstof.

'Je leert' geeft aan wat je gaat leren. Dat is het doel van de les.

Opdracht **1**

Bekijk de cursief gedrukte woorden.
1 Zoek de zelfstandige naamwoorden en noteer ze onder elkaar. De eerste letters vormen dan samen een woord. Noteer dat woord.
2 Onderstreep de zelfstandige naamwoorden die geen meervoud hebben.
3 Omcirkel de zelfstandige naamwoorden die geen enkelvoudsvorm hebben.
4 Van welke zelfstandige naamwoorden kun je geen verkleinwoord maken?
zulke – wenskaart – niemand – onzin – jullie – Overijssel – banaal – huilend – regel – voordelig – dwerggeit – waarschijnlijk – ergeren – Bert – zij – eigendom – nachtzuster – jammerde – onkosten – ergernis – waardeer – meester – het – informatie – zilveren – notulen – hiernaast – dynamisch – goud – nevelig – stom

Opdracht **2**

1 Neem de vetgedrukte woorden uit tekst 1 over en zet erachter: concreet zelfstandig naamwoord (czn), abstract zelfstandig naamwoord (azn) of eigennaam (zn-e).
2 Neem de onderstreepte woorden over en zet erachter: bepaald lidwoord (blw), onbepaald lidwoord (olw) of geen lidwoord (geen lw).

Tekst 1

Vrienden voor het leven

1 Achilles en Patroklos zijn boezemvrienden uit de Griekse mythologie. **2** Patroklos heeft Achilles ontmoet in het **paleis** van diens vader Peleus. **3** Patroklos is daarheen gevlucht, omdat hij tijdens een **ruzie** over het dobbelspel, een van zijn vrienden heeft gedood. **4** Hij groeit op aan het hof van Peleus en raakt bevriend met Achilles. **5** Ze zijn dikwijls samen te vinden.
6 Tijdens de oorlog tegen **Troje**, een conflict om de mooie **Helena**, strijden de twee vrienden in het leger van de Grieken. **7** Daar krijgt Achilles het aan de stok met zijn eigen **legeraanvoerder**, Agamemnon.
8 Hun onderlinge verstandhouding verslechtert snel en Achilles wil niet meer voor Agamemnon vechten.
9 Daardoor krijgen de **Grieken** het moeilijk.
10 Patroklos trekt dan Achilles' **wapenrusting** aan en werpt zich in het krijgsgewoel. **11** De soldaten denken dat de sterke Achilles weer meedoet en dat verhoogt het **moreel**: het gaat weer beter met de strijd.
12 Door het **succes** overmoedig geworden achtervolgt Patroklos de Trojanen, maar in een spectaculair gevecht met veel fysiek geweld verliest hij het van Hektor en vindt hij de dood.

Opdrachten op een hoger niveau zijn gemarkeerd met een ster. Je docent vertelt of je deze opdracht wel of niet maakt.

Opdracht **3***

1 Bedenk vijf zinnen die samen de volgende woordsoorten bevatten: de beide bepaalde lidwoorden; het woordje *het* als niet-lidwoord; *een* als onbepaald lidwoord; het woordje *een* als niet-lidwoord; concrete zelfstandige naamwoorden; abstracte zelfstandige naamwoorden; eigennamen.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Zoek in elkaars zinnen alle bovengenoemde woordsoorten op.

'Ik kan/weet' geeft aan wat je hebt geleerd. Ook staat er bij welk referentieniveau daarbij hoort.

Ik kan/weet
- (concrete en abstracte) zelfstandige naamwoorden herkennen. 1F
- (bepaalde en onbepaalde) lidwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Opdrachten waarvoor je online moet werken of waarbij je een formulier of een filmpje kunt vinden, kun je herkennen aan dit symbool.

Je kunt online extra opdrachten maken. Je kunt ook je eigen route volgen door alle opdrachten uit het boek online te maken.

Inhoud

De

Ik bedoel, welke leerling
de hoofdprijs
niet de essentie
Nee hè? Ging het
zelf te
in staat

quiz

De brug

Met Nieuw Nederlands leer je meer over de Nederlandse taal. Veel van wat je gaat leren, zul je herkennen van de basisschool, zoals spelling en woordenschat. Misschien vind je Nederlands makkelijk of juist heel moeilijk? Als Nederlands lastig voor je is, kun je extra oefenen met de opdrachten uit *De brug*.

Doe de quiz!

Twijfel je of *De brug* je kan helpen? Door de quiz te maken, weet je of het een goed idee is om aan de slag te gaan met *De brug*. Tijdens de quiz krijg je vragen over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. Je kunt de quiz in je eentje online maken of met de hele klas tegelijk. Als je de quiz samen met je klas maakt, is je docent de quizleider.

Je kunt de quiz ook zelf online maken.

Zo gebruik je De brug

Voordat je aan een nieuw hoofdstuk begint, kun je met *De brug* alvast een begin maken. Bij elk hoofdstuk vind je een korte, heldere uitleg van (een deel van) de theorie en een aantal korte opdrachten over Lezen, Grammatica, Formuleren en Spelling. Met *De brug* maak je een goede start met het hoofdstuk. Je vindt *De brug* vanaf bladzijde 234.

Je kunt alle opdrachten uit De brug *ook online maken.*

Hoofdstuk 1

Vrienden

Kampioen galgje

Ben jij supergoed in galgje? Of heb jij weleens scrabble gespeeld? Bij dit soort taalspelletjes speel je met woorden. Zo moet je soms een code kraken, de betekenis raden of zelf een woord maken. Let maar op, je komt ze overal tegen: op de televisie, in de krant of als app voor je telefoon. Welke taalspelletjes speel jij weleens met je vrienden en familie?

Zoek zelf een leuke taal-app om uit te proberen.

Balpenvriend

Je kunt nieuwe woorden maken door twee woorden aan elkaar te plakken, zoals snelweg en klapzoen. We noemen dat samenstellingen. Als je maffe woorden wilt verzinnen, kun je van twee samenstellingen een nieuwe samenstelling maken. Bijvoorbeeld: eigenwijs en wijsneus worden samen eigenwijsneus. Bedenk zelf vijf van dit soort samenstellingen. Het kan niet gek genoeg zijn!

Cryptogram

Een **cryptogram** is een lastige woordpuzzel. Je leest een omschrijving die op het eerste gezicht nergens op slaat, zoals *zwart-wit dier tegen de kou (3 letters)*. Je moet het woord raden dat bij de omschrijving hoort. Een das is een zwart-wit dier van drie letters, en je draagt ook een das tegen de kou. Het antwoord is daarom *das*. Het woord cryptogram komt van het Griekse woord ‘kryptos’ dat ‘verborgen’ betekent.

Maak het cryptogram.

Lezen

Je leert het onderwerp van een tekst bepalen.

Startopdracht

Bekijk tekst 1.

1 Waar gaat deze tekst over?
2 Waardoor zie je dit?

Tekst 1

Een dorp vol poppen

[1] In het Japanse plattelandsdorpje Nagoro wonen nog maar een paar mensen. Iedereen is verhuisd naar de stad, op zoek naar werk. Een eenzame achterblijfster vindt het maar een ongezellige boel. Daarom vult ze het lege dorp langzaam weer op met poppen.
[2] Een jaar of veertig geleden woonden er 150 mensen in Nagoro. Nu nog maar dertig. De meesten zijn bejaard. De 65-jarige Tsukimi Ayano is een van hen. Zij vindt de leegloop van haar woonplaats verschrikkelijk. Om de verlaten straten en huizen weer een beetje bewoond te laten lijken, begon Ayano dertien jaar geleden poppen te maken. Het zijn vaak versies van mensen die ooit in het dorp woonden maar nu verhuisd of gestorven zijn.

Meer poppen dan mensen
[3] Ondertussen wonen er al meer poppen in Nagoro dan er ooit mensen hebben gewoond. Ayano heeft al 350 nieuwe dorpsbewoners geknutseld! 'En zolang ik nog gezond ben, blijf ik ermee doorgaan', zei ze tegen een tv-zender.

Naar: Cora van der Weij, www.7days.nl, op 15 juli 2015

Theorie

video-uitleg

Het onderwerp van een tekst

Elke tekst gaat ergens over. Dat noem je het **onderwerp** van een tekst. Je kunt met één woord of met een paar woorden zeggen wat het onderwerp is, bijvoorbeeld: *vriendschap*, *voetbal* of *het ontstaan van een file*. Als je weet wat het onderwerp van een tekst is, dan begrijp je de tekst beter als je hem helemaal gaat lezen.
Om het onderwerp te vinden, hoef je een tekst niet helemaal te lezen. Je leest de tekst alleen **oriënterend**, dat wil zeggen: je bekijkt de tekst en je leest de eerste **alinea**. Alinea's zijn de (genummerde) kleine stukjes waarin een tekst verdeeld is.

Zo vind je het onderwerp van een tekst

1 Bekijk de tekst:
  - Kijk naar de **titel**.
  - Kijk naar de **illustraties** (plaatjes, foto's, lijstjes, rijtjes of schema's).
  - Kijk naar eventuele **tussenkopjes** (de 'titels' van tekstgedeeltes).
  - Let op **anders gedrukte woorden** (**vet**, *cursief*, GROOT of gekleurd).
2 Lees de eerste alinea; soms is die vetgedrukt.
3 Geef antwoord op de vraag: waarover gaat deze tekst?

Opdracht
1

Lees tekst 2 oriënterend.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Waaraan zie je dat?
3 Welke sociale media gebruik jij?
4 Hoeveel tijd besteed je hieraan per dag? Vind je dat veel of weinig?

Lees tekst 2 nu helemaal.
5 Bij welke alinea('s) hoort het tussenkopje 'Bevestiging'?
6 Welk voorbeeld van een airbag voor sociale media wordt in de tekst genoemd?
7 Onder aan de tekst staat: 'Naar: Arjen van Veelen, Flow, 02-2015'. Wat betekent dat?
8 Vind je de titel bij de tekst passen? Waarom (niet)?
9 Is de auteur volgens jou verslaafd aan sociale media? Geef met een voorbeeld uit de tekst aan waarom (niet).

Tekst 2
Smartphone-verslaving is niet zo erg

[1] Toen ik laatst midden in een prachtig bos was, had ik geen internet. Daardoor kon ik mijn foto's niet meteen op Facebook delen en dat vond ik jammer. Toch had die ervaring ook iets prettigs.

Speciaal voor Facebook
[2] Ik ben niet de enige die in het bos een berichtje op Facebook wil zetten. Het is tegenwoordig al zo ver gekomen dat mensen speciaal dingen gaan ondernemen om daarover iets op Facebook te schrijven. Is dat zorgelijk? Ik denk het niet. Een verslaving aan sociale media is de enige verslaving die niet per se ongezond is, want je krijgt alleen veel informatie binnen. Toen de auto werd uitgevonden, zeiden mensen: 'Die gaat te snel, dat is gevaarlijk.' Daar hadden ze gelijk in en daarom werden de rem, de gordel en de airbag uitgevonden. In die fase zitten we nu met de sociale media: het is tijd voor airbags.

Bevestiging
[3] Onze verslaving is heel verklaarbaar, omdat je via sociale media de bevestiging krijgt dat je ertoe doet. Dat is wat mensen willen horen. Als je een marathon loopt en niemand staat aan de kant van de weg te applaudisseren, waarom zou je dan blijven rennen? Het applaus dat je via sociale media krijgt, is net zo bevredigend.

[4] Ik heb op mijn telefoon een programma geïnstalleerd waarmee je voor een bepaalde tijd je internet kunt blokkeren. Die app heet Freedom en stelt de vraag: 'Hoeveel minuten wil je vrij zijn?' Je kunt zelf de tijdsduur instellen en vervolgens wordt gedurende die tijd het internet geblokkeerd.
[5] Hoe leuk een smartphone met Facebook en internet ook is, het is soms moeilijk om er niet te veel tijd aan kwijt te zijn. Gelukkig worden er steeds meer 'airbags' ontworpen waar iedereen gebruik van kan maken. Daarom zal ik de volgende keer in het bos niet meteen in paniek raken omdat ik een foto niet kan delen.

Naar: Arjen van Veelen, Flow, 02-2015

Opdracht
2

Lees tekst 3 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Heb jij weleens de behoefte gevoeld om een geheim te delen met iemand? Waarom wilde je dat?

Lees tekst 3 nu helemaal.

3 'Dat kunnen juridische consequenties zijn (je hebt iets gestolen) [...].' (al. 3) Wat is de juridische consequentie van het voorbeeld 'je hebt iets gestolen'?
A Anderen willen niet meer met je omgaan.
B Je bent strafbaar voor de wet.
C Je schaamt je voor jezelf.

4 'Zeker als het om iets spectaculairs gaat, is het bijna zeker dat een geheim wordt doorverteld. Mensen krijgen namelijk aandacht als ze iets bijzonders vertellen.' (al. 2) In alinea 4 worden nog meer redenen genoemd om geheimen door te vertellen. Noem er drie.

5 Onderstaande woorden staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar en zet de betekenis erachter. Die vind je in de tekst.
a smeuïge (al. 2)
b merkwaardig (al. 4)
c communiceren (al. 4)
d manipuleren (al. 5)
e opzadelen met (al. 6)

6 Past het tussenkopje 'Pijnlijke afwijzing' het meest bij alinea 3, bij alinea 4 of bij alinea 5? Leg je keuze uit.

7 'Zodra een geheim in de weg zit en belastend wordt, moet je gaan praten.' (al. 6) Wat wordt daarmee bedoeld?

8 Wismeijer noemt drie eigenschappen die degene aan wie je het geheim vertelt, moet bezitten (al. 6). Welke eigenschappen zijn dat?

9 Welke andere eigenschappen vind jij ook belangrijk?

10 'Vertel je dus iemand in vertrouwen dat je tot je schaamte moest huilen toen je de kat moest laten inslapen, dan zal dat waarschijnlijk niet doorverteld worden.' (al. 2) Bedenk een geheim waarvan het waarschijnlijk is dat het wel wordt doorverteld.

Opdracht
3 ✱

Lees tekst 3 nog een keer.

1 De laatste alinea is vooral:
A een advies
B een conclusie
C een nieuwe vraag
D een samenvatting

2 Waarom heb je voor A, B, C of D gekozen?

Tekst 3

Geen geheim is veilig

[1] Een geheim is een geheim omdat iets geheim is. Toch vertellen we vroeg of laat vaak aan een ander wat we zo graag verborgen wilden houden. Waarom delen we onze geheimen? Zonder risico is dat gepraat immers niet.
[2] Andreas Wismeijer schreef het boek *Geheimen*. 'Mensen vinden het moeilijk om een geheim te bewaren', zegt hij. 'Zeker als het om iets spectaculairs gaat, is het bijna zeker dat een geheim wordt doorverteld. Mensen krijgen namelijk aandacht als ze iets bijzonders vertellen.' Vertel je dus iemand in vertrouwen dat je tot je schaamte moest huilen toen je de kat moest laten inslapen, dan zal dat waarschijnlijk niet doorverteld worden. Vertel je iemand in vertrouwen dat je nog een geheime broer hebt, waar niemand van weet, dan is de kans groot dat je verhaal gaat rollen. Want leuk of niet, het is smeuïge informatie.

Pijnlijke afwijzing

[3] De reden dat mensen geheimen hebben, is dat ze bang zijn voor eventuele consequenties. Dat kunnen juridische consequenties zijn (je hebt iets gestolen), maar ook sociale consequenties (je hebt een vriendin voor schut gezet). Mensen hebben ook geheimen, omdat ze niet willen dat andere mensen een negatief beeld van hen krijgen. Dat jij eraan twijfelt of je wel een goede vriend/vriendin bent is één, maar je wilt niet dat anderen daardoor ook gaan twijfelen aan jou.

[4] Het draait bij het hebben van geheimen om de vrees afgewezen te worden, wat voor een groepsdier als de mens zeer pijnlijk is. Maar met geheimen is iets merkwaardigs aan de hand. Het doel van het geheim is dat je iets verborgen houdt waarvan je vreest dat je er sociaal op afgerekend wordt. Waarom overweeg je dan toch het te delen met iemand? Dat lijkt misschien vreemd, maar omdat we extreem sociale wezens zijn, delen we een geheim toch. We communiceren nu eenmaal graag. Geheimen delen bindt. Wismeijer: 'De mens is nieuwsgierig. Iedereen wil graag dingen van een ander weten. Je wordt geaccepteerd als je iets vertelt. Je laat de ander ook weten: ik vertrouw jou. Jij zit in mijn groep van vertrouwelingen.'
[5] Het delen van een geheim lucht ook op. Volgens Wismeijer is het níét vertellen van een geheim geen goed idee, omdat de mens een grote behoefte heeft te delen wat hem bezighoudt. Praten over je persoonlijke situatie en je twijfels is wat je nodig hebt en daarbij maakt het niet uit of je gevoelens positief of negatief zijn. Het hebben van een geheim vraagt veel energie. Je moet liegen, manipuleren, onthouden tegen wie je ook alweer wát hebt gezegd. Dat anderen jouw geheim weer kunnen doorvertellen, maakt het er niet makkelijker op. Als je je geheim deelt, dan heb je hier geen last van.

Niet aan iedereen

[6] Zodra een geheim in de weg zit en belastend wordt, moet je gaan praten. Dat vraagt wel om sociaal goochelwerk, gezien de risico's die aan het delen van geheimen zitten. 'Je kunt er bijna van uitgaan dat je geheim wordt doorverteld, zeker als het een smeuïg verhaal is', zegt Wismeijer. 'Het is dus van belang om je geheim alleen te vertellen aan iemand die het zeker niet doorvertelt. Daarnaast zoek je ook iemand die zonder oordeel is. Tot slot,' aldus Wismeijer, 'moet iemand ook iets kunnen met jouw informatie. Je mag een ander niet opzadelen met een geheim dat vervolgens voor hem een last wordt.' Een geheim is nooit veilig, hooguit in goede handen.
[7] Mensen delen hun geheimen graag. Daardoor zitten ze lekkerder in hun vel en voelen ze zich geaccepteerd door de groep. Pas alleen wel op, want zodra je een geheim gedeeld hebt, is het niet meer alleen jouw geheim!

Naar: Monique Kitzen, Quest Psychologie, april 2015

Opdracht 4

Lees tekst 4 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Ben jij weleens met andere dingen bezig tijdens het leren? Denk je dat dat van invloed is op je resultaten? Waarom (niet)?

Lees tekst 4 nu helemaal.

3 De woorden *a* t/m *f* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a cognitieve (al. 2)	– algemene
b fascinerend (al. 2)	– enthousiast
c fictieve (al. 3)	– heel interessant; boeiend
d gretig (al. 3)	– hoe je kunt leren
e erkent (al. 4)	– niet echt
f globale (al. 4)	– geeft toe

4 In alinea 3 worden verschillende woorden of groepjes woorden gebruikt die het tijdsverloop van het onderzoek duidelijk maken. Noteer die vier woorden of woordgroepen.

5 ‘Daarna moesten alle proefkonijnen een oefentoets maken in de schoolbibliotheek.’ (al. 3) In alinea 4 staat kritiek op deze manier van onderzoek doen. Wat is de kritiek?

6 Bekijk de titel nog eens. Wat vind je ervan? Kies A of B en vul aan.
A Dit is een goede titel, omdat …
B Dit is geen goede titel, omdat …

7 Bekijk de twee tussenkopjes. Leg uit waarom ze wel of niet goed de inhoud weergeven van de alinea’s die eronder staan.

8 ‘Het zou hypocriet zijn als we wel iedereen de les lezen, maar niet ons eigen leergedrag veranderen.’ (al. 5) Wat wordt bedoeld met ‘hypocriet’?

9 Waarom zou de proefpersonen eerst gevraagd zijn naar hun mening over chatten en gamen tijdens het leren? (al. 3)

10 Wat vind je ervan dat de broers alsnog hun telefoon weleens naast hun leerwerk houden?

Opdracht 5 ✱

1 In tekst 4 staan enkele uitdrukkingen. Noteer de betekenis.
a (iemand) de mond snoeren (al. 1)
b een kolfje naar de hand (al. 2)
c op eigen houtje (al. 2)
d zwart-op-wit (al. 5)
e met hangende pootjes (al. 5)
f over de streep trekken (al. 5)
g de les lezen (al. 5)

2 Wat is het verband tussen alinea 3 en 4?

Tekst 4

'Onze moeder had toch gelijk, helaas'

[1] Ze wilden hun zeurende moeder de mond snoeren met hun eigen wetenschappelijke onderzoek. Maar helaas, mislukte dát even! De Amerikaanse broers Colin (16) en Corter (18) Norick onderzochten of chatten en gamen tijdens het leren voor lagere toetscijfers zorgt. Het antwoord kun je vast wel raden.
[2] 'Vorig jaar zaten Corter en ik een keer te gamen terwijl we ons huiswerk maakten. Dat kan toch nooit goed zijn, verzuchtte onze moeder toen ze dat zag. Maar volgens ons kon je prima leren en tegelijkertijd iets anders doen', blikt Colin terug. 'We besloten het te onderzoeken om haar ongelijk te bewijzen.' Dat leek een kolfje naar de hand van de broers, die behoorlijke *sciencefreaks* zijn. Puur voor de lol bewezen ze eerder al op eigen houtje dat visoliesupplementen tieners helpen om 10% meer te onthouden. 'Dat soort projecten vinden we gewoon leuk om te doen. Het helpt me ook bij mijn studiekeuze. Ik merk dat ik cognitieve functies heel erg fascinerend vind. Ik zoek dus een studie waarin ik me daar verder in kan ontwikkelen.'

Andere verwachtingen

[3] De jongens mochten van hun leraren in totaal 47 medeleerlingen als proefpersonen inschakelen. Eerst werd de jongeren gevraagd of ze dachten dat andere dingen doen (zoals appen en spelletjes spelen) tijdens het leren in hun nadeel werkte. 'Ongeveer 50% had de indruk dat het helemaal geen kwaad kon. Veel anderen vonden het niet zo'n ramp.' Daarna moesten alle proefkonijnen een oefentoets maken in de schoolbibliotheek. In alle rust, zonder game- of chat-afleiding. Niet veel later maakten de jongeren een vergelijkbare tweede toets, maar nu kregen ze elke anderhalve minuut een berichtje van Bob. 'Bob was onze fictieve chatpersoon. Tijdens de toets stuurde hij de leerlingen berichtjes' Terwijl de scholieren de opgaven maakten, beantwoordden ze gretig de berichtjes van Bob. Dat was slecht voor hun toetsresultaat, zo bleek later. Bobs aandachttrekkerij zorgde ervoor dat de cijfers gemiddeld 10% lager uitvielen dan die van de eerste toets.
[4] Toch lijkt afgeleid worden tijdens het maken van een proefwerk niet hetzelfde als afgeleid worden

tijdens het leren. 'Dat klopt', erkent Colin. 'Maar omdat iedereen op een andere manier en snelheid leert, is het niet mogelijk om leerlingen dan goed met elkaar te vergelijken. Dit onderzoek geeft wel een globale indruk van wat afleiding tijdens het leren met je doet.' Bovendien maakten de jongeren na afloop nog een derde toets, een soort geheugentest over de gemaakte toetsen. 'Daaruit bleek dat de scholieren veel meer hadden onthouden van de eerste toets, die zonder afleiding was gemaakt, dan van de tweede.'

Prijs

[5] Toen de resultaten zwart-op-wit stonden, gingen de Noricks met hangende pootjes naar hun moeder. Ze had dus toch gelijk. 'Dat vonden we wel jammer. Sommige medeleerlingen geloofden ons trouwens niet, of wilden ons niet geloven, terwijl het onderzoek toch wetenschappelijk juist is uitgevoerd.' De broers wonnen er zelfs de derde prijs mee op een grote wetenschapswedstrijd. Dat trok veel medeleerlingen over de streep om toch regelmatig hun telefoon weg te leggen. Ook de broers doen dat tegenwoordig, maar wel met tegenzin. 'Het zou hypocriet zijn als we wel iedereen de les lezen, maar niet ons eigen leergedrag veranderen.'
[6] In plaats van gemiddeld eens per week zet Colin nu zo'n drie keer per week zijn smartphone en computer uit als hij aan zijn huiswerk begint. 'Niet altijd, nee. Ik kies er bewust voor. Bij grote toetsen of moeilijke vakken wel. Maar bij makkelijke stof kan ik nog best met meerdere dingen tegelijk bezig zijn.'

Naar: Kim Einder, 7 Days, 12 juni 2015

Ik kan/weet
- oriënterend lezen om het onderwerp van een tekst te bepalen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert begrijpelijk schrijven.

Startopdracht

Lees de tekst.

1 Wat is de belangrijkste informatie in het blogbericht van Alicia?

2 Welke noodzakelijke informatie ontbreekt?

Superstom

M'n sleutelhanger kwijt, met m'n kluissleutel eraan. Verloren tussen hier en school. Bij de conciërge kan ik een reservesleutel krijgen, maar dan moet ik 15 euro dokken. Dat heb ik nou niet. Hellup! Heeft iemand m'n sleutelhanger gevonden?
Groetjes, Alicia-Lost-Keys

Theorie

video-uitleg

Begrijpelijk schrijven

Als je schrijft, wil je dat de lezer van je tekst in één keer begrijpt wat je bedoelt. Daarom moet je goed nadenken over ieder woord en iedere zin. Je tekst is begrijpelijk als de informatie in de tekst **volledig** en **duidelijk** is.

Zo schrijf je begrijpelijk
- Bedenk waarover je wilt schrijven. Maak een kladversie.
- Controleer daarna de inhoud van je tekst:
  - Is de tekst volledig? Weet de lezer nu alles wat hij moet weten?
  - Is de tekst duidelijk? Begrijpt de lezer alles wat er staat?
- Vul je tekst eventueel aan of maak de tekst duidelijker.
- Controleer tot slot de vorm van de tekst. Is de tekst **foutloos**?
  - Heb je geen woorden of letters vergeten?
  - Staan er geen spelfouten of andere taalfouten in de tekst?
  - Begint elke zin met een hoofdletter en eindigt elke zin met een punt, vraagteken of uitroepteken?

Opdracht **1**

Je hebt een sleutelhanger gevonden en die bij de conciërge afgeleverd. Schrijf in drie zinnen een reactie op tekst 1, een bericht aan Alicia: meld je vondst, geef een advies en een tip om problemen met de conciërge te voorkomen.

Opdracht **2**

Er wordt een film gemaakt om jouw school aan te prijzen bij leerlingen van groep 8 en hun ouders. Er zijn vier rollen voor leerlingen: twee jongens en twee meisjes. Wie mee wil spelen, stuurt een mailtje naar de regisseur, mevrouw Lens. Daarin moet staan: volledige naam, klas, ervaring met acteren en beschikbare tijd.

Lees tekst 1. Dit is het mailtje van Robin aan mevrouw Lens.

1 Welke gegevens ontbreken in de mail?
2 Welke informatie is onduidelijk?
3 Wat is overbodig? Waarom?

Tekst 1

Aan: Lens, M.L. (mllens@willemeencollege.nl)
Onderwerp: Gaaf

Hallo mevrouw,

Ik ben Robin en zit in de brugklas. Het lijkt me heel gaaf om mee te spelen in de promovideo. Ik doe aan zwemmen en zit op pianoles. Op school gaat het goed. Normaal gesproken heb ik door de week huiswerk, maar dat kan ik ook in het weekend doen.

Groetjes,
Robin

Opdracht 3

Je gaat net als Robin solliciteren naar een rol in de promovideo.

1 Noteer twee punten die jou geschikt maken voor een van de rollen.
2 Noteer de belangrijkste gegevens over jou die mevrouw Lens moet weten.
3 Schrijf het mailtje.
4 Controleer de vorm van de tekst.
5 Wissel de tekst uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar. Gebruik het feedbackformulier.

Opdracht 4

Werk in tweetallen.
Je mentor laat jullie een uitnodiging maken voor een klassenfeest in november.

1 Overleg over de informatie die in de uitnodiging moet staan en noteer die. Denk aan datum, tijd, plaats, kledingvoorschrift, taken enzovoort.
2 Schrijf de tekst voor de uitnodiging en zoek twee geschikte illustraties.
3 Controleer of alle informatie in de tekst staat.
4 Controleer de vorm. Is de tekst foutloos en netjes?
5 Wissel de uitnodiging uit met die van een ander tweetal en geef elkaar commentaar. Gebruik het feedbackformulier.

Ik kan/weet
- een korte, duidelijke, volledige en foutloze tekst schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een interview beoordelen.

Startopdracht

1. Naar wat voor interviews kijk jij weleens op tv?
2. Noem een aantal vaste elementen die (bijna) altijd in interviews voorkomen en bespreek ze met een klasgenoot.
3. Wanneer vind jij een interview goed?

Theorie

video-uitleg

Een interview beoordelen

Als je kijkt en/of luistert naar een **interview**, krijg je veel informatie. De informatie die je krijgt door wat er precies gezegd wordt, noemen we de **verbale communicatie**. Als je precies luistert, kun je iets zeggen over de manier waarop de interviewer vragen stelt en de geïnterviewde antwoorden geeft:

- Kan de geïnterviewde zelf zijn antwoord formuleren of kan hij alleen maar met ‘ja’ of ‘nee’ antwoorden?
- Wordt de geïnterviewde aangemoedigd om verder te vertellen?
- Geeft de geïnterviewde wel antwoord op alle vragen?
- Geeft de geïnterviewde uitgebreid of heel kort antwoord op de vragen?

Je krijgt ook informatie door te kijken naar de lichaamstaal: hoe zitten de sprekers, hoe kijken ze? Dit noemen we de **non-verbale communicatie**. Als je goed kijkt naar de interviewer en de geïnterviewde, kun je iets zeggen over:

- hun gezicht: kijken ze elkaar aan, glimlachen ze naar elkaar of knikken ze als ze elkaar begrepen hebben?
- de rest van hun lichaam: zitten ze naar elkaar toe gedraaid, rechtop of juist onderuitgezakt?
- hun gevoel: zijn de personen ontspannen of lijken ze gestrest?

Zowel door verbaal als door non-verbaal gedrag zendt iemand signalen uit. Die signalen hebben invloed op hoe een gesprekspartner zich voelt.

Opdracht 1

Bekijk de foto’s. Geef bij elke foto aan welke emotie erbij hoort. Kies uit: *afschuw – angst – blijdschap – boosheid – minachting – neutraal – verbazing – verdriet.*

Opdracht
2

Bekijk het fragment uit *Basta* over vriendschap. Lees eerst de vragen, zodat je weet waar je tijdens het kijken op moet letten.

1. Welke redenen kunnen mensen volgens de interviewer hebben om met elkaar bevriend te zijn?
2. Wat is volgens de meisjes (Raoia en Yasmina) het verschil tussen hun vriendschap en hun vriendschappen op sociale media?
3. Hoe zorgt de interviewer er non-verbaal voor dat de meisjes zijn vragen precies en uitgebreid beantwoorden? Noem ten minste drie dingen die hierbij helpen.

Opdracht
3

Lees eerst de vragen en bekijk dan het tweede fragment uit *Basta*, waarin twee jongens aan het woord komen.

1. Wat verwachten de jongens (Mohammed en Oussama) van hun vriendschap?
2. Welke verschillen tussen hun vriendschap en de vriendschappen op sociale media noemen de jongens?
3. Wat is er anders in de non-verbale communicatie van de sprekers ten opzichte van de sprekers in het eerste fragment? Noem een duidelijk verschil in hun houding.

Opdracht
4

Lees de vragen en bekijk het derde fragment uit *Basta*.

1. Welke verschillen tussen jongensvriendschappen en meisjesvriendschappen noemt de presentator?
2. Wat zijn volgens Raoia en Yasmina de verschillen tussen jongensvriendschappen en meisjesvriendschappen?
3. Waarom zijn ze niet bang dat er een jongen tussen hen in zal komen te staan?
4. Wat zijn volgens Mohammed en Oussama de verschillen tussen jongensvriendschappen en meisjesvriendschappen?
5. Voelen de jongens zich op hun gemak? Licht je antwoord toe.
6. Kijken de interviewer en de geïnterviewden elkaar aan?
7. Op welke manier moedigt de interviewer de jongens aan om verder te vertellen?

Opdracht
5

Lees de vragen en bekijk de twee fragmenten waarin Jeroen Pauw en Paul Witteman Laura Dekker interviewen.

1. Waarom hebben Pauw en Witteman Laura uitgenodigd?
2. Aan welke drie dingen kun je zien dat het meisje zich in het begin niet op haar gemak voelt?
3. Hoe probeert Paul Witteman Laura op haar gemak te stellen?
4. Wat verandert er daarna aan haar houding?
5. Waarom stonden er op Sint Maarten zoveel mensen op Laura te wachten?
6. Hoe komt het dat ze zich niet verveeld heeft op de boot?
7. Tijdens haar soloreis moest Laura natuurlijk ook slapen. Hoe ging dat? Kon ze zich op dit slaapritme voorbereiden? Zo ja, hoe?
8. Welke non-verbale middelen gebruiken de interviewers tijdens het gesprek om Laura op haar gemak te stellen?
9. Voelt ze zich inderdaad meer op haar gemak? Zo ja, hoe zie je dat aan haar?

Ik kan/weet

- vragen over de inhoud van interviews beantwoorden. 1F
- de verbale en non-verbale communicatie van interviewer en geïnterviewde beoordelen.

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert vragen stellen en beantwoorden.

Startopdracht

1 Wordt jou weleens het hemd van het lijf gevraagd? Wie doet dat dan? Waarom?
2 Bedenk samen met een klasgenoot twee soorten vragen waaraan je een hekel hebt als ze je gesteld worden. Hoe komt het dat je er een hekel aan hebt?
3 Bedenk nu twee soorten vragen die je wel prettig vindt als ze je gesteld worden.

Theorie

video-uitleg

Vragen stellen

Een goede manier om ergens achter te komen, is **vragen stellen**. In een interview of een vraaggesprek stelt één persoon vragen en de ander geeft antwoord. Als je iemand gaat interviewen, moet je je goed voorbereiden. Je bedenkt van tevoren vragen en schrijft ze op.

Je kunt open en gesloten vragen stellen. Op een **gesloten vraag** kan iemand alleen met *ja* of *nee* antwoorden. De vraag begint met een werkwoord:
– *Vind je vriendschap belangrijk?*
Op een **open vraag** kan iemand uitgebreid antwoord geven. De vraag begint met een vraagwoord:
– *Wat betekent vriendschap voor jou?*

Je kunt vragen stellen om **feiten** te weten te komen:
– *Hoelang zijn jullie al met elkaar bevriend?*
– *Wat doen jullie zoal samen?*
Je kunt ook vragen stellen om iemands **mening** te horen:
– *Welke eigenschappen vind jij belangrijk bij je vrienden/vriendinnen?*

Soms krijg je niet meteen een duidelijk antwoord. Dan moet je **doorvragen**. Je stelt dan een extra vraag.
• Vraag om herhaling: *Wil je dat nog een keer zeggen?*
• Vraag om een voorbeeld: *Kunt u een voorbeeld geven?*
• Vraag om meer uitleg: *Wat bedoel je precies met …?*

Opdracht **1**

Bepaal van de volgende vragen of ze open of gesloten zijn.
1 Komt hij altijd met de fiets naar school?
2 Wanneer zie jij je beste vrienden van de basisschool nog?
3 Moet jij ook om 7 uur opstaan om op tijd op school te komen?
4 Welke dingen moet jij thuis doen om te helpen?
5 Maken jullie vaak huiswerk op vrijdagmiddag?
6 Wilt u misschien koffie?
7 Welk soort bijbaantje zou jij leuk vinden?
8 Waar zoek jij altijd naar je sleutels als je ze kwijt bent?

Opdracht
2

Bepaal van de volgende vragen of ze naar feiten of naar meningen vragen. Bij welke vraag / vragen kun je dat niet vaststellen?

1 Op welke dag bent u geboren?
2 Wat vind jij van vriendschappen tussen jongens en meisjes?
3 Hoe denk jij over een verplicht uur extra gymnastiek in klas 1?
4 Heb je broers of zussen?
5 Waarom ga jij morgen niet mee naar Terschelling?
6 Vind jij dat kinderen vanaf 12 jaar hun eigen bedtijd mogen bepalen?
7 Wat vind jij van het idee alle leerlingen een dag schoolziek per jaar cadeau te doen?
8 Hoeveel verschillende hobby's heb jij gehad op de lagere school?

Opdracht
3

Lees eerst de onderstaande vragen en bekijk dan het fragment uit *Koffietijd*.

1 Stelt de interviewster vooral open of gesloten vragen?
2 Vraagt ze vooral naar feiten of naar meningen?
3 Noteer een vraag van de interviewster waarmee ze doorvraagt.
4 Beschrijf en beoordeel de non-verbale communicatie van de interviewster.
5 Beschrijf en beoordeel de non-verbale communicatie van de geïnterviewden.

Opdracht
4

Werk in tweetallen. Jullie gaan klasgenoten interviewen om elkaar beter te leren kennen.

1 Bedenk samen minimaal vijf geschikte open vragen. Bedenk vragen die een feit als antwoord verlangen en vragen die naar een mening informeren.
2 Maak nu nieuwe tweetallen, zodat je iemand interviewt die andere vragen heeft bedacht dan jij.
3 Interview elkaar. Gebruik daarvoor je eigen vragen. De interviewer schrijft de antwoorden kort op.
4 Bespreek samen bij welke antwoorden je het meest over jezelf hebt verteld. Welke vragen waren dus het geschiktst? Kies er vijf.

Opdracht
5

Je gaat in tweetallen het spel *Wie of wat ben ik?* spelen.

1 Schrijf de naam van een klasgenoot of iets wat in het lokaal aanwezig is op een blaadje en plak dat op het voorhoofd van de klasgenoot die naast je zit.
2 Stel om de beurt gesloten vragen aan elkaar om erachter te komen wie of wat je bent. De ander mag alleen met 'ja' of 'nee' antwoorden. Je mag één vraag per beurt stellen. Degene die het minste aantal vragen nodig heeft om te raden wie of wat hij is, heeft gewonnen.

Ik kan/weet
- verschillende soorten vragen stellen en beantwoorden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een synoniem.*

Startopdracht

Bekijk de reeks van twaalf woorden hieronder. Bij elk woord hoort één ander woord.

1 Zoek de zes paren van woorden en noteer die.
2 Wat is het verband tussen de woorden van elk paar?
afkeer – band – defensie – genegenheid – hartstocht – observeren – passie – relatie – sympathie – verdediging – waarnemen – weerzin

Theorie

video-uitleg

Zoek een synoniem

In teksten zie je vaak onbekende woorden. De betekenis van zulke woorden vind je in een (online)woordenboek. Je kunt de betekenis van een woord soms ook vaststellen door een **woordraadstrategie** te gebruiken. Daarbij kijk je naar de **context**. Dat is het tekstdeel rond het onbekende woord.

Een van de woordraadstrategieën is: zoeken naar een **synoniem**. Een synoniem is een ander woord met dezelfde betekenis. Bijvoorbeeld:
– *Oom Gerrit doet altijd erg joviaal, maar tante Sientje is helemaal niet zo hartelijk.*
Andere voorbeelden van synoniemen:
– *imiteren* en *nabootsen*
– *auteur* en *schrijver*
– *dominant* en *overheersend*

Pas op: synoniemen hebben wel dezelfde betekenis, maar je kunt ze niet altijd door elkaar gebruiken. *Fiets* en *rijwiel* zijn synoniemen, maar *fiets* is een algemeen woord; *rijwiel* is zakelijk en formeel.

Opdracht **1**

Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 t/m 15.
2 Zoek in de context van elk van die woorden naar een synoniem.
3 Noteer het synoniem achter de woorden.

Tekst 1

Virtueel: n(i)et echt?

[1] Sinds de (1) spectaculaire (2) opkomst van sociale media is er al veel over geschreven: de invloed van de (3) communicatie via smartphones op menselijke relaties, vooral op die van jongeren. De buitengewone groei van bijvoorbeeld WhatsApp en Facebook móét wel zijn sporen nalaten. De onafgebroken uitwisseling van berichten zou de (4) verstandhouding tussen jongeren alleen maar oppervlakkig maken. Wat stelt vriendschap nog voor in een tijdperk waarin (5) virtueel contact hebben met talloze ‘vrienden’ een vrijwel (6) permanente bezigheid is? De verbinding met internet (‘Ben ik online?’) en het aantal vrienden

lijkt belangrijker dan de eigenlijke vriendschapsbanden.

[2] Maar wat is vriendschap nu precies? Daarover bestaat een duidelijk beeld: dat is vooral dingen met elkaar delen. Meestal zijn dat activiteiten, (7) interesses en (8) intieme gedachten. Denk aan samen een sport beoefenen of gaan winkelen, een gedeelde belangstelling hebben voor de levende natuur of met elkaar praten over vertrouwelijke zaken uit je persoonlijke leven of de kommer en kwel aan het thuisfront.

[3] Om die dingen samen te doen, kun je het beste (9) fysiek in elkaars nabijheid zijn, is altijd gedacht. En dat lijfelijk bij elkaar zijn wordt door internet juist steeds minder (10) frequent, omdat jongeren vaak (11) volstaan met een berichtje via hun telefoon. Bovendien zijn die berichtjes (12) doorgaans behoorlijk (13) onbenullig: 'Spagh geg. Hrlijk!' De vraag is of zulke onnozele boodschappen genoeg zijn om een vriendschapsrelatie in stand te houden.

[4] Toch zijn wetenschappers helemaal niet zo negatief over de invloed van sociale media op vriendschap. Zij maken een verschil tussen virtuele

en (14) reële vriendschap en (15) onderscheiden zo 'echte, zuivere vriendschap' van veelvuldig contact met 'bekenden'. Dat laatste gebeurt onder jongeren gewoonlijk via sociale media. Met echte vrienden communiceren ze ook op die manier, maar daarnaast zien ze elkaar geregeld. Dat schept de ideale gelegenheid om een diepere inhoud aan je vriendschapsrelatie te geven. De contacten via sociale media vervangen dan niet zozeer echte vriendschappen, maar zijn een aanvulling.

Opdracht 2

In **uitdrukkingen** met woordparen staan soms synoniemen, zoals *kommer en kwel* (veel ellende) of *pais en vree* (*pais* = vrede). Ook kunnen zulke uitdrukkingen bestaan uit woorden die in betekenis dicht bij elkaar liggen: *dood en verderf zaaien*. Vul de woorden 1 t/m 12 aan, zodat uitdrukkingen met woordparen ontstaan. Noteer die en de betekenis van de uitdrukking. Kies uit: *blauw – bloot – gras – haard – klein – scheef – steg – stoot – stoten – wal – wel – wurgen.*

1 alles goed en …
2 alles kort en … slaan
3 bont en …
4 heg noch … weten
5 huis en … verlaten
6 kant noch … raken
7 met hangen en …
8 met horten en …
9 open en …
10 schots en …
11 te hooi en te …
12 zonder slag of …

Opdracht 3

Noteer uitdrukkingen met een woordpaar die onderstaande betekenissen hebben. Het woord aan het eind moet in de uitdrukking voorkomen:
na veel getreuzel – vijven ⟶ Antwoord: *na veel vijven en zessen*

1 goed geregeld en voor elkaar – kannen
2 er helemaal niets van weten of begrijpen – toeten
3 heel erg verliefd zijn; heel erg verliefd zijn – vuur
4 alle bezittingen – have
5 veel bezwaren – mitsen
6 ontzettend mooi en met veel versieringen – pracht

Opdracht
4

Kies vier van de uitdrukkingen met woordparen uit opdracht 2 en 3. Schrijf een verhaaltje waarin deze uitdrukkingen voorkomen. Zorg ervoor dat de betekenis van elke uitdrukking duidelijk uit de context blijkt.

Opdracht
5

Lees tekst 2.

1 Schrijf de onderstreepte woorden 1 t/m 15 onder elkaar. Noteer de betekenis. Gebruik de woordstrategie *zoek een synoniem*.

2 De woorden *a* t/m *j* staan ook onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a teweegbrengt	– *aansprakelijkheid; plicht die iets met zich meebrengt*
b individu	– *afzonderlijk mens of dier*
c afwijzing	– *grilligheid; onberedeneerde keuze*
d gesteldheid	– *hoever iets reikt; afmeting; strekking van iets*
e willekeur	– *opkomen voor*
f interactie	– *toestand; staat; conditie*
g tot de verbeelding spreekt	– *veel indruk maakt; de fantasie stimuleert*
	– *veroorzaakt*
h verantwoordelijkheid	– *weigering; wat duidelijk maakt dat je niet geaccepteerd wordt*
i in de bres springen voor	
j dimensie	– *wisselwerking; het steeds op elkaar reageren*

Tekst 2

Stille vrienden

[1] Dieren hebben een grote aantrekkingskracht op jonge mensen. Dat zie je terug in oude en nieuwe jeugdliteratuur, waarin het wemelt van verhalen over de bijzondere band tussen dier en kind: van klassiekers als Piet Prins' *Snuf de hond* uit 1950 tot (1) recente boeken als *Mikis de ezeljongen* van Bibi Dumon Tak of *Glijvlucht* van Anne-Gine Goemans.

[2] Wat maakt die relatie tussen kinderen en dieren tot zo'n tijdloos en (2) onuitputtelijk thema? Het is duidelijk dat de vriendschap met een dier een soort (3) euforie bij een kind (a) teweegbrengt. Dat geluksgevoel is bij menselijke vriendschapsbanden zelden (4) gegarandeerd. Daarom vind je de vriendschap met een dier in een schijnbaar eindeloze rij kinderboeken terug.

[3] In de ogen van kinderen is het dier een gelijkwaardig (b) individu, dat er net zo goed voor kiest om jouw vriend te worden als omgekeerd. En hond, kat of gans zal jou vast en zeker niet tegenspreken. Dat voelt veilig: je hoeft niet bang te zijn voor (c) afwijzing of bedrog. Dieren zijn (5) loyaal en (6) integer. Bij mensen ben je er lang niet altijd van verzekerd dat ze trouw en eerlijk zijn.

[4] Ouders lachen soms (7) vertederd om het verbond tussen hun (8) kroost en de dieren. Soms zijn die ouders niet zozeer ontroerd als wel bezorgd over de geestelijke (d) gesteldheid van hun kinderen, zoals de

moeder van Veerle in *Charlotte's web* van E.B. White. Het meisje voelt sterke verbondenheid met de beesten om haar heen en heeft het voortdurend over 'we'. Wie zijn die 'we' toch, wil de moeder weten. Veerle: 'Wilbur, de schapen en de lammetjes, de gans, de ganzerik, de gansjes en Charlotte en ik.'

[5] Dat gevoel van (9) saamhorigheid is in het (10) perspectief van kinderen niet zo vreemd. Zowel dieren als kinderen staan vanuit dat gezichtspunt onderaan in de sociale (11) hiërarchie. Ze hebben (nog) niks te vertellen en zijn door die rangorde overgeleverd aan de (e) willekeur van volwassenen. Dat schept natuurlijk een band.

[6] Een dier is een makkelijker vriend dan een ander mens. Je hoeft geen rekening te houden met de (12) gecompliceerde regels van de menselijke (f) interactie. Jessie uit *Red mijn hond!* van Anna Woltz (13) constateert dat haar hond een fijnere speelkameraad is dan haar schoolvriendinnen met hun ingewikkelde problemen. 'Hij doet altijd mee. Hij heeft nooit een slecht humeur. En hij praat niet over zwemles', stelt ze tevreden vast.
[7] Sterker nog: hij praat helemaal niet en zal dus ook nooit ofte nimmer geheimen doorkletsen. Niemand weet dat ze Tim leuk vindt. Alleen haar hond Kaj is op de hoogte. Het beest als bondgenoot met wie je je diepste geheimen deelt. Dieren helpen je bovendien bij het verwerken van verdriet of het overwinnen van angsten. Ook hebben dieren de eigenschap soms afhankelijk te zijn van het kind. Dat blijkt bij het redden van dieren, iets wat bij kinderen (14) sowieso sterk (g) tot de verbeelding spreekt. Er zijn dan ook hele series rond dappere kinderen die zich inzetten voor het bedreigde of gewonde dier.
[8] Hoe je het ook wendt of keert, dieren zijn voor veel kinderen in ieder geval een ideale vriend. Ze zijn even (15) kwetsbaar als zijzelf, maar loyaler en zwijgzamer dan andere kinderen. Je kunt bovendien, als een dier zwak is of in nood verkeert, doen wat grote mensen normaal gesproken doen: (h) verantwoordelijkheid nemen en (i) in de bres springen voor de ander. De vriendschap krijgt een extra (j) dimensie als dat bijzondere dier speciaal voor jou kiest, omdat je toevallig zo'n soort kind bent met wie dieren graag vrienden zijn.

Naar: http://www.trouw.nl, op 6 mei 2015

Opdracht 6

Vul een passend woord in. Kies uit: *communicatie – concurrentie – conflict – constateren – dimensie – gecompliceerd – genegenheid – hiërarchie – interesse – observeren – onbenullig – opkomst – passie – reëel – relatie – virtueel – weerzin – willekeur.* Je houdt zes woorden over.

1 Door de … uit landen met lage lonen ging de kledingfabriek failliet.
2 Als vrienden delen ze hun … in snelle auto's en motoren.
3 Mevrouw Kien … dat Kirsten en Daniëlle van elkaar hadden afgekeken.
4 We hebben een … met de buren over hun luid balkende ezel.
5 Vanuit de kijkhut kun je zelfs overdag de vossen goed ….
6 Tegenwoordig gaat er meer … via sociale media dan per telefoon.
7 De krijgsgevangenen zijn overgeleverd aan de … van de overwinnaar.
8 Serena's … voor paarden blijkt op haar kamer: die hangt vol paardenposters.
9 Het is niet … om te verwachten dat onze hockeydames kampioen worden.
10 De verhoudingen tussen de strijdende partijen in de burgeroorlog zijn zeer ….
11 Het oorlogsverleden van de tweeling geeft een extra … aan het boek.
12 De … van deze veilingsite heeft de verkoop via internet sterk gestimuleerd.

Opdracht 7

In tekst 1 (al. 2) en in tekst 2 (al. 3, 7 en 8) vind je vier uitdrukkingen met woordparen. Noteer de vier uitdrukkingen en geef de betekenis.

Opdracht 8

Werk in tweetallen. In alinea 8 van tekst 2 staat *in de bres springen*.

1 Zoek uit wat het woord *bres* betekent.
2 Schrijf een tekst van vijf zinnen waarin je in je eigen woorden de herkomst van de uitdrukking uitlegt. Verwerk in je uitleg nog een andere uitdrukking met *bres*.

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een synoniem. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert over zinsdelen, de persoonsvorm en het onderwerp van een zin.

Startopdracht

Hieronder vind je een aantal woorden/groepjes woorden. Maak hiermee tien verschillende zinnen. Gebruik in elke zin alle woorden/groepjes woorden.
een taart / bij Jim / mijn nichtjes en ik / gisteren / gebakken / voor oma / hebben

Theorie

video-uitleg

Zinsdelen, persoonsvorm, onderwerp

Zinnen bestaan uit **zinsdelen**: één woord of een groepje woorden die bij elkaar horen. Je kunt een zinsdeel meestal vooraan in de zin plaatsen: voor de persoonsvorm. In de voorbeelden staan streepjes tussen de zinsdelen.

In elke zin staan werkwoorden. Een van die werkwoorden is de **persoonsvorm** (pv). De persoonsvorm geeft het **getal** aan en de **tijd**:
– *1a In* Lord of the Rings / *moet* / *de hobbit Frodo / een ring / vernietigen.*
Hier geeft *moet* enkelvoud aan en tegenwoordige tijd.

Zo vind je de persoonsvorm
Er zijn drie manieren om te bepalen welk werkwoord de persoonsvorm is:
- Maak van de zin *een vraag*. De persoonsvorm komt dan vooraan te staan.
  – *1b Moet / de hobbit Frodo / in* Lord of the Rings */ een ring / vernietigen?*
- Zet de zin in *een andere tijd*: maak van de tegenwoordige tijd de verleden tijd of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
  – *1c In* Lord of the Rings / *moest / de hobbit Frodo / een ring / vernietigen.*
- Verander *het getal* van de zin: maak van het enkelvoud (één persoon of ding) het meervoud of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm.
  – *1d In* Lord of the Rings / *moeten / de twee hobbits / een ring / vernietigen.*

Vóór de persoonsvorm staat meestal maar één zinsdeel. Het **onderwerp** (ow) is zo'n zinsdeel.

Zo vind je het onderwerp

Manier 1:
1. Zoek de persoonsvorm.
2. Stel de vraag *Wie / Wat + persoonsvorm?* Het antwoord op die vraag is het onderwerp.
   Voorbeeld (zin 1a): *Wie moet? Antwoord: de hobbit Frodo = ow*

Manier 2:
1. Zoek de persoonsvorm.
2. Verander de persoonsvorm van getal. Het zinsdeel dat mee verandert, is het onderwerp.
   Voorbeeld (zie zin 1a en 1d): *moet* → *moeten* en *de hobbit Frodo* → *de twee hobbits;* dus: *ow = de hobbit Frodo*

Opdracht
1

Zijn de onderstreepte woorden samen een zinsdeel, ja of nee?

1 Ooit hebben de oude Chinezen een leger van terracottasoldaten gemaakt.
2 Sinds 2015 moeten beklimmers van de Mount Everest op de terugweg acht kilo zwerfafval meenemen.
3 Op sommige scholen krijgen de leerlingen geen huiswerk op in klas 1.
4 Hondenbezitters schrijven aan een hondenlik geneeskrachtige werking toe.
5 Volgens hulpinstanties waren de berichten uit de overstroomde stad alarmerend.
6 De meeste mensen blijken zich in het verkeer vrij netjes te gedragen.

Opdracht
2

Neem de zinnen over, onderstreep de persoonsvorm en verdeel de zinnen in zinsdelen. Noteer daarna het onderwerp.

1 Vaak verslindt een hamstermoeder een aantal jongen uit haar nest.
2 Liggen de tropen tussen de Kreeftskeerkring en de Steenbokskeerkring?
3 Honden kunnen anders dan katten behoorlijk grijs worden op hun oude dag.
4 Wil een groep studenten uit Heerlen met een 3D-printer een auto produceren?
5 Doorgaans worden de jongste kuikens van een zeearend door hun oudere broers en zussen uit het nest gegooid.
6 Cabaretier Jochem Myjer kan heel wat bekende Nederlanders imiteren.

Opdracht
3

Verdeel de zinnen in zinsdelen en noteer het onderwerp.

1 Schaatsers rijden met klapschaatsen per ronde tienden van seconden sneller.
2 Op zoek naar eten breken beren vaak auto's en caravans open.
3 Volgens milieutechnici kun je met een zuinige douchekop veel water besparen.
4 Zijn de aardpolen anders dan miljoenen jaren geleden nu permanent bevroren?
5 Bij *Body Worlds* worden geprepareerde menselijke lichamen getoond.
6 Welk woord zou in het Nederlands het meest gebruikt worden?

Opdracht
4

Hieronder staan vier zinsdelen cursief gedrukt.
de film De storm – de zoon van de burgemeester – een lieve hond – jullie

1 Bedenk met elk van de vier zinsdelen twee zinnen, a en b. In de ene zin is het zinsdeel het onderwerp van de zin, in de andere niet. Varieer de volgorde.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Laat je klasgenoot vaststellen in welke zinnen het zinsdeel het onderwerp is.

Opdracht
5 ✱

De persoonsvorm en het onderwerp staan in zinnen meestal naast elkaar, maar in de onderstaande zin niet. Bedenk nog drie zinnen waarin persoonsvorm en onderwerp niet naast elkaar staan.

– *In 2014 / zijn (pv) / voor het eerst sinds eeuwen / wilde katten (ow) / geboren / in Nederland.*

Ik kan/weet
- de persoonsvorm van een zin vinden. 1F
- het onderwerp van een zin vinden. 1F
- zinnen in zinsdelen verdelen.

Maak de extra opdrachten online.

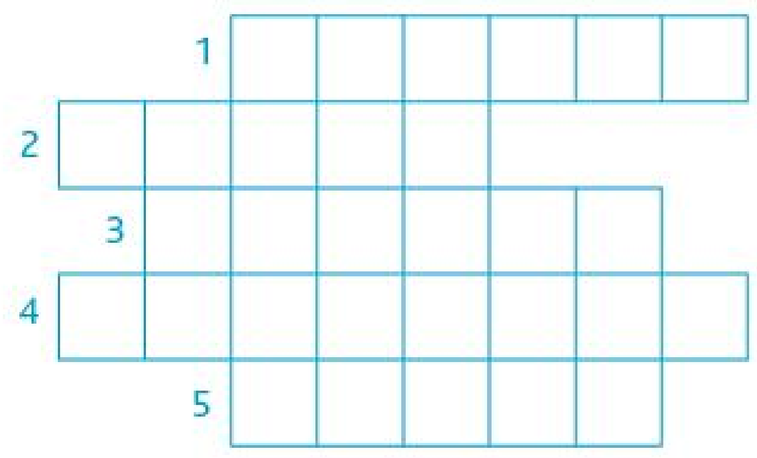
Grammatica
woordsoorten

Je leert over zelfstandige naamwoorden en lidwoorden.

Startopdracht

1 Maak de puzzel. De letters in de blauwe vakjes vormen van boven naar beneden een woord. Noteer dat woord.
2 Welk van de vijf woorden is van een andere soort dan de andere vier? Waarom?

1 indianentent
2 houten schoen
3 vechtsporter
4 niet meer herinneren
5 vuurspuwend fabelmonster

Theorie

video-uitleg

Woordsoorten

Woorden kun je indelen in woordsoorten. In de zin *De Efteling is een bekend pretpark* komen vier **woordsoorten** voor: *de* en *een* zijn lidwoord, *Efteling* en *pretpark* zijn zelfstandig naamwoord, *zijn* is werkwoord en *bekend* is bijvoeglijk naamwoord.

Zelfstandig naamwoord

Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant, ding of gevoel: *neef, bakker, walrus, lelie, mobieltje, stad, vriendschap.* Er zijn concrete en abstracte zelfstandige naamwoorden. Een **concreet zelfstandig naamwoord** (czn) geeft iets tastbaars aan, iets wat je kunt aanraken: *balpen, armband, Zutphen, Carolien, Noordzee*. Een **abstract zelfstandig naamwoord** (azn) geeft iets aan wat je niet kunt aanraken (*vrede, week, twijfel*) of wat niet bestaat (*elfje, Zweinstein*).

- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud *(vriendin – vriendinnen; bericht – berichten).*
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken *(vriendinnetje; berichtje).*
- Je kunt er meestal *de, het* of *een* voor zetten *(de vriendin, een vriendin; het bericht, een bericht).*
- Een **eigennaam** (zn-e) is ook een zelfstandig naamwoord: *Rob, Jansen, Lucky, Arnhem, IJssel*.

Bepaald en onbepaald lidwoord

Een lidwoord hoort altijd bij een zelfstandig naamwoord, maar soms staan er tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord nog andere woorden. Er zijn drie lidwoorden: *de, het, een*. De woorden *de* en *het* zijn **bepaald lidwoord** (blw), *een* noem je **onbepaald lidwoord** (olw):

– *In het (blw) verhaal (zn) doodt de (blw) ridder (zn) een (olw) gemene dief (zn).*

Let op: Het woord *het* is geen lidwoord als het niet bij een zelfstandig naamwoord hoort: *het waait; het is 5 uur.*
Het woord *een* is geen lidwoord als je het uitspreekt als 1: *een van hen*.

Opdracht
1

Bekijk de cursief gedrukte woorden.
1 Zoek de zelfstandige naamwoorden en noteer ze onder elkaar. De eerste letters vormen dan samen een woord. Noteer dat woord.
2 Onderstreep de zelfstandige naamwoorden die geen meervoud hebben.
3 Omcirkel de zelfstandige naamwoorden die geen enkelvoudsvorm hebben.
4 Van welke zelfstandige naamwoorden kun je geen verkleinwoord maken?
zulke – wenskaart – niemand – onzin – jullie – Overijssel – banaal – huilend – regel – voordelig – dwerggeit – waarschijnlijk – ergeren – Bert – zij – eigendom – nachtzuster – jammerde – onkosten – ergernis – waardeer – meester – het – informatie – zilveren – notulen – hiernaast – dynamisch – goud – nevelig – stom

Opdracht
2

1 Neem de vetgedrukte woorden uit tekst 1 over en zet erachter: concreet zelfstandig naamwoord (czn), abstract zelfstandig naamwoord (azn) of eigennaam (zn-e).
2 Neem de onderstreepte woorden over en zet erachter: bepaald lidwoord (blw), onbepaald lidwoord (olw) of geen lidwoord (geen lw).

Tekst 1
Vrienden voor het leven

1 Achilles en Patroklos zijn boezemvrienden uit de Griekse mythologie. **2** Patroklos heeft Achilles ontmoet in het **paleis** van diens vader Peleus. **3** Patroklos is daarheen gevlucht, omdat hij tijdens een **ruzie** over het dobbelspel, een van zijn vrienden heeft gedood. **4** Hij groeit op aan het hof van Peleus en raakt bevriend met Achilles. **5** Ze zijn dikwijls samen te vinden.
6 Tijdens de oorlog tegen **Troje**, een conflict om de mooie **Helena**, strijden de twee vrienden in het leger van de Grieken. **7** Daar krijgt Achilles het aan de stok met zijn eigen **legeraanvoerder**, Agamemnon.
8 Hun onderlinge verstandhouding verslechtert snel en Achilles wil niet meer voor Agamemnon vechten.
9 Daardoor krijgen de **Grieken** het moeilijk.
10 Patroklos trekt dan Achilles' **wapenrusting** aan en werpt zich in het krijgsgewoel. **11** De soldaten denken dat de sterke Achilles weer meedoet en dat verhoogt

het **moreel**: het gaat weer beter met de strijd.
12 Door het **succes** overmoedig geworden achtervolgt Patroklos de Trojanen, maar in een spectaculair gevecht met veel fysiek geweld verliest hij het van Hektor en vindt hij de dood.

Opdracht
3*

1 Bedenk vijf zinnen die samen de volgende woordsoorten bevatten: de beide bepaalde lidwoorden; het woordje *het* als niet-lidwoord; *een* als onbepaald lidwoord; het woordje *een* als niet-lidwoord; concrete zelfstandige naamwoorden; abstracte zelfstandige naamwoorden; eigennamen.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Zoek in elkaars zinnen alle bovengenoemde woordsoorten op.

Ik kan/weet
- (concrete en abstracte) zelfstandige naamwoorden herkennen. 1F
- (bepaalde en onbepaalde) lidwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert zinnen correct begrenzen.

Startopdracht

Lees tekst 1 hardop voor.
1 Uit hoeveel zinnen bestaat de tekst?
2 Hoe heb je dat vastgesteld?

Tekst 1

een tijger in een Russische dierentuin kreeg van zijn verzorgers een levende geit in zijn verblijf zijn jachtinstinct moest namelijk aangewakkerd worden de tijger deed echter helemaal niet wat ze hadden verwacht wat bleek namelijk de tijger en het geitje werden de beste maatjes ze zijn onafscheidelijk en tijger Amur heeft zelfs zijn slaapplek afgegeven aan de geit is dat niet aardig

Naar: Sophie Moerman, www.metronieuws.nl, op 28 november 2015

Theorie

video-uitleg

Zinnen correct begrenzen

Een tekst bestaat uit zinnen. Een zin is meestal een mededeling. Achter zo'n mededeling (achter een zin dus) zet je een punt. Voorbeeld:
– *Max en Jasper trekken veel samen op. Ze vinden dezelfde dingen leuk.*

Je kunt twee mededelingen samenvoegen met een verbindingswoord. Dan zet je na de eerste mededeling (dus voor het verbindingswoord) een komma:
– *Max en Jasper trekken veel samen op,* ***want*** *ze vinden dezelfde dingen leuk.*
– *Max en Jasper trekken veel samen op,* ***omdat*** *ze dezelfde dingen leuk vinden.*
De zin hierna is dus niet correct, want het gedeelte vanaf *Want* hoort bij het eerste deel en is geen zelfstandige zin.
– *Max en Jasper trekken veel samen op.* ***Want*** *ze vinden dezelfde dingen leuk.*

Sommige verbindingswoorden kunnen ook aan het begin van de zin staan. Dan komt er verderop in de zin een komma tussen de twee mededelingen, vaak tussen twee persoonsvormen. Voorbeeld:
– ***Omdat*** *ze dezelfde dingen leuk vinden, trekken Max en Jasper veel samen op.*

Zo zet je de leestekens in een tekst
- Zet achter een zin een punt. Het maakt daarbij niet uit of de zin een of meer mededelingen bevat.
- Zet achter een vragende zin een vraagteken.
- Zet een komma tussen twee persoonsvormen.
- Zet voor de volgende verbindingswoorden in het algemeen een komma: *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra.*
- Zet (in het algemeen) geen komma voor *en* en *of.*

Opdracht
1

Neem de zinnen over en vul ze aan met een tweede mededeling. Gebruik in elke zin een van de verbindingswoorden *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*. Je mag elk woord maar één keer gebruiken. Plaats ook hoofdletters, punten, vraagtekens en komma's.

1 vannacht heeft rijkswaterstaat op de snelwegen gestrooid …
2 … heeft hij eerst op internet de prijzen vergeleken
3 anouk en mary moesten op vrijdagmiddag twee uur terugkomen …
4 … brengen de nederlanders hun schaatsen weg om ze te laten slijpen
5 … eten we vaker in een restaurant dan in de wintermaanden
6 … dekt mijn vader alvast de tafel

Opdracht
2

1 Maak drie zinnen waarin twee persoonsvormen naast elkaar staan. Zet de leestekens op de juiste plaats.
2 Maak drie zinnen. Gebruik in elke zin een van de verbindingswoorden *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*. Eén zin moet een vraag zijn. Zet de hoofdletters en de leestekens op de juiste plaats.

Opdracht
3

Tekst 2 bestaat uit zes zinnen. Plaats in de tekst leestekens en hoofdletters. Vul op de puntjes een verbindingswoord uit de theorie in.

Tekst 2

Langer leven door vriendschap

waarom is vriendschap goed voor de gezondheid het antwoord op die vraag is simpel tijd doorbrengen met je vrienden heeft effect op je lichaam … je serotonine aanmaakt … je dankzij die stof depressies voorkomt zit je goed in je vel samen zijn met vrienden is even belangrijk voor je gezondheid als sporten … een goede vriendschap maakt je gezonder zou je daardoor ook langer leven

Naar: www.stomverbaasd.com, op 22 september 2015

Opdracht
4 ✱

Tekst 3 is geschreven door Suzanne. Helaas heeft ze nogal veel fouten gemaakt met de hoofdletters en de leestekens. Schrijf de tekst over en zet hoofdletters en leestekens op de juiste plaats. Zo nodig mag je enkele woorden veranderen, weglaten of toevoegen.

Tekst 3

Avontuur met vrienden

Met mijn vrienden maak ik altijd gekke dingen mee zo gingen we een keer naar albert heijn. Waar we pofrijstsnoepjes kochten Helaas ging het zakje kapot. Zodat alle snoepjes op de grond vielen. we renden de winkel uit op weg naar de Action maar een man had alles gezien. Weet je wat er gebeurde. In een AH-busje, kwam hij achter ons aan we dachten even dat we ontvoerd werden, maar dat viel mee. Hij nam ons mee terug naar de supermarkt, en we moesten alles opruimen

Ik kan/weet • verbindingswoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over hoofdletters, leestekens en verkleinwoorden.

Startopdracht

Lees de onderstaande zinnen. Welke fouten zijn er gemaakt met de leestekens en de hoofdletters?
– *De boeren uit het Noorderland hebben tien vingers aan elke hand. Vijf en twintig aan handen en voeten.*

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en leestekens

Je gebruikt **hoofdletters** en **leestekens** om een tekst beter leesbaar te maken.

Zo gebruik je hoofdletters
Je schrijft een hoofdletter:
- aan het begin van een zin: *Mijn beste vriendin woont hier dichtbij.*
- bij namen: *Jens Verhoef, Parkschool, Limburg, Abelenlaan, Maas, Aldi.*
  Let op: tussenvoegsels, zoals *de*, *van* of *van de* schrijf je zonder hoofdletter als iemands voornaam of voorletter ervoor staat. Als de voornaam of voorletter ontbreekt, krijgt het eerste tussenvoegsel een hoofdletter: *Karin van der Plas, mevrouw K. van der Plas-ter Heide, mevrouw Van der Plas-ter Heide;*
- bij woorden die van aardrijkskundige namen zijn afgeleid: *Amersfoortse, Frans, Noord-Brabantse.*

Géén hoofdletter krijgen de namen van dagen, maanden, seizoenen en windstreken: *woensdag, oktober, herfst, westen.*

Zo gebruik je leestekens
Je eindigt een zin met een **punt**, een **vraagteken** of een **uitroepteken**.
- Een punt komt na een gewone zin: *Irina appt vaak met haar vriendinnen.*
- Een vraagteken zet je na een vraag: *Wie heb je vanmiddag bezocht?*
- Met een uitroepteken geef je een zin extra nadruk: *Dat is super, man!*

Een **komma** gebruik je:
- tussen twee persoonsvormen: *Als Joep slaagt, gaat de vlag uit*;
- voor verbindingswoorden als *doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra.*

Zet (in het algemeen) geen komma voor *en* en *of*.

Opdracht
1

1 Verdeel de woorden over twee kolommen. Zet links de woorden die met een hoofdletter geschreven moeten worden en rechts de overige woorden. De twee rijen worden even lang.
venlonaren – belevenis – ecogroente – voorjaar – enkhuizen – rienstra – relatie – loire – intiem – italiaanse – excelsior 31 – expeditie – noorden – fransman – donald – dinsdag

2 Als je het goed hebt gedaan, vormen de eerste letters van de woorden van boven naar beneden twee woorden. Schrijf die woorden op.

Opdracht
2

Schrijf de zinnen over en plaats hoofdletters en leestekens.
1 iedere zomer gaat sofie van der wulp op vakantie naar de middellandse zee
2 even denkt han na over de vraag terwijl meneer van dalen op antwoord wacht
3 pas op de amsterdamse albert cuypmarkt goed op voor zakkenrollers
4 mevrouw a. van der straten-ter heide verhuist donderdag naar zuid-holland
5 is de kilimanjaro in het noordoosten van tanzania de hoogste berg van afrika

Opdracht
3

Schrijf de tekst over. Maak de tekst beter leesbaar door zes punten, één vraagteken, drie komma's en waar nodig hoofdletters te plaatsen.

Dierenvrienden

de driejarige hulphond osiris en de vier maanden oude rat riff zijn de beste vriendjes toen riff slechts vier weken oud was werd het knaagdier gered uit een val met vloeibare voeding kwam het beestje opnieuw op krachten het is misschien een beetje vreemd maar riff likt graag de tong van osiris zal osiris riff niet opeten dat doet osiris niet want hij is een bijzonder zachtaardige hond hij heeft al voor een dozijn dieren gezorgd en ze opgevoed

Naar: www.ad.nl, op 2 juli 2015

Opdracht
4*

Als een zin begint met een weglatingsteken of apostrof ('), krijgt het tweede woord een hoofdletter:
– *Des morgens regende het.* → *'s Morgens regende het.*
– Mijn broer woont in 's-Gravenhage. → *M'n broer woont in 's-Gravenhage*.
Bedenk of (en zo ja, hoe) je het eerste woord van de zin kunt inkorten.
Noteer vervolgens de eerste twee woorden van de zin. Plaats zo nodig de apostrof en hoofdletter op de juiste plaats.
1 het is bitter koud als de verwarming het niet doet.
2 zomers weer maakt de meeste mensen blij.
3 des zaterdags gaat Jeanine altijd naar de groentemarkt.
4 des-hertogenbosch ligt in Noord-Brabant.

Opdracht
5

Oefenen met verkleinwoorden
Van zelfstandige naamwoorden kun je **verkleinwoorden** maken door er *-je, -kje, -pje, -tje of -etje* achter te zetten: *jasje, koninkje*.
Let op bij afkortingen (*cd'tje*) en woorden die op een klinker eindigen:
lamaatje, logeetje, skietje, lpony'tje, machientje.
Korte klanken worden in het verkleinwoord soms lang: *gaatje*.
Maak van de volgende woorden het verkleinwoord.
A4 – aspirine – baby – bloem – brug – café – colbert – dienblad – japon – jongen – piano – pudding – pyjama – raam – ring – schip – tosti – wc

Ik kan/weet
- hoofdletters, punten, vraagtekens en uitroeptekens gebruiken. 1F
- komma's gebruiken. 3F
- verkleinwoorden correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de tegenwoordige tijd van de persoonsvorm.

Startopdracht

1. Zet de tekst in de tegenwoordige tijd. Schrijf de werkwoorden op die dan veranderen.
2. Welke werkwoorden veranderen niet?
3. Hoe komt dat volgens jou?

Luchtavontuur?

Gisteren maakte Martin Le-May uit Londen een unieke foto. Hij werd genomen in het Engelse graafschap Essex. Le-May fotografeerde een jonge wezel op de rug van een vliegende specht. Waren deze dieren vrienden? Nee, helemaal niet. Volgens de fotograaf wilde de wezel de specht doden.

Naar: www.froot.nl, op 10 oktober 2015

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Een werkwoord heeft verschillende vormen. Een daarvan is de **persoonsvorm tegenwoordige tijd** (pvtt). Bij de spelling van de persoonsvorm tegenwoordige tijd ga je uit van de ik-vorm.

Zo vind je de ik-vorm

Je vindt de ik-vorm door van het hele werkwoord (de infinitief) de laatste twee letters (-*en*) weg te laten. Bijvoorbeeld: *helpen* → *help*.

- Soms moet je een extra letter weglaten of toevoegen: *redden* → *red*; *mikken* → *mik*; *laden* → *laad*.
- Bovendien verandert er soms een letter: *vrezen* → *vrees*; *draven* → *draaf*.

Zo schrijf je de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd

- *Ik* erbij of *jij/je* erachter: alleen de ik-vorm
  – *ik fiets, fiets ik, fiets jij/je; ik word, word ik, word jij/je*
- In alle andere gevallen in het enkelvoud: ik-vorm + *t*
  – *jij fietst, hij fietst, zij fietst; jij wordt, hij wordt, zij wordt*
- In het meervoud: het hele werkwoord
  – *wij fietsen, jullie fietsen, zij fietsen; wij worden, jullie worden, zij worden*

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 272.

Opdracht 1

1 Noteer de ik-vorm van de onderstaande werkwoorden in vier kolommen:
- in kolom 1 de ik-vormen waarbij je alleen -*en* van het werkwoord weglaat;
- in kolom 2 de ik-vormen waarbij je een extra letter moet weglaten;
- in kolom 3 de ik-vormen waarbij je een extra letter moet toevoegen;
- in kolom 4 de ik-vormen waarbij je een letter moet veranderen.

2 Als je het goed doet, vormen de eerste letters van de woorden in elke kolom een woord. Noteer de vier woorden.
vloeken – kiezen – kopen – aannemen – omhelzen – rijden – meppen – meten – eren – inademen – roven – raden – afwassen – klimmen – nablijven – kussen – ergeren – uitblazen – aflopen – nieten – inwrijven – eggen – adverteren – dromen – rollen – draaien – turven

Opdracht 2

Scheidbare werkwoorden hebben twee ik-vormen. Voorbeeld: uitleggen: *Wil je dat ik dit uitleg? Ik leg uit wat je moet doen.* Noteer van de werkwoorden de beide ik-vormen.

1	afzeggen	**5**	kromliggen	**9**	opkopen
2	binnenvaren	**6**	langskomen	**10**	terugzenden
3	doorlezen	**7**	meegeven	**11**	uitvoeren
4	inbreken	**8**	nadoen	**12**	wegsturen

Opdracht 3

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 Julide … (luisteren) elke dag wel een poosje op Spotify naar muziek.
2 Waarom … (verwerpen) de leerlingenraad het voorstel van de schoolleiding?
3 De 325 meter hoge mast Atto in het Braziliaanse regenwoud … (hangen) vol sensors om de concentratie van verschillende gassen in de lucht te meten.
4 Elke week … (trainen) Maartje een paar uur op haar strafcorner.
5 Veel Aziaten maken het enzym dat alcohol … (afbreken), niet aan.
6 De Nederlandse Amerikaan … (vergelijken) zijn buik met een luchtballon.

Opdracht 4

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 Aan het eind van de les … (vertellen) de docent Engels vaak een Engelse mop.
2 De wind … (verspreiden) de zaadjes van paardenbloemen in de omgeving.
3 Waarom … (geloven) de conciërge je smoesjes tegenwoordig niet meer?
4 Zo'n jeugdboek over vampiers … (vinden) je zusje vast een beetje eng.
5 Snoep … (bevredigen) de lekkere trek veel beter dan bijvoorbeeld een wortel.
6 Met een babyface … (worden) je niet snel schuldig bevonden aan misdaden.

Opdracht 5 ✱

Bepaal of het in te vullen werkwoord wel of niet een persoonsvorm is. Als het een persoonsvorm is, noteer die dan in de tegenwoordige tijd.

1 Met een handdruk … (overhandigen) de directeur alle leerlingen hun diploma.
2 Wie heeft zich … (verbazen) over jouw eerste plaats bij het hordelopen?
3 De politie van deze stad … (behandelen) elke misdaad even serieus.
4 Sinds wanneer … (vertalen) onze docent Engels romans in het Nederlands?
5 Mijn opa's woning was … (vervuilen) na het overlijden van zijn werkster.
6 Waarom … (ontkennen) Jonathan zijn betrokkenheid bij de vechtpartij?

Ik kan/weet
- persoonsvormen in de tegenwoordige tijd correct spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Wie ben jij?

Het schooljaar is nu een paar weken bezig en je weet vast al hoe de vork in de steel zit bij jou op school. Dat geldt ook voor jouw klasgenoten. Maar hoe goed kennen jullie elkaar eigenlijk?

Om elkaar beter te leren kennen, gaan jullie elkaar uitgebreid interviewen. Na afloop voegt jullie docent de interviews samen en hebben jullie een prachtig smoelenboek van jullie klas. Je hebt de kans om alles te vragen wat je maar wilt weten over je klasgenoten: Wat is het gekste wat je ooit gedaan hebt? Waarop ben je het meest trots? Welk dier zou je willen zijn en waarom? Misschien kunnen jullie nog een mooie groepsfoto maken voor op de voorkant!

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:

- verschillende soorten vragen stellen en beantwoorden;
- informatie verzamelen en op een zorgvuldige manier verwerken tot een duidelijke en overzichtelijke tekst.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan oriënterend lezen om het onderwerp van een tekst te bepalen. 1F
Schrijven	• Ik kan een korte, duidelijke, volledige en foutloze tekst schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan vragen over de inhoud van interviews beantwoorden. 1F • Ik kan de verbale en non-verbale communicatie van interviewer en geïnterviewde beoordelen.
Spreken en gesprekken	• Ik kan verschillende soorten vragen stellen en beantwoorden. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een synoniem. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan de persoonsvorm van een zin vinden. 1F • Ik kan het onderwerp van een zin vinden. 1F • Ik kan zinnen in zinsdelen verdelen.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan (concrete en abstracte) zelfstandige naamwoorden herkennen. 1F • Ik kan (bepaalde en onbepaalde) lidwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan verbindingswoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen. 2F
Spelling	• Ik kan hoofdletters, punten, vraagtekens en uitroeptekens gebruiken. 1F • Ik kan komma's gebruiken. 3F • Ik kan verkleinwoorden correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan persoonsvormen in de tegenwoordige tijd correct spellen. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 2

Beroemd

Wat is jouw moedertaal?

De taal die je al eerste leert, is je **moedertaal**. Die taal leer je spreken zonder dat je er echt les in hoeft te krijgen. Als je twee talen spreekt, ben je tweetalig. In veel landen zijn de meeste mensen twee- of zelfs meertalig! Er zijn ook veel bekende Nederlanders die meertalig zijn. Bijvoorbeeld koningin Máxima: haar moedertaal is Spaans en Nederlands is haar tweede taal. Bedenk zelf nog vijf bekende Nederlanders die het Standaardnederlands niet als moedertaal hebben.

Hippe taal

Veel jongeren verzinnen hun eigen hippe taal. Vooral rappers gebruiken deze taal in hun songteksten. Het is leuk om nieuwe woorden te verzinnen, woorden uit andere talen over te nemen of om bestaande woorden een andere betekenis te geven. Nog leuker is het dat anderen vaak niet weten wat je precies zegt. Gebruik jij weleens hippe woorden die je ouders niet kennen?

Ga zelf op zoek naar hippe taal in een Nederlandse raptekst.

Wat zeggie?

Het Algemeen Nederlands is de **standaardtaal** van Nederland. Hierdoor kunnen Groningers en Limburgers elkaar goed verstaan. Maar wanneer zij in hun dialect spreken, weten ze vaak niet wat de ander zegt. Weet jij bijvoorbeeld wat een *joeks* (Limburgs) of een *sikke* (Gronings) is? In steden als Amsterdam en Den Haag wordt vaak een stadsdialect gesproken. *Majem* en *vonketrakkâh* zijn hiervan voorbeelden. Wat zouden de cursieve woorden betekenen?

Lezen

Je leert over deelonderwerpen.

Startopdracht

Lees tekst 1 oriënterend.
1 Wat is het onderwerp van de hele tekst?
2 Wat zijn de onderwerpen van de eerste en derde alinea?
3 Welke zinnen moet je gelezen hebben om dat te kunnen bepalen? Noteer voor elke alinea alleen het eerste en laatste woord.

Tekst 1

Geen auteursrecht op beroemde aap-selfie

[1] De Amerikaanse US Copyright Office stelt in nieuwe voorlopige richtlijnen dat alleen mensen auteursrecht kunnen krijgen. Daarmee zijn de befaamde foto's van een aap die een selfie maakt, niet auteursrechtelijk beschermd. Ook het werk dat is gemaakt door planten, het bovennatuurlijke en goddelijke wezens, is uitgesloten van copyright.

[2] De kwestie werd actueel, nadat Wikipedia en de Britse natuurfotograaf David Slater het met elkaar aan de stok kregen over de rechten van de foto's.

[3] Toen Slater in 2011 aan het werk was in Indonesië, pikte de zwarte kuifmakaak de camera, waarna deze er honderden foto's mee maakte. Hieronder zijn dus ook de beroemde aap-selfies. Slater sleepte Wikipedia deze zomer voor de rechter, nadat de organisatie weigerde de foto's te verwijderen van de website. De foto's staan nu nog steeds in een rechtenvrije database van Wikipedia.

Naar: www.gate2ip.nl, op 3 november 2015

Theorie

video-uitleg

Deelonderwerpen

Een tekst is vaak verdeeld in een **inleiding**, een **middenstuk** (kern) en een **slot**. In het middenstuk – het grootste tekstdeel – staat de meeste informatie over het onderwerp. In dit deel van de tekst worden meestal verschillende aspecten (kanten, delen) van het onderwerp besproken. Dit noemen we **deelonderwerpen**. Bij het onderwerp *politiek* passen bijvoorbeeld de deelonderwerpen *partijen*, *verkiezingen* en *Tweede Kamer*.
Soms bestaat een deelonderwerp uit één alinea, soms vormen enkele alinea's samen een deelonderwerp. In dat laatste geval staat er dan weleens een tussenkopje boven het tekstgedeelte.

Zo vind je deelonderwerpen
Ga na welke alinea's over hetzelfde aspect van het onderwerp gaan. Lees daarvoor de tekst **globaal**: je leest dan vooral de eerste en laatste zinnen van alle alinea's.
Als je alleen iets wilt opzoeken in de tekst, kun je ook **zoekend** lezen. Tussenkopjes helpen je bij het zoeken, net als anders gedrukte woorden (vet, cursief, onderstreept) en opvallende tekens (bolletjes, nummers, sterretjes).

Opdracht
1

Lees tekst 2 globaal.
1 Wat voor soort tekst is dit?
2 Als jij naar het park gaat, zoek je dan vooraf informatie op? Waarom (niet)?

Om de volgende vragen te beantwoorden, moet je steeds zoekend lezen.
3 Passen alle tussenkopjes bij de tekstgedeeltes die eronder staan?
4 Je wilt op nieuwjaarsdag naar WILDLANDS. Kan dat?
5 Als jij samen met twee vrienden van jouw leeftijd naar het dierenpark gaat, hoeveel entree moeten jullie dan samen betalen?
6 Je bent met je oma in het park en je hebt voor haar een rolstoel gehuurd. Je wilt deze om tien minuten voor vijf weer inleveren. Is dat mogelijk?
7 Het lijkt je gezellig om het park samen met je hond te bezoeken. Mag dat?
8 Vlak voor vertrek uit de dierentuin verstuik je je enkel. Je wilt graag een rolstoel om naar de uitgang te komen. Kun je deze zomaar krijgen? Leg uit.

Tekst 2

Bezoekersinformatie

Lees hier alles wat je wilt weten om je bezoek aan WILDLANDS Adventure Zoo Emmen nog makkelijker te maken!

Openingstijden

▶ In WILDLANDS kun je iedere dag van het jaar op ontdekkingsreis. In de lente en zomer zijn we dagelijks langer open dan in de herfst en winter. Zo ontdek je nóg meer.

jan – mrt	10:00 - 17:00 uur
apr – juni	10:00 - 17:00 uur
juli – aug	10:00 - 17:00 uur
sep – okt	10:00 - 17:00 uur
nov – dec	10:00 - 17:00 uur

* In juli en augustus zijn wij van 10.00-18.00 open. ** In de weekenden van mei en juni zijn wij van 10.00-18.00 open. *** Gesloten met Oud en Nieuw

Prijzen & Kaarten

▶ Online geven we € 1,- korting per kaartje. Hier vind je de prijzen per kaartje aan de kassa.

Volwassene	€ 30,-
Kind, 0 t/m 2 jaar	gratis
Kind, 3 t/m 9 jaar	€ 29,50
65+	€ 28,-
Mindervalide*	€ 28,-

* Mindervalide zijn zij, die over een zodanige zelfredzaamheid beschikken dat zij niet in staat zijn zonder begeleiding het park te bezoeken.

→

Een mindervalide mag maximaal één begeleider meenemen voor het speciale tarief. De mindervalide en de begeleider betalen online € 27,- per persoon, samen betalen zij dus € 54,- in totaal. Aan de kassa betalen zij € 28,- per persoon, € 56,- in totaal.

Parkinfo & Regels

▶ WILDLANDS is een park waar onze dieren een grote mate van vrijheid genieten. Daarom is het voor je eigen veiligheid en voor die van de dieren van het grootste belang dat je je stipt aan onze parkregels houdt.

Veiligheid

▶ Het is vanwege de veiligheid en welzijn van onze dieren niet toegestaan om onze dieren te voeren, op te hitsen, te doen schrikken en/of te laten ontsnappen. Plaats uw kinderen voor hun veiligheid en die van u nooit op een rand, hekje of afscheiding bij de dierverblijven

Huisdieren

▶ Huisdieren, uitgezonderd hulphonden die zichtbaar in functie zijn, zijn niet toegestaan. WILDLANDS heeft geen kennel beschikbaar om je huisdieren tijdelijk onder te brengen.

Rolstoel huren?

▶ Bezoekers kunnen bij ons een rolstoel lenen. Wij vragen geen huur, alleen een borg van € 25,-. Reserveren is aan te bevelen, want er is maar een beperkt aantal rolstoelen. De rolstoel moet een kwartier voor sluitingstijd ingeleverd worden.

Buggy huren?

▶ In WILDLANDS kun je geen buggy's huren of lenen.

Naar: www.wildlands.nl, op 12 mei 2016

Opdracht 2

Lees tekst 3 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van deze tekst?
2 Heb je zelf weleens muziek gedraaid voor publiek, bijvoorbeeld op een schoolfeest?

Lees tekst 3 nu globaal.

3 Wat is het deelonderwerp van alinea 3?
4 Welke alinea's van de tekst hebben hetzelfde onderwerp? Welk onderwerp is dat?
5 Bij welke alinea('s) past het tussenkopje *Kies jouw eigen stijl*?
6 Wat betekent 'sound'? Waar heb je de betekenis gevonden?
7 Als je graag de basistechnieken van dj'en wilt leren, wat moet je dan doen? In welke alinea heb je deze informatie gevonden?

Lees tekst 3 nu helemaal.

8 De woorden *a* t/m *f* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a carrière (al. 1)	– *bekend of beroemd worden*
b doorbreken (al. 2)	– *dooddoener*
c cliché (al. 3)	– *grondig beoordelend*
d produceren (al. 4)	– *loopbaan*
e feilloos (al. 7)	– *perfect; zonder fouten*
f kritisch (al. 7)	– *voortbrengen*

9 In de tekst staan veel Engelse termen. Noteer de woorden waarvan je de betekenis niet kent en zoek de betekenis op.
10 Moet je van alle Engelse termen de betekenis kennen om de tekst helemaal te begrijpen?
11 Bedenk een betere titel die het publiek meer zal aanspreken.

Opdracht
3

Lees tekst 3 nog een keer.

1 Aan het einde van alinea 2 ontbreekt een overgangszin naar alinea 3, die ook aankondigt waar de rest van de tekst over gaat. Kies de zin die het beste op deze plek past:
A Denk maar eens aan al het reizen.
B En wanneer heb je nou eigenlijk succes?
C Wat moet je doen om een geslaagde dj te worden?
D Welke redenen kun jij bedenken om dj te worden?

2 In alinea 3 ontbreekt in de tweede zin een signaalwoord. Welk signaalwoord zou jij toevoegen om de alinea te verbeteren?
A echter B namelijk C omdat D ten eerste

Tekst 3

Hoe word je een dj?

[1] Tegenwoordig kunnen we het rijtje van de (jongens)droom om profvoetballer of prins te worden, aanvullen met een derde favoriet: een carrière als dj. Je weet vast wel wat een dj is en wat hij doet. Simpel gezegd ben je al een dj als je op een smartphone muziek afspeelt voor een publiek, maar om succes te hebben, komt er wel wat meer bij kijken.
[2] Er is een miljoen redenen waarom je dj zou willen worden, maar als je enige doel is om snel rijk of beroemd te worden, dan is de kans dat je hierin zult slagen erg klein! Muziek moet je passie zijn en je moet bereid zijn er hard voor te werken. Het dj-leven is natuurlijk leuk en spannend, maar je werkt ook meestal tot in de late uurtjes en slaapt dus vaak op tijden dat veel mensen al lang aan hun dag begonnen zijn. Ook zijn er soms tegenslagen, want er zijn maar weinig mensen zo succesvol dat ze doorbreken.

Kies jouw eigen stijl
[3] Om te beginnen als dj is het – cliché maar waar – noodzakelijk dat je veel weet van muziek. Het is belangrijk dat je voor jezelf bewust een keuze kunt maken welke muziekstijl en welke tracks je zou kiezen om te draaien in je mix en welke niet. De tracks die je kiest, worden samen namelijk verantwoordelijk voor de *sound* waar jij bekend om komt te staan. Durf hierin uniek te zijn, want er zijn al genoeg dj's die dezelfde platen draaien.
[4] Een dj is nooit uitgeleerd. Er zijn verschillende manieren om muziek te produceren en met de snelheid waarop de techniek zich ontwikkelt, zijn er elke maand weer nieuwe gadgets of software-updates, waardoor je je moet blijven ontwikkelen om met de tijd mee te gaan. Het helpt ook om veel te luisteren naar de muziek van andere dj's.
[5] Een handige tip om de basistechnieken te leren; zoek op YouTube video's die precies uitleggen hoe alle apparatuur werkt. Net als voor het bewerken van 'gewone' muziek zijn er verschillende softwareprogramma's waar je uit kunt kiezen. Denk er wel om dat niet alle software op alle computers past.
[6] Verder is het van belang om niet alleen de techniek te leren kennen van de productieprogramma's, maar ook van je draaitafel. Je moet precies weten hoe je alle apparatuur moet aansluiten voor je optreden en wat welke knop exact voor effect heeft: je wilt natuurlijk niet voor een publiek staan om er vervolgens achter te komen dat je geluid niet te horen is. Hoewel er op grote festivals vaak technici aanwezig zijn, is het toch makkelijk als je het probleem snel zelf kunt verhelpen.

Het echte werk
[7] De mix die je uiteindelijk aan het publiek wilt laten horen, moet feilloos zijn. Door je eigen mixen op te nemen en kritisch terug te luisteren, kun je dit makkelijk horen. Als je vaker naar je muziek luistert, kun je sneller horen waar je track niet lekker loopt. Zo kun je je eigen muziek verder verbeteren.
[8] Als je dj bent, is het allerbelangrijkste dat je kunt genieten van je eigen muziek. Ook als je geen beroemde dj wordt, blijft het daardoor leuk om muziek te maken. Mocht je je muziek toch eens door iemand anders willen laten beluisteren, dan kun je een demo insturen naar een bekende producent, zoals Armada Music.

Naar: Linsey van Oers, www.ondertussen.nl, op 23 september 2015

Opdracht
4

Lees tekst 4 oriënterend.

1 Waar denk je dat de tekst ongeveer over gaat? Waarom denk je dat?
2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding?
3 De woorden *a* t/m *g* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a zijn opwachting maken (al. 1)	– *afzetting van materiaal door wind, water of ijs*
b essentieel (al. 3)	– *botten of huiden op de juiste wijze bewaren*
c tot de verbeelding spreken (al. 3)	– *indrukwekkend*
d imposant (al. 3)	– *van groot belang*
e prepareerwerk (al. 4)	– *verband*
f context (al. 4)	– *verschijnen*
g sediment (al. 5)	– *waarvan je je goed een voorstelling kunt maken*

Lees tekst 4 nu globaal.

4 Boven welke alinea's horen de volgende tussenkopjes?
a Buiten Noord-Amerika
b Geen dino van de plank
c Opgravingen
5 Welke zin moet je lezen om het deelonderwerp van alinea 7 te weten?
6 Welke zin moet je lezen om het deelonderwerp van alinea 8 te weten?
7 Welke zin moet je lezen om het deelonderwerp van alinea 9 te weten?
8 De laatste zin van de tekst is …
A een conclusie
B een samenvatting
C geen van beide

Opdracht
5✱

Lees tekst 4 nog een keer.

1 Voor welk signaalwoord in alinea 2 weet jij een alternatief? Schrijf dat op.
2 Voor welk signaalwoord in alinea 3 weet jij een alternatief? Schrijf dat op.

Tekst 4

Een tyrannosaurus rex voor Naturalis

[1] In 2013 groef museum Naturalis een skelet van een tyrannosaurus rex op in de *badlands* van de Amerikaanse staat Montana. De dertien meter lange dinosaurus zal uiteindelijk naar Leiden komen. De eerste tentoonstelling waar hij zijn opwachting zal maken, staat voor binnenkort gepland. Een skelet van de tyrannosaurus rex stond al jaren hoog op het verlanglijstje van het museum voor de nieuwe tentoonstelling in de nieuwbouw. En nu komt hij eindelijk naar Nederland!

[2] Een van de zalen in de nieuwbouw van het museum wordt de grote dinosauruszaal. Maar ook nu al zijn er verschillende dino's in het museum te bewonderen. Bijna alle dinosaurusgroepen zijn al jaren van de partij, behalve de vleesetende. Een bezoek aan de dinosauriërs van Naturalis is op dit moment dus nog een oertijdsafari naar 'Vega-Park'.

[3] Voor de nieuwe opstelling stond er daarom één dino hoog op het verlanglijstje: een vleesetende dino. Een vleeseter is namelijk essentieel om het héle verhaal van de dinosauriërs te kunnen vertellen. De meest tot de verbeelding sprekende vleesetende dino is zonder meer tyrannosaurus rex. Maar fossielen van dit imposante dier zijn tamelijk zeldzaam. Niet iets wat je zomaar uit de grond kunt halen!

[4] Bovendien wil Naturalis liever geen 'dino van de plank' aanschaffen. Het doel is immers om straks in de tentoonstelling het héle verhaal te vertellen: vanaf

het moment dat de eerste schep de grond in gaat, de opgraving zelf, het prepareerwerk, het onderzoek en de verrassingen en verhalen die daarmee gepaard gaan. Zo is het skelet straks in zijn context ingebed als het in het museum staat.

[5] Anne Schulp, de paleontoloog die bij Naturalis de fossielen bestudeert, vertelt: 'Het verhaal van de tyrannosaurus rex van Naturalis begon twee jaar geleden in Wyoming, een Amerikaanse staat in het midwesten. We gingen aan de slag met een opgravingsteam op een plek waar eerder al een paar veelbelovende stukjes tyrannosaurusbot tevoorschijn waren gekomen. Uiteindelijk verplaatsten we tijdens de eerste expeditie meer dan vierhonderd kubieke meter sediment, maar we vonden niet meer dan een voet en een paar scherfjes poot van een tyrannosaurus rex.'

[6] Gelukkig was het bij de tweede poging tijdens de zomer van 2013 wél raak. Op een ranch in Montana staken aan de ene kant van een heuveltje wat stukjes van een heup naar buiten en uit dezelfde laag aan de andere kant van het heuveltje stukjes dinosaurusschedel. De rest van het skelet moest daar wel tussen zitten en dat bleek ook zo te zijn.

[7] Eind zomer 2013 kwam in een tijdsbestek van twee weken botje voor botje een schitterend bewaard gebleven tyrannosaurus rex-skelet uit het zand tevoorschijn. De opgraving ging verbijsterend makkelijk en de botten zijn in verbazend goede conditie. Bovendien blijkt het dier compleet: de schedel, de nek, de rug en de ribben zijn bewaard gebleven, net als één kant van de schoudergordel, de heup, grote delen van de staart, en de rechterachterpoot. Alleen ontbreekt daarvan wel de voet.

[8] Kunststof kopieën van tyrannosaurus rex zijn nu al in veel musea te zien, maar originele skeletten

zijn zeldzaam. Tot dusver kennen we slechts twee skeletten die voor meer dan de helft compleet zijn. Wie een originele tyrannosaurus rex wil zien, moet overigens hoe dan ook naar Noord-Amerika, want buiten Canada en de VS zijn geen originele tyrannosaurusskeletten te zien.

[9] Als het fossiel in Naturalis aankomt, wordt dit het eerste tyrannosaurus rex-skelet dat buiten Noord-Amerika te zien is. Maar het fossiel komt niet vanzelf naar Leiden. Omdat het skelet uitzonderlijk compleet is, gaat het prepareer- en montagewerk veel meer tijd in beslag nemen en dus veel duurder worden dan was ingeschat.

[10] Daarom begon Naturalis een inzamelingsactie om het fossiel naar Leiden te kunnen halen. Onder andere door de actie 'Tientje voor T. rex' is de benodigde vijf miljoen euro bij elkaar gehaald. Met hulp van heel veel mensen kan in 2017 dus het nieuwe deel van Naturalis open, met de nu al beroemde tyrannosaurus rex als middelpunt van de nieuwe dinosauruszaal.

Naar: Anne Schulp, www.kennislink.nl, op 12 oktober 2015

Ik kan/weet
- globaal en zoekend lezen om informatie uit een tekst te halen. 1F
- het deelonderwerp van een alinea (of alinea's) bepalen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een alinea schrijven.

Startopdracht

Werk in tweetallen. Lees tekst 1. Die is verdeeld in drie alinea's. Van de tweede en de derde alinea ontbreekt de eerste zin.

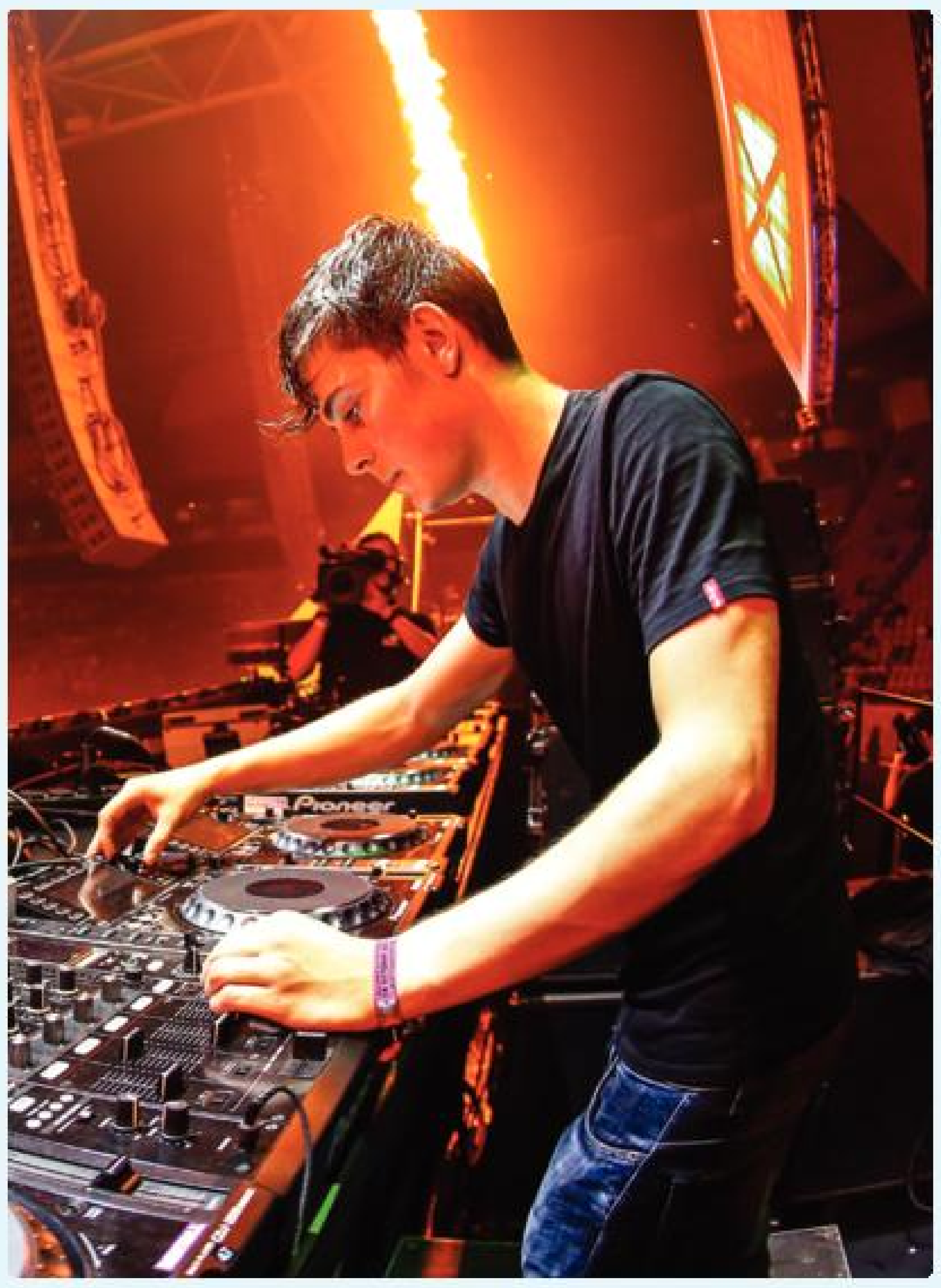
1 Bedenk samen voor beide alinea's een passende eerste zin.
2 Noteer het deelonderwerp van elke alinea.

Tekst 1

Beroofd

[1] De populaire Nederlandse deejay Martin Garrix is ernstig gedupeerd door een brutale inbraak in zijn huis in Spanje. Terwijl hij aan het draaien was op Mallorca, roofden inbrekers zijn woning op het eiland Ibiza leeg. 'Al mijn laptops en andere belangrijke spullen zijn verdwenen. Gelukkig had ik de laptop waarop ik produceer bij me', twittert hij.
[2] … Inmiddels heeft hij meerdere nummer 1-hits op zijn naam staan. Op Ibiza heeft hij deze zomer een eigen clubavond in het vermaarde Ushaïa-hotel.
[3] … Zo werd eerder dit jaar Rebecca Cabau, de zus van Yolanthe, op het Spaanse feesteiland beroofd van waardevolle spullen. Op Facebook schreef zij: 'Sieraden, horloges, laptops, harde schijven, cash – de dieven hebben van alles meegenomen.'

Naar: www.telegraaf.nl, op 31 juli 2015

Theorie

video-uitleg

Een alinea schrijven

Een tekst wordt overzichtelijk als je hem verdeelt in alinea's. Een **alinea** bestaat uit een aantal zinnen die bij elkaar horen omdat ze over hetzelfde **deelonderwerp** gaan. In een tekst over een bekende atlete zijn de deelonderwerpen bijvoorbeeld: *grootste successen*, *begin carrière* en *toekomstplannen*.

Zo schrijf je een goede alinea

- Zet de belangrijkste informatie in de eerste zin. Dat is de **kernzin**:
  – *De Nederlandse Dafne Schippers behoort tot de wereldtop in de atletiek.*
- Vraag je daarna af wat de lezer nog meer moet weten over dit onderwerp. Zet die informatie in de volgende zinnen:
  – *Aanvankelijk was zij gespecialiseerd in de meerkamp. Ze behaalde in die discipline vele successen. Sinds 2015 richt ze zich op de 100 en 200 meter.*
- Begin een nieuwe alinea als je over een nieuw deelonderwerp gaat schrijven.

Let op: een nieuwe alinea begint altijd op een nieuwe regel. Binnen een alinea schrijf je de zinnen achter elkaar door.

Opdracht
1

Lees tekst 2. Deze tekst over kinderrechtenactiviste Malala Yousafzai is niet compleet. Zoek voor het maken van deze opdracht eventueel informatie over haar.

1 Noteer van elke alinea het deelonderwerp.
2 Formuleer een goede openingszin voor alinea 1.
3 Formuleer een kernzin voor alinea 2.
4 De kernzin van alinea 3 is gegeven. Vul alinea 3 aan met drie zinnen. Gebruik de volgende woorden: *talibanstrijder, schoot, ziekenhuis, Engeland, herstelde, reist de wereld rond, boodschap*.
5 Schrijf alinea 4. Die eindigt met de zin 'Met haar … Nobelprijs ooit.'

Tekst 2

Wereldster

[1] … Maar niet omdat ze mooi kan zingen of in Hollywoodfilms optreedt. Najaar 2012 lag de naam Malala opeens op ieders lippen. Het meisje, dat toen vijftien jaar oud was, was neergeschoten en levensgevaarlijk gewond geraakt. De reden voor de aanslag: zij streed voor rechten van kinderen. Ze overleefde de moordaanslag en Malala was meteen wereldnieuws. Na haar herstel zette ze met veel bezieling haar strijd voor het recht op onderwijs voor meisjes voort.
[2] … Daar zijn de taliban actief, een extremistisch-religieuze beweging die onder andere meisjes wil verhinderen om naar school te gaan. Over de gewelddaden van de taliban schreef Malala al op elfjarige leeftijd een dagboek op de website van de BBC. Door haar activiteiten liep ze in eigen land steeds meer gevaar.

[3] Op 9 oktober 2012 werd er in een schoolbus een aanslag op haar leven gepleegd. …
[4] … Met haar 17 jaar was Malala de jongste winnaar van een Nobelprijs ooit.

Opdracht
2

Schrijf een tekst over een beroemde Nederlander, zoals Vincent van Gogh, Anne Frank of Johan Cruijff. Je mag ook zelf een persoon kiezen. De tekst bestaat uit drie alinea's die elk een deelonderwerp behandelen. Er is dus geen inleiding en ook geen slotalinea.

1 Bedenk de drie deelonderwerpen die je gaat bespreken.
2 Noteer de kernzinnen waarmee de drie alinea's beginnen.
3 Vul elke kernzin aan met een paar zinnen. Daarin schrijf je wat de lezer nog meer moet weten over het deelonderwerp van de alinea.
4 Bedenk een originele titel die niet de naam van de bekende Nederlander bevat.
5 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet
- alinea's met een kernzin schrijven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over luisterstrategieën.

Startopdracht

1 Luister jij weleens 'met een half oor' als er iemand tegen je aan staat te praten en je eigenlijk wat anders aan je hoofd hebt? Beschrijf een voorbeeld van zo'n situatie.
2 In welke situaties kan jouw manier van luisteren in zo'n gesprek ineens veranderen?

Theorie

video-uitleg

Luisterstrategieën

Hoe je luistert, hangt af van de situatie. Er zijn drie manieren om te luisteren:

- **globaal luisteren** – Je luistert oppervlakkig totdat je iets interessants hoort. Bijvoorbeeld: Je luistert tijdens de pauze naar het gepraat om je heen en neemt niet deel aan het gesprek, totdat je ineens je eigen naam hoort.
- **zoekend luisteren** – Je weet waarop je moet letten en je wacht tot die informatie langskomt. Bijvoorbeeld: Je luistert op het station naar de mededelingen om te horen of jouw trein ook vertraging heeft.
- **precies luisteren** – Je luistert woord voor woord, omdat je alle informatie wilt onthouden (en opschrijven). Bijvoorbeeld: Je luistert naar je docent die vertelt wat je precies moet leren voor de toets.

Opdracht **1**

Geef voor de volgende situaties aan welke luisterstrategie je het beste kunt toepassen. Kies uit: *globaal*, *zoekend* of *precies*. Licht je keuze toe.

1 De leerlingen met schoolcorvee worden omgeroepen door de intercom.
2 In de supermarkt schalt reclame door de intercom.
3 Je beantwoordt quizvragen in een wedstrijd.
4 Je beste vriend of vriendin in je klas houdt een spreekbeurt.
5 Er wordt op straat gedemonstreerd.
6 Je krijgt instructie van een docent.
7 Er wordt op het vliegveld een gatewijziging omgeroepen.
8 Op een verjaardag vertelt iemand verhalen over vroeger.

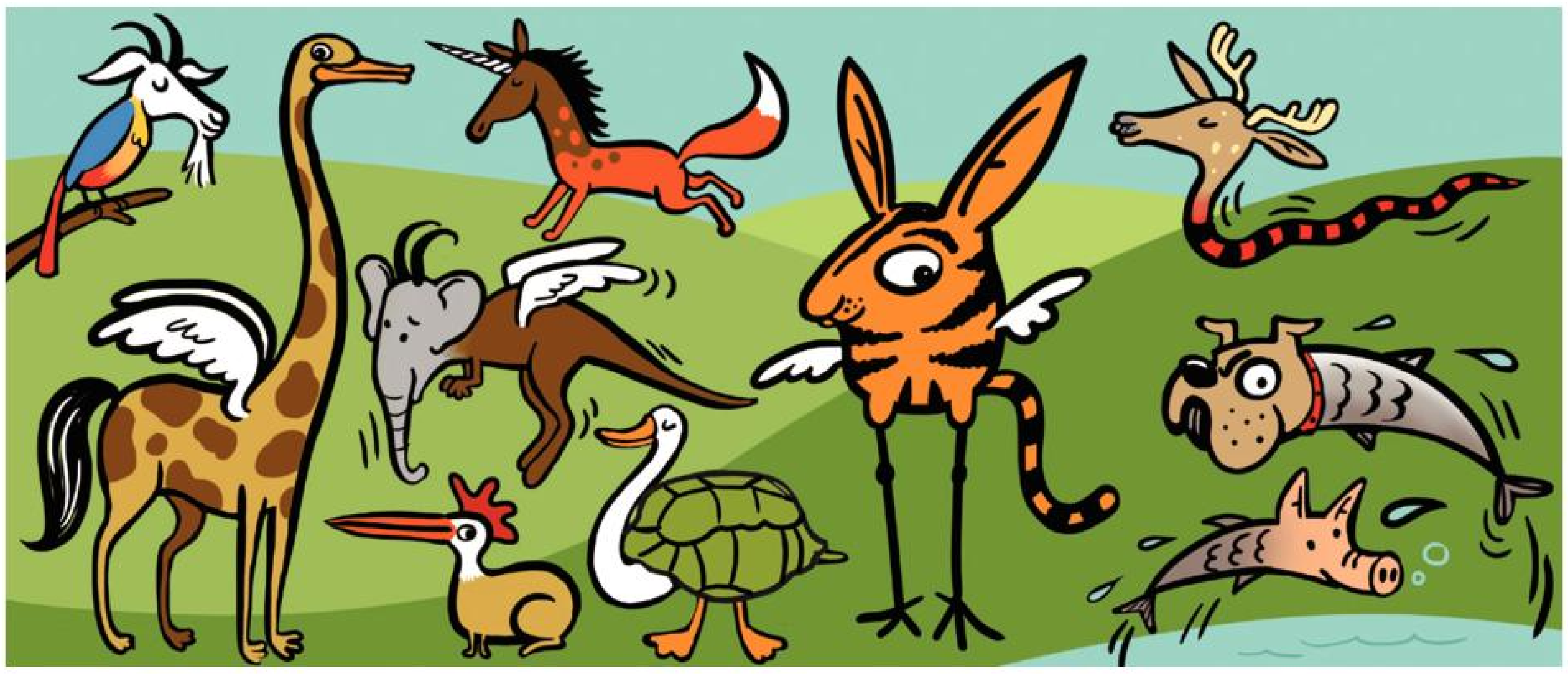
Opdracht **2**

1 Kies in de volgende situaties *a* t/m *f* steeds twee luisterstrategieën die je zou kunnen toepassen.
2 Bedenk bij elke situatie *a* t/m *f* wanneer je de ene strategie geschikter vindt en wanneer de andere.
   a Bij gym worden de teams voor de sportdag bekendgemaakt.
   b In de kantine tijdens de lunch zoek jij je vrienden en zij zoeken jou.
   c Je zit alleen op een terrasje.
   d Bij het beantwoorden van een vraag hoor je vier keuzemogelijkheden.
   e Je kijkt naar het journaal op televisie.
   f De docent Nederlands legt de klas nogmaals uit hoe je een zin moet ontleden.

Opdracht
3

Werk in tweetallen. Jullie gaan nu een oefening doen in precies luisteren. Je werkt met onderstaande illustratie.

1. Verdeel de rollen: leerling 1 brengt informatie over, leerling 2 moet precies luisteren en de opdracht uitvoeren.
2. Leerling 1 kiest een dier uit de illustratie en beschrijft die zo precies mogelijk zonder dat leerling 2 deze kan zien.
3. Leerling 2 mag niets vragen ter verduidelijking en tekent zo precies mogelijk wat hij hoort.
4. Vergelijk na afloop of het gelukt is en hoe ieder zijn rol de volgende keer beter kan uitvoeren. Schrijf tips op in je schrift.

Opdracht
4

Je gaat een poster maken voor de aankondiging van een concert.

1. Welke informatie moet er in ieder geval op de poster staan? Schrijf deze onderdelen op.
2. Luister nu precies naar het audiofragment waarin de artiest Kyteman vertelt over een bijzonder concert dat hij zal geven. Maak aantekeningen van de relevante informatie.
3. Maak nu een poster die mensen moet overhalen om dit bijzondere concert te bezoeken.
4. Wissel je poster uit met die van een klasgenoot en controleer bij elkaar of alle informatie op de poster staat.
5. Wissel van rol en voer de opdracht nogmaals uit.

Opdracht
5

De klas wordt in drie groepen verdeeld. Jullie gaan het doorfluisterspel spelen.

1. De docent fluistert een zin in het oor van de eerste van elke groep. Zij fluisteren de zin door in het oor van de volgende klasgenoot in de groep. Zo ga je door tot de laatste van de groep de zin gehoord heeft. Hij noteert de zin die hij gehoord heeft.
2. Als alle groepen klaar zijn, lezen de laatsten voor wat ze opgeschreven hebben. Vervolgens vertelt de docent wat de beginzin was. Welke groep heeft de zin goed doorgefluisterd of zit het dichtste bij de beginzin?
3. Als er verschillen zijn tussen de eindzinnen en de beginzin, hoe komt dat dan?

Ik kan/weet
- verschillende luisterstrategieën toepassen om informatie uit teksten te halen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een gebeurtenis beschrijven.

Startopdracht

1 Denk aan een gebeurtenis van afgelopen weekend. Het hoeft niets bijzonders te zijn. Je moet het duidelijk kunnen navertellen.
2 Vertel de gebeurtenis aan een klasgenoot. Die maakt hiervan korte aantekeningen.
3 Laat dezelfde klasgenoot ook een gebeurtenis aan jou vertellen. Maak nu zelf aantekeningen.
4 Was alles in één keer duidelijk?

Theorie

video-uitleg

Een gebeurtenis beschrijven

Als je een gebeurtenis beschrijft, vertel je aan anderen wat je hebt gezien of meegemaakt. Je vertelt bijvoorbeeld over *een bezoek aan een pretpark*, *een paintballmiddag* of *een grappig voorval tijdens een sportwedstrijd*. De luisteraars begrijpen je het best als je alles vertelt in de volgorde waarin het gebeurd is. Dat noem je de **chronologische volgorde**.

Zo beschrijf je een gebeurtenis
- Stel jezelf vooraf de **5w+h-vragen**:
  - *Wat* is er gebeurd?
  - *Wanneer* gebeurde het?
  - *Wie* waren erbij betrokken?
  - *Waar* is het gebeurd?
  - *Waarom* (of *waardoor*) gebeurde het?
  - *Hoe* gebeurde het?
- Schrijf de antwoorden op deze vragen op een hulpbriefje.
- Vertel vervolgens je verhaal in de chronologische volgorde. Gebruik **signaalwoorden** waarmee je die volgorde aangeeft, zoals: *eerst, daarna, vervolgens, toen, dan, verder, ten slotte*:
  - *Afgelopen zaterdag speelde ik met mijn elftal een wedstrijd tegen West-Frisia C2. Eerst was er nog niets aan de hand. Maar na de rust maakten we al snel 1-0 en kort daarop 2-0. Toen begonnen onze tegenstanders toch overtredingen te maken. Om te beginnen trapte de rechtsback onze spits met de noppen van zijn schoen boven op de voet. Daarna …*
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht 1

Kijk nog eens naar de startopdracht.
Welke vragen moet je een volgende keer beantwoorden, zodat je beschrijving van de gebeurtenis helemaal duidelijk is?

Opdracht
2

Lees eerst de vragen. Bekijk daarna het fragment uit het *Jeugdjournaal*.
1 Noteer de 5w+h-vragen onder elkaar.
2 Beantwoord voor dit nieuwsitem de 5w+h-vragen.
3 Welke vragen kon je niet beantwoorden?
4 Hoe zou dat komen?

Opdracht
3

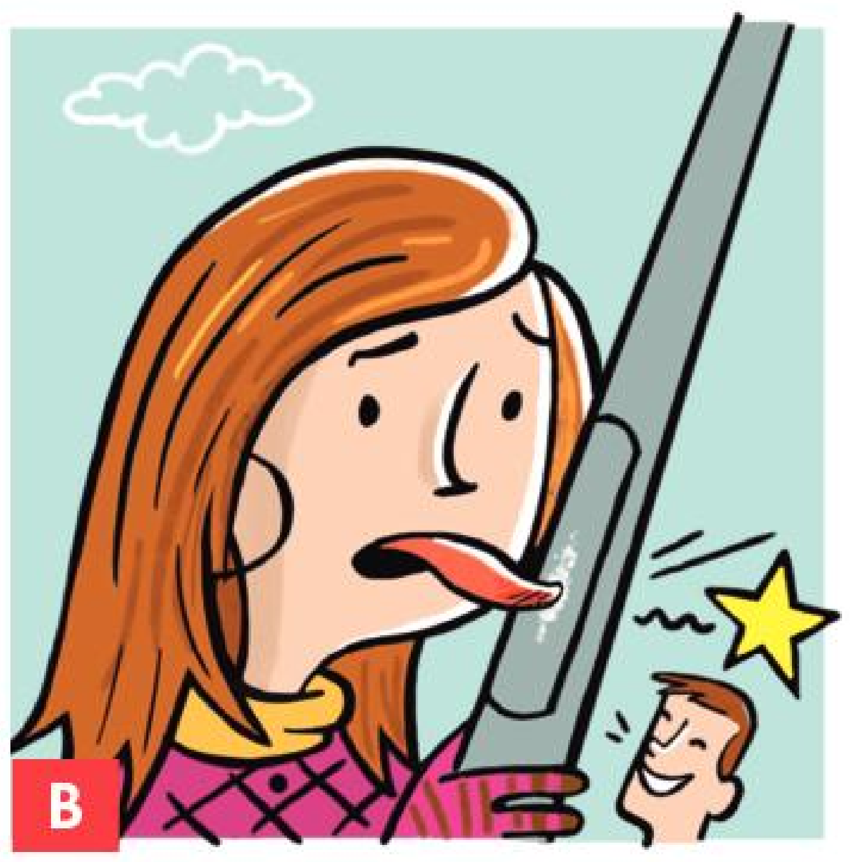
Lees eerst de vragen. Beluister daarna het radiofragment.
1 Noteer de 5w+h-vragen onder elkaar.
2 Beantwoord voor dit radiofragment de 5w+h-vragen.
3 Welke vragen kon je niet beantwoorden?
4 Hoe zou dat komen?

Opdracht
4

Je gaat in een viertal een nieuwsitem maken waarin jullie verslag doen van een gebeurtenis. Ieder heeft een eigen rol.
1 Maak een nieuwsitem over een van de situaties uit afbeelding A t/m D.
2 Maak van deze gebeurtenis een kort nieuwsbericht. Beantwoord hiervoor alle 5w+h-vragen. Gebruik je fantasie!
3 Er zijn drie rollen: een presentator, een verslaggever ter plaatse en een ooggetuige. De vierde leerling geeft aanwijzingen ter verbetering van de presentatie. Verdeel de rollen: overleg wie welke rol op zich neemt.
4 Oefen jullie item en interview. Als er nog tijd is, neemt leerling 4 het item op.

A oorafdruk op de deur leidt naar inbreker

B meisje vriest met tong vast aan lantaarnpaal na weddenschap

C docent overnacht in docententoilet

D extreme verliefdheid leidt tot ondervoede scholier

Ik kan/weet • een gebeurtenis beschrijven aan de hand van de 5w+h-vragen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een omschrijving of definitie.*

Startopdracht

1 Neem de zes woorden in de linker kolom over en zoek in de rechter kolom de juiste omschrijving erbij. Gebruik zo nodig een woordenboek.
2 Welke omschrijving(en) vind je heel nauwkeurig?

a alliteratie	– manier van uitdrukken waarbij een beeld duidelijk maakt wat je wilt zeggen
b attribuut	– rijm waarbij de beginmedeklinkers van woorden of lettergrepen hetzelfde zijn
c beeldspraak	– vaak gezongen lied, veelgelezen boek etc.
d klassieker	– vierhoek waarvan de overstaande zijden evenwijdig zijn
e parallellogram	– voorwerp dat als kenmerk aan iets of iemand wordt verbonden
f pictogram	– weergave van iets in de vorm van een afbeelding of tekening

Theorie

video-uitleg

Zoek een omschrijving of definitie

Een onbekend woord in een tekst kun je soms begrijpen doordat er een **omschrijving** van dat woord bij staat. Zo'n omschrijving vind je ook in het woordenboek:
– *auditie = proefoptreden voor deelname aan toneel, ballet of muziekevenement*

Een **definitie** is een heel nauwkeurige omschrijving van een woord. In leerboeken staan vaak definities:
– *homoniem = een woord met twee of meer verschillende betekenissen, bijvoorbeeld* kop

Opdracht
1

Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 t/m 8 onder elkaar.
2 Zoek in de context van elk van die woorden naar een omschrijving of een definitie. Noteer die.

Tekst 1

Sheherazade

[1] Over smaak valt niet te (1) twisten, zegt het spreekwoord. Onzin natuurlijk, want je kunt best van mening verschillen of bekvechten over bijvoorbeeld de mooiste musical, de spannendste game of … het beste boek. Wat jij een bijzonder verhaal vindt, vindt je vriendje misschien bagger. Als je de ander wilt overtuigen van zijn ongelijk, moet je je oordeel goed (2) beargumenteren. Maak duidelijk waarom je die positieve of negatieve mening hebt.
[2] Toch zijn er boeken die bij vrijwel iedereen in de smaak vallen. Ze behoren tot de (3) canon: een lijst met 'boeken die je gelezen móét hebben'. Ook voor

jeugdliteratuur bestaat er zo'n canon, met daarin bijvoorbeeld *Alleen op de wereld* of *De brief voor de koning*.

[3] Op de lijst met beroemdste boeken aller tijden staan veel werken uit de westerse cultuur. Een uitzondering vormen de *Sprookjes van Duizend-en-een-nacht*. Daar ken je er vast wel een paar van, zoals *Ali Baba en de veertig rovers* of *Sindbad de zeeman*. Eigenlijk is *Duizend-en-een-nacht* een (4) raamvertelling. Dat is een manier van vertellen waarbij één verhaal de omlijsting of het kader is van een groot aantal andere vertellingen. Anders gezegd: dat ene verhaal is het steeds terugkerende element.

[4] Bij *Duizend-en-een-nacht* vormt de geschiedenis van Sheherazade (5) de rode draad. Zij wordt uitgehuwelijkt aan koning Shahryar. Omdat die bedrogen is door zijn vrouw, trouwt hij elke dag met een nieuwe maagd, die na de huwelijksnacht ter dood wordt gebracht. Om aan zo'n (6) executie te ontkomen, vertelt Sheherazade 's nachts een heel spannend, maar (7) onvoltooid verhaal. De koning is zo nieuwsgierig naar de afloop, dat hij haar in eerste instantie spaart. Op de tweede nacht vertelt de listige Sheherazade het vervolg, maar begint meteen een

nieuw verhaal dat ze ook niet afmaakt. Zo gaat het 'eindeloos' door: duizend-en-een nacht. Ondertussen schenkt de vertelster de koning een paar kinderen. Als zij tot slot toch uitverteld is, verleent de koning haar (8) gratie: Shahryar besluit dat Sheherazade niet terechtgesteld wordt, omdat hij van haar is gaan houden.

Opdracht 2

In een woordenboek vind je informatie over woorden, zoals de betekenis, de uitspraak, de woordsoort. In een papieren **woordenboek** staan de woorden in alfabetische volgorde. Deze **trefwoorden** zijn vetgedrukt, cursief of gekleurd.
Werk in tweetallen. Een van jullie gebruikt een papieren woordenboek, de ander een onlinewoordenboek.

1 Zoek het trefwoord *fameus* op en noteer de betekenis(sen).
2 Vergelijk de gevonden betekenissen en noteer drie duidelijke verschillen.
3 Welke afkortingen worden gebruikt voor de woordsoort van *fameus*?
4 Welke mogelijkheid biedt de site die het papieren woordenboek niet heeft?
5 Noteer kort de voor- en nadelen van beide woordenboeken.
6 Welk woordenboek gebruiken jullie het liefst? Beargumenteer je keuze.

Opdracht 3

Gebruik een online- of een papieren woordenboek dat bij trefwoorden ook uitdrukkingen geeft.

1 'Zij heeft naam gemaakt' = zij is beroemd geworden. Zoek in een woordenboek nog vier uitdrukkingen met de volgende combinaties van woorden en geef de betekenis:
- *a* *naam* en *slijk*
- *b* *naam* en *eer*
- *c* *naam* en *haas*
- *d* *naam* en *beestje*

2 Doe hetzelfde met het woord *smaak*. Noteer vier uitdrukkingen met *smaak* in combinatie met telkens een van de volgende woorden en geef de betekenis: *kraak* – *te pakken* – *vallen* – *vies*.

Opdracht
4

Lees tekst 2.

1 Schrijf de woorden 1 t/m 18 onder elkaar. Noteer de betekenis. Gebruik de woordraadstrategieën *zoek een omschrijving of definitie* en *zoek een synoniem*.

2 De woorden *a* t/m *h* staan ook onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a om de tuin leiden	– *beetnemen*; *bedriegen*
b onverschillig	– *dichterbij komen*
c (een) opgeheven vingertje	– *iets wat verkeerd is onder de aandacht brengen*
d benaderen	– *jaloers*
e kritisch	– *laks*; *ongeïnteresseerd*; *nonchalant*
f aan de kaak stellen	– *plaats*; *kolonie*; *vestiging*
g nederzetting	– *scherp beoordelend*
h afgunstig	– *waarschuwing*; *vermaning*

Tekst 2

Argos

[1] Lassie, Rex en Rin Tin Tin, het zijn bekende namen die sinds lang toebehoren aan (1) legendarische honden uit film, boek of stripverhaal. (2) Van oudsher zijn er verhalen die de loyaliteit en speurzin van een befaamde viervoeter laten zien. Ook tonen ze hoe (3) aanhankelijk de hond is (4) jegens zijn baas. Het (5) prototype van zo'n vertelling lees je in de *Odyssee* – het Griekse (6) epos over de zwerftochten die Odysseus maakte. Homerus, de vermoedelijke schrijver van dit heldendicht, levert ons het schoolvoorbeeld van gehecht zijn en hondentrouw tegenover de meester.

[2] Als Odysseus na tien jaar Trojaanse oorlog en nog eens een (7) decennium (8) dolen thuiskomt op Ithaca, vermomt hij zich als zwerver. Hij wil onder andere 'de vrijers' (a) om de tuin leiden die al jaren proberen om Odysseus' vrouw Penelope te veroveren. In lompen gehuld loopt Odysseus op zijn huis af, langs een mestvaalt. Daar ligt een oude, verwaarloosde hond. Die begint te kwispelen. Ook al is de Griekse held (9) gecamoufleerd, hij wordt herkend door het beest. Het is Argos, de vroegere jachthond van Odysseus. (b) Onverschillig als het huispersoneel was, heeft het de hond geen aandacht gegeven. Want – zo voegt Homerus daar fijntjes aan toe – 'bij afwezigheid van de meester (10) veronachtzamen slaven hun plicht'. Een (11) subtiel in de tekst verwerkt (c) opgeheven vingertje.

[3] Odysseus is (12) aangeslagen: de held is zo geroerd dat hij moet huilen. Argos probeert zich op te richten, maar heeft de kracht niet meer. (13) Dramatisch hoogtepunt: Odysseus kan de hond niet (d) benaderen, want dan zou hij zich verraden. Hij loopt door en de hond blaast zijn laatste adem uit. Als dat niet hartverscheurend is.

[4] Je zou denken dat de naam Argos in onze taal voortleeft, al zijn er weinig honden die Argos heten. Maar we kunnen wel (14) iets met argusogen bekijken, dat wil zeggen: 'iets nauwlettend in de gaten houden of met wantrouwen bekijken'. Verder is er een serie 'Argos', een (e) kritisch radioprogramma. Dat wil wantoestanden (f) aan de kaak stellen. Waarschijnlijk ken je het woord (15) 'argwaan', dat 'wantrouwen' of 'achterdocht' betekent. Toch heeft dit alles niets met de hond van Odysseus te maken. Hoe zit dat dan?

[5] De naam Argos komt vaker voor bij (16) de klassieken, de schrijvers, dichters en kunstenaars uit de oudheid. Het was de naam van een (g) nederzetting op de Peloponnesus. Maar Argos, in het Latijn Argus, was ook de naam van een reus met honderd ogen

over zijn hele lichaam: een ideale (17) hoeder, die alles goed in de gaten kon houden. Toen oppergod Zeus verliefd werd op de priesteres Io, veranderde zijn echtgenote Hera, altijd (h) afgunstig, Io in een koe. Hera stelde Argus aan als bewaker van de koe. Dat mislukte uiteindelijk: Argus werd gedood en Hera plantte de ogen van de reus op de veren van de pauw, haar lievelingsdier. Deze mythe ligt aan de basis van onze uitdrukking 'iets met argusogen bekijken'. De stripfiguur Argus, een reporter die continu naar nieuws en roddel speurt, gaat ook terug op het monster met de honderd ogen.

[6] En het woord 'argwaan'? Volgens de (18) etymologie, de wetenschap die bestudeert en beschrijft waar onze woorden en uitdrukkingen vandaan komen, heeft het woorddeel 'arg' niets met Argos te maken. 'Arg' is een vorm van 'erg' dat oorspronkelijk 'slecht', 'kwaad' of '(kwaad) vermoeden' betekende. Maar de meeste Nederlanders zullen daar 'geen erg in hebben'.

Opdracht 5

Werk in tweetallen. In tekst 2 staat een uitdrukking met het woord *vinger(tje)*. Er zijn tientallen uitdrukkingen met dit woord.

1. Noteer vier uitdrukkingen met *vinger* en geef de betekenis.
2. Controleer met een woordenboek of jullie de vier uitdrukkingen en de betekenis correct hebben weergegeven.
3. Noteer met elk van de woorden *duim*, *hand*, *arm*, *elleboog* en *schouder* een uitdrukking en geef de betekenis.
4. Controleer met een woordenboek de uitdrukkingen en de betekenissen.

Opdracht 6

Vul een passend woord in. Kies uit: *aan de kaak stellen – afgunstig – alliteratie – argwaan – beargumenteren – dramatisch – etymologie – executie – gratie – hoeder – jegens – kritisch – legendarisch – met argusogen bekijken – om de tuin leiden – onverschillig – onvoltooid – prototype – subtiel – veronachtzamen*. Je houdt vijf woorden over.

1. Het verzoek om … voor de terdoodveroordeelde is afgewezen.
2. Als we het voorstel goed …, zal de directie het wel aannemen.
3. Op de kade deden zich … taferelen voor bij het afscheid van de emigranten.
4. De hoogbejaarde dame liet zich … door de zogenaamde collectant.
5. Slechte cijfers konden Danny niets schelen: hij reageerde altijd … als hij weer een zware onvoldoende had.
6. Met een … voetbeweging scoorde de spits het winnende doelpunt.
7. Volgens de … is 'canon' afgeleid van een Grieks woord voor 'regel, richtsnoer'.
8. De dronkaard gedroeg zich erg agressief … de twee agenten.
9. Met … blikken bekeken de meisjes de peperdure merkschoenen van Juliëtte.
10. Volgens het rapport zou de vuurwerkhandelaar allerlei regels ….
11. Tegenwoordig werken ook vrouwen als … van een schaapskudde.
12. Via acties willen de bewoners van Groningen het boren naar gas ….
13. Meneer Strik kreeg … toen hij zag dat wij dezelfde fouten hadden gemaakt.
14. Het … van het nieuwe vliegtuig wordt op de luchtvaartshow getoond.
15. De … volkszanger is ook 15 jaar na zijn dood nog altijd enorm populair.

Ik kan/weet

- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een omschrijving of definitie. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica zinsdelen

Je leert over het werkwoordelijk gezegde.

Startopdracht

Bekijk het filmpje en neem onderstaande zin over.

– *Als achter vliegen vliegen vliegen, vliegen vliegen vliegen achterna.*

1 Onderstreep de zelfstandige naamwoorden.
2 Tot welke woordsoort horen de andere woorden *vliegen*?
3 Omcirkel het onderwerp van …, *vliegen vliegen vliegen achterna*.
4 Bedenk zelf nog twee werkwoorden die ook als zelfstandig naamwoord in het meervoud gebruikt kunnen worden.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordelijk gezegde

Zinnen bestaan uit zinsdelen. Het onderwerp (ow) ken je al. Een ander zinsdeel is het **werkwoordelijk gezegde** (wg), dat zegt wat het onderwerp *doet*.

Zo vind je het werkwoordelijk gezegde

Het werkwoordelijk gezegde bestaat uit de persoonsvorm plus de andere werkwoorden. In de voorbeelden is de persoonsvorm onderstreept.

– *Wachtend op de bus / ging / Ellen (ow) / alvast / haar geschiedenistoets / leren.*

wg = ging leren (Let op: onvoltooide deelwoorden (*wachtend*) horen niet bij het werkwoordelijk gezegde.)

– *De voorzitter van de club (ow) / reikt / na afloop van het toernooi / de prijzen / uit.*

wg = reikt uit (want het hele werkwoord is *uitreiken*)

Als de woordjes *te* of *aan het* vóór een werkwoord staan, horen die woordjes bij het werkwoordelijk gezegde. Voorbeelden:

– *Achter zijn villa / ligt / de beroemde acteur (ow) / in een hangmat / te lezen.*

wg = ligt te lezen

– *Enkele derdeklassers (ow) / waren / op het schoolplein / aan het basketballen.*

wg = waren aan het basketballen

Soms is het werkwoordelijk gezegde een **werkwoordelijke uitdrukking**:

– *Uit vrees voor arrestatie /* ***kozen*** */ de demonstranten (ow) /* ***het hazenpad****.*

'Het hazenpad kiezen' is een uitdrukking voor 'vluchten'. Dus: wg = kozen het hazenpad

Opdracht **1**

Noteer van de zinnen persoonsvorm, onderwerp en werkwoordelijk gezegde. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.

1 In zijn ondergrondse gangenstelsel zoekt de mol zijn voedsel: wormen.
2 De wandelaars van de vierdaagse vertrekken sinds 1925 vanuit Nijmegen.
3 Al in de jaren vijftig heeft John Hetrick het idee voor airbags ontwikkeld.
4 De verste met het blote oog zichtbare sterren liggen op een afstand van ongeveer 8000 lichtjaren van de aarde.
5 Worden op een onbewoond eiland gestrande mensen weleens gered?
6 Wim T. Schippers maakte een vreemd kunstwerk: een vloer van pindakaas.

Opdracht
2

1 Vul de werkwoordelijke gezegdes *a* t/m *f* aan tot zinnen. Vul op de puntjes steeds een zinsdeel in.
2 Onderstreep in je zinnen het werkwoordelijk gezegde. Omcirkel het onderwerp.

a … loopt … weg
b … zijn … aan het + werkwoord …
c … ligt … … te + werkwoord
d … kijken … uit …
e … bleek … … te + werkwoord …
f … was … … aan het + werkwoord

Opdracht
3

1 Noteer van de zinnen persoonsvorm, onderwerp en werkwoordelijk gezegde. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.
a De leerlingen hebben de docent Frans geregeld op de kast gejaagd.
b Bij zijn dertigste inbraak liep de crimineel uiteindelijk tegen de lamp.
c Na de nederlaag stak de trainer zijn spelers een hart onder de riem.
d Cabaretiers mogen graag de draak steken met bekende landelijke politici.
e Op de toets werden de brugklassers stevig aan de tand gevoeld.
f Na de fraude bleek de directeur met de noorderzon vertrokken te zijn.
2 Noteer de betekenis van de werkwoordelijke uitdrukkingen.

Opdracht
4

Noteer van de zinnen de tekst 1 persoonsvorm, onderwerp en werkwoordelijk gezegde. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.

Beroemde orka

1 Op tweejarige leeftijd werd de orka Keiko gevangen door IJslandse jagers. **2** Tien jaar later speelde hij mee in de film *Free Willy*. **3** Daardoor begonnen mensen na te denken over het lot van het dier in gevangenschap. **4** De vervolgfilm leverde Warner Bros. veel geld op. **5** Met een deel ervan werd Keiko voorbereid op een leven in het wild. **6** Dat proces bleek moeilijk te verlopen. **7** Na enkele jaren zwom de orka weg naar een Noorse fjord. **8** Daar deed een longontsteking hem de das om.

Opdracht
5

Werk in tweetallen.
1 Het langste werkwoordelijke gezegde in deze paragraaf bestaat uit drie werkwoorden. Bedenk samen een zin met één persoonsvorm met zo veel mogelijk werkwoorden in het werkwoordelijk gezegde, liefst meer dan drie.
2 Lees jullie zin aan de klas voor. Het tweetal met de meeste werkwoorden in een correcte zin heeft gewonnen.

Ik kan/weet • het werkwoordelijk gezegde van een zin vinden. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over bijvoeglijke naamwoorden.

Startopdracht

Noteer de woorden die een eigenschap van een zelfstandig naamwoord aangeven.
1 Lidl, de hoogste kwaliteit voor de laagste prijs
2 Jumbo, een groot assortiment, de beste service, euro's goedkoper
3 AH, het alledaagse betaalbaar, het bijzondere bereikbaar

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijk naamwoord

Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) vertelt iets over een zelfstandig naamwoord. Je zegt bijvoorbeeld: *Sylvester is een stoere filmster.* Het bijvoeglijk naamwoord *stoere* vertelt iets over het zelfstandig naamwoord *filmster*.
Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord** (st.bn) zegt van welke stof iets gemaakt is: *een gouden horloge, een plastic tas*.

Zo herken je een bijvoeglijk naamwoord
- Een bijvoeglijk naamwoord staat meestal vóór het zelfstandig naamwoord: *die bekende, heel goede zangeres (zn)*.
- Soms staat het bijvoeglijk naamwoord verderop in de zin: *Die zangeres is heel goed en bij het grote publiek bekend.*
- Een bijvoeglijk naamwoord heeft vaak een korte vorm (zonder -e) en een lange vorm (met een -e): *knap – knappe; dwaas – dwaze; lief – lieve*.
- Een bijvoeglijk naamwoord kent de 'trappen van vergelijking': stellende trap (*knap*) – vergrotende trap (*knapper*) – overtreffende trap (*knapst*).
- Een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord heeft maar één vorm en eindigt meestal op -en (*koperen, houten*), maar niet altijd (*een aluminium tennisracket*). Het staat altijd vóór het zelfstandig naamwoord en het heeft géén trappen van vergelijking.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden zijn gemaakt van een werkwoord: *de in blessuretijd besliste match; de beslissende goal; de gebroken kom.*

Opdracht
1

1 Vul de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in.

a	aardig	het … meisje	een … meisje
b	beroemd	het … museum	een … museum
c	lang	het … gesprek	een … gesprek
d	aardig	de … jongen	een … jongen
e	beroemd	de … actrice	een … actrice
f	lang	de … basketballer	een … basketballer

2 Kies: Bij een *het*-woord waar *het* voor staat, gebruik je de **korte / lange** vorm.
3 Kies: Bij een *het*-woord waar *een* voor staat, gebruik je de **korte / lange** vorm.
4 Kies: Bij een *de*-woord gebruik je altijd de **korte / lange** vorm.

Opdracht
2

Van werkwoorden kun je een bijvoeglijk naamwoord maken. Je benoemt het dan ook als bijvoeglijk naamwoord: *winnen – de gewonnen (bn) wedstrijd; het winnende (bn) doelpunt*
Is het bijvoeglijk naamwoord een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord of is het gemaakt van een werkwoord?

1 gebakken broden
2 linnen broeken
3 gevlochten haren
4 strooien hoeden
5 katoenen jurken
6 gevouwen lakens
7 geweven stoffen
8 papieren mutsen
9 bevroren ramen
10 verkregen rechten
11 stoffen tassen
12 stenen zuilen

Opdracht
3

1 Neem de onderstreepte woorden uit tekst 1 over en zet de woordsoort erachter. Kies uit: bepaald lidwoord (blw), onbepaald lidwoord (olw), concreet zelfstandig naamwoord (czn), abstract zelfstandig naamwoord (azn), zelfstandig naamwoord eigennaam (zn-e), bijvoeglijk naamwoord (bn), stoffelijk bijvoeglijk naamwoord (st.bn).
2 Zoek in de tekst één niet onderstreept woordje *het* dat lidwoord is en één woordje *het* dat geen lidwoord is.
3 Zoek in de tekst één niet onderstreept woordje *een* dat lidwoord is en één woordje *een* dat geen lidwoord is.

Tekst 1

Oedipus

1 Over Oedipus voorspelt het orakel van Delphi dat hij zijn vader zal doden en met zijn moeder zal trouwen. **2** Daarom geeft zijn vader, koning Laios, een herder opdracht de baby te doden. **3** Maar die geeft de zuigeling aan een van zijn vrienden, die de baby vervolgens afstaat aan een kinderloos koningspaar. **4** Eenmaal volwassen hoort Oedipus van de voorspelling. **5** Hij ontvlucht zijn ouderlijk huis. **6** Op zijn zwerftocht krijgt hij ruzie met een voorname reiziger, die hem slaat met een houten stok. **7** Hij doodt de man. **8** Bij de stad Thebe ontmoet Oedipus een gemene sfinx, die iedereen doodt die zijn raadsel niet kan oplossen. **9** Oedipus lost het op en verlost zo de stad van het monster. **10** Hij wordt koning (onwetend dat hij de vorige koning, zijn vader, heeft gedood) en trouwt met de koningin, zijn moeder.

Opdracht
4

1 Maak van de werkwoorden hieronder het voltooid deelwoord (vd) en het onvoltooid deelwoord (od).
beledigen – boeien – rijden – spreken – teleurstellen – verliezen – verwoesten

Voorbeeld: *spelen – gespeeld (vd) – spelend (od)*

2 Kies één voltooid deelwoord en één onvoltooid deelwoord uit en maak twee zinnen waarin je de woorden als bijvoeglijk naamwoord gebruikt.

Ik kan/weet • (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden herkennen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over verwijzen naar *de*- en *het*-woorden.

Startopdracht

Werk in tweetallen.
Wat betekenen de onderstaande woorden? Gebruik zo nodig een (online)woordenboek.

1 de bal
2 het bal
3 de patroon
4 het patroon
5 de portier
6 het portier

Theorie

video-uitleg

Verwijzen naar *de*- en *het*-woorden

Een zelfstandig naamwoord is een ***de*-woord** of een ***het*-woord**. *De*-woorden zijn **mannelijk** (m) of **vrouwelijk** (v), *het*-woorden zijn **onzijdig** (o). Dat noem je het **woordgeslacht**. Je kunt het woordgeslacht opzoeken in een (online)woordenboek.
- *radio, de (m) = mannelijk*
- *discotheek, de (v) = vrouwelijk*
- *gevoel, het (o) = onzijdig*

Let op: verkleinwoorden zijn altijd onzijdig: *radiootje, het (o)*

Zo gebruik je de informatie over het woordgeslacht
Bij mannelijke en vrouwelijke woorden gebruik je *deze* en *die*:
- *de radio, deze radio, die radio*
- *de discotheek, deze discotheek, die discotheek*

Bij onzijdige woorden gebruik je *dit* en *dat*:
- *het gevoel, dit gevoel, dat gevoel; het radiootje, dit radiootje, dat radiootje*

Als het lidwoord *een* gebruikt wordt, kun je aan een bijvoeglijk naamwoord zien of je met een *de*-woord of een *het*-woord te maken hebt. Voorbeeld:
- *de sterke man – een sterke man*, maar: *het mooie paard – een mooi paard*

In *een sterke man* zie je aan het woord *sterke* (met -*e*) dat *man* een *de*-woord is. In *een mooi paard* heeft *mooi* geen -*e*, dus *paard* is een *het*-woord.

Verwijswoorden wijzen meestal terug naar een woord dat eerder genoemd is.
Naar *de*-woorden verwijs je met *deze* en *die*, naar *het*-woorden met *dit* en *dat*.
- *Zie je die **wisselbeker**? Die krijgen we als we het toernooi winnen.*
- *Het nieuwe **theater** dat morgen geopend wordt, heeft veel geld gekost.*

Ook naar een hele zin kun je met *dat* verwijzen:
- ***Julia wint The Voice of Holland** en dat vinden haar fans geweldig.*

Opdracht
1

Zoek het geslacht van de onderstaande zelfstandige naamwoorden op in een (online) woordenboek. Noteer daarachter het lidwoord dat bij het woord hoort: *de* of *het*.
aanklacht – alibi – beenmerg – carrière – dageraad – element – gehemelte – justitie – natuurreservaat – perspectief – sarcofaag – signaal – wijngaard

Opdracht
2

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze*, *die*, *dit* of *dat*.
1 Karima verlangt naar de vakantie, want … gaat ze in Marokko doorbrengen.
2 In dit oude huis wil ik best wonen, maar … moderne daar vind ik niet mooi.
3 De coach … onze club kampioen had gemaakt, ging bij ons op de schouders.
4 Weet jij waarom dit tijdschrift, … al jaren bestaat, niet meer zal verschijnen?
5 Bert Kuizenga speelde ooit in het bandje *Blubbrr*, … vrij succesvol was.
6 Joshua kent natuurlijk al die oude modellen van Harley Davidson, maar … nieuwe heeft hij nog nooit gezien.
7 Voor de Spelen bouwde China een mooi stadion, … prachtig verlicht was.

Opdracht
3

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze*, *die*, *dit* of *dat*. Aan de bijvoeglijke naamwoorden zie je of je naar een *de*-woord of naar een *het*-woord verwijst.
1 We waren getuige van een spannend duel, … helaas onbeslist eindigde.
2 De winnende danseres kreeg een fraaie beker en toonde … aan het publiek.
3 Het slachtoffer leidt aan een ernstig trauma, … moeilijk te behandelen is.
4 De heren zijn verwikkeld in een langdurig conflict en … is nog niet opgelost.
5 Zal Jannick de duidelijke afspraak … we hebben gemaakt, echt nakomen?
6 Pavel zette vandaag een scherp record neer … niet snel verbeterd zal worden.
7 Het pretpark heeft een nieuwe attractie gebouwd, … veel publiek trekt.

Opdracht
4

1 Maak vier zinnen waarin je de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* gebruikt, elk woord in een andere zin.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Laat je klasgenoot van elke zin de woorden noteren waarnaar jouw verwijswoord terugwijst.

Opdracht
5 ✱

Tekst 1 is geschreven door Marcel. De tekst bevat onjuiste verwijswoorden. Ook zijn er fouten gemaakt in het gebruik van de hoofdletters en de leestekens. Schrijf de tekst over en verbeter alle fouten.

Tekst 1

Wereldrecord

Kennen jullie de kubus van Rubik. Hij ontwikkelde die in 1974. Een jaar later nam hij er octrooi op, maar deze geldt alleen in Hongarije.
De kubus heeft zes zijden, elke zijde bestaat uit negen vlakjes van dezelfde kleur. Als je aan de kubus draait. Raken die door elkaar. Je moet dan de weg terug zoeken, en dat vind je niet gemakkelijk.
Kunnen jullie de kubus van Rubik oplossen? Ik weet hoe die moet en ik kan hem behoorlijk snel, in groep 7 deed ik mee aan een wedstrijd en dat heb ik toen gewonnen. Het wereldrecord oplossen staat op 5,25 seconden. Die is alleen verbeterd door een robot. Die deed er 3,25 seconden over.
Later kwam er ook nog een kubus met zestien vlakjes aan elke kant. Wat nog moeilijker is.

Ik kan/weet
- informatie over het woordgeslacht gebruiken om de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* correct te gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over spelling in het woordenboek.

Startopdracht

Werk in tweetallen.
Bekijk het stukje uit het woordenboek hieronder.

1. Wat betekent volgens jullie de (-s) achter *promotie*?
2. Wat zou bij *promoveren* de i. betekenen in *i. gepromoveerd*?
3. Waarom staat er (-er, -st) achter *prompt*?
4. Wat betekent volgens jullie de ’ in *promo’tie* en *promove’ren*?

> **promo’tie** (<Lat.>), v. (-s), 1. opklimming in rang, bevordering in een loopbaan: *ik heb kans op promotie*; 2. verkrijgen van de doctorale graad: *er zijn vandaag twee promoties*
> **promove’ren**, (promoveerde, i. gepromoveerd) (<Lat.>), 1. de graad van doctor verwerven: *hij is gepromoveerd op een onderzoek naar drugsgebruik*; 2. (sport) naar een hogere klasse overgaan.
> **prompt**, I. bn. bw. (-er, -st), 1. vlot, snel: *een prompte betaling*; 2. (van personen) stipt, nauwkeurig: *prompt op tijd*

Theorie

video-uitleg

Spelling in het woordenboek

Ben je vergeten hoe je een woord schrijft? Dan kun je de spelling opzoeken in een (online)**woordenboek** of in de Woordenlijst Nederlandse Taal, ook wel bekend als het Groene Boekje. Je kunt het woordenboek onder andere gebruiken voor:

- moeilijke Nederlandse woorden: *onverbiddelijk*, *sperzieboon*, *loochenen*;
- woorden uit andere talen: *frequent, multiplechoicevraag, rösti*, *après-ski*;
- woorden met een hoofdletter (of juist niet): *Pasen*, *kerst*, *Europese Unie*, *januari*;
- werkwoordsvormen: *racen – racete – geracet, tobben – tobde – getobd*;
- trappen van vergelijking: *duur, -der, -st → duurder, duurst*; *juist, -er, meest – → juister, meest juist*;
- meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden: *bacterie – bacteriën, melodie – melodieën, cowboy – cowboys, rally – rally’s*;
- verkleinwoorden: *baby – baby’tje, bikini – bikinietje, café – cafeetje*.

Opdracht 1

Zoek de woorden op in het woordenboek en noteer daarna de juiste spelling. Als er meer spelwijzen zijn, noteer ze dan allebei.

1. actualiteit / aktualiteit
2. barbecueën / barbecuën
3. cadeau / kado
4. conciërge / concièrge / congiërge
5. discuseren / discussiëren
6. electriciteit / elektriciteit
7. doodkist / doodskist
8. kerstkaart / Kerstkaart
9. lineaal / liniaal
10. majonaise / mayonaise
11. sciencefiction / science-fiction
12. skijack / ski-jack
13. toernooi / tournooi
14. werkloos / werkeloos

Opdracht **2**

Vul op de puntjes de juiste werkwoordsvorm in.

1 Om op tijd te komen, … (draven) de jongens naar buiten, waarna ze op hun fiets naar de training zijn … (racen).
2 Toen het journaal … (berichten) dat de oorlog voorbij was, heeft het volk urenlang … (juichen).
3 Nadat de bekende acteur een lekkere cocktail had … (mixen), liep hij naar zijn computer, waar hij enkele bestanden heeft … (saven).
4 Deze mannen … (zwerven) in hun jeugd jarenlang door de VS en ze … (stelen) nu en dan om aan eten te komen.
5 Toen Nadine met haar scherpe lange nagels aan de jeukende muggenbult … (krabben), … (verwonden) ze haar arm.
6 Doordat het eerst … (ijzelen) en later … (vriezen), … (ondervinden) het treinverkeer veel hinder van de weersomstandigheden.

Opdracht **3**

Noteer de vergrotende en de overtreffende trap van de woorden.

1 boos
2 chic
3 donker
4 goed
5 graag
6 lief
7 timide
8 veel
9 vers
10 weinig
11 woest
12 zuur

Opdracht **4**

Zoek het meervoud van de woorden op in een (online) woordenboek. Als er twee meervoudsvormen zijn, noteer ze dan allebei.

1 bacterie
2 basis
3 collega
4 datum
5 epidemie
6 jury
7 koopman
8 paragraaf
9 saldo
10 smid
11 stommerik
12 technicus

Opdracht **5**✱

De volgende woorden hebben een lastige meervoudsvorm. Noteer die. Als er twee meervoudsvormen zijn, noteer ze dan allebei.
gedrag – gelid – genot – index – lam – lende – medium – museum – parelhoen – perzik – porie – tractor

Opdracht **6**

Oefenen met *i*, *ie* en *y*
De ie-klank wordt in Nederlandse woorden gespeld als *i*, *ie* of *y*. Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **i**, **ie** of **y**.

1 Het gr…pv…rus veroorzaakte een ep…dem…, die werd bestreden met vacc…nat…, maar dat bleek geen goede remed….
2 In zijn r…ante v…lla sloeg de muz…kant ritm…sch op zijn kleine trom.
3 Vroeger h…ld ik n…t van sp…naz…, broccol…, papr…ka's en sperz…bonen.
4 De blessure die ik opl…p bij rugb… door f…s…k contact met een tegenstander, wordt behandeld met f…s…otherap….
5 Is Frankrijk een monarch… of een republ…k?
6 In een b…bl…otheek kun je van alles opzoeken in een enc…cloped…, maar schol…ren kijken l…ver eerst op W…k…ped…a.

Ik kan/weet
- informatie over spelling, meervoud, vergrotende en overtreffende trap opzoeken in een woordenboek of -lijst. 1F
- woorden met *i*, *ie* en *y* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over de verleden tijd van zwakke werkwoorden.

Startopdracht

Lees het raadsel en beantwoord deze vraag: wat is het verschil in betekenis tussen zin 1 en zin 2?
– *Wie loopt 's morgens op vier benen, 's middags op twee en 's avonds op drie?*
1 De meeste mensen raden de oplossing van dit raadsel niet.
2 De meeste mensen raadden de oplossing van dit raadsel niet.

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm in de verleden tijd: zwakke werkwoorden

Er zijn sterke en zwakke werkwoorden. De meeste werkwoorden zijn zwak. In de verleden tijd veranderen **zwakke werkwoorden** niet van klank: *maak – maakte, ruil – ruilde*.
Sterke werkwoorden veranderen in de verleden tijd wel van klank: *lopen – liep*. De spelling van sterke werkwoorden komt aan bod in hoofdstuk 3.

Zo schrijf je de persoonsvorm van zwakke werkwoorden in de verleden tijd
Enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*: *stuurde*, *vermoedde*, *fietste*, *hoestte*
Meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*: *stuurden*, *vermoedden*, *fietsten*, *hoestten*

Om te bepalen of je -*te(n)* of -*de(n)* schrijft, kijk je naar de laatste letter voor de uitgang -*en* van een werkwoord. Als dat een medeklinker uit **'t (e) x-f (o) k s c h (aa) p** is, dan schrijf je -*te(n)*. Anders schrijf je -*de(n)*:
– *printen → ik printte*; *blaffen → de hond blafte*; *dansen → wij dansten*;
– *landen → het vliegtuig landde*; *klagen → jullie klaagden*; *horen → wij hoorden.*

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 272.

Opdracht **1**

Neem het schema over. Noteer in de eerste kolom onder elkaar de volgende werkwoorden: *beminnen – blussen – crashen – draaien – durven – krabben – ontbranden – racen – showen – staren – verbazen – zuchten*.
Noteer vervolgens de persoonvormen op de juiste plaats in het schema.

Opdracht **2**

Noteer de verleden tijd enkelvoud van deze niet-bestaande zwakke werkwoorden.

1 batokken
2 driffen
3 drochen
4 krunzen
5 luinden
6 schuften
7 stronnen
8 verzissen
9 vroven

Opdracht
3

Noteer de persoonsvormen in de verleden tijd.
1 Bij de debatwedstrijden … (slepen) ons team twee prijzen in de wacht.
2 Een Britse historicus … (identificeren) een soldaat die … (sneuvelen) in de Slag bij Waterloo.
3 Deze fastfoodketen … (schrappen) vorige week patat van zijn kindermenu's.
4 Twee brugklassers … (ontwikkelen) dit computervirus, dat bestanden … (infecteren) van duizenden particulieren.
5 De legendarische boogschutter Robin Hood … (missen) zijn doel bijna nooit.
6 Een archeoloog … (ontdekken) dankzij Google Earth een Romeins dorp.

Opdracht
4

Gebruik de verleden tijd van de werkwoorden in een zin. Wissel enkelvoud en meervoud af.

1 geloven
2 krassen
3 kuchen
4 reizen
5 schrobben
6 tochten
7 verdwalen
8 vereren
9 vermoeden

Opdracht
5

Noteer de persoonsvormen in de verleden tijd.
1 Vanmorgen … (melden) de krant dat leerlingen minder vakantieweken krijgen.
2 De fabriek … (lozen) haar vieze afvalwater rechtstreeks in de rivier.
3 Na de marathon … (vertonen) veel lopers tekenen van vermoeidheid.
4 Max … (vertellen) me dat hij al een kwartier op een taxi … (wachten).
5 De veulentjes … (huppelen) door de wei en hun moeders … (draven).
6 Op de basisschool … (breien) mijn zusje een pannenlap en … (haken) ze een eierwarmer.

Opdracht
6 ✸

1 Hieronder zie je twaalf werkwoorden. Acht daarvan passen in de onderstaande zinnen. Vul in elke zin het juiste werkwoord in de verleden tijd in.
bevrijden – bonzen – huilen – ontbloten – smeden – strooien – toetsen – tonen – vergroten – verlichten – verschansen – zaniken
a Tijdens de kerstmarkt … brandende toortsen de versierde straten.
b Volgens de journalist … enkele gevangenen vorig jaar een plan om uit deze zwaarbewaakte gevangenis te ontsnappen.
c De bodybuilder … zijn bovenlijf en … zijn imposante spierbundels.
d Zwarte Piet … snoepjes en pepernoten in de lokalen.
e In de zware bergetappe … de favoriet voor de Tourzege zijn voorsprong.
f De soldaten … op de deur waarachter de guerrillastrijders zich … .

2 Maak met de werkwoorden die je bij vraag 1 niet hebt gebruikt, zelf een zin in de verleden tijd.

Ik kan/weet • de verleden tijd van zwakke werkwoorden correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Een eigen glossy

Je hebt er vast weleens een in de winkel of op een koffietafel zien liggen: zo'n glossy over een bekend persoon, zoals LINDA. van Linda de Mol of MATTHIJS van Matthijs van Nieuwkerk.

Het is nu aan jullie! In groepjes maken jullie een eigen miniglossy over een beroemdheid naar keuze. Dat kan een Hollywoodster zijn, een knappe zanger of zangeres, maar ook de plaatselijke oliebollenbakker van het jaar. Of durven jullie jezelf met alle ins en outs in de schijnwerpers te zetten?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- een gebeurtenis beschrijven;
- de 5w+h-vragen beantwoorden;
- een artikel met verschillende, goed op elkaar aansluitende alinea's schrijven.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan globaal en zoekend lezen om informatie uit een tekst te halen. 1F • Ik kan het deelonderwerp van een alinea (of alinea's) bepalen. 1F
Schrijven	• Ik kan alinea's met een kernzin schrijven. 2F
Kijken en luisteren	• Ik weet verschillende luisterstrategieën toepassen om informatie uit teksten te halen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een gebeurtenis beschrijven aan de hand van de 5w+h-vragen. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een omschrijving of definitie. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het werkwoordelijk gezegde van een zin vinden. 1F
Grammatica woordsoorten	• Ik kan (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden herkennen. 1F
Formuleren	• Ik kan informatie over het woordgeslacht gebruiken om de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* correct te gebruiken. 2F
Spelling	• Ik kan informatie over spelling, meervoud, vergrotende en overtreffende trap opzoeken in een woordenboek of -lijst. 1F • Ik kan woorden met *i*, *ie* en *y* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de verleden tijd van zwakke werkwoorden correct spellen. 2F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 3

Feest

Oeteldonk

Sommige plaatsen in Nederland hebben een bijnaam. Amsterdam wordt bijvoorbeeld Mokum genoemd en de bijnaam van Delft is Prinsenstad. Een paar dagen per jaar, tijdens carnaval, krijgen veel plaatsen in Nederland een speciale naam. Zo heet de stad Den Bosch opeens Oeteldonk en Tilburg heet dan Kruikenzeikersstad.
Bedenk samen met een klasgenoot een carnavalsnaam die past bij jouw woonplaats.

Beau ter Ham

Voornamen hebben vaak een betekenis: *Iris* is een bloem en *Marit* betekent *parel*.
Een voornaam is soms een verbastering: de naam is dan een beetje veranderd. Zo is *Jan* ontstaan uit Johannes en *Maartje* uit Maria.
In Nederland zijn niet alle voornamen toegestaan. Ouders mogen hun kind bijvoorbeeld niet *Q* of *Tsjakkalotje* noemen.
Wat betekent jouw voornaam? Wat waren dit jaar de populairste babynamen? Staat jouw naam ertussen?

Bekijk het lijstje met websites over voornamen.

Bedankt, Napoleon!

We hebben allemaal een officiële achternaam. Dat hebben we te danken aan Napoleon. Nadat hij Nederland veroverd had, besloot hij in 1811 dat alle Nederlanders een achternaam moesten dragen. Als je nog geen achternaam had, mocht je die zelf bedenken. Daarom zijn veel achternamen afgeleid van een beroep, woonplaats, uiterlijk of karakter. Denk maar aan Rosa Smid, Piet van Aken of Kees Onrust.
Zoek uit waarvan jouw achternaam afgeleid is.

Bekijk het filmpje over achternamen.

Lezen

Je leert over inleiding, slot en hoofdgedachte.

Startopdracht

Lees tekst 1, een alinea uit een langere tekst.
1 Kan deze alinea de eerste alinea van de tekst zijn? Waarom (niet)?
2 Kan deze alinea de slotalinea van de tekst zijn? Waarom (niet)?

Tekst 1

Nee, ik wil niet meer

De bruiloft vond woensdag plaats in Rasoolabad, vlak bij de stad Kanpur in de noordelijke staat Uttar Pradesh, zo vertelt politieagent Rakesh Kumar. De vrouw had twijfels over de verstandelijke vermogens van haar aanstaande echtgenoot. Ze gaf hem vlak voor haar jawoord een simpel rekensommetje op, maar hij wist het antwoord niet. Daarop nam ze de benen. De familie van de man probeerde de vrouw nog over te halen en vroeg haar terug te keren, maar ze weigerde. Ze zei dat ze misleid was over zijn opleiding.

Naar: Willeke Tersteeg, www.hln.be, op 3 maart 2015

Theorie

video-uitleg

Inleiding, slot en hoofdgedachte

Het eerste deel van een tekst is de **inleiding**. Hierin wordt duidelijk wat het onderwerp van de tekst is. Vaak gebeurt dat met een voorbeeld, een (grappig) verhaaltje (**anekdote**) of een bijzondere situatie. Daardoor wordt de lezer nieuwsgierig gemaakt naar de rest van de tekst.

Het laatste deel van een tekst is het **slot**. Daar vind je bijvoorbeeld een conclusie of een korte samenvatting. Ook wordt in het slot weleens naar de toekomst gekeken of er wordt aangehaakt bij de inleiding, zodat het verhaal mooi 'rond' is.
Bij nieuwsberichten ontbreekt vaak het slot. In deze berichten staat het belangrijkste altijd in het begin van de tekst. Het deel daarna geeft extra informatie. Bij informatieve teksten, zoals in naslagwerken en op internet, ontbreken inleiding en slot bijna altijd.

De **hoofdgedachte** van een tekst is één volledige zin, die het belangrijkste samenvat wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt. Bij het onderwerp 'verjaardagen' kan de hoofdgedachte zijn: *Wereldwijd bestaan er veel verschillende verjaardagstradities.*
De hoofdgedachte staat meestal in de inleiding of in het slot. Het kan zijn dat je de hoofdgedachte daar letterlijk vindt, maar soms moet je zelf een zin formuleren. Die zin moet antwoord geven op de vraag: wat is het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp wordt gezegd?

Om te bepalen wat de hoofdgedachte van een tekst is, moet je de tekst **precies** lezen. Je leest de tekst dan nauwkeurig van het begin tot het eind.

Opdracht
1

Lees tekst 2.
1 Wat is het bijzonderste feest dat jij kent?
2 Alinea 1 is de inleiding van de tekst. Waaraan zie je dat?
3 Welke twee betekenissen kan 'is het raak' (al. 1) hebben?
4 Wat is een 'slaperig plaatsje'? (al. 1)
5 Verdeel de tekst na de inleiding in twee delen en bedenk voor elk deel een passend kopje.
6 'Volgens sommige bronnen [...].' (al. 2) Wat wordt bedoeld met 'bronnen'?
7 Bedenk een andere omschrijving voor 'Binnen de kortste keren [...].' (al. 3)
8 'paella – een traditioneel Spaans rijstgerecht.' (al. 4) Wat wordt bedoeld met 'traditioneel'?
9 Deze tekst heeft geen 'echt' slot. Waarom is een 'echt' slot hier niet nodig?
10 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A Bij La Tomatina kun je beter niet meer aantrekken dan een zwembroek of badpak en een duikbril.
B Het totale feestprogramma rond La Tomatina duurt meer dan een week.
C In het Spaanse Buñol wordt eind augustus altijd La Tomatina gevierd, met als hoogtepunt een tomatengevecht.
D La Tomatina in Buñol behoort samen met het stierenrennen in Pamplona tot de bekendste Spaanse feesten.

Tekst 2

La Tomatina

[1] Eén dag per jaar, de laatste woensdag van augustus, is het raak in Buñol. Dan verandert het slaperige plaatsje in de Spaanse provincie Valencia in een vrolijk slagveld waar men elkaar bekogelt met tomaten. Samen met de San Fermínfeesten en de bijbehorende stierenrennen in Pamplona behoort La Tomatina tot de bekendste Spaanse feesten.
[2] Volgens sommige bronnen vlogen al in 1944 de eerste tomaten door het stadje, maar er wordt ook wel beweerd dat het feest is ontstaan in de jaren 50 van de vorige eeuw. Toen was er een festival in Buñol waaraan diverse muzikanten meewerkten. Iemand uit het publiek was niet tevreden over het spektakel en gooide een tomaat naar het podium. Dat vonden de mensen in Buñol blijkbaar een geweldig idee, want sindsdien vliegen de tomaten elk jaar door de lucht.
[3] Wat de oorsprong ook is, de feestelijkheden rond La Tomatina vormen ongetwijfeld het krankzinnigste festival van Spanje en misschien wel van heel Europa. Op de laatste woensdag van augustus om 11.00 uur begint het gevecht en om 13.00 uur is het afgelopen. Binnen de kortste keren zijn de straten bedolven onder een flinke laag rode pulp. Niemand is veilig voor de duizenden tomatengooiers die elkaar en de kijkers, vooral fotografen en toeristen, met enorme hoeveelheden rijpe tomaten proberen te raken. Je kunt dan ook beter niet meer aantrekken dan een zwembroek of badpak en een duikbril.
[4] Het totale feestprogramma rond La Tomatina duurt meer dan een week en wordt opgedragen aan San Luís Bertrán, de patroonheilige van het dorp. De avond voor het gevecht worden er boven grote houtvuren enorme pannen klaargemaakt met paella – een traditioneel Spaans rijstgerecht met verschillende ingrediënten. Verder zijn er die week kleurrijke optochten en spectaculaire shows, concerten en andere evenementen.

Naar: http://www.beleven.org, op 28 augustus 2015

Opdracht 2

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Licht je antwoord toe.
3 Op welke manier maakt de schrijver de lezer nieuwsgierig naar de rest van de tekst?
4 De woorden *a* t/m *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a tot de verbeelding spreken (al. 1)	– *bol snaarinstrument met een korte 'steel'*
b pracht en praal (al. 1)	– *in suiker bewaarde vruchten*
c confituren (al. 3)	– *indruk maken*
d luit (al. 3)	– *lang stootwapen met een metalen punt; spies*
e intiem (al. 4)	– *terrein waar een gevecht wordt gehouden*
f schouwspel (al. 4)	– *toneelvoorstelling*
g exclusief (al. 7)	– *uitsluitend; alleen*
h lans (al. 7)	– *verkleden; ook: zich fraai kleden*
i uitdossen (al. 7)	– *vertrouwelijk; met mensen die je goed kent*
j strijdperk (al. 8)	– *wat aan versiering, luxe en moois wordt getoond*

5 Welke verschillende hoffeesten komen in de tekst aan de orde?
6 'Het werd bij kaarslicht opgediend en bestond uit verschillende gangen.' (al. 3) Leid uit de rest van de alinea af wat een 'gang' is.
7 'Die evenementen waren tevens bedoeld om het aanzien van de Oranjes te vergroten.' (al. 5) Wat betekent 'het aanzien vergroten' hier?
A er mooier uit komen te zien
B meer respect krijgen
C nog wat langer afwachten
D populairder worden
8 Het 17e-eeuwse riddertoernooi was meer vermaak dan strijd. Aan welk woord in het tekstgedeelte van alinea 7 en 8 kun je dat zien?
9 Uit welke alinea('s) bestaat het slot van de tekst? Licht je antwoord toe.
10 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A Een bekend 17e-eeuws feest was het banket, dat uit verschillende gangen bestond, waaronder soep en gestoofde vruchten.
B Frederik Hendrik en zijn vrouw organiseerden in de 17e eeuw veel banketten met bal na, maskerades en riddertoernooien.
C Om in het middelpunt van de belangstelling te blijven, gaf Frederik Hendrik veel geld uit aan mooie dingen.
D Veel mensen vinden feesten het leukste tijdverdrijf en dat was vroeger ook zo.

Opdracht 3 ✱

Lees tekst 3 nog een keer.

1 In alinea 3 en 4 worden de dingen verteld in de volgorde waarin ze gebeurd zijn. Noteer minstens vijf woorden waaraan je dat ziet.
2 Het middenstuk van de tekst valt in twee delen uiteen. Bij welke alinea begint het tweede deel? Licht je antwoord toe.

Tekst 3

Feesten aan het hof

[1] Feesten zijn van alle tijden en voor alle lagen van de bevolking. Er zijn echter weinig feesten die zo tot de verbeelding spreken als die in de 17e eeuw aan de Europese vorstenhoven werden gegeven. Vooral het hof van Lodewijk XIV in het Franse Versailles stond bekend om zijn pracht en praal en de enorme feesten die er plaatsvonden.

[2] In het zeventiende-eeuwse Nederland lag dat anders. Hier was immers geen koning aan de macht. Toch gedroegen de stadhouders van het Huis van Oranje-Nassau zich als vorsten: niet alleen door de bouw van paleizen en het verzamelen van kunst, maar ook door het geven van fantastische feesten. De grootste feestbeesten van het hof waren misschien wel stadhouder Frederik Hendrik en zijn vrouw Amalia van Solms. Hoe zagen hun feesten er eigenlijk uit?

[3] Bij feestelijke gelegenheden organiseerden de Oranjes vaak een banket. Het werd bij kaarslicht opgediend en bestond uit verschillende gangen. Zo'n banket begon met soep. Daarna serveerden de hofjonkers allerlei wild, vis en gevogelte, dat op prachtig versierde schalen werd binnengedragen. Als tussenmaaltijd werden citroenen en sinaasappelen opgediend. Het nagerecht bestond uit gestoofde vruchten en gedroogde confituren. Bij al die heerlijkheden dronk men rode en witte wijn en op de achtergrond speelden muzikanten ondertussen op hun violen, luiten en harpen.

[4] Na het avondmaal werd er gedanst, een populair tijdverdrijf aan het hof. Uit dagboekaantekeningen is gebleken dat dit soms tot wel drie uur 's nachts kon doorgaan. Tegen het einde van het bal werd nog een lichte maaltijd opgediend. Behoorde je tot de intieme hofkring, dan kon je daarna nog van een schouwspel of hofballet genieten.

[5] Frederik Hendrik stond graag in het middelpunt van de belangstelling en was bereid veel geld uit te geven aan mooie dingen. Niet alleen de uitgebreide banketten boden hiervoor de perfecte gelegenheid, ook masques en toernooien. Die evenementen waren tevens bedoeld om het aanzien van de Oranjes te vergroten.

[6] De masque, of maskerade, was van oorsprong geen Nederlandse traditie, maar werd vooral aan het Engelse hof bedreven. Het was een mengeling van toneel, dans en muziek. Een bijzonder kenmerk van zo'n spektakel was dat behalve professionele acteurs en muzikanten ook de leden van het hof deelnamen

aan de voorstelling. De eerste Nederlandse masque werd in 1611 opgevoerd, een unieke gebeurtenis voor Den Haag.

[7] De masque ging soms vooraf aan het riddertoernooi. In 1638 werd door Frederik Hendrik zo'n toernooi georganiseerd op het Plein in Den Haag. Terwijl de masque een activiteit was waar zowel mannen als vrouwen aan konden deelnemen, was het riddertoernooi een exclusief mannelijke aangelegenheid. De teams bestonden uit vijf of zes strijders te paard, die elk begeleid werden door wachters en trompetters, trommelaars en praalwagens. Pages en schildknapen droegen de verzilverde schilden en lansen van hun meester. De praalwagens werden voortgetrokken door als eenhoorns uitgedoste paarden. Op de wagen zaten verklede muzikanten. De deelnemers waren gemaskerd of geschminkt en gekleed in fantastische, stoere kostuums.

[8] Na de indrukwekkende intocht kon het toernooi beginnen. De deelnemende edelen traden niet direct tegen elkaar in het strijdperk, maar streden tegen elkaar in een vierdaags ringsteekspel. Telkens als een ridder de ring (die ergens hing of op een verhoging stond) op zijn lans had weten te steken, bliezen de trompetters een fanfare. De heren streden om de eer van een adellijke dame: hoe groter het succes van de ridder, hoe meer aanzien de dame kreeg.

[9] De tijden zijn veranderd, maar feesten doen we nog altijd, al zijn de banketten, dansfeesten en toernooien inmiddels wel vervangen door foodfestivals, danceparty's en sportwedstrijden. Feesten blijft blijkbaar voor heel veel mensen het leukste tijdverdrijf.

Naar: Deirdre Schoemaker, www.maandvandegeschiedenis.nl, op 13 augustus 2015

Opdracht 4

Lees tekst 4.

1 De tekst gaat over Valentijnsdag. Op welke manier vier jij Valentijnsdag?
2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Leg uit.
3 Hoe maakt de auteur de lezer in de inleiding nieuwsgierig naar de rest van de tekst?
4 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a commercie (al. 1)	– *aantal ineengevouwen pagina's*
b oplaaien (al. 2)	– *blijk van waardering; aardigheidje*
c attentie (al. 2)	– *handel die uitsluitend op winst uit is*
d radicaal (al. 2)	– *listig; sluw; uitgekookt*
e katern (al. 7)	– *vooraanstaand; belangrijk*
f prominent (al. 7)	– *weer beginnen; in sterkte toenemen*
g gewiekst (al. 8)	– *winkelbedrijf*
h retailer (al. 8)	– *zeer beslist*

5 'Er doen verschillende verhalen de ronde over het ontstaan van Valentijnsdag.' (al. 3) Aan welke formulering herken je het tweede verhaal?
6 Vul aan op basis van alinea 4: Een soldaat en een meisje moesten wel in het geheim trouwen, want *a* … want *b* … want *c* … .
7 'Deze traditie is […] door de Amerikanen.' (al. 6) Wat betekent dat?
8 '[…] promootten […] bloemisten het Valentijnsfeest.' (al. 7) Waarom?
9 'Uiteindelijk kwam de doorbraak van Valentijnsdag in Nederland in de jaren 90 […].' Welke twee factoren speelden daarbij een rol?
10 In 2013 vierden ruim drie miljoen mensen de liefde op 14 februari. (al. 8) Betekent dit dat de rest van de Nederlanders Valentijnsdag maar een overdreven gedoe vindt? Leg uit.
11 Leg uit waarom het slot van de tekst geen 'echt' slot is.
12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A De groep mensen die vindt dat Valentijnsdag een commercieel gebeuren is, wordt steeds groter.
B Er doen diverse verhalen de ronde over het ontstaan van Valentijnsdag.
C Het heeft wel tot de jaren 90 van de vorige eeuw geduurd voordat Valentijnsdag in Nederland wat bekendheid kreeg.
D Valentijnsdag kent een vage herkomst en wordt in ons land wel gevierd, maar lang niet door iedereen.

Opdracht 5 ✱

Lees tekst 4 nog een keer.

1 Bedenk een vraag die je aan het eind van alinea 2 zou kunnen stellen.
2 'Zo is Valentijnsdag in 14e-eeuwse literatuur met een heel andere betekenis terug te vinden.' (al. 5) Leg uit dat de auteur misschien wel ongelijk heeft met 'een heel andere betekenis'.

Tekst 4

Waarom vieren we Valentijnsdag?

[1] Kim hoeft geen cadeautje op Valentijnsdag. Ze vindt het 'niet per se nodig' om dan iets te krijgen. 'Volgens mij is Valentijnsdag door de commercie bedacht, zodat er veel bonbons en parfums worden gekocht. Ik houd daar wel van, maar ik hoef ze niet speciaal op Valentijnsdag te krijgen. Ik zou het pas écht leuk vinden als mijn vriend me iets geeft op een gewone dag.'

[2] Elk jaar rond 14 februari laait de discussie weer op: moeten we onze liefste een attentie, cadeau of extra knuffel geven op Valentijnsdag? Sommigen zeggen daar volmondig 'ja' op en sturen hun (geheime) geliefde bijvoorbeeld een zelfgeschreven liefdesgedicht. Anderen antwoorden net als Kim radicaal 'nee', omdat ze de feestdag te commercieel vinden.

[3] Er doen verschillende verhalen de ronde over het ontstaan van Valentijnsdag. Veel daarvan beginnen in het oude Rome. 14 februari zou de verjaardag zijn van de Romeinse godin Juno, beschermheilige van vrouwen en het huwelijk. Elk jaar startte op 15 februari, een dag na haar eigenlijke feestdag, een festival ter ere van Juno en Pan, de god van de natuur: de Lupercalia. Tijdens dat festival werd een loting georganiseerd om koppels te vormen. De namen van ongehuwde jonge vrouwen kwamen in een grote kom terecht; ongehuwde mannen mochten dan een naam trekken. Later werden de twee aan elkaar voorgesteld. Toen het christendom Europa veroverde, werd het vereringsfeest voor de twee goden verboden. In 496 zou paus Gelasius het Lupercaliafeest vervangen hebben door Valentijnsdag, een dag eerder.

[4] Een andere Romeinse versie noemt de priester Valentijn, die leefde in de derde eeuw na Christus ten tijde van keizer Claudius II. Een soldaat en een meisje zouden de priester gevraagd hebben om hen in het geheim te trouwen. Soldaten mochten toen niet trouwen: de keizer had veel mankracht nodig om zijn rijk te verdedigen en vond dat niets de soldaten mocht afleiden, dus ook geen gedachten aan thuis. Valentijn zou echter geoordeeld hebben dat liefde boven de wet staat en hij zou het koppel getrouwd hebben. Volgens de verhalen hebben daarna nog vele anderen bij Valentijn aangeklopt. Maar al snel liet Claudius de priester oppakken en ter dood brengen. Zijn sterfdag zou 14 februari 270 na Christus zijn, hoewel over het jaartal discussie bestaat.

[5] Of die verhalen waar zijn, weet niemand. Alleen de sterfdatum van Valentijn is officieel vastgelegd; daarom is het goed mogelijk dat de rest van dit verhaal verzonnen is. Zo is Valentijnsdag in 14e-eeuwse literatuur met een heel andere betekenis terug te vinden. De Engelse dichter Chaucer schreef: *'For this was on seynt Volantynys day, Whan euery bryd comyth there to chese his mate.'* Oftewel: op Valentijnsdag kiest iedere vogel een partner.

[6] Wat er dan ook waar is over Valentijn, het heeft tot de jaren 90 van de vorige eeuw geduurd voordat het feest in Nederland bekend werd. In Engeland stuurde de bevolking al in de 19e eeuw kaartjes met liefdesverklaringen, vooral anoniem, omdat het dan

makkelijker was een hartstochtelijke liefdesverklaring over te brengen. Deze traditie is uiteindelijk overgebracht naar en uitvergroot door de Amerikanen.

[7] In Nederland promootten in eerste instantie bloemisten het Valentijnsfeest. Zij deden rond 14 februari goede zaken met het buitenland en wilden dit succes ook in eigen land. De 'doorbraak' van Valentijnsdag in Nederland kwam in de jaren 90 met speciale katernen in kranten, waar geliefden berichtjes voor elkaar plaatsten. Het is geen toeval dat deze doorbraak toen kwam: de welvaart nam vanaf het eind van de jaren 80 behoorlijk toe en de Amerikaanse cultuur kreeg in die jaren een prominente plek in Nederland.

[8] Maar er ontstond ook kritiek op Valentijnsdag. Sommige mensen stelden dat het feest alleen gericht is op winst van gewiekste retailers. Deze groep lijkt steeds groter te worden: waar in 2007 nog 35 procent van de Nederlanders iets deed aan Valentijnsdag, daalde dit in 2011 tot 29 procent en in 2012 tot 24 procent. In 2013 vierden ruim drie miljoen landgenoten de liefde op 14 februari. Maar zelfs degenen die elkaar niets gaven, hoopten toch stiekem op een kaartje of een bloemetje – de zwijmelaars!

Naar: wrmmagazine.nl, speld.nl en deredactie.be, op 25 oktober 2015

Ik kan/weet
- precies lezen om de hoofdgedachte van een tekst te bepalen. 2F
- de inleiding en het slot van een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een diapresentatie maken.

Startopdracht

Werk in tweetallen. Emma en Jorine hebben allebei een presentatie gemaakt over 'themafeesten'. Hieronder zie je de tweede dia uit beide presentaties.

1 Wat is de overeenkomst tussen de dia's?
2 Noem vier verschillen tussen dia A en dia B.
3 Welke dia vinden jullie het geschiktst? Waarom?

A

B

Theorie

video-uitleg

Een diapresentatie maken

Als je een onderwerp aantrekkelijk en overzichtelijk wilt presenteren, kun je een diapresentatie maken, bijvoorbeeld met PowerPoint of Prezi. Tijdens je verhaal laat je dia's zien. Daarop staan de belangrijkste punten in **steekwoorden** of in korte vragen.
De beeldpresentatie ondersteunt je verhaal. Jij bent als spreker belangrijker dan de dia's.

Zo maak je een diapresentatie

- Verdeel je onderwerp in deelonderwerpen (minimaal drie, maximaal zes) en noteer die in steekwoorden. Zie ook de paragraaf Spreken en gesprekken van dit hoofdstuk.
- Schrijf op de eerste dia de titel en je naam.
- Zet op dia 2 de deelonderwerpen onder elkaar, zodat er een overzicht ontstaat.
- Ontwerp dan voor elk deelonderwerp een aparte dia.
- Maak de voorlaatste dia met een verwijzing naar meer informatie.
- Schrijf dan de einddia met een slot en de zin 'Zijn er vragen?'
- Print de dia's en gebruik de print tijdens je presentatie als geheugensteuntje.

Zo maak je een goede dia

- Schrijf in steekwoorden of gebruik korte vragen.
- Kies een grote letter vanwege de leesbaarheid.
- Maak een dia niet te vol en niet te druk (niet meer dan zes dots).
- Gebruik afbeeldingen.
- Houd tekst en afbeelding gescheiden.

Opdracht
1

Lees tekst 1. Die vertelt iets over het kerstfeest. Je gaat de dia's maken voor een presentatie over dit onderwerp.

1 Bedenk en noteer de deelonderwerpen. Noteer bij elk deelonderwerp enkele steekwoorden. Je mag nieuwe deelonderwerpen toevoegen.
2 Zoek illustraties die bij het onderwerp passen en gebruik die in het ontwerp.
3 Maak dia 1 met daarop de titel en je naam.
4 Ontwerp dia 2 met de deelonderwerpen in de vorm van korte vragen of steekwoorden.
5 Maak nu de voorlaatste en de laatste dia.
6 Wissel je dia's uit met die van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier. Verbeter zo nodig je dia's.

Tekst 1

Een wereldwijd feest

[1] Met 'kerstmis' of 'het kerstfeest' vieren christenen de geboorte van Jezus, zo'n tweeduizend jaar geleden. Die gebeurtenis in Bethlehem is uitgebreid beschreven in de Bijbel, vooral door de apostel Lucas. In vrijwel de hele wereld vieren mensen kerst.

[2] Het feest kent vele tradities. Denk aan de versierde kerstboom, het familiediner en kerstliedjes. Sommige van die tradities hebben niets met de christelijke oorsprong te maken. Dat komt doordat er in het kerstfeest christelijke en niet-christelijke gebruiken samengaan. Vlak voor kerst valt de 'zonnewende': de kortste dag op het noordelijk halfrond. Die ging van oudsher gepaard met festiviteiten die voor een deel zijn versmolten met kersttradities. Daardoor heeft de aanduiding 'het feest van het licht' een dubbele betekenis.

[3] Voor velen is het kerstfeest dé gelegenheid om als familie bij elkaar te komen. Kerst wordt dan ook meestal in huiselijke kring gevierd.

[4] De laatste decennia heeft het feest steeds meer van zijn christelijke karakter verloren. Mensen hebben

vrij en wensen elkaar 'fijne feestdagen', maar daarbij gaat het vooral om materiële zaken als lekker eten, cadeautjes krijgen en nieuwe kleren kopen.

[5] In de christelijke traditie is kerst verbonden met de gedachte 'vrede op aarde'. En inderdaad: als er ergens oorlog wordt gevoerd, sluiten de strijdende partijen soms een zogenoemd kerstbestand. Maar na de feestdagen gaat de oorlog 'gewoon' weer verder.

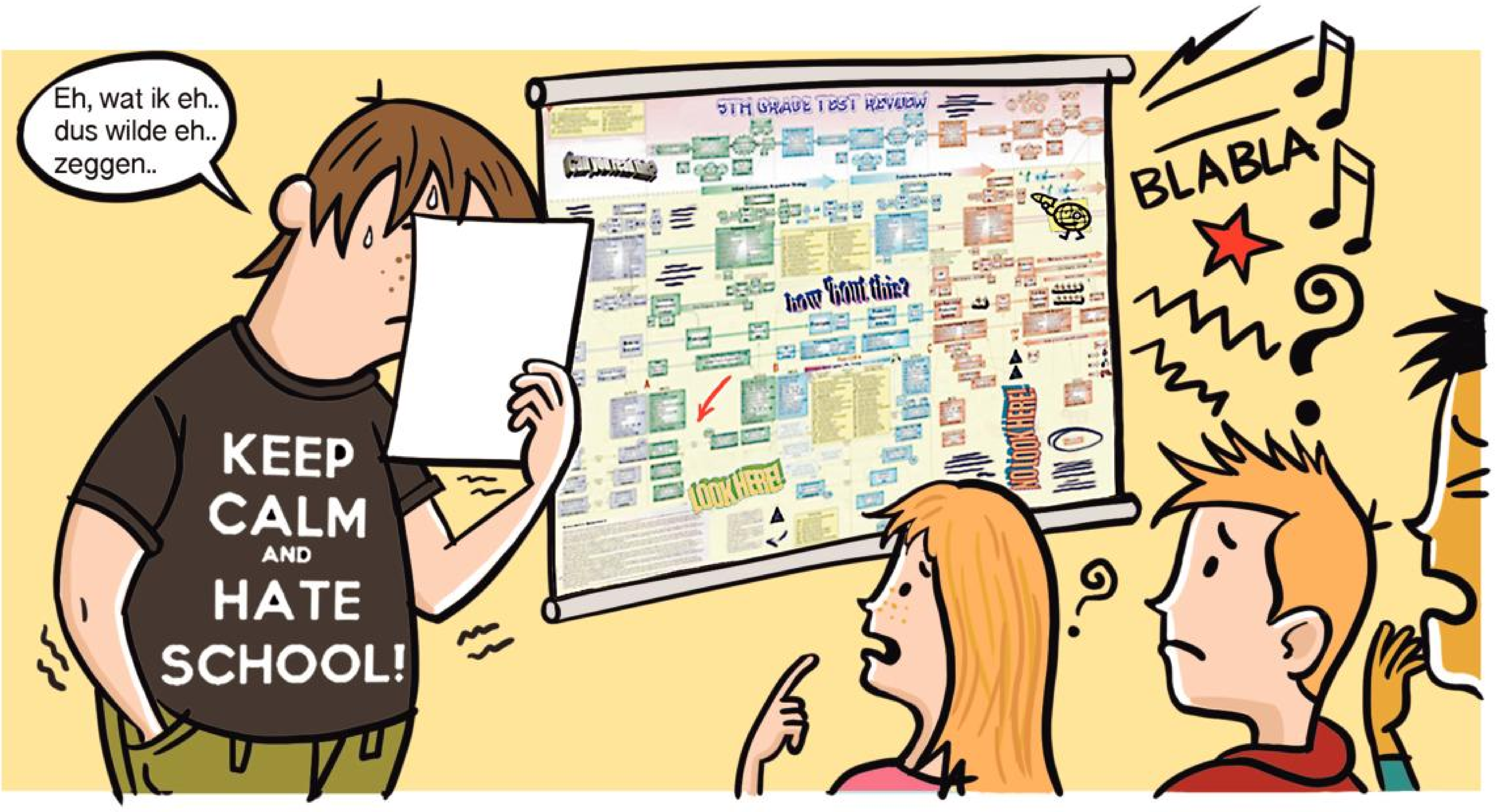
Ik kan/weet
• een korte diapresentatie maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een presentatie beoordelen.

Startopdracht Bekijk onderstaand stripje en noteer de dingen die volgens jou niet goed gaan.

Theorie

video-uitleg

Een presentatie beoordelen

Bij sommige sprekers gaat het luisteren bijna vanzelf. Dat komt doordat een goede spreker zijn luisteraars op allerlei manieren helpt.

Een goede spreker …
- zegt in het begin wat het onderwerp is en hoe de presentatie is opgebouwd:
  - *Het leukste wat ik in de afgelopen zomervakantie heb meegemaakt, is dat ik in Rome naar het Colosseum ben geweest. Ik ga jullie eerst vertellen hoe dat gebouw er vroeger uitzag. Daarna zal ik het hebben over de gevechten die er plaatsvonden en over de opleiding van de gladiatoren. Ten slotte krijgen jullie van mij informatie over enkele andere belangrijke klassieke gebouwen uit Rome en zal ik daarvan wat foto's laten zien.*
- geeft duidelijk aan wanneer hij overgaat op een ander deel van zijn presentatie:
  - *Nu ik uitgelegd heb hoe het Colosseum er vroeger uitzag, zal ik jullie vertellen wat voor gevechten er allemaal plaatsvonden en hoe gladiatoren werden opgeleid om te kunnen vechten op leven en dood.*
- gebruikt woorden die de luisteraars begrijpen.
- spreekt rustig, duidelijk en niet steeds op één toon.
- staat rechtop en kijkt het publiek voortdurend aan.
- maakt zo nu en dan een grapje.

Opdracht 1

Bekijk het fragment.
1. Waarom vinden mensen dit optreden van Sanne Wallis de Vries grappig?
2. Neem het schema over en vul het in. Beantwoord daarna de vraag: Houdt de spreekster uit het fragment zich aan de gegeven theorie?
3. Noteer drie tips voor de spreekster over haar verbale en non-verbale communicatie.

Een goede spreker:	**De spreekster uit het fragment:**
geeft onderwerp en opbouw van de presentatie aan.	
geeft aan wanneer hij overgaat op een ander deel van zijn presentatie.	
gebruikt begrijpelijke woorden.	
spreekt rustig, duidelijk en geanimeerd.	
staat rechtop en maakt contact.	
maakt zo nu en dan een grapje.	

Opdracht 2

Bekijk het fragment uit *SpangaS*.
1. Noteer wat er bij Tessel beter gaat dan bij de spreekster die in het fragment bij opdracht 1 haar spreekbeurt houdt.
2. Schrijf voor Tessel een tip op over iets wat ze nog kan verbeteren.
3. Wissel je tip uit met die van een klasgenoot.

Opdracht 3

Luister naar de twee fragmenten, beide een weersverwachting.
1. Noteer van de beide fragmenten wat je opvalt aan:
   a de spreeksnelheid
   b de zinsmelodie (de intonatie van de uitgesproken tekst)
   c de uitspraak
   d de inhoud
2. Het ene fragment is uit 2015; het andere uit 1980. Noem twee verschillen waaraan je dit duidelijk kunt horen.
3. In welk fragment wordt de inhoud het duidelijkst? Licht je antwoord toe.

Opdracht 4

Bekijk het fragment.
1. Wat legt topkok Pierre Wind in dit fragment uit?
2. In hoeverre houdt Wind zich aan de gegeven theorie over hoe een goede spreker moet presenteren? Licht je antwoord toe.
3. Noteer Winds uitleg over hoe het komt dat wij dingen wel of niet lekker vinden.
4. Is wat Wind zegt inhoudelijk overtuigend? Waarom (niet)?

Bekijk nu het tweede fragment.

5. Wat wordt in dit fragment precies uitgelegd?
6. In hoeverre houdt de spreker zich aan de gegeven theorie? Licht toe.
7. Op welke manier structureert de spreker zijn verhaal? Noteer drie dingen.

Ik kan/weet
- een presentatie beoordelen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert presenteren.

Startopdracht

1 Is er iemand in jouw omgeving of iemand van de televisie naar wie je heel graag luistert? Hoe komt dat?
2 Wat kun je als spreker doen om je publiek goed te laten luisteren en de aandacht vast te houden?

Theorie

video-uitleg

Presenteren

Bij een **presentatie** vertel je iets aan een publiek. Je presenteert bijvoorbeeld een werkstuk, geeft een demonstratie of prijst een product aan.
In de **inleiding** van een presentatie vertel je waarover je verhaal gaat en noem je kort de deelonderwerpen. In het **middenstuk** geef je per deelonderwerp alle informatie die je kwijt wilt. In het **slot** rond je duidelijk af, zodat de luisteraars weten dat je presentatie afgelopen is. Je eindigt met een leuke slotzin en je vraagt daarna of je publiek vragen heeft.

Zo bereid je een presentatie voor

1 Kies een onderwerp dat je leuk vindt of waarvan je veel weet.
2 Maak een **woordveld**: noteer je onderwerp en schrijf eromheen allerlei woorden die met dat onderwerp te maken hebben. Kies minimaal drie punten waarover je meer wilt vertellen: dit zijn je deelonderwerpen.
3 Bepaal per deelonderwerp wat je wilt vertellen en zoek zo nodig extra informatie. Zet de deelonderwerpen in steekwoorden op een **spiekbriefje**. Gebruik eventueel per deelonderwerp een klein kaartje.
4 Bedenk hoe je je presentatie wilt beginnen en afsluiten. Denk na over een leuke introductie en een goede slotzin. Je kunt natuurlijk ook een diapresentatie maken (zie de paragraaf Schrijven van dit hoofdstuk).
5 Oefen je presentatie hardop.

Zo houd je een presentatie

- Spreek rustig en duidelijk, maar niet saai.
- Kijk de klas rond; richt je blik niet op één persoon.
- Sta rechtop; stop je handen niet in je zakken.
- Lees je presentatie niet voor; gebruik het spiekbriefje als geheugensteuntje.
- Maak je presentatie interessanter voor je publiek door dingen te laten zien.
- Vraag aan het eind of je publiek vragen heeft en zo ja, beantwoord ze dan.

Opdracht 1

Stel dat je een kleine presentatie over jezelf moet houden.
1 Zet ter voorbereiding hiervan jouw eigen naam in het midden van een leeg vel papier. Schrijf hieromheen in trefwoorden wat in je opkomt als je aan jezelf denkt.
2 Bekijk nu je woordveld en zet de dingen bij elkaar die bij elkaar horen. Dit zijn je deelonderwerpen.

Opdracht
2

Werk in drie- of viertallen. Jullie gaan elkaar een mop vertellen. Jullie oefenen hiermee je manier van presenteren.

1. Probeer je een mop te herinneren, waar jij in het verleden om gelachen hebt.
2. Schrijf wat trefwoorden op, zodat je zeker weet dat je alles vertelt wat het publiek nodig heeft om de clou te kunnen begrijpen.
3. Vertel elkaar nu om de beurt zo geanimeerd en afwisselend mogelijk de mop.
4. Heeft iedereen goed gepresenteerd? Geef elkaar tips ter verbetering.
5. Ieder schrijft ten minste één tip op in zijn schrift.

Opdracht
3

Lees tekst 1. Dit is wat je gaat vertellen in een presentatie.

1. Noteer wat je op je spiekbriefje zou schrijven. Gebruik niet meer dan 25 woorden. Bedenk hoe je de informatie op je briefje overzichtelijk kunt ordenen.
2. Bedenk op welke manier je deze presentatie leuk en origineel zou kunnen openen. Noteer je idee.
3. Bedenk nu vijf verschillende openingszinnen en noteer ze.
4. Zoek drie geschikte afbeeldingen die je kunt tonen tijdens je presentatie.
5. Oefen je minipresentatie. Test je verschillende openingszinnen. Kies de beste.
6. Hou nu de presentatie voor een of meerdere klasgenoten.
7. Luister naar de presentaties van de anderen.
8. Bespreek de presentaties na aan de hand van de theorie. Geef elkaar tips ter verbetering. Noteer voor jezelf ten minste één tip.

Tekst 1

Verschillende tradities bij oud en nieuw

Oud en nieuw is een speciaal feest, dat niet in alle culturen op dezelfde manier wordt gevierd.
In Nederland eten wij tegenwoordig oliebollen of appelflappen en kijken we vaak in gezelschap naar de oudejaarsconference op televisie. Om 12 uur drinken veel mensen een glas champagne en wensen ze elkaar gelukkig nieuwjaar. Daarna wordt er op straat vuurwerk afgestoken. Op 1 januari gaan veel mensen zwemmen in zee. Dit heet de nieuwjaarsduik.
Maar hoe gaat het in andere landen, bijvoorbeeld in Spanje? In Spanje kennen ze de traditie ‘Las Uvas de la Suerte’ (dat betekent: druiven voor het geluk), die aan het begin van de twintigste eeuw ontstaan is. Toen was er namelijk een heel goede druivenoogst en die druiven moesten natuurlijk gegeten worden! Iedereen krijgt vlak voor 12 uur een schaaltje met 12 druiven en als de kerkklok op de Puerta del Sol in Madrid begint te slaan, eet iedereen per klokslag één druif. Ook drinkt men Spaanse champagne en wordt er gefeest tot in de morgen.
Naar oud gebruik smelten veel gezinnen in Scandinavië op oudejaarsavond tin. In bijvoorbeeld een juslepel wordt de tin boven een kaars verwarmd totdat het vloeibaar is, en vervolgens wordt het in een bakje koud water gekiepperd, zodat het stolt. In een boekje waarin een scala aan mogelijke vormen wordt uitgelegd, kun je opzoeken wat jou in het volgende jaar te wachten staat!

Ik kan/weet
- een korte voorbereide presentatie geven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een voorbeeld.*

Startopdracht

In de vier zinnen *a* t/m *d* is telkens één moeilijk woord onderstreept. Bij dat woord hoort een van de woordenreeksen 1 t/m 4.

1 Zoek de juiste woordenreeks bij de vier woorden.
2 Welk woord kun je tussen het woord en de reeks zetten? Kies voor elke reeks een ander woord.
3 Wat is het verband tussen de moeilijke woorden en de reeksen?

a Voor de vulling van de taart gebruik je verschillende ingrediënten, …
b In sommige talen bestaat het schrift alleen uit consonanten, …
c Rituelen … horen nu eenmaal bij een huwelijksplechtigheid.
d In de zomer kun je in Nederland volop inheems fruit krijgen, …

1 aardbeien, aalbessen, frambozen en vanaf augustus ook bramen
2 appels, gewelde rozijnen, kaneel, basterdsuiker, hazelnoten
3 b, d, f, g, l, m enz.
4 elkaar het jawoord geven en de ringen aan elkaars ringvinger schuiven

Theorie

video-uitleg

Zoek een voorbeeld

In teksten staan soms voorbeelden om moeilijke woorden uit te leggen. Dan weet je meteen wat de schrijver bedoelt. Een **voorbeeld** wordt vaak gebruikt:

- na een **signaalwoord**: *(bij)voorbeeld, zoals, denk maar aan …, neem, namelijk, te weten, zo*:
  – *Griep heeft bekende symptomen, zoals hoofdpijn, koorts en duizeligheid.*
- na een dubbele punt:
  – *Artsen adviseren bij griep de volgende remedies: een aspirientje, warme dranken en een paar dagen in bed blijven.*
- voorafgaand aan een moeilijk woord of begrip:
  – *Ouderen, jonge kinderen en mensen met verminderde weerstand zijn de risicogroepen bij een griepepidemie.*

Opdracht **1**

1 Noteer onderstaande woorden.
2 Noteer bij elk woord drie voorbeelden die de betekenis verduidelijken.
auteur – epos – interesses – klassieker – sociale media

Opdracht **2**

Werk in tweetallen.
1 Bedenk bij elk van de schuingedrukte woorden hieronder drie voorbeelden.
accessoires – hoogtijdagen – jubilea – oosterse gerechten – zintuigen
2 Maak een zin waarin de woorden voorkomen. Verwerk de voorbeelden in de zin, zodat de betekenis van de woorden duidelijk is. Gebruik signaalwoorden.
3 Wissel jullie opdracht uit met die van een ander tweetal en stel vast of de betekenis van de woorden door de voorbeelden duidelijk wordt.

Opdracht
3

Lees tekst 1. Bij de onderstreepte woorden horen voorbeelden die in de tekst staan. Noteer die voorbeelden en de betekenis van de twaalf woorden.

Tekst 1

Homoniemen

[1] Even een taalpuzzeltje: 'Rond dansfeest', drie letters. Nu niet verder lezen. Probeer eerst deze opgave op te lossen. Het is een voorbeeld van een omschrijving in een (1) cryptogram.

[2] Lukt het niet? We zullen je helpen: de eerste letter is een 'b'. Geen idee? Nog een (2) hint: 'Je kunt 'm hooghouden en ertegenaan schoppen'. Het woord dat we zoeken, is 'bal'. Dat ken je als bolvormig voorwerp dat bijvoorbeeld bij allerlei (3) balsporten wordt gebruikt, zoals voetbal, golf, volleybal en tennis. Maar het kan ook 'dansfeest' of 'gala' betekenen.

[3] 'Bal' verwijst verder naar verschillende (4) lichaamsdelen, zoals 'de bal van je voet'; dat is de plek onder je voet vlak achter de grote teen. Het woord 'bal' kent meer (5) interpretaties. Je kunt het als scheldwoord of (6) belediging gebruiken, zoals in 'een rechtse bal'. Dat is meestal een man die bekakt spreekt (met 'een hete aardappel' in de keel) en (7) conservatieve ideeën heeft. Hij hecht bijvoorbeeld aan traditie en vindt dat de overheid niet te veel in de samenleving moet ingrijpen. En een 'bal gehakt' is iemand die een stommiteit uithaalt. In deze gevallen heeft het woord geen letterlijke maar een (8) figuurlijke betekenis. Een figuurlijke betekenis hebben ook (9) zegswijzen, zoals 'De bal is rond' (de afloop is onzeker) en 'Wie kaatst, moet de bal verwachten' (als je iemand plaagt of beledigt, kun je verwachten zelf ook geplaagd of beledigd te worden).

[4] Er zijn talloze woorden in onze taal met twee of meer betekenissen. Zulke woorden noemen we (10) homoniemen. Denk aan 'arm', 'jacht' en 'kussen'. Vaak hebben de twee betekenissen een totaal verschillende (11) oorsprong. Zo komt het woord 'kater' in de betekenis van 'mannetjeskat' waarschijnlijk uit Egypte, terwijl 'kater' in de betekenis van 'beroerde lichaamstoestand door het drinken van alcohol' volgens etymologen uit Rusland komt. Homoniemen lenen zich door hun dubbelzinnigheid uitstekend voor taalgrapjes en (12) woordspelingen. Wat dacht je van deze waarschuwing: 'Niets is linker dan voor eigen rechter spelen'?

Opdracht
4

Werk in tweetallen.

1 Maak bij het woord *kussen* met twee voorbeeldzinnen duidelijk dat dit woord een **homoniem** is. Doe hetzelfde met *arm* en *jacht*.
2 Bedenk nog vijf homoniemen en noteer die op een blaadje.
3 Wissel jullie blaadje uit met dat van een ander duo.
4 Noteer bij elk woord de beide betekenissen.
5 Controleer op elkaars blaadje of de gegeven betekenissen juist zijn.

Opdracht
5

Veel woorden kun je **letterlijk** en **figuurlijk** gebruiken.
Maak met elk van de volgende woorden uit tekst 1 twee zinnen: een met de letterlijke betekenis en een met de figuurlijke betekenis:
feest – golf – letter –schoppen – sport – voet.

Opdracht
6

Lees tekst 2.
1 Schrijf de woorden 1 t/m 17 onder elkaar. Noteer de betekenis. Gebruik de woordraadstrategieën, vooral *zoek een voorbeeld*.
2 De woorden *a* t/m *h* staan ook onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a onwennig – bekeken
b gadegeslagen – gangbare; gebruikelijke
c geijkte – mensen die bij een gebeurtenis aanwezig zijn geweest
d bekrachtiging – niet-religieus; ongelovig
e emancipatie – ontwikkeling naar gelijke rechten en kansen
f getuigen – verlegen; nog niet op z'n gemak
g heidens – wat officiële geldigheid geeft; bevestiging
h sociologen – wetenschappers die de menselijke samenleving bestuderen

Tekst 2

Trouwen in de lift

[1] Onbewolkt, windstil, niet te warm: ideale (1) condities voor een trouwdag. Kiki straalt in haar witte bruidsjurk, Alwin oogt wat (a) onwennig in z'n marineblauwe maatkostuum. Het jonge paar schrijdt naar een fontein in het kasteelpark, (b) gadegeslagen door de gasten. Tante Trees pinkt een traantje weg. De bruid gaat op aanwijzingen van de fotograaf bevallig in het gras zitten, bruidsboeketje in haar schoot. De nichtjes Leonie (11) en Elza (12) hurken op de grond en schikken de plooien van Kiki's bruidsjurk tot een fraaie waaier. Ze spelen hun rol als bruidsmeisjes voortreffelijk. Bruidsjonkers Bram en Lars (beiden 13), neefjes van Alwin, bekijken het tafereel goedkeurend.

[2] De tuin bij kasteel Engelenburg in het Gelderse Brummen biedt deze zomer vrijwel dagelijks hetzelfde beeld: een (2) traditionele trouwerij, maar dan op een bijzondere (3) locatie. Het is een (4) trend. Steeds meer bruidsparen verruilen het (c) geijkte stadhuis voor bijvoorbeeld een fluisterboot, een luchtballon of een oude paardenstal. Trouwen doen ze nog altijd wel het liefst in het bijzijn van familie en vrienden, van jong tot oud.

[3] Het huwelijk als officiële (d) bekrachtiging van een standvastige relatie leek jarenlang (5) op z'n retour. Maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder de (e) emancipatie van de vrouw, veranderden sinds de jaren zestig van de vorige eeuw de kijk op het (6) solide huwelijk. Een boterbriefje halen hoefde voor een toenemend aantal mensen 'niet zo nodig'. Andere (7) samenlevingsvormen raakten langzamerhand ingeburgerd, waaronder 'ongehuwd samenwonen'. Maar trouwen is terug, het huwelijk zit in de lift, met jongste familieleden als bruidsmeisje en -jonker en een knalfeest toe.

[4] Wat gebeurt er precies op de dag waarop men een huwelijk sluit? De burgerlijke (8) voltrekking verloopt – net als de kerkelijke inzegening – volgens aloud recept. Er zijn de gebruikelijke (9) formaliteiten bij de plechtigheid, zoals het ondertekenen van de trouwakte door het bruidspaar én door de (f) getuigen. Standaard zijn ook bepaalde (10) rituelen. Denk aan de uitwisseling van de ringen en de kus.

[5] De (11) ceremonie kent nog meer (12) symboliek: gasten strooien rijst over het echtpaar. Dat staat voor de vruchtbaarheid van de verbintenis. Vaak worden er witte duiven gelost – die verbeelden liefde en trouw, want een duivenkoppel blijft levenslang samen. En de lege blikjes achter de trouwauto die zo'n hels kabaal maken? Dat gaat terug op een (g) heidens gebruik om met lawaai boze geesten te verdrijven die anders roet in het eten kunnen gooien.

[6] Steeds meer jongeren – die volgens (h) sociologen tegenwoordig wat conservatiever zijn dan hun ouders – kiezen voor de verbinding in de (13) echt, en net als vroeger vaak al op jonge leeftijd. Zij hebben ook een rooskleurige (14) visie op de toekomst van hun

huwelijk. Zo vinden ze het (15) vanzelfsprekend dat het een leven lang standhoudt.

[7] De statistieken spreken die verwachting tegen. De werkelijkheid is dat het aantal scheidingen rond 35 procent schommelt. Het romantische idee van eeuwige liefde en trouw staat haaks op de harde (16) realiteit. Of moet je het anders bekijken? Een op de drie huwelijken lijdt schipbreuk. Dat betekent natuurlijk ook dat twee derde in stand blijft.

[8] Het is geen kwestie waar Kiki en Alwin zich op 'de mooiste dag van hun leven' mee bezighouden. Voor Leonie en Elza is het ook een sprookje. Bram en Lars concentreren zich op de bitterballen en de chocolademelk. Na het diner bereikt het gala op kasteel Engelenburg rond middernacht z'n (17) climax. Als Oom Frans even later vuurpijlen wil afsteken in de kasteeltuin, roept hij het bruidspaar. Waar zijn de pasgetrouwden opeens gebleven? Ach natuurlijk: die zijn geheel volgens traditie op het hoogtepunt stilletjes vertrokken voor hun huwelijksreis. En niemand weet waarheen.

Opdracht 7

Werk in tweetallen.

1 De titel van tekst 2 is dubbelzinnig. Geef de twee betekenissen.

2 Hoe stel je vast welke betekenis hier bedoeld is?

3 De volgende woorden in de tekst kunnen een letterlijke en een figuurlijke betekenis hebben. Geef de twee betekenissen en maak duidelijk of het woord in de tekst letterlijk of figuurlijk bedoeld is:

a warm (al. 1)
b straalt (al. 1)
c ingeburgerd (al. 3)
d recept (al. 4)
e strooien (al. 5)
f schommelt (al. 7)
g sprookje (al. 8)
h vuurpijl (al. 8)

Opdracht 8

In tekst 2 staan de volgende vier uitdrukkingen. Geef de betekenis. Gebruik zo nodig een woordenboek.

a een boterbriefje halen (al. 3)
b roet in het eten gooien (al. 5)
c haaks staan op (al. 7)
d schipbreuk lijden (al. 7)

Opdracht 9

Vul een passend woord in. Kies uit: *bekrachtiging – climax – emancipatie – figuurlijk – formaliteit – gadeslaan – geijkt – getuige – interpretatie – realiteit – ritueel – symboliek*. Je houdt vier woorden over.

1 Bianca's droom om ballerina te worden werd na hard zwoegen ....
2 Bij de jaarwisseling waren we ... van een schitterend vuurwerk.
3 Weet jij welke ... achter het geven van rode rozen schuilgaat?
4 De huisregels zijn niet duidelijk, want de formulering laat meerdere ... toe.
5 Het openluchtspektakel werd door honderden mensen ....
6 De romantische komedie had de ... afloop: de stille geliefden 'kregen elkaar'.
7 Een inschrijving voor de sponsorloop gaat gepaard met allerlei ....
8 In de opsomming 'Het weer was warm, heet, zinderend' zit een duidelijke ....

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een voorbeeld. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica zinsdelen

Je leert over het lijdend voorwerp.

Startopdracht

Bekijk de ‘zinnen’ *a* t/m *l* goed. Ze bestaan allemaal uit een zelfstandig naamwoord en een werkwoord. Toch is er verschil.

1 Verdeel de ‘zinnen’ in twee rijtjes van zes.
2 Leg uit hoe je tot je verdeling bent gekomen.
3 Leg uit dat ‘meisjes zoenen’ in beide rijtjes past.

a aardappels eten
b apen slingeren
c baby’s huilen
d brieven posten
e films huren
f vogels vliegen
g jongens voetballen
h kranten lezen
i mensen dromen
j moppen tappen
k ranja drinken
l vissen zwemmen

Theorie

video-uitleg

Lijdend voorwerp

In sommige zinnen komt een **lijdend voorwerp** (lv) voor. Het zinsdeel lijdend voorwerp is de persoon die iets ‘overkomt’ of het voorwerp dat iets ‘ondergaat’.

Zo vind je het lijdend voorwerp

1 Noteer onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
2 Stel de vraag *Wat/Wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp?*
Het antwoord op die vraag is het lijdend voorwerp:
– *Die nare jongen heeft mijn feestmuts zomaar verscheurd.*
  1 *ow = Die nare jongen; wg = heeft verscheurd*
  2 Vraag: *Wat heeft die nare jongen verscheurd?*
  Antwoord: *mijn feestmuts*; dus: *lv = mijn feestmuts*

Let op: het lijdend voorwerp begint nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, van, voor* enz.).

Opdracht **1**

1 Noteer van de zinnen persoonsvorm (pv), onderwerp (ow) en werkwoordelijk gezegde (wg). Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen.
2 Noteer daarna de vraag die je moet stellen om het lijdend voorwerp (lv) te vinden. Zet het antwoord (het lijdend voorwerp) erachter.

a Sommige mensen willen om religieuze redenen hun verjaardag niet vieren.
b Vind je de hoogste nog werkende vuurtoren van Nederland in Den Helder?
c Tijdens het Suikerfeest eten moslims lekkernijen en zoete gerechten.
d In 1982 heeft de toen 15-jarige Rich Skrenta het eerste computervirus ontworpen.
e Als bescherming bouwen sommige vogels een ‘koepel’ over hun nest.
f Keegan Longueira legde op de fiets de 10.526 kilometer tussen Caïro en Kaapstad af in 59 dagen, 8 uur en 30 minuten.

Opdracht
2

Noteer van de zinnen van de tekst pv, ow, wg en lv. Zet zo nodig streepjes tussen de zinsdelen. Let op: niet elke zin bevat een lijdend voorwerp.

Kikkerspringwedstrijd

1 Met de kreet *Jump! Go!* ligt de 15-jarige Breanna Ziehlke haar brulkikker aan te moedigen. **2** Het dier moet de jaarlijkse kikkerspringwedstrijd winnen. **3** Daaraan doen duizenden deelnemers mee. **4** De winnaar verdient 750 dollar met zijn prestatie. **5** Sommige spelers willen het record uit 1986 (6,54 meter) verbeteren. **6** Dat levert maar liefst 5000 dollar op. **7** Dit jaar slaagt echter geen enkele kikker daarin. **8** Winnaar Billy Hopper van Breanna's teamgenote Laura Kitchell maakt een sprong van 5,93 meter. **9** Met ruim 5,5 meter blijkt Breanna's kikker Jumpy Hopper de zevende plaats te veroveren.

Naar: www.wired.com, op 8 november 2015

Opdracht
3

Maak zinnen met de aangegeven volgorde. Gebruik de gegeven zinsdelen. Zet een streep onder het lijdend voorwerp.

Voorbeeld:
Morgen – pv/wg – ow – lv – rest wg.
Morgen – kan (pv/wg) – Ajax (ow) – het kampioenschap (lv) – vieren (rest wg).

1. De hockeytrainer (ow) – pv/wg – lv.
2. ow – gaat (pv/wg) – lv – na de zomer – rest wg.
3. Kun (pv/wg) – ow – lv – rest wg?
4. pv/wg – ow – nu en dan – lv – rest wg – aan mijn vakantievriendje?

Opdracht
4

1. Bedenk vijf zinnen. Twee, drie of vier zinnen moeten een lijdend voorwerp bevatten; je mag zelf kiezen hoeveel.
2. Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Die noteert de (twee, drie of vier) lijdende voorwerpen.

Opdracht
5 ✱

Er zijn drie typen werkwoorden:
Type 1: werkwoorden met altijd een lijdend voorwerp: *opeten, uitschelden*
Type 2: werkwoorden met soms een lijdend voorwerp: *lopen, schrijven*
Type 3: werkwoorden zonder lijdend voorwerp: *slapen, lachen*

1. Maak met *lopen* en *schrijven* twee zinnen van minimaal zes woorden: een met een lijdend voorwerp en een zonder een lijdend voorwerp.
2. Bedenk bij elk type nog twee andere werkwoorden.

Ik kan/weet
- het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F
- zinnen met een lijdend voorwerp maken.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden.

Startopdracht

Welke fouten zie je in de zinnen?
1 Heb je me nieuwe fiets al gezien?
2 Ik mag best een keer te laat komen, want hun zijn ook nooit op tijd.

Theorie

video-uitleg

Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord

Voornaamwoorden zijn woorden die verwijzen naar personen, dieren of andere zelfstandige dingen. Er zijn verschillende soorten voornaamwoorden.
- Een **persoonlijk voornaamwoord** (pers.vnw) duidt een persoon of ding aan: *ik ben verliefd, ze zijn erg mooi, die vriendin van jou.*
- Een **bezittelijk voornaamwoord** (bez.vnw) geeft aan van wie iets is. Het staat altijd vóór het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort: *mijn jas, onze fietsen, haar bekendste liedje.*

		persoonlijke voornaamwoorden		**bezittelijke voornaamwoorden**
		onderwerp	**geen onderwerp**	
enkelvoud	1e persoon	ik	mij / me	mijn / m'n
	2e persoon	jij / je	jou / je	jouw / je
		u	u	uw
	3e persoon	hij	hem / 'm	zijn / z'n
		zij / ze	haar / ze / 'r	haar / d'r
		het / 't	het / 't	zijn / z'n
meervoud	1e persoon	wij / we	ons	ons / onze
	2e persoon	jullie	jullie	jullie
		u	u	uw
	3e persoon	zij / ze	hun / hen / ze	hun

In het schema zie je dat *je*, *haar*, *ons*, *jullie* en *hun* zowel persoonlijk als bezittelijk voornaamwoord kunnen zijn. Je kunt de woordsoort bepalen door het woord te vervangen door *hij, hem* of *zijn*.
- Een persoonlijk voornaamwoord kun je vervangen door *hij* of *hem*.
  – *Is die kat van jullie (pers.vnw) ziek? → Is die kat van hem ziek?*
- Een bezittelijk voornaamwoord kun je vervangen door *zijn*.
  – *Dat is ons (bez.vnw) huis. → Dat is zijn huis.*

Opdracht
1

Neem de onderstreepte woorden over en zet de woordsoort erachter: pers.vnw of bez.vnw.
1 Vertel me eens op welke camping jullie je vakantie hebben doorgebracht.
2 Op mijn school maakt iedereen een creatieve opdracht voor zijn leukste vak.
3 Volgens jou wil jullie vriend uit Urk jouw zeilbootje dus graag kopen.
4 't Is fijn dat ik 'm nog even gesproken heb voor z'n vertrek naar Amerika.
5 Zou u ons werkstuk deze week nog voor ons kunnen nakijken, meneer?

Opdracht
2

Vul in de tekst op de puntjes *hij, hem, ze, zijn* of *hun* in.

Sint-Maarten

Maarten werd rond 316 geboren in Hongarije. … **1** trok als soldaat in het Romeinse leger naar Frankrijk en ontmoette bij een stadspoort van Amiens een bedelaar. Maarten gaf … **2** de helft van … **3** mantel. Zo werd … **4** het symbool van vrijgevigheid. Kinderen in diverse landen vieren … **5** sterfdag op 11 november. … **6** gaan dan zingend met … **7** lampions langs de huizen en bedelen om snoep.

Opdracht
3

Neem de persoonlijke en bezittelijke woorden uit de zinnen over en zet de woordsoort erachter: pers.vnw of bez.vnw.

1 Heeft die gymleraar van jullie het basketbalteam van jullie klas samengesteld?
2 Als hij zijn boek toch weggooit, waarom geeft hij het dan niet aan jou?
3 We hopen dat je een goed cijfer krijgt voor je tekeningen.
4 Zullen wij hun deze som even uitleggen?
5 Ik heb m'n nichtje gevraagd of ze d'r oude gitaar niet aan mij wil verkopen.
6 Welke kapper heeft voor haar al die kraaltjes in haar haar gevlochten?

Opdracht
4 ✱

In het schema in de theorie staat *jullie* in drie kolommen.

1 Bedenk een zin waarin *jullie* onderwerp is.
2 Bedenk een zin waarin *jullie* lijdend voorwerp is.
3 Bedenk een zin waarin *jullie* bezittelijk voornaamwoord is.

Opdracht
5

Neem de onderstreepte woorden uit tekst 1 over en zet de woordsoort erachter.
Kies uit: blw, olw, czn, azn, zn-e, bn, st.bn, pers.vnw, bez.vnw.

Tekst 1

Een damesruzie op een huwelijksfeest

1 Alle goden zijn aanwezig op het huwelijksfeest van Peleus en zijn bruid, de zeenimf Thetis. **2** Alleen Eris, de godin van de twist, heeft geen uitnodiging gehad. **3** Toch verschijnt ze en gooit een gouden appel tussen de gasten waarop staat 'Voor de mooiste'. **4** Hera, Athene en Aphrodite eisen de appel op. **5** Ze besluiten hun ruzie op te lossen door Paris, de zoon van de koning van Troje, te laten kiezen. **6** Hera wil hem omkopen door hem rijkdom en macht te beloven, Athene biedt hem oneindige wijsheid aan en Aphrodite zegt hem de mooiste vrouw op aarde toe. **7** Daar kiest hij voor en Aphrodite ontvangt de gouden appel. **8** Helaas is de mooiste vrouw op aarde, Helena, al getrouwd met de Spartaanse koning Menelaos. **9** Haar man zou haar nooit afstaan, maar Paris

neemt haar met Aphrodites hulp mee. **10** Het is de aanleiding voor de Trojaanse oorlog.

Ik kan/weet
• persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden herkennen en gebruiken.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over verbanden tussen (delen van) zinnen.

Startopdracht

Voeg de zinnen *a* en *b* samen met behulp van een verbindingswoord. Probeer zo veel mogelijk verschillende verbindingswoorden te gebruiken. Wie de meeste verschillende zinnen kan maken, heeft gewonnen. Let op:

– Je mag de volgorde van de twee zinnen en van de woorden in de zin veranderen.
– Elk verbindingswoord mag je maar één keer gebruiken.

a Ik kleed me heel mooi aan.
b Ik ga naar een feest.

Theorie

video-uitleg

Verbanden tussen (delen van) zinnen

De zinnen van een tekst houden **verband** met elkaar. Een tekst wordt duidelijker als de schrijver/spreker dat verband duidelijk aangeeft.

Je kunt verbanden leggen door **signaalwoorden** te gebruiken. Hieronder staan enkele verbanden in een schema. Bij elk verband vind je een aantal veelvoorkomende signaalwoorden.

verband	signaalwoorden
opsomming	om te beginnen, ook, bovendien, en, daarnaast, vervolgens, verder, ten slotte
tegenstelling	maar, toch, echter, desondanks, aan de ene kant … aan de andere kant, daar staat tegenover
tijd (chronologie)	eerst, daarna, dan, toen, eens, vroeger, nu, ooit, later, voordat, nadat, uiteindelijk
oorzaak-gevolg	daardoor, doordat, als gevolg van
reden	daarom, dus, omdat, want, namelijk, immers
toelichting (voorbeeld)	zo, bijvoorbeeld, neem nou, zoals
conclusie/samenvatting	kortom, dus, daarom, al met al, samengevat
voorwaarde	als (… dan), indien, tenzij, wanneer

Opdracht 1

Noteer het verband tussen de twee zinnen of de twee delen van de zin. Zet daarachter het signaalwoord waaraan je dat verband herkent.

1 In de zomervakantie zwem ik vrijwel elke dag. Ook ga ik vaak surfen.
2 Veel mensen lusten absoluut geen rijstepap. Daar zitten namelijk klontjes in.
3 De Hollandse keuken kent diverse stamppotten, zoals hutspot en boerenkool.
4 Als het morgen mooi weer is, gaan we een dagje naar Walibi Holland.
5 Vroeger deden we niet aan kerstcadeautjes, maar tegenwoordig wel. (2x)

Opdracht 2

Lees tekst 1, waarin Annika uit 1 vwo haar favoriete feestdag beschrijft.

1 Noteer de tijdsaanduidingen uit de tekst.
2 Welke van die tijdsaanduidingen zijn signaalwoorden?
3 Noteer de overige signaalwoorden. Zet erachter welk verband ze aangeven.

Tekst 1

Oudejaarsdag

De leukste dag van het jaar vind ik oudejaarsdag. 's Morgens gaan mijn broer en ik met mijn vader vuurwerk halen. Ook kopen we nieuwe veiligheidsbrillen. Daarna halen we oliebollen en appelflappen bij de kraam. Mijn vader wil die liever zelf bakken, maar mijn moeder heeft een hekel aan de oliewalm in huis. Na de lunch maken we knijpertjes. Dat zijn ronde wafels. Vanaf december tot en met oudejaarsdag zijn die wafels plat. Het jaar heeft zich dan immers helemaal ontrold. Vanaf nieuwjaarsdag zijn de wafels opgerold, want dan symboliseren ze het nog onbekende nieuwe jaar. In de avonduren doen we met z'n allen spelletjes, zoals Skip-Bo, Doolhof en Kolonisten. Als het droog is, gaan we om 12 uur naar buiten. Dan steken we ons vuurwerk af. Kortom, oudejaarsdag is altijd een supergezellige dag.

Opdracht 3

In tekst 2 zijn de signaalwoorden weggelaten. Vul ze in. Gebruik zo veel mogelijk verschillende woorden uit het schema in de theorie.

Tekst 2

Oranjefeest

In ons dorp is elk jaar een Oranjefeest. Het wordt gehouden in september (1) … net als iedereen ga ik er (2) … heen, (3) … er van alles te beleven is. (4) … is er altijd een kermis met vele attracties, (5) … botsautootjes, een reuzenrad (6) … een zweefmolen. (7) … is er een schiettent, waar je prijzen kunt winnen. (8) … is niet iedereen blij met het feest. Tijdens de feestdagen zijn de gewone winkels (9) … gesloten. De plaatselijke winkeliers verdienen (10) … minder dan anders. (11) … de jongeren vermaken zich prima (12) … de kinderen (13) …, (14) … die mogen lekker springen op een reusachtig springkussen.

Opdracht 4 ✱

1 Schrijf een tekstje van ongeveer 100 woorden over jouw favoriete feest. Breng met signaalwoorden verband aan tussen de (delen van) zinnen. In je tekst moeten minstens vier verschillende verbanden voorkomen.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Noteer uit elkaars tekst de signaalwoorden en zet erachter welk verband ze aangeven.

Ik kan/weet
- signaalwoorden gebruiken om verbanden tussen (delen van) zinnen aan te geven. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over meervouden op *-en*.

Startopdracht

1 Noteer het meervoud van de woorden *a* t/m *l*. Gebruik bij twijfel een woordenboek.
2 Wat valt je op?

a dak
b vlak
c zijweg
d heg
e glas
f kras
g dans
h gans
i graf
j straf
k schip
l stip

Theorie

video-uitleg

Meervouden op -*en*

Veel zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op -*en:*
taart → *taarten; hof* → *hoven; blok* → *blokken; huis* → *huizen*.

Zo maak je een meervoud op -*en*
Zet -*en* achter het enkelvoud: *held* → *helden; vlaai* → *vlaaien; feest* → *feesten*.
Soms moet je ook:
- de laatste letter verdubbelen: *fles* → *flessen; hak* → *hakken; vod* → *vodden;*
- een *a, e, o* of *u* weglaten: *laan* → *lanen; beer* → *beren; vloot* → *vloten;*
- een -*f* veranderen in een -*v*-: *boef* → *boeven; erf* → *erven; wolf* → *wolven;*
- een -*s* veranderen in een -*z*-: *bewijs* → *bewijzen; hals* → *halzen.*

Zo maak je het meervoud van woorden op -*ee* en -*ie*
- Als het enkelvoud eindigt op -*ee*, maak je het meervoud met -*ën*:
  – *idee* → *ideeën; moskee* → *moskeeën*
- Als het enkelvoud eindigt op -*ie*, maak je het meervoud met -*ën* of met -*n*:
  – *industrie* → *industrieën; porie* → *poriën*

Zoek de juiste spelling zo nodig op in het woordenboek.

Opdracht 1

1 Noteer de meervouden van de woorden *a* t/m *o* onder elkaar.
2 Zet een uitroepteken achter de woorden waarbij je alleen -*en* toevoegt.
3 Onderstreep de woorden waarbij je de laatste letter moet verdubbelen.
4 Omcirkel de woorden waarbij je een *a*, *e*, *o* of *u* moet weghalen.
5 Zet een kruisje achter de woorden waarbij je een -*f* in een -*v*- moet veranderen of een -*s* in een -*z*-.
6 Welke van de vier aanpassingen die in de theorie genoemd worden onder 'Soms moet je ook', kunnen tegelijk in één woord voorkomen?

a achterneef
b bergpas
c dagblad
d geluidsgolf
e gelukwens
f klaproos
g korenschoof
h landsgrens
i luchtballon
j mengpaneel
k ogenblik
l satelliet
m stoomwals
n vreugdevuur
o zeilboot

Opdracht 2

De woorden in deze opdracht hebben een lastig meervoud. Zoek het meervoud op in een woordenboek en noteer het.

1 ambachtsman
2 biervat
3 dreumes
4 filosoof
5 goudsmid
6 handvat
7 kattenvlo
8 kievit
9 monnik
10 paraaf
11 paus
12 tandrad
13 triomf
14 vijandigheid
15 vrachtschip

Opdracht 3

Noteer het meervoud. Let op: er zitten nu ook woorden bij met een meervoud op *-s* of een afwijkend meervoud. Gebruik zo nodig een woordenboek.

1 agenda
2 bobslee
3 cactus
4 dagtarief
5 dosis
6 havik
7 kangoeroe
8 manco
9 medicus
10 museum
11 pauze
12 pony
13 protestlied
14 provincie
15 vruchtensaus

Opdracht 4 ✱

Of je het meervoud van woorden op *-ie* met *-ën* of met *-n* schrijft, hangt af van de klemtoon.

1 Bekijk de volgende rijtjes; de klemtoon van de woorden is onderstreept.

bacterie – bacteriën
evangelie – evangeliën
porie – poriën
epidemie – epidemieën
industrie – industrieën
melodie – melodieën

2 Bedenk nu zelf de regel voor het meervoud van woorden op *-ie* door de volgende zin aan te vullen: *Als de klemtoon op de laatste lettergreep ligt, schrijf je het meervoud met …, maar als de klemtoon op de voorlaatste lettergreep ligt, is het meervoud met ….*

3 Noteer het meervoud op *-ën* of *-n* van de volgende woorden.
amfibie – knie – kolonie – lelie – olie – symfonie

4 Welke van deze zes woorden hebben ook een meervoud op *-s*?

Opdracht 5

Oefenen met *au* en *ou*

Het Nederlands heeft veel woorden met *au* of *ou*. In woorden uit het Frans klinkt die *au* of *eau* als *oo* (*cadeau*) en de *ou* als *oe* (*douane*). Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **au** of **ou**.

1 Veel mensen h…den een tr…ma over aan zo'n ijsk…de nacht in het oerw…d.
2 De j…rnalist in het rest…rant had een gr…w gezicht en zware wenkbr…wen.
3 Via de kortste r…te bracht de ch…ffeur zijn …ders g…w naar het noodgeb…w.
4 In de p…ze at ik achter mijn bure… l…we, z…te r…wkost met slas…s erop.
5 Vier b…wvakkers sj…wden met een garagedeur die …tomatisch opengaat.
6 De beeldh…wer droeg een bl…we …tfit en sneed een kab…ter uit het h…t.

Ik kan/weet

- meervouden die eindigen op *-en* correct spellen. 1F
- meervouden van woorden die eindigen op *-ee* en *-ie* correct spellen. 3F
- woorden met *-au* en *-ou* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert over de verleden tijd van sterke werkwoorden.

Startopdracht

1 Noteer de vier onjuiste verledentijdsvormen uit de tekst.
2 Wat is de juiste verleden tijd van die vier werkwoorden?

Nederlands moeilijk te leren?

Laatst ging ik vliegen, dus zeg ik 'vloog'.
Maar zeg nou bij wiegen beslist niet: ik woog,
want woog is nog altijd afkomstig van wegen,
maar is dan 'ik voog' een vervoeging van vegen?
Wat hoort er bij 'zoeken'? Jazeker, ik zocht,
en zegt u bij vloeken dus logisch: ik vlocht?
Welnee, beste mensen, want vlocht komt van vlechten.
En toch is 'ik hocht' niet afkomstig van hechten.

Naar: whizzi.tweakblogs.net, op 1 december 2015

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm in de verleden tijd: sterke werkwoorden

Bij **sterke werkwoorden** verandert de klank in de verleden tijd:
– *schrijf → schreef; meet → mat; kopen → kochten; vinden → vonden*.
Je schrijft de persoonsvorm van sterke werkwoorden in de verleden tijd (pvvt) zo kort en eenvoudig mogelijk.

Zo schrijf je de persoonsvorm in de verleden tijd (sterk)

- Gebruik de verlengproef om erachter te komen of een woord op een -*d* of een -*t* eindigt:
  - *binden → (ik) bond (want: wij bonden)*
  - *zitten → (hij) zat (want: zij zaten)*
- Schrijf het woord zo kort mogelijk. Gebruik geen dubbele letters (dus ook geen -*dd*- of -*tt*-), behalve als dat voor de uitspraak nodig is:
  - *strijden → streden; optreden → optraden; worden → werden*
  - *liggen → lagen; schuiven → schoven; verwijten → verweten*
  - *beginnen → begonnen; schrikken → schrokken*

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 272.

Opdracht
1

Noteer de persoonsvormen van de volgende zinnen in de verleden tijd. Alle werkwoorden zijn sterk.

1 Toen ik naar school … (gaan), … (gieten) het de lucht uit.
2 De scheidsrechter … (blazen) op zijn fluit: hij … (fluiten) voor een overtreding.
3 Johan … (grijpen) het touw en … (hijsen) het zeil van zijn boot.

4 We … (klimmen) over een hek en … (kruipen) door een rioolbuis.
5 Op het water … (zwemmen) een eend die een beetje kroos … (eten).
6 Ik … (rijden) net het schoolplein op, toen de schoolbel … (klinken).
7 Toen Joep en Bas met elkaar … (vechten), … (winnen) Bas en … (verliezen) Joep.
8 Karima … (verzinnen) een smoesje, zodat ze te laat … (mogen) komen.

Opdracht 2

Maak met elk van de sterke werkwoorden een zin in de verleden tijd. Wissel enkelvoud en meervoud af. Zoek de verledentijdsvorm zo nodig op in een woordenboek.

1 bevelen
2 opheffen
3 rijzen
4 stelen
5 vriezen
6 werpen
7 zwerven
8 zwijgen

Opdracht 3

Noteer de persoonsvormen in de verleden tijd. Alle werkwoorden zijn zwak.

1 De jongeren … (vieren) een feestje op het strand en … (dansen) in het rond.
2 In de schuur … (blaten) de schapen, … (loeien) de koeien en … (hinniken) de paarden.
3 Sint-Maarten … (leven) in de vierde eeuw; hij … (stichten) het eerste klooster in Frankrijk.
4 Mijn arm … (bloeden), doordat ik een uitstekend spijkertje … (raken).
5 De stier … (stormen) op de rode doek af, die … (wapperen) voor zijn ogen.
6 Madelief … (krassen) haar naam in het tafelblad en … (schilderen) er een hartje bij.
7 De bodybuilder … (ontbloten) zijn bovenlichaam en … (tonen) zijn spieren.
8 Tot zijn verbazing … (merken) de zanger dat zijn fans hem … (verafgoden).

Opdracht 4

Noteer de ik-vorm van de werkwoorden in de verleden tijd. Zet achter de sterke werkwoorden een S en achter de zwakke werkwoorden een Z.

1 drijven
2 hangen
3 klussen
4 knijpen
5 krimpen
6 liegen
7 nemen
8 richten
9 smelten
10 spuiten
11 stinken
12 tuinieren
13 wandelen
14 wedden
15 weten

Opdracht 5 ✱

Bedenk met andere werkwoorden nog acht regels bij het gedichtje van de Startopdracht. Onderstreep de sterke werkwoorden.

Ik kan/weet • de verleden tijd van sterke werkwoorden correct spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Waar is dat feestje?

Wie wil er nou niet lasergamen in een kasteel, een foute party organiseren, meedoen aan *Wie is de mol?* Wat voor uitje zou jij willen met de hele klas? Ieder heeft zijn eigen ideeën en smaak … Dat kan nog lastig worden!

Om een goede keuze te kunnen maken, moeten jullie alle ideeën goed op een rijtje zetten. Jullie gaan in een groepje een korte diapresentatie maken over jullie ideale feestje. Zorg ervoor dat jullie alles tot in detail hebben uitgezocht, zodat jullie daarna een spetterende presentatie kunnen geven. Lukt het jullie om de klas ervan te overtuigen iets totaal nieuws en onbekends te gaan doen of hebben de meesten toch zin om juist een traditioneel klassenfeest te organiseren?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- duidelijk en gestructureerd presenteren;
- een goede diapresentatie maken.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan precies lezen om de hoofdgedachte van een tekst te bepalen. 2F • Ik kan de inleiding en het slot van een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een korte diapresentatie maken. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan een presentatie beoordelen. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een korte voorbereide presentatie geven. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een voorbeeld. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het lijdend voorwerp van een zin vinden. 1F • Ik kan zinnen met een lijdend voorwerp maken.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden herkennen en gebruiken.
Formuleren	• Ik kan signaalwoorden gebruiken om verbanden tussen (delen van) zinnen aan te geven. 2F
Spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op *-en* correct spellen. 1F • Ik kan meervouden van woorden die eindigen op *-ee* en *-ie* correct spellen. 3F • Ik kan woorden met *-au* en *-ou* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de verleden tijd van sterke werkwoorden correct spellen. 1F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 4

Vrije tijd

Nieuwe woorden

Ieder jaar komen er duizenden nieuwe woorden bij. Veel nieuwe woorden verzinnen we zelf, zoals *jegging* (een jeanslegging). Zulke woorden noem je **neologismen**. Neologismen zijn vaak minder nieuw dan ze lijken, omdat dan twee al bestaande woorden worden samengevoegd, zoals *beurtbalkje* of *fotobom*. Misschien zijn deze woorden inmiddels alweer verdwenen uit de taal of zijn we vergeten dat ze ooit neologismen waren, zoals *e-mail* of *selfie*.

Goal!

Als je een doelpunt maakt, roep je dan *goal* of *doelpunt*? En zou je eerder *penalty* of *strafschop* zeggen? En sla je bij tennis of volleybal weleens een *ace*? We gebruiken vaak woorden uit een andere taal. Dat noemen we **leenwoorden**.
Zoek samen met een klasgenoot nog vijf leenwoorden die je gebruikt bij sport. Noteer van elk woord de betekenis of de omschrijving.

Maak de quiz over leenwoorden.

Woord van het Jaar

Elk jaar zijn er verkiezingen voor het Woord van het Jaar. Dat woord is meestal een neologisme. Zoek samen met een klasgenoot welk woord er vorig jaar is gekozen. Was het een neologisme, een leenwoord of allebei?
Had jij weleens van dat woord gehoord?
Bedenk zelf vijf nieuwe neologismen. Wat is jullie favoriete woord?

Lezen

Je leert over tekstverbanden en signaalwoorden.

Startopdracht

1 Lees tekst 1. Vind je de tekst prettig lezen? Waarom (niet)?
2 Lees tekst 2. Vind je die prettiger om te lezen? Hoe komt dat, denk je?

Tekst 1

Populairste sport in VS

Honkbal is voor Amerika volksport nummer één. Het is een typisch Amerikaanse uitvinding. Het spel is geïnspireerd op slagsporten. Het Engelse cricket is een slagsport. De spelregels werden in 1845 bedacht door de Amerikaan Alexander Cartwright. Hij speelde het spel met collega's van de vrijwillige brandweer. De sport werd een rage. De eerste officiële wedstrijd werd gespeeld.

Naar: Quest Historie, nr. 2, 2014

Tekst 2

Populairste sport in VS

Honkbal is voor Amerika volksport nummer één. Dat komt doordat het een typisch Amerikaanse uitvinding is. Het spel is geïnspireerd op slagsporten, zoals het Engelse cricket. De spelregels werden in 1845 bedacht door de Amerikaan Alexander Cartwright. Hij speelde het spel eerst met collega's van de vrijwillige brandweer, maar al snel werd de sport een rage. Een jaar na de 'uitvinding' werd de eerste officiële wedstrijd gespeeld.

Naar: Quest Historie, nr. 2, 2014

Theorie

video-uitleg

Tekstverbanden en signaalwoorden

In een goede tekst hangen woorden, zinnen en alinea's met elkaar samen. Die samenhang heet het verband in de tekst. Door te letten op verbanden in de tekst, kun je de tekst beter begrijpen. Je kunt verbanden vaak herkennen aan **signaalwoorden**.

Er bestaan verschillende **tekstverbanden:**

Tekstverband	Signaalwoorden
Een **chronologisch** verband beschrijft gebeurtenissen in de juiste tijdsvolgorde.	*vroeger, later, nu, eerst, daarna, vervolgens, nadat, terwijl, dadelijk, intussen, binnenkort – ook jaartallen en data*
In een **opsommend** verband worden dingen achter elkaar opgenoemd.	*ten eerste, ten tweede, om te beginnen, bovendien, ook (nog), verder, ten slotte, en, niet alleen … (maar) ook – ook liggende streepjes (–), getallen (1, 2, 3) of 'dots' (•)*
In een **tegenstellend** verband worden tegenovergestelde zaken genoemd.	*maar, tegenover, daarentegen, toch, echter, hoewel, ofschoon, ondanks dat, aan de ene kant … aan de andere kant*
In een **toelichtend** verband wordt extra informatie gegeven bij een onderwerp, vaak in de vorm van een voorbeeld.	*bijvoorbeeld, zo, als, zoals, denk aan, neem nou*

Opdracht 1

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Heb je die sport weleens gezien (in het echt of in een film)? Wat vind je ervan?
3 In alinea 1 staan twee opsommingen. Aan welke signaalwoorden herken je ze?
4 Er staat ook een toelichting in alinea 1. Welk woord wordt toegelicht?
5 Zoek in de tekst nog twee voorbeelden van een opsomming en noteer ze.
6 Welk tegenstellend signaalwoord herken je in de eerste zin van alinea 2?
7 Om welke tegenstelling gaat het hier?
8 Welke signaalwoorden voor een chronologisch verband herken je in alinea 2?
9 Noteer op basis van alinea 3 wat er in het schema van oorzaak en gevolg bij *a* en *b* moet komen te staan.

a	→	*b*	→	Hoorn is een logische plek voor de voorpremière van een film waarin freerunning een belangrijke rol speelt.

10 Welke signaalwoorden voor een chronologisch verband herken je in alinea 3?
11 De signaalwoorden uit vraag 10 duiden in deze tekst ook op een tegenstelling. Welke?
12 Welke andere tegenstelling herken je nog in alinea 3?

Tekst 3

'We doen echt niet zomaar wat'

[1] Sommige bezoekers van het hotel-, bioscoop- en casinocomplex op de Blauwe Berg in Hoorn fronsen even de wenkbrauwen als ze zien wat zich op het terrein afspeelt. Jongeren springen van hoge stoepranden, maken salto's op bankjes en halen ook nog andere acrobatische trucs uit. Freerunners, zoals mensen genoemd worden die in elk obstakel een uitdaging zien om erop of overheen te springen, trainden hier gisteren een middagje in de aanloop naar de voorpremière van de film *Tracers*.

[2] 'Het ziet er misschien gevaarlijk uit voor mensen die de sport niet kennen,' erkent Maikel over de Linden (26) uit Hoorn, 'maar we doen echt niet zomaar wat: er is enorm veel voorbereiding aan een sprong voorafgegaan.' Hij en Nino Wallaart (19) uit Wognum geven hun leerlingen voor de gelegenheid eens buiten training in plaats van in een turnhal. Vooral beginnerstrucjes komen voorbij, maar die zien er soms al indrukwekkend uit. 'Je leert stapje voor stapje, springt eerst van stoeprand naar stoeprand. Dat moet je vervolgens honderd keer kunnen doen zonder fouten te maken; pas dan kun je een stapje verder gaan', vertelt Nino, die zelf zonder moeite van dak naar dak springt.

[3] Hoorn is een logische plek voor de voorpremière van een film waarin freerunning een belangrijke rol speelt. Volgens Maikel en Nino is de eerste generatie freerunners in Nederland er begonnen. Dat was zo'n elf jaar geleden. 'Soms trainden wel honderd man tegelijk bij station Hoorn Kersenboogerd', weten ze. Het was de eerste plek in ons land met veel hoogteverschillen, muurtjes en buizen dicht bij elkaar – en dus erg geliefd bij freerunners. Door onder meer YouTube werd de sport steeds populairder en nu er meer goede 'spots' bekend zijn, komen mensen niet meer zo snel van

→

heinde en verre naar Hoorn. Toch trainen er op een gemiddelde zaterdag ongeveer vijf enthousiastelingen, onder wie de 15-jarige Kyle Pentney uit Bovenkarspel: 'In mijn woonplaats heb ik zo'n goede plek nog niet kunnen vinden.'

[4] Kyle is een van de honderd leerlingen met wie Maikel en Nino hun passie delen. Zelf leerden ze de sport van 'de eerste generatie' en nu geven ze hun kennis door. 'We leren onze leerlingen hoe je je lichaam aan de omgeving aanpast', omschrijven ze de kern van hun sport. Na de training gaan alle leerlingen de bioscoopzaal in: kijken of ze ook van de film nog iets kunnen leren.

Naar: Monique Bankras, Noordhollands Dagblad, 27 april 2015

Opdracht 2

Lees tekst 4.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 'Gemiddeld staren we ruim drie uur per dag naar televisiebeelden.' (al. 1) Is dat bij jou ook zo?
3 De woorden *a* t/m *j* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a gekluisterd zitten aan (al. 2) – *beschouwd/gezien worden als*
b zorgvuldig (al. 3) – *digitale opname van korte stukjes geluid*
c representatief (al. 3) – *een goed beeld gevend van een groep*
d afspiegeling (al. 3) – *geboeid zijn door; niet weg kunnen of willen*
e aandeel (al. 3) – *gedeelte*
f fictief (al. 3) – *met veel aandacht*
g doorgaan voor (al. 3) – *niet echt; bedacht*
h registreren (al. 4) – *vastleggen; opnemen*
i sample (al. 4) – *voorgoed geldig*
j definitief (al. 7) – *weergave; beeld van hoe het werkelijk is*

4 'De groep is een zo representatief mogelijke afspiegeling van de Nederlandse bevolking.' (al. 3) Wat wordt daarmee bedoeld?
A Aan de groep kun je goed zien wie er allemaal in Nederland wonen.
B De groep ziet er net zo uit als de Nederlandse bevolking; hij is alleen kleiner.
C De panelleden zijn zorgvuldig uitgezocht op basis van allerlei kenmerken.
D Tot de groep behoren hoger opgeleiden, jongeren, vrouwen en mannen.
5 Neem het schema over en vul de signaalwoorden in. Er blijft één kolom leeg.

alinea	chronologisch verband	opsommend verband	tegenstellend verband	toelichtend verband
3	…	…	…	…
4	…	…	…	…

6 Welke tegenstelling herken je in het begin van alinea 5?
7 'Daarom zijn de kijkcijfers pas na zeven dagen definitief.' (al. 7) Leg uit waarom deze uitspraak niet helemaal klopt.
8 De alinea's 2 t/m 7 gaan elk over een ander deelonderwerp. Benoem die deelonderwerpen per alinea. Gebruik per deelonderwerp één woord.

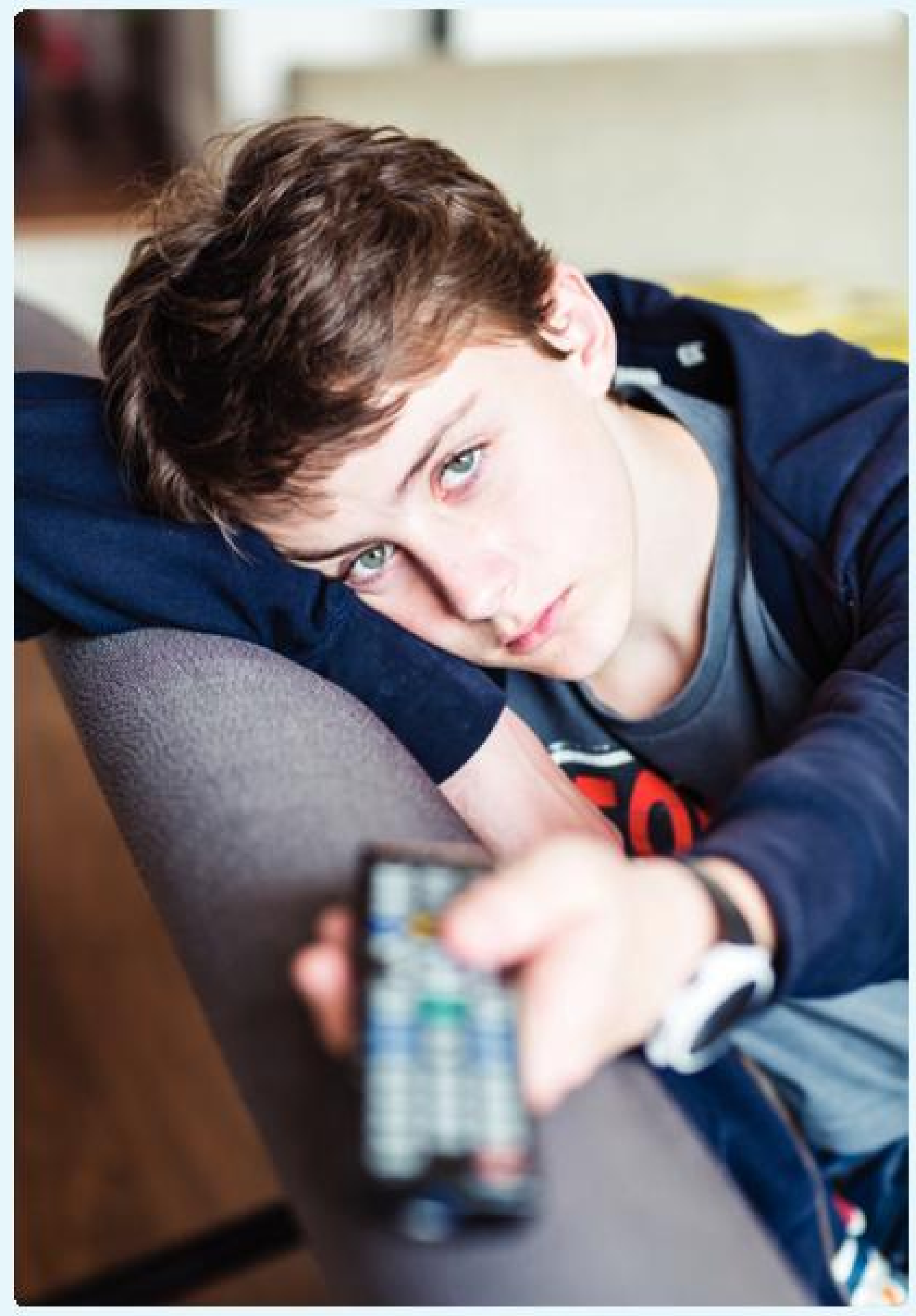
Opdracht 3 *

Lees tekst 4 nog een keer.

1 Maak een samenvatting van de tekst. Gebruik niet meer dan 200 woorden.
2 Mensen kijken tegenwoordig niet alleen via hun tv naar tv-beelden. Zouden de kijkcijfers die via online-videostreams (*Uitzending gemist, YouTube* enz.) bekend worden, hetzelfde zijn als gegevens die de SKO via de kijkmeter verzamelt? Licht je antwoord toe.

Tekst 4

Waar kijken we naar?

[1] Gemiddeld staren we ruim drie uur per dag naar televisiebeelden. Soms kijken we met 400.000 anderen tegelijk naar hetzelfde programma, een andere keer met bijna 5 miljoen. Maar hoe weten ze dat eigenlijk in Hilversum? En hoe weten ze waar jij naar kijkt?

[2] Wees gerust. Kijkcijfers zeggen niets over jouw persoonlijke kijkgedrag. Dus of jij een van die bijna 4,9 miljoen mensen was die tijdens de finale van het Eurovisiesongfestival aan het scherm gekluisterd zat, weet de Stichting Kijkonderzoek (SKO) niet. Deze stichting houdt bij waar de Nederlandse bevolking naar kijkt. Dat wordt berekend. Om dat te kunnen doen, volgt de SKO het kijkgedrag van een panel: ongeveer 2800 Nederlanders in 1235 huishoudens.

[3] Dit zijn niet zomaar 1235 huishoudens. De panelleden zijn zorgvuldig uitgezocht op basis van allerlei kenmerken, zoals geslacht, grootte van het huishouden, opleiding en leeftijd. De groep is een zo representatief mogelijke afspiegeling van de Nederlandse bevolking. Zo is onder meer het aandeel hoger opgeleiden, jongeren, vrouwen en mannen in het panel net zo groot als in de Nederlandse samenleving. Er zit zelfs een aantal fictieve huishoudens bij die doorgaan voor huishoudens die geen televisie hebben.

[4] Het kijkgedrag van deze panelleden wordt vastgelegd met een zogenoemde 'kijkmeter'. Alle televisies in hun huishouden zijn op die meter aangesloten. De kijkmeter registreert naar welke zender en welk programma de panelleden op een dag kijken – ook als ze iets hebben opgenomen – en hoelang ze dat doen. Het apparaat neemt steeds korte stukjes van het programmageluid op. De kijkmeter stuurt deze gegevens 's nachts automatisch naar een centrale computer bij een onderzoeksbureau. Vervolgens vergelijkt die computer de geluidssamples met het geluid van alle programma's die zijn uitgezonden. Dan wordt duidelijk naar welke reclames en naar welke programma's de panelleden keken. De volgende dag al worden de kijkcijfers bekendgemaakt.

[5] Zo'n kijkmeter weet dus precies waar de tv's in een huishouden op staan afgesteld. Maar of er een of meerdere gezinsleden naar kijken en wie dat zijn, dat weet het apparaat natuurlijk niet. Daarom hoort bij elke kijkmeter een afstandsbediening. Iedere persoon van drie jaar of ouder heeft een eigen knop op dit apparaat. Zodra iemand uit het huishouden tv gaat kijken, meldt hij zichzelf met deze knop aan. Stopt hij met kijken, dan meldt hij zich weer af. Behalve als iemand de tv uitzet, want dan worden alle kijkers automatisch afgemeld. De kijkmeter slaat het aan- en afmelden van de kijkers op. Zo wordt dus precies bekend wie er hoelang naar welk programma kijkt. Ook als je maar half kijkt, bijvoorbeeld tijdens het eten of huiswerk maken, moet je je aanmelden als kijker.

[6] Natuurlijk kan het best eens voorkomen dat je met meer mensen dan alleen je eigen gezinsleden naar de tv kijkt, bijvoorbeeld naar een voetbalwedstrijd. Dat is geen enkel probleem. Met behulp van de gastenknop meld je ook gastkijkers aan. Hiermee kan het aantal gasten, hun leeftijd en geslacht worden opgegeven.

[7] De kijkcijfers die de dag na uitzending van een programma worden bekendgemaakt, zijn overigens voorlopige kijkcijfers, want soms nemen panelleden een programma op en bekijken ze dat pas later. Het onderzoeksbureau krijgt deze kijkgegevens pas nadat iemand het opgenomen programma afspeelt. Deze kijkers worden alleen meegerekend als ze de uitzending binnen zes dagen terugkijken. Daarom zijn de kijkcijfers pas na zeven dagen definitief.

Naar: Elly Posthumus, Quest, mei 2014

Opdracht
4

Lees tekst 5 en de tekst in het kader.

1 Wat is het onderwerp van beide teksten?
2 Ben jij weleens in een escape room geweest? Wat vond je ervan?
3 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding van tekst 5? Licht je antwoord toe.
4 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a driftig (al. 1)	– *angst voor afgesloten ruimtes*
b als paddenstoelen uit de grond schieten (al. 2)	– *eigenzinnig; vasthoudend aan de eigen wil*
c claustrofobie (al. 3)	– *haastig*
d initiatiefnemer (al. 4)	– *iemand die als eerste met iets begint*
e anticlimax (al. 6)	– *scheikundige*
f koppig (al. 6)	– *snel en in een groot aantal groeien*
g chemicus (al. 7)	– *teleurstellende afloop; tegenvaller*
h op je hoede (kadertekst)	– *waakzaam; rekening houdend met gevaar*

5 Welke twee signaalwoorden voor een chronologisch verband staan er in alinea 1?
6 Welke tegenstelling herken je in alinea 2?
7 Waarin verschilt *The Room of Riddles* van escape rooms in andere landen? (al. 3)
8 Ligt *The Room of Riddles* op een gunstige locatie? Licht je antwoord toe.
9 Waarom is *Sherlocked* (al. 4) een toepasselijke naam voor een escape room?
10 Welke tegenstelling herken je in alinea 4? Noteer ook het bijpassende signaalwoord.
11 Welke twee doelgroepen vindt Victor van Doorn erg geschikt voor escape rooms? Noteer voor elke doelgroep waarom hij dat vindt.
12 'Wat nou als je de raadsels niet kunt oplossen in een uur?' (al. 6) Welke 'oplossingen' hebben ze daarvoor bij *The Room of Riddles* en *Sherlocked* bedacht?
13 Aan het eind van alinea 7 staat een opsomming. Waarvan is dat een opsomming?
14 Vind je alinea 7 een goede slotalinea? Licht je antwoord toe.
15 Wat is de hoofdgedachte van tekst 5?
16 'De escape room is een afspiegeling van klassieke point-and-click-computerspelletjes, zegt Menno Deen [...].' (kadertekst) Wat bedoelt hij daarmee?

Opdracht
5 ✪

1 Wat is de functie van de kadertekst bij tekst 5?
2 Wat is het belangrijkste doel van beide teksten? Licht je antwoord toe.

Tekst 5

Binnen een uur ontsnappen

[1] Met zijn vieren worden we een vrij donkere huiselijke kamer binnengebracht: *The Room of Riddles*. Aan de muur hangen landkaarten en er staat een kastje met modelvliegtuigjes. Dan gaat de deur op slot. De timer op het tv-scherm in de kamer geeft aan dat we een uur hebben om de kluis te openen waarin de sleutel van de deur zit. Even staan we verdwaasd om ons heen te kijken; vervolgens beginnen we driftig te zoeken naar aanwijzingen.

[2] Wie erop let, ziet dat de escape rooms overal als paddenstoelen uit de grond schieten. De bedoeling van het spel is dat je met een groep puzzels oplost om zo uit een kamer te ontsnappen, en er nog voor betaalt ook – gemiddeld twintig euro per persoon. Dat klinkt misschien niet zo aantrekkelijk, maar het is een gewild uitje onder vrienden, familie of collega's.

[3] *The Room of Riddles* werd bedacht door Renske Swierstra en Lourens Keers. Ze bezochten een escape

room in het Zwitserse Zürich en werden zó enthousiast dat ze er naast hun fulltimebaan zelf ook een hebben opgezet. De kamer zit in een oud bedrijfsgebouw in het Amsterdamse Nieuw-West, in een woonwijk dicht bij een aantal hotels en grote bedrijven. 'We wilden er een maken zonder de horrorelementen die in het buitenland vaak worden gebruikt', zegt Swierstra. 'We kozen voor het thema reizen.' De kamer is volgens Swierstra niet geschikt voor mensen met claustrofobie. Heel jonge kinderen mogen er ook niet in; veel hints zijn namelijk in het Engels.

[4] Bij een andere Amsterdamse escape room, *Sherlocked,* is dat anders: hoewel ze zich daar vooral op jongeren en bedrijven richten, mag iedereen er naar binnen. 'Misschien zijn jongeren er juist wel beter in, omdat ze anders naar de wereld kijken', zegt Victor van Doorn (26), een van de initiatiefnemers. 'Of ouderen: mijn oma zit altijd te puzzelen en is daardoor ontzettend scherp.'

[5] Bij hem is de kamer – in de kelder van de Beurs van Berlage – nog in aanbouw: het plafond ligt open en er wordt druk geklust. Alle meubels zijn ongeveer honderd jaar oud. 'Ze komen overal vandaan: een tafel uit Drenthe en een kast uit Brabant. Deze klok kregen we van het Klokkenmuseum toen we daar ons verhaal vertelden', zegt Van Doorn.

[6] Wat nou als je de raadsels niet kunt oplossen in een uur? 'Dat heb ik in het buitenland meegemaakt. Dat was een enorme anticlimax', zegt Van Doorn. 'We hebben geprobeerd genoeg hoogtepunten in het spel aan te brengen, zodat het toch leuk blijft als je het niet haalt.' Bij *The Room of Riddles* hebben ze er iets anders op bedacht: je mag via een walkietalkie om hints vragen, al merken ze dat sommigen daar te koppig voor zijn.

[7] Het nadeel van escape rooms is dat je na één keer spelen weet hoe de kamer in elkaar zit. 'Gelukkig maar dat er meerdere escape rooms zijn in de stad', zegt Keers. 'Wij zijn ook al bezig met een plan voor een tweede kamer. Daarvoor wil ik de kennis van een bevriende chemicus inzetten.' Bij

Sherlocked zijn ze van plan af en toe iets te wijzigen en er is ruimte in het gebouw voor meer. Daarnaast werken ze aan een gratis 'mystery ervaring' op het Centraal Station.

Fictieve laag over de werkelijkheid

'De escape room is een afspiegeling van klassieke point-and-click-computerspelletjes', zegt Menno Deen, gameontwerper en onderzoeker aan de Hogeschool van Amsterdam en de Fontys Hogeschool. 'Bij die spelletjes ziet de speler vaak een kamer en kan hij door te klikken op bijvoorbeeld meubelstukken een hint vinden over waar hij verder moet zoeken. Het doel is om uiteindelijk uit de kamer te ontsnappen.'

Deen vindt escape rooms een interessante ontwikkeling: 'Er zijn steeds meer mogelijkheden om games om je heen te ervaren zonder aan een beeldscherm gekluisterd te zitten, bijvoorbeeld bij realitygames op je telefoon: daarbij ervaar je een fictieve laag over het echte leven. Of je kunt denken aan een spelletje waarbij je speelt dat je een gezochte misdadiger bent: dan loop je rond door de stad en moet je constant op je hoede zijn voor andere spelers.'

Marianne Eggink, www.parool.nl, op 25 juni 2014

Ik kan/weet

- tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F
- chronologische, opsommende, tegenstellende en toelichtende verbanden in een tekst herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een verslag schrijven.

Startopdracht Werk in tweetallen. Lees tekst 1. Het is een verslag.
1 Welke w+h-vragen beantwoordt Christel?
2 Beschrijft het verslag voornamelijk feiten of gevoelens?

Tekst 1

Topattractie

[1] In de vakantie ging ik voor het eerst naar de Efteling, samen met mijn broertje en m'n ouders. We hadden ons vooral verheugd op de nieuwe achtbaan Baron 1898.
[2] 's Ochtends waren we al om tien uur in het park. Het was druk. Voor veel attracties stonden rijen. Wij kozen voor de PandaDroom.
[3] Na de pannenkoeken was het tijd voor de achtbaan. Na een kwartiertje wachten konden we instappen. We werden omhooggetrokken en achter mij hoorde ik al veel meidengegil. En toen … gebeurde er niks. We bleven hangen voor de diepe afgrond. Ik dacht eerst dat dat erbij hoorde, maar al snel bleek dat de achtbaan kapot was.
[4] Het duurde lang. Na dik een half uur werden we bevrijd door een reddingsteam. Dat werkte heel voorzichtig en daardoor kostte het nog een kwartier voordat iedereen eruit was. Mijn broertje en ik vonden het wel een spannend avontuur. Echt iets voor een attractiepark. We zijn geen moment bang geweest.

Bron: Weblog van Christel van der Heide (12 jaar).

Theorie

video-uitleg

Een verslag schrijven

In een **verslag** geef je informatie over iets wat je hebt gezien, meegemaakt of onderzocht. Je vertelt de lezer alles wat hij moet weten. Dat doe je door in het verslag antwoord te geven op de **5w+h-vragen**: *wat, wie, waar, wanneer, waarom (waardoor)* en *hoe*.
Er zijn twee soorten verslagen:
- een **zakelijk verslag** (over bijvoorbeeld een biologieproef). Hierin schrijf je alleen over dingen die gebeurd zijn (**feiten**).
- een **persoonlijk verslag** (over bijvoorbeeld de voetbalwedstrijd waarin je voetbalteam kampioen werd). Hierin beschrijf je feiten, persoonlijke ervaringen en gevoelens.

Zo schrijf je een verslag
- Bedenk wat je gaat beschrijven: geef antwoord op de 5w+h-vragen.
- Zet alle informatie in **chronologische** volgorde.
- Verdeel de informatie in alinea's.
- Besteed in een persoonlijk verslag een alinea aan wat je zelf van de gebeurtenis vond.
- Noteer, indien van toepassing, het materiaal dat je gebruikt hebt.

Opdracht
1

Hieronder staan tien zinnen *a* t/m *j* die samen een verslag vormen.

1 Zet de zinnen in chronologische volgorde. Noteer alleen de letters.
2 Noteer de woorden die je gebruikt hebt om de volgorde vast te stellen.

a Aan het eind konden leerlingen vragen stellen.
b Dat is een van haar historische jeugdromans.
c De schrijfster had dan ook een loeispannende passage uitgezocht.
d Dijkzeul ging uitgebreid in op de vraag hoe zij aan haar stof komt.
e Gisteren bezocht schrijfster Lieneke Dijkzeul onze school.
f Lieneke Dijkzeul dankt haar bekendheid aan dat soort jeugdboeken.
g Na afloop signeerde zij boeken voor haar vele fans.
h Tegenwoordig schrijft ze ook thrillers voor volwassenen.
i Tijdens de voorleessessie was het muisstil in de aula.
j Zij kwam voorlezen uit *De overwintering op Nova Zembla*.

Opdracht
2

Lees tekst 2. Dit is een nieuwsbericht. Alinea 3 ontbreekt.

1 Bedenk en noteer welke feiten er in alinea 3 kunnen staan.
2 Stel: je hebt een krantenwijk in Elst en je was die woensdagmiddag ooggetuige van de inbraakpoging. Schrijf in 100 woorden een verslag voor de politie.

Tekst 2

Kinderen op dievenpad vanwege Moederdag

[1] De politie heeft woensdagmiddag in Elst drie kinderen op heterdaad betrapt bij een poging tot inbraak. De drie, een meisje van dertien en twee jongens van twaalf, zijn voor verhoor meegenomen naar het politiebureau.

[2] Rond half vier kreeg de politie een melding van een bewoner uit de Zeeheldenbuurt in Elst dat er twee jongens bezig waren om een raam te forceren bij een huurwoning. De bewoners waren op dat moment niet thuis.

[3] …

[4] De jonge dieven verklaarden tijdens het verhoor op het politiebureau dat ze geld nodig hadden om een cadeautje voor Moederdag te kopen. Er is proces-verbaal opgemaakt en de ouders zijn ingelicht. 's Avonds mochten de drie weer naar huis. De politie onderzoekt nog of de jeugdige delinquenten meer op hun kerfstok hebben.

Bron: www.waalenlinge.nl, op 8 mei 2015

Opdracht
3

Je gaat een persoonlijk verslag schrijven over een belevenis: een voorval, een uitstapje, een avontuur, een ontmoeting enz.

1 Noteer de antwoorden op de 5w+h-vragen.
2 Zet de gebeurtenissen in een chronologische volgorde.
3 Schrijf het verslag (ongeveer 200 woorden). Verdeel je tekst in inleiding-middenstuk-slot. Gebruik signaalwoorden voor de chronologische volgorde.
4 Wissel je verslag uit met dat van een klasgenoot en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet
- een kort persoonlijk verslag schrijven aan de hand van de 5w+h-vragen. 1F
- signaalwoorden gebruiken om de volgorde van de gebeurtenissen aan te duiden. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een instructie uitvoeren.

Startopdracht

Bekijk de afbeelding.

1. Weet jij wat je wel of juist niet moet doen, als je deze vlag op het strand ziet?
2. Zou het erg zijn als je dat niet weet? Waarom (niet)?
3. Bedenk met een klasgenoot een situatie waarin het belangrijk is dat je de instructie direct begrijpt en goed uitvoert.

Theorie

video-uitleg

Een instructie uitvoeren

Als je iets gaat koken, repareren of installeren, krijg je vaak een **instructie**. De instructie laat je stap voor stap zien wanneer en hoe je iets moet doen. Je herkent een instructie meestal aan **doe-woorden**, zoals *neem* en *plaats*:

– *Neem* een halve liter bouillon.
– *Plaats* vervolgens de batterij terug.

Bij recepten of reparaties worden de benodigdheden vaak apart opgesomd als *ingrediënten* of *Dit heb je nodig*.

Zo voer je een instructie uit

- Kijk en/of luister goed.
- Let op doe-woorden (zoals *neem* en *plaats*).
- Let op signaalwoorden (zoals *stap 1* of *vervolgens*).
- Voer de stappen uit in de volgorde waarin ze verteld of beschreven worden.
- Stel als dat kan direct een vraag, als je een stap niet begrijpt.

Opdracht 1

Luister naar de instructie.

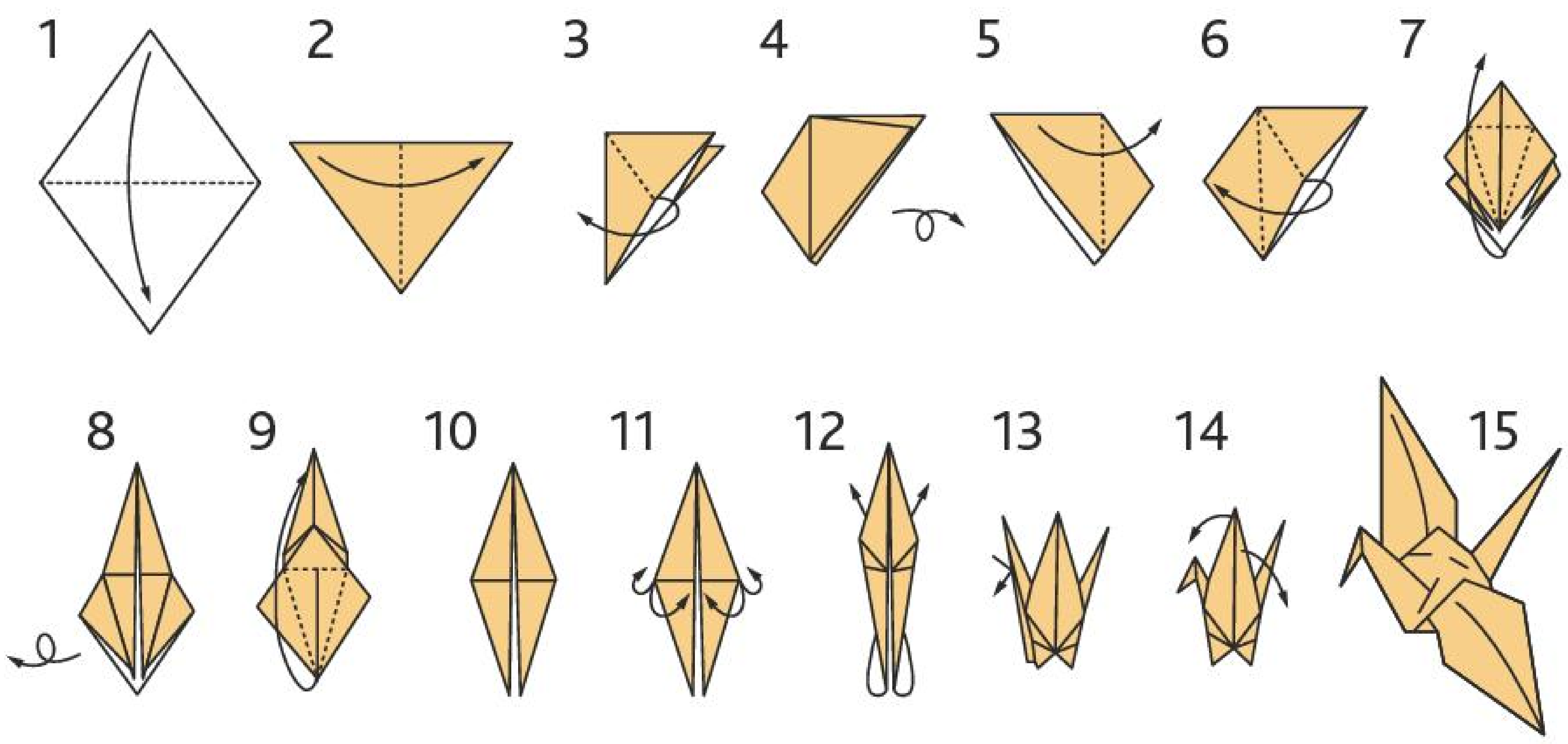
1. Weet je waarvoor de instructie is bedoeld?
2. Waardoor is het antwoord op vraag 1 niet zo gemakkelijk te geven?
3. Lees nu de tekst van de instructie die je van je docent krijgt. De tekst bestaat uit drie delen. Bedenk voor elk deel een passend tussenkopje.
4. Uit hoeveel stappen bestaat het derde deel van de instructie? Hoe kun je dat vaststellen?
5. Bedenk een titel en schrijf een inleiding, zodat de instructie duidelijker wordt.
6. Wat zou je nog meer kunnen veranderen of aanvullen om de instructie te verbeteren?

Opdracht 2

Bekijk de afbeelding op de volgende pagina.

1. Uit hoeveel stappen bestaat de instructie?
2. Hoe weet je in welke volgorde je de instructie moet uitvoeren?
3. Wat betekenen de pijljes op de plaatjes?

4 Voer nu de instructie uit en probeer een kraanvogel te vouwen.
5 Lukt het een kraanvogel te vouwen? Waarom (niet)?

Opdracht
3

Tekst 1 is een instructie. De zinnen staan echter niet in de juiste volgorde.
1 Lees de tekst en zet de zinnen in de juiste volgorde.
2 Onderstreep nu de signaalwoorden die de juiste volgorde bevestigen. Achter iedere letter staat ten minste één duidelijk signaal.

Tekst 1

Hoe maak je een cappuccino voor Moederdag?

a Begin met het afmeten van ongeveer 25 gram espressopoeder per kopje.
b Giet daarna de espresso in de voorverwarmde kop (waar je natuurlijk het water uitgegoten hebt).
c Giet voordat je begint, kokend water in de kop. Zo koelt de cappuccino straks niet zo snel af.
d Leg ten slotte met een lepel wat melkschuim op de espresso. Klaar!
e Warm alvast wat melk op. Deze moet wat eerder warm zijn dan de espresso klaar is, want na het opschuimen moet de melk nog even blijven staan.
f Zet hierna de espresso. Dat kan met een espressomachine of direct op het fornuis met een percolator.

Opdracht
4

Je hebt nu drie verschillende instructies gehad: een mondelinge instructie (opdracht 1), een in de vorm van afbeeldingen (opdracht 2) en een met alleen geschreven tekst (opdracht 3).
1 Noteer bij elk type instructie één voordeel en één nadeel voor degene die de instructie moet uitvoeren.
2 Kun je elke mondelinge instructie ook schriftelijk geven en andersom? Licht je antwoord toe.
3 Wat is volgens jou de ideale vorm van instructie geven: hoe maak je de instructie op zo'n manier dat zo veel mogelijk mensen de instructie in één keer helemaal begrijpen? Licht je antwoord toe.

Ik kan/weet • een instructie uitvoeren. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert een instructie geven.

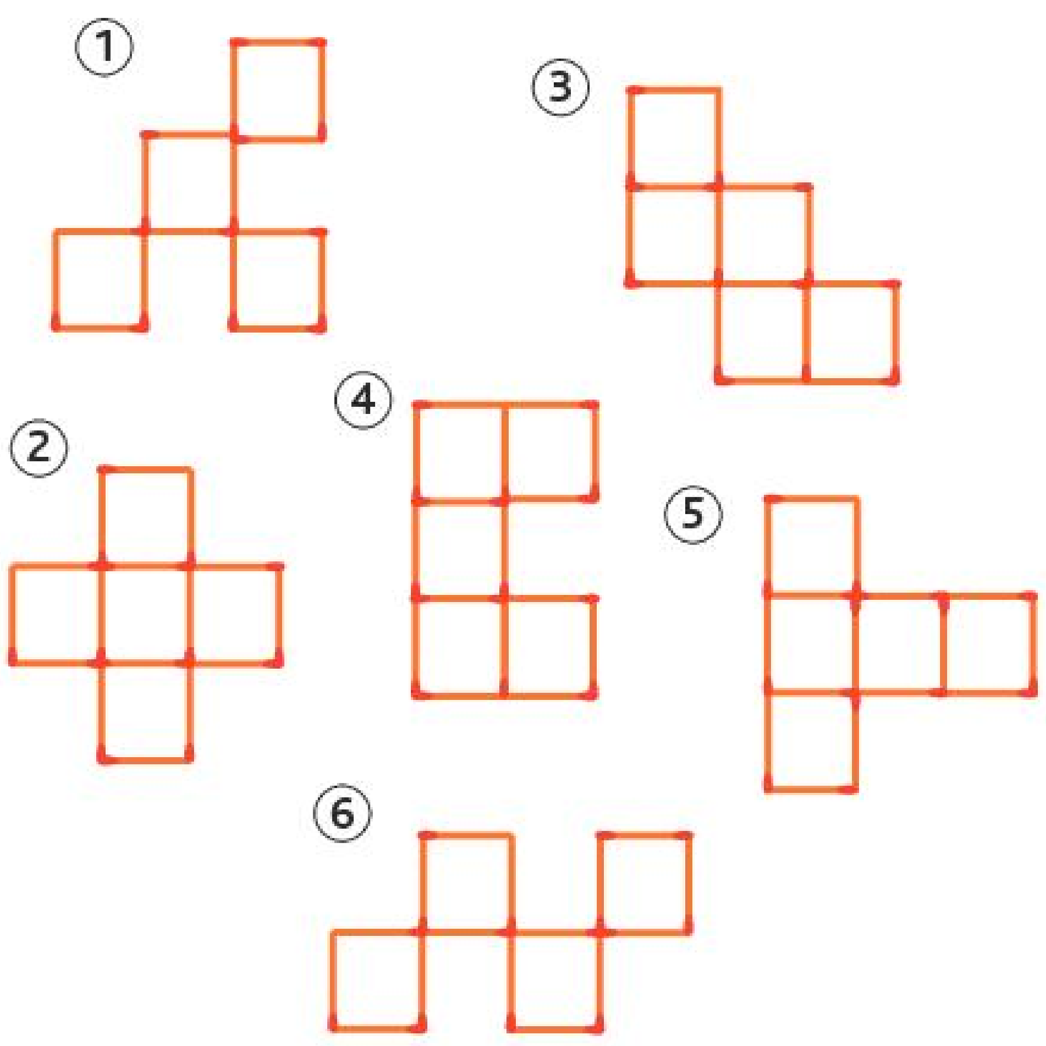
Startopdracht

1 Voorbereiding: werk in drietallen.
   - Leerling 1 gaat met luciferhoutjes een figuur leggen. Leerling 2 vertelt hoe die figuur eruitziet. Leerling 3 kijkt toe en analyseert wat er goed en fout gaat.
   - Leerling 1 en 2 gaan met de ruggen naar elkaar zitten, zodat zij elkaar niet zien.
   - Leerling 2 kiest een van de zes figuren uit de afbeelding. Voor elke figuur heb je 16 lucifers nodig.
   - Leerling 2 mag in totaal vier keer de instructie geven.

2 Voer de opdracht uit. Is het gelukt om de figuur te leggen?

3 Leerling 3, de observant, vertelt wat er goed is gegaan en wat er beter kon.

4 Wissel van rol en voer de opdracht nogmaals uit met een andere figuur.

Theorie

video-uitleg

Een instructie geven

Als je een **instructie** geeft, vertel je stap voor stap aan iemand wanneer en hoe hij iets moet doen. Bij een instructie gebruik je vaak **doe-woorden**, zoals *gebruik* of *neem*. Let er goed op of je instructie wordt begrepen. Vaak kun je dingen voordoen.

Zo geef je een instructie
- Vertel waarover je een instructie gaat geven.
- Leg stap voor stap en in een logische volgorde uit wat er moet gebeuren.
- Laat zo mogelijk zien hoe de instructie moet worden uitgevoerd.
- Gebruik doe-woorden en signaalwoorden.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht
1

Werk in tweetallen. Je moet een instructie geven over ‘wat te doen bij brand’. Gebruik daarbij de illustratie.

1 Noteer voor elk plaatje een passend doe-woord.

2 Welke signaalwoorden kun je bij de verschillende stappen gebruiken?

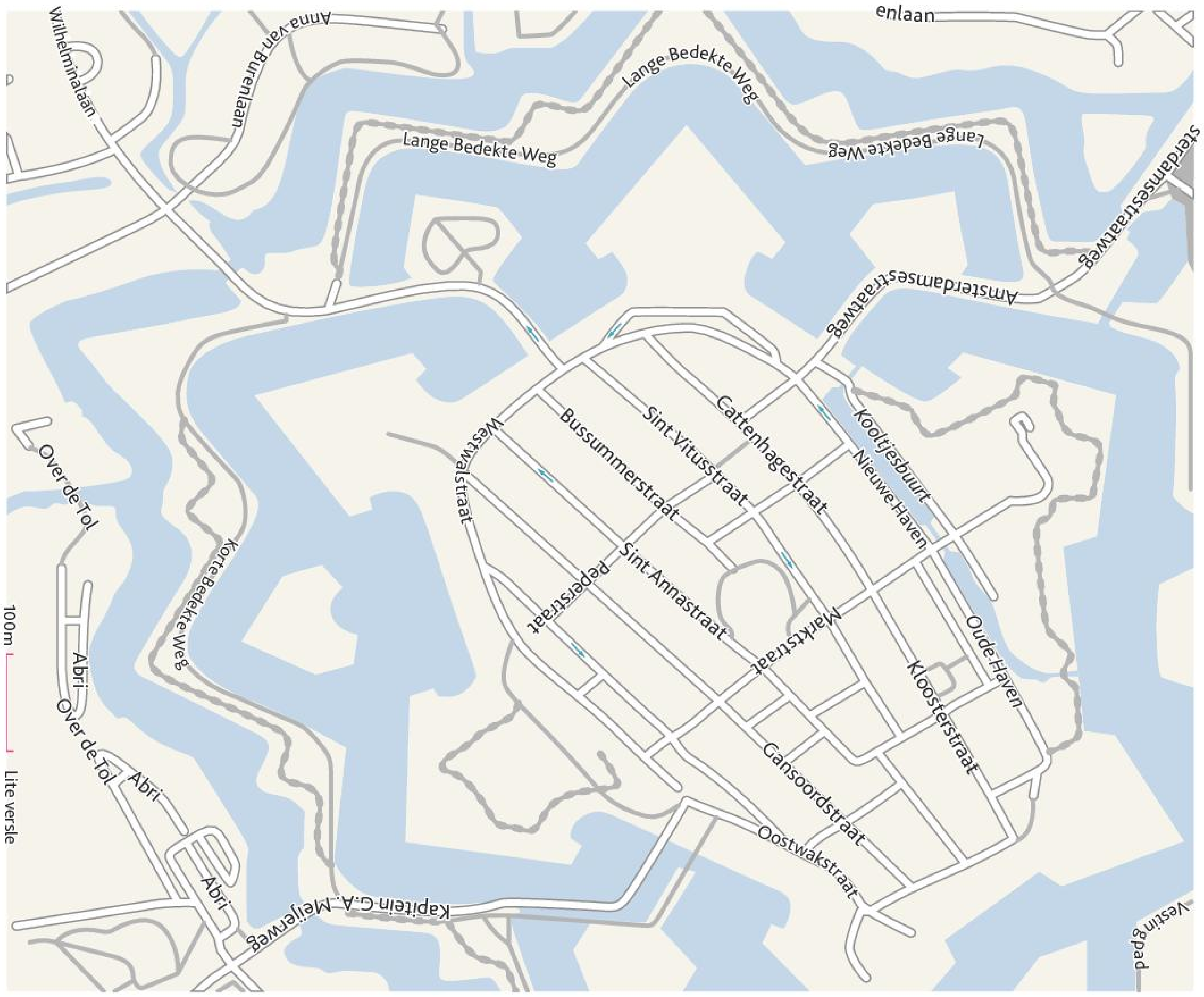
3 Noteer bij elk plaatje een instructie. Let op: in de instructie geef je ook aan wat iemand vooral niet moet doen.

4 Geef nu de instructie mondeling aan de hand van de tekeningen.

Opdracht 2

Werk in tweetallen. Bekijk samen de kaart. Neem als vertrekpunt de kruising Oude Haven en Nieuwe Haven.

1 Verdeel de rollen: één leerling geeft instructie, de ander voert de instructie uit.
2 De leerling die de instructie geeft, kiest een bestemming. Je klasgenoot mag niet weten welke bestemming je hebt gekozen.
3 Leg je klasgenoot in één keer de hele route uit. Gebruik doe-woorden. Spreek in een rustig tempo. De ander onthoudt de instructie en voert deze uit op de kaart. Komt je klasgenoot op de plaats van bestemming aan?
4 Bespreek wat er goed ging en wat beter kan.
5 Wissel van rol. Voer de opdracht nogmaals uit. Kies een andere bestemming.

Opdracht 3

Werk in tweetallen.
1 Kies ieder een van de twee opdrachten A en B.
   A Teken een kort instructiestripje (maximaal zes plaatjes) waarin je in afbeeldingen uitlegt hoe je je tanden moet poetsen.
   B Teken een kort instructiestripje (maximaal zes plaatjes) waarin je in afbeeldingen uitlegt hoe je het haar van een ander moet (in)vlechten.
2 Teken het stripje. Denk erom dat je geen stappen overslaat. Je mag geen woorden gebruiken.
3 Wissel jullie instructies uit en beoordeel elkaars instructie.
4 Is het volgens jullie goed mogelijk om instructie te geven zonder woorden te gebruiken? Waarom (niet?)

Ik kan/weet
- een instructie geven. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een tegenstelling*.

Startopdracht

Lees de zinnen.
1 Neem de onderstreepte woorden over en zet de betekenis erachter.
2 Hoe kon je de betekenis van die woorden afleiden uit de zinnen?
  a Deze ziekte veroorzaakt zowel psychische als somatische klachten.
  b Voorstanders van een republiek demonstreerden tegen de monarchie.
  c Eerst moet je het wiel demonteren, dan de reparatie uitvoeren en vervolgens alles weer in elkaar zetten.
  d Voor deze klus kun je poreus maar ook waterdicht materiaal gebruiken.
  e Roy is tegenwoordig erg recalcitrant, terwijl zijn tweelingbroer meegaand en gehoorzaam is.
  f Volgens sommigen bevordert een tweetalige opvoeding de hersenontwikkeling; anderen beweren daarentegen dat het die ontwikkeling belemmert.

Theorie

video-uitleg

Zoek een tegenstelling

De betekenis van een moeilijk woord kun je soms vinden doordat er een **tegenstelling** van dat woord in de tekst staat:
– *Mas is wat melancholiek, maar zijn zus Alexi is altijd opgewekt.*

Een tegenstelling kun je herkennen aan de vorm.
• Soms bestaat de tegenstelling uit het basiswoord plus een voorvoegsel: *a-*, *on-*, *in-*, *il-*, *im-*, *ir-* (= niet-):
  – *technisch* ↔ *atechnisch; acceptabel* ↔ *onacceptabel; actief* ↔ *inactief.*
• Soms wordt de tegenstelling gevormd door het voorvoegsel te vervangen:
  – *intern* ↔ *extern; oplopen* ↔ *aflopen; autochtoon* ↔ *allochtoon.*

De tegenstelling kan ook een heel ander woord zijn:
– *mentaal* ↔ *fysiek; attaqueren* ↔ *verdedigen; progressie* ↔ *stilstand.*

Een tegenstelling volgt vaak na een **signaalwoord**, zoals *maar, anderzijds, daarentegen, echter, evenwel, hoewel, aan de andere kant, tegenover.*

Opdracht 1

Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 t/m 14 onder elkaar.
2 Zoek in de context van elk van die woorden naar een tegenstelling. Let daarbij op signaalwoorden.
3 Stel de betekenis van de onderstreepte woorden vast en noteer die. Maak daarbij gebruik van de tegenstellingen die je in de context hebt gevonden.
4 Noteer de signaalwoorden uit de tekst die bij een tegenstelling horen.

Tekst 1

Radioreporter op je veertiende

[1] School, huiswerk, bijbaantjes – vanaf de brugklas heb je veel (1) verplichtingen. Kun je daarnaast nog vrijwillig dingen doen die je fijn vindt? Jawel, slechts een kleine minderheid van de jongeren zegt geen tijd te hebben voor een hobby. Het (2) gros heeft daarentegen een normale vrijetijdsbesteding als sport, techniek, dans of toneel.

[2] Sommigen hebben een wel heel (3) uitzonderlijke hobby, zoals Tessa van Loon (14) uit het Twentse Twickel. Zij is in haar vrije uurtjes presentator bij webradio TukkerFM. Dat is geen landelijke zender met miljoenen luisteraars, maar deze (4) regionale omroep is toch vrij populair in de streek waar Tessa woont.

[3] Op woensdagavond verzorgt Tessa een radioprogramma voor jongeren. Daarin laat ze onderwerpen aan bod komen die vooral voor de jeugd interessant zijn. Zo behandelde ze vorige week de voor- en nadelen van (5) teamsporten tegenover individuele sporten. Hoewel Tessa meestal (6) luchtige thema's kiest, (7) mijdt ze wat zwaardere items zeker niet, zoals ongezonde eetgewoonten van jongeren, met aandacht voor anorexia én (8) vetzucht.

[4] In het begin maakte Tessa de programma's (9) onder supervisie van ervaren radiomensen in de studiocabine. De laatste tijd werkt ze volledig zelfstandig: ze gaat met de microfoon naar buiten en ondervraagt mensen op straat. 'Dat interviewen is een erg leuke kant van mijn hobby. Je moet (10) doelgericht vragen stellen – dus niet willekeurig of in het wilde weg –, goed opletten en snel op een antwoord ingaan.' Het publiek reageert heel verschillend. Vaak geven mensen (11) ongedwongen antwoord, aan de andere kant doen sommigen krampachtig: ze (12) verstarren als ze een microfoon onder hun neus geduwd krijgen. Dan probeert Tessa hen met een grapje te laten ontspannen.

[5] Ziet de amateur-reporter zichzelf vroeg of laat als (13) professioneel presentator in Hilversum? Daar heeft ze nog niet over nagedacht. 'Natuurlijk is dit geen saai baantje: radio maken is (14) enerverend. Maar voorlopig gaan school en huiswerk voor.'

Bron: www.jongzijnintwente.nl, op 20 september 2015

Opdracht 2

In **uitdrukkingen** met woordparen staan soms tegenstellingen, zoals *van heinde en verre* (*heinde* = dichtbij). Vaak heeft zo'n tegenstelling in een woordpaar een versterkend effect.

1 Maak de uitdrukkingen *a* t/m *j* compleet door een tegenstelling in te vullen. Noteer achter de uitdrukking de betekenis.

a 't Kan vriezen, 't kan …
b bij hoog en bij … volhouden
c buigen of …
d een verschil van dag en …
e Er zit kop noch … aan.
f hemel en … bewegen
g iets zwart-op-… willen hebben
h koud noch … van iets worden
i met vallen en …
j water en … zijn

2 Kies vier van de uitdrukkingen uit en schrijf een kort verhaaltje waarin de uitdrukkingen voorkomen. Zorg ervoor dat de betekenis uit de context blijkt.

Opdracht 3

1 Noteer een tegenstelling van de volgende bijvoeglijke naamwoorden: *droog, duur, gezond, hard, heet, jong, klein, levend, rijk, vet, vervelend, zwaar.*

2 Een bijvoeglijk naamwoord kun je **versterken**: *mooi* ↔ *lelijk* wordt dan *bloedmooi* ↔ *foeilelijk*. Noteer een versterking van de tegenstellingen in vraag 1.

Opdracht 4

Lees tekst 2.

1 Schrijf de onderstreepte woorden 1 t/m 18 onder elkaar. Noteer de betekenis. Gebruik de woordraadstrategieën die je geleerd hebt.

2 De woorden *a* t/m *h* staan ook onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a autoriteit – *heel erg bezighoudt*
b creativiteit – *gezag; persoon met gezag*
c woordspeling – *instandhouding; het laten voortbestaan*
d desastreuze – *kanttekeningen plaatsen bij*
e nuanceren – *scheppend vermogen*
f handhaving – *taalgrapje*
g averechts – *tegen(over)gesteld*
h intrigeert – *verwoestende*

Tekst 2

Schermverleiding

[1] Zeuren je ouders dat je in je vrije tijd te lang achter de computer hangt? Of te veel op je tablet tuurt, niet (1) geconcentreerd bent en te snel wordt afgeleid door een piepje van je smartphone? In veel gezinnen leidt het mediagebruik van de kinderen tot heftige (2) conflicten en knetterende ruzies.

[2] 'Niet nodig', zegt Patti Valkenburg, hoogleraar Media, Jeugd en Samenleving. Zij is een (a) autoriteit op het gebied van media-invloed op ons dagelijks leven. Valkenburg deed uitvoerig onderzoek naar de (3) impact van media op het leven van jongeren. Veel ouders vrezen dat al dat appen, googelen en facebooken een (4) kwalijke uitwerking heeft op een kind. Valkenburg tapt uit een ander vaatje: 'Gamen is goed voor onder meer de leerprestaties, de (b) creativiteit, het doorzettingsvermogen en het ruimtelijk inzicht. Van sociale media verbeteren het zelfvertrouwen en de (5) sociale vaardigheden. Via hun laptop of telefoon leren jongeren bijvoorbeeld beter met elkaar omgaan, ze maken makkelijker vrienden en bestaande relaties worden intiemer', zegt Valkenburg.

[3] Wel ziet ze één groot gevaar: jongeren weten vaak geen maat te houden. De cijfers spreken boekdelen. De jeugd zit langer voor een scherm dan in de schoolbanken, gemiddeld zes uur per dag. Vandaar de (c) woordspeling die Valkenburg gebruikte voor haar laatste boek: *Schermgaande jeugd*.

[4] Maar paniekverhalen over de (d) desastreuze gevolgen van veel mediagebruik wil Valkenburg (e) nuanceren. Een technologische vernieuwing veroorzaakt altijd onrust. Zo'n 2500 jaar geleden beweerde Socrates dat de uitvinding van het geschreven woord zou leiden tot de (6) teloorgang van het verstand, omdat jonge mensen niets meer hoefden te onthouden. En nu bestaat er angst voor digitale (7) dementie: aftakeling van het brein en gebrek aan kennis, doordat alles pijlsnel op te zoeken is. De (8) strekking of bedoeling van Valkenburgs verhaal: er kleven risico's aan (sociale) media, maar uit onderzoek blijken meer positieve dan negatieve effecten. Zo verbetert gamen de (9) oog-handcoördinatie en stimuleert het de (10) inventiviteit en de (11) volharding. Met gamen leren ogen en handen heel goed samenwerken, bedenk je voortdurend nieuwe oplossingen én ga je tot het uiterste voor een steeds beter resultaat.

[5] Voor de ouders van het mediagekke grut heeft de hoogleraar drie tips: neem je eigen gedrag onder de loep, stel al vroeg duidelijke grenzen én wees (12) consistent. 'Kinderen nemen een voorbeeld aan de ouder. Waarom is een tablet zelfs voor een peuter al aantrekkelijk en boeiend? Omdat papa en mama daar zo (13) gefascineerd naar kijken!' Ook is het belangrijk dat ouders hun kinderen (14) restricties opleggen. 'Media zijn als een grote zak chips: als je er geen rem op zet, gaat-ie op. Pubers hebben hun ouders nodig om paal en

perk te stellen aan mediagebruik.' Verder moeten ouders vooral consequent zijn bij de (f) handhaving van regels: dus niet nu eens verbieden en dan weer (15) permitteren. Dat is verwarrend en werkt (g) averechts.

[6] Toch kun je niet alle jongeren over één kam scheren. Wat Valkenburg al jaren (h) intrigeert: 'Waarom reageerde ik als meisje van twaalf zo (16) panisch op een griezelfilm, terwijl mijn vriendinnetje onbevreesd bleef kijken? Sommige kinderen zijn ontvankelijker voor beïnvloeding van buitenaf. Dat zijn de zogenaamde orchidee-kinderen. Orchideeën hebben een positieve omgeving nodig, anders verwelken ze. Paardenbloemen daarentegen (17) floreren overal. De meeste kinderen zijn van het type paardenbloem, maar is het kind een orchidee, dan moet de ouder iets meer op z'n hoede zijn, ook voor negatieve media-effecten.'

[7] Kinderen op hun beurt moeten zich leren beheersen. Het is een kwestie van geven en nemen. Voor jongeren is volgens Valkenburg zelfcontrole een belangrijke deugd. Dus een goede tip om dat gezeur van je ouders te voorkomen: leer om niet direct toe te geven aan de eerste (18) impuls. Neem een voorbeeld aan de expert. Valkenburg zelf zet op haar werk de telefoon uit. Anders wordt ze te veel afgeleid. 'Als ik een piepje hoor, voel ik een onweerstaanbare drang om direct te kijken. Wij mensen zijn van nature erg nieuwsgierig.'

Bron: www.jmouders.nl, op 11 mei 2015

Opdracht 5

1. In tekst 1 (alinea 5) en tekst 2 (alinea 5 en 7) vind je drie uitdrukkingen met woordparen. Noteer die en geef de betekenis.
2. In tekst 2 staan nóg zes uitdrukkingen: in alinea 2, 3, 5 (twee) en 6 (twee). Noteer die en geef de betekenis. Gebruik eventueel een woordenboek.

Opdracht 6

Vul een passend woord in. Kies uit: *autoriteit – averechts – dementie – desastreus – doelgericht – geconcentreerd – impact – impuls – interieur – nuanceren – panisch – permitteren – professioneel – restrictie – teloorgang – woordspeling.* Je houdt zes woorden over.

1. Van buiten ziet het huis er goed uit, maar het … is ontzettend ouderwets.
2. De reclame 'Ladders van Altrex: goed op de hoogte' bevat een aardige ….
3. Het politieoptreden had een … effect: de omstanders werden agressiever.
4. Bij … nemen de hersenfuncties af en vergeet de patiënt vooral recente zaken.
5. De toestroom van vluchtelingen is een flinke … voor dit cateringbedrijf.
6. Tijdens de toets zaten de leerlingen zeer … over het proefwerkvel gebogen.
7. De bosbranden hebben … gevolgen voor de Californische flora en fauna.
8. De politicus moest zijn keiharde uitspraken onder druk van partijgenoten ….
9. Ik kan het me … om een 4 voor Frans te halen: dan sta ik nog voldoende.
10. In haar vrije tijd werkte Fleur … aan een toekomstige carrière als ballerina.

Opdracht 7

Speel in drie- of viertallen een wedstrijdje tegen de andere groepjes in de klas. Sommige woorden zijn in zichzelf een soort tegenstelling: *kwaadaardig*. Bedenk en noteer samen binnen drie minuten zo veel mogelijk van zulke woorden. Laat jullie vondsten niet horen aan andere viertallen. Het viertal dat na drie minuten de meeste woorden heeft bedacht, heeft gewonnen.

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een tegenstelling. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert over het naamwoordelijk gezegde.

Startopdracht

De zinnen *a* t/m *f* zijn uitspraken van een tweejarig kind.
1. Verdeel de zinnen in twee groepen: een groep waar het onderwerp *iets doet* en een waar het onderwerp *iets is*.
2. Welke groep woorden vormen correcte zinnen?
3. Wat voor soort woord ontbreekt in de groep met onjuiste zinnen?

a Mama lief.
b Opa slaapt.
c Snoepje lekker.
d Fikkie blaft.
e Jantje huilt.
f Ik moe.

Theorie

video-uitleg

Naamwoordelijk gezegde

Het werkwoordelijk gezegde van een zin zegt wat iemand of iets (het onderwerp) *doet*, maar een **naamwoordelijk gezegde** (ng) zegt wat iemand of iets *is* (of *wordt* of *blijft*). Het naamwoordelijk gezegde bestaat uit een of meer werkwoorden en een naamwoord.
– *Op de 200 meter / wordt / Dafne / elke week / sneller.*
  ng = wordt [sneller]
  Dafne dóét niet iets, maar ze ís (wordt) iets, namelijk 'sneller'.

Het naamwoordelijk gezegde bestaat uit een werkwoordelijk deel en een naamwoordelijk deel.
- Het **werkwoordelijk deel** (ww.deel) bevat alle werkwoorden uit de zin. Een van die werkwoorden is een **koppelwerkwoord**. Daar zijn er maar negen van: *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, dunken, vóórkomen*.
- Het **naamwoordelijk deel** (nw.deel) bevat een zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord dat een (tijdelijke) eigenschap (*sneller*) van het onderwerp (*Dafne*) geeft. Het koppelwerkwoord (*wordt*) koppelt de eigenschap aan het onderwerp.

Let op: in zinnen met een naamwoordelijk gezegde zit nooit een lijdend voorwerp.

Zo vind je het naamwoordelijk gezegde
Voorbeeld: *Robs jongere zus / blijkt / een goede volleybalster / te zijn.*
1. Stel vast of het onderwerp iets doet of iets is.
2. Als het onderwerp iets is, stel je de vraag: Wat + persoonsvorm + onderwerp + overige werkwoorden? Het antwoord op die vraag is het naamwoordelijk deel.
3. Noteer het naamwoordelijk gezegde: pv + [nw.deel] + overige werkwoorden. Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

Voorbeeld:
1. *'Robs jongere zus' is iets, namelijk 'een goede volleybalster'.*
2. Vraag: *Wat blijkt Robs jongere zus te zijn?* Antwoord: *een goede volleybalster*
3. *ng = blijkt [een goede volleybalster] te zijn*

Opdracht 1

Noteer van de zinnen onderwerp (ow) en naamwoordelijk gezegde (ng). Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

1 Voor haar leeftijd blijft Daniëla nog altijd vrij klein.
2 Dat verhaal van Melinde komt me erg bekend voor.
3 Aan het eind van groep 8 bleek de Cito-toets behoorlijk pittig voor Elsie.
4 Is de Braziliaan Pelé volgens velen de beste voetballer aller tijden?
5 In het begin lijken de deelnemers aan deze quiz altijd een beetje verlegen.
6 Een iPad dunkt me voor een student een bijzonder nuttig verjaardagscadeau.

Opdracht 2

Noteer van de zinnen onderwerp (ow) en naamwoordelijk gezegde (ng). Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

1 Voor beroepssporters moet hun werk wel hun belangrijkste hobby zijn.
2 De boeken van Carry Slee zijn bij kinderen enorm populair.
3 Noah schijnt later graag een bekende acteur te willen worden.
4 Zou die speelfilm over de Zeeuwse watersnood inderdaad zo spannend zijn?
5 Na een zware nederlaag kunnen spelers dagenlang terneergeslagen blijven.
6 Zo ervaren als deze sprinter zullen volgens mij weinig atleten worden.

Opdracht 3

Noteer van de zinnen van tekst 1 persoonsvorm (pv), onderwerp (ow) en werkwoordelijk gezegde (wg) of naamwoordelijk gezegde (ng). Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

Tekst 1

Meeste vrije tijd gaat naar mediagebruik

1 Nederlanders besteden het grootste deel van hun vrije tijd (zo'n 21 uur) aan mediagebruik. **2** Daarbinnen zijn vooral televisiekijken en internetten populair. **3** Het onderhouden van sociale contacten is een goede tweede. **4** Wel neemt de tijd daarvoor al geruime tijd af. **5** Recreatie wordt daarentegen een belangrijker vorm van vrijetijdsbesteding. **6** Hierbij moet je denken aan uitstapjes, sport- en cultuurdeelname en hobby's. **7** Ten slotte blijken veel Nederlanders als vrijwilliger of kerklid actief te zijn.

Naar: www.scp.nl, op 20 september 2015

Opdracht 4 ✱

De werkwoorden *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, dunken* en *voorkomen* kunnen ook in een werkwoordelijk gezegde voorkomen. Ze zijn dan geen koppelwerkwoord. Noteer van onderstaande zinnen onderwerp (ow) en werkwoordelijk of naamwoordelijk gezegde (wg of ng). Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkant haken.

1 Waarom werden Klein Duimpje en zijn broers in het bos achtergelaten?
2 Jarenlang is Sneeuwwitje de verzorgster van de zeven dwergen gebleven.
3 Volgens de heks waren de twee kinderen aan haar huisje aan het knabbelen.
4 Doornroosje en de andere kasteelbewoners bleven honderd jaar slapen.
5 De molenaarsdochter bleek uit vlas geen gouddraad te kunnen spinnen.
6 Waren Hans en Grietje in het sprookje eigenlijk een tweeling?
7 Tot haar verdriet werd Rapunzel jarenlang opgesloten in een hoge toren.
8 Na Assepoesters huwelijk met de prins bleken haar stiefzusters erg jaloers.

Ik kan/weet
- het naamwoordelijk gezegde van een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over zelfstandige werkwoorden, koppelwerkwoorden en hulpwerkwoorden.

Startopdracht

Noteer het werkwoord dat aangeeft wat het onderwerp doet.
1 In zijn vrije tijd schijnt Simeon graag modelvliegtuigen te bouwen.
2 Heeft Jelina zich nog aangemeld voor de auditie voor die musicalproductie?
3 De overvallers zullen zich niet kunnen blijven verstoppen voor de politie.
4 Zouden de jongens zo'n dure busreis naar Spanje wel kunnen betalen?

Theorie

video-uitleg

Zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord en hulpwerkwoord

Als in een zin met een werkwoordelijk gezegde maar één werkwoord staat, dan is dat een **zelfstandig werkwoord** (zww). Het geeft aan wat het onderwerp doet. Als er meer werkwoorden zijn, staat het zelfstandig werkwoord achter in de zin. De andere werkwoorden (ook de persoonsvorm) zijn **hulpwerkwoord** (hww):
- *Op zondag schaakt (zww) oom Jan met zijn neefje.*
- *Op zondag wil (hww) oom Jan schaken (zww) met zijn neefje.*
- *Op zondag zou (hww) oom Jan willen (hww) schaken (zww) met zijn neefje.*

Als in een zin met een naamwoordelijk gezegde maar één werkwoord staat, dan is dat een **koppelwerkwoord** (kww): *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, dunken, vóórkomen*. Het koppelwerkwoord koppelt een (tijdelijke) eigenschap aan het onderwerp. Als er meer werkwoorden zijn, staat het koppelwerkwoord achter in de zin. De andere werkwoorden zijn hulpwerkwoord:
- *Scouting wordt (kww) volgens mij [heel populair].*
- *Scouting kan (hww) volgens mij [heel populair] worden (kww).*
- *Scouting zal (hww) volgens mij [heel populair] kunnen (hww) worden (kww).*

Opdracht 1

Neem de werkwoorden over en zet erachter: zww of hww.
1 De vleesetende bekerplant kan in zijn onderste bekers 30 gram vlees verteren.
2 Toekomstige Marsreizigers zullen veel te lijden hebben van kosmische straling.
3 Hoeveel vlinders, poppen en rupsen vind je op 100 vierkante meter?
4 Je vingerafdrukken blijken door de jaren heen heel langzaam te veranderen.
5 Veel jongeren mogen tijdens hun campingvakantie graag lekker barbecueën.
6 New Yorkers kunnen straks gratis internetten bij speciale wifi-prullenbakken.

Opdracht 2

Neem de werkwoorden over en zet erachter: kww of hww.
1 De inhoud van een *trojan* kan behoorlijk schadelijk blijken voor je computer.
2 Volgens dit onderzoek blijven veel rijken tot op hoge leeftijd gezond.
3 Deze fanatieke voetbalsupporters schijnen zeer agressief te kunnen zijn.
4 Dankzij de airbag zijn personenauto's de laatste jaren veel veiliger geworden.
5 In altijd bevroren grond blijken prehistorische resten goed houdbaar te zijn.
6 Waarom worden stieren zo woest door een wapperende rode doek?

Opdracht
3

Neem de werkwoorden uit tekst 1 over en zet de woordsoort erachter: zww, kww of hww.

Tekst 1

Actieve jeugd

1 Jongeren van 12–24 jaar beschikken over ongeveer zes uur vrije tijd per dag. **2** Bijna 2 uur daarvan wordt doorgebracht met televisie of video kijken en luisteren naar muziek. **3** Contacten met familieleden, vrienden en kennissen blijken voor veel jongeren heel belangrijk te zijn. **4** Die schijnen dagelijks zo'n 1,5 uur te vergen. **5** Met spelletjes, knutselen, musiceren of toneelspelen zijn jongeren ongeveer een 0,5 uur per dag bezig. **6** Op sportgebied lijkt de jeugd steeds actiever te worden. **7** Daarbij doen meisjes nauwelijks voor jongens onder. **8** Jongens besteden echter wel meer tijd aan hun sport.

Naar: www.cbs.nl, op 9 december 2015

Opdracht
4

1 Bedenk zes zinnen met één, twee of drie werkwoorden erin. In die zes zinnen samen moeten drie zelfstandige werkwoorden, drie koppelwerkwoorden en minstens drie hulpwerkwoorden voorkomen.
2 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Noteer uit elkaars zinnen de werkwoorden en zet de soort erachter: zww, kww of hww.

Opdracht
5 *

De werkwoorden *blijven* en *schijnen* kunnen zww, kww en hww zijn. Maak met beide werkwoorden drie zinnen. In de eerste zin is het werkwoord een zww, in de tweede zin een kww en in de derde zin een hww.

Opdracht
6

Neem de onderstreepte woorden uit tekst 2 over en zet de woordsoort erachter. Kies uit: blw, olw, czn, azn, zn-e, bn, st.bn, pers.vnw, bez.vnw, zww, kww, hww.

Tekst 2

Narcissus

1 Narcissus was een wonderschone jongen. **2** Zijn gouden krullen golfden over zijn schouders. **3** Zijn heldere ogen waren net sterren. **4** De nimf Echo aanbad hem, maar Narcissus wees haar liefde af. **5** Hij wou al zijn tijd besteden aan de jacht. **6** Op een dag belandde hij bij een heilige vijver. **7** Toen hij voorover boog om te drinken, zag hij zijn weerspiegeling in het water. **8** Hij werd verliefd op die prachtige verschijning. **9** Hij stak zijn handen uit, maar daardoor kwamen er rimpels op het water: zijn geliefde verdween. **10** Hij wilde met z'n mooie vriend praten. **11** Helaas bleek die niet te antwoorden. **12** Daardoor kwijnde Narcissus weg en stierf hij. **13** Toch bleef er iets van hem over. **14** De narcis zal altijd een prachtige bloem blijven.

Ik kan/weet
- zelfstandige werkwoorden, koppelwerkwoorden en hulpwerkwoorden herkennen.

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert verwijzen naar mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woorden.

Startopdracht

Lees de tekst.
1 Welk woord wordt in de tekst vaak herhaald?
2 Door welke woorden kun je dat woord vervangen?

Schatzoeken in je vrije tijd

Schatzoeken blijft een aparte hobby. Toch kan het de moeite waard zijn. Schatzoeker Eric Schmitt vond vorig weekend een echte schat. De schat lag in een scheepswrak bij Florida. De schat bestaat uit 51 gouden munten en 40 gouden kettingen en de waarde van de schat wordt geschat op een miljoen dollar. Wel moet de schatzoeker 20 procent van de waarde van de schat afstaan aan de staat.

Naar: www.spitsnieuws.nl, op 17 november 2015

Theorie

video-uitleg

Verwijswoorden

Om te voorkomen dat je in een tekst een zelfstandig naamwoord steeds herhaalt, gebruik je verwijswoorden. Een **verwijswoord** wijst terug naar een woord dat eerder genoemd is.

Welk verwijswoord je gebruikt, hangt af van het **woordgeslacht** van het zelfstandig naamwoord waarnaar het verwijswoord terugwijst. Het woordgeslacht van een zelfstandig naamwoord is **mannelijk** (m), **vrouwelijk** (v) of **onzijdig** (o). Mannelijke en vrouwelijke woorden hebben het lidwoord *de*, onzijdige woorden hebben het lidwoord *het*. Je kunt het woordgeslacht opzoeken in een (online)woordenboek.

Naar zelfstandige naamwoorden	verwijs je met:	en:
in het enkelvoud, mannelijk	*hij, hem, zijn*	*deze, die*
in het enkelvoud, vrouwelijk	*zij, ze, haar*	*deze, die*
in het enkelvoud, onzijdig	*het, zijn*	*dit, dat*
in het meervoud	*zij, ze, hen, hun*	*deze, die*

Voorbeelden:
– *De **discotheek** (v) heeft al haar (→ discotheek) sponsors uitgenodigd voor een danceparty.*
– *Doordat dit **schilderij** (o) beschadigd is, heeft het (→ schilderij) veel van zijn (→ schilderij) waarde verloren.*

Opdracht 1

Kies het juiste verwijswoord. Gebruik zo nodig een woordenboek om het geslacht van de woorden op te zoeken.

1 Als je het bod op je fiets te laag vindt, moet je **hem / het** afwijzen.
2 Dit computerspel is immens populair, omdat **het / hij / ze** zo spannend is.
3 Nu de commissie advies heeft uitgebracht, zal de directie **haar / hem** ontbinden.
4 Omdat ik mijn brommer niet kan repareren, wil ik **haar / hem** verkopen.
5 Als dit theater geen subsidie krijgt, zal **het / hij / zij** zeker gesloten worden.
6 Toen de beuk ziek bleek, besloot de tuinman dat **hij / zij** gekapt moest worden.

Opdracht 2

Kies het juiste verwijswoord.

1 De regering moet volgens deze krant meer doen voor **haar / hun / zijn** burgers.
2 Om de geluidskwaliteit van de radio te verbeteren, liet ik **haar / zijn** speakers vervangen.
3 Elk jaar organiseert de tennisvereniging een feest voor **haar / zijn** vrijwilligers.
4 Waarom heeft het bedrijf al **haar / zijn** werknemers een vrije dag gegeven?
5 Het poppodium zal **haar / zijn** deuren sluiten, omdat het weinig publiek trekt.
6 Deze familie heeft **haar / hun / zijn** landgoed in Gelderland verkocht.

Opdracht 3

Gebruik de onderstaande woorden in een zin, waarin je met een van de woorden *hij, hem, het, zijn, zij, ze, haar, hen, hun* terugwijst naar het woord:

– *nieuwsblad* – Dit *nieuwsblad* is opgeheven, omdat het niet goed werd verkocht.

1 bibliotheek
2 brandweerlieden
3 dansfeest
4 leerlingenraad
5 tijdschrift
6 wedstrijden

Opdracht 4

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *hij, hem, het, zijn, zij, ze, haar, hen, hun, deze, die, dit* en *dat*.

1 Zou de misdadiger … uit de tbs-kliniek ontsnapt is, vuurwapengevaarlijk zijn?
2 Het museum wil meer geld, omdat … snel … collectie moet uitbreiden.
3 Toen de secretaresse in Utrecht onverwacht … baas tegen het lijf liep, vroeg … zich meteen af wat … daar aan het doen was.
4 Moesten de pluimveehouders … dieren ophokken vanwege de vogelgriep?
5 Esther vertelt veel aan … zussen, maar … kan niet … kwijt.
6 Dat boek over topsport wil ik best eens lezen, maar … hier over buitenlands koken interesseert mij helemaal niet.

Opdracht 5 ✱

1 Schrijf een tekstje van ongeveer 100 woorden, waarin je minimaal zes verschillende verwijswoorden gebruikt.
2 Wissel je tekst uit met die van een klasgenoot. Noteer uit elkaars tekst de verwijswoorden. Zet achter elk verwijswoord naar welke woorden het verwijst.

Ik kan/weet • verwijswoorden correct gebruiken. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over meervouden op -*s*.

Startopdracht

Lees de tekst.

1 Hoe noem je zo'n gedichtje als tekst 1?
2 Welke woorden zijn verkeerd gespeld?
3 Hoe moet je die woorden spellen om de juiste uitspraak te krijgen?

> **Rijklaar**
>
> Een schatrijke vrouw uit Den Bosch
> bezat vele soorten autos.
> Zo had zij gewis
> één bus, twee taxis,
> drie jeeps en wel vier cabrios.

Theorie

video-uitleg

Meervouden op -*s*

De meeste zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op -*en*. Maar er zijn ook veel zelfstandige naamwoorden met een meervoud op -*s*.

Zo maak je een meervoud op -*s*

- Je schrijft een -*s* achter het enkelvoud:
  - *hengel → hengels; logé – logés; iPad → iPads; tante → tantes*
- Je schrijft -*'s* (apostrof + s) achter het enkelvoud:
  - bij woorden op -*a*, -*i*, -*o*, -*u* of -*y*: *aula → aula's; ski → ski's; auto → auto's; menu → menu's, hobby → hobby's*
  - bij afkortingen: *azc's, dvd's, vwo's, WK's*

Let op: bij woorden die eindigen op twee of drie samenklinkende klinkers, schrijf je in het meervoud de -*s* aan het woord vast:
– *cadeau → cadeaus; etui → etuis; gameboy → gameboys; display → displays*
Maar: *cavia's, piano's, azalea's*, want hier klinken de klinkers niet samen:
– *ca-vi-a, pi-a-no, a-za-le-a*.

Opdracht
1

1 Noteer het meervoud van de volgende woorden in twee rijtjes:
– rij 1 (links): de meervouden met een -*s*
– rij 2 (rechts): de meervouden op *'s*
sudoku – clown – pyjama – oehoe – motel – embryo – portemonnee – lama – lolly – uier – tandem – eindsaldo – employé – ninja – racket

2 De eerste letters van de rijtjes vormen van boven naar beneden twee woorden die je kunt samenvoegen tot één woord. Noteer dat woord.

Opdracht
2

Noteer de juiste meervoudsvorm.

1	alinea	**6**	kiwi	**11**	paraplu
2	baby	**7**	loempia	**12**	radio
3	bijou	**8**	loverboy	**13**	rally
4	bureau	**9**	milieu	**14**	sleuteletui
5	diskjockey	**10**	neusspray	**15**	video

Opdracht
3

Noteer de juiste meervoudsvorm. Er zijn nu ook woorden bij met een meervoud op *-en*, *-ën* en *-eren*.

1	accu	**6**	fotograaf	**11**	mini
2	avonturier	**7**	garage	**12**	nawee
3	biervat	**8**	graaf	**13**	smiley
4	cd	**9**	herfstblad	**14**	stommerik
5	dictee	**10**	infectie	**15**	toa

Opdracht
4

Bij deze opdracht mag je geen woorden uit deze paragraaf gebruiken.

1 Noteer drie woorden die alleen een meervoud hebben op *-en*.
2 Noteer drie woorden die alleen een meervoud hebben op *-eren*.
3 Noteer drie woorden die alleen een meervoud hebben op *-s*.
4 Noteer drie woorden die een meervoud op *-en* en een meervoud op *-s* hebben.

Opdracht
5 ✱

De volgende woorden hebben twee meervoudsvormen, elk met een andere betekenis. Gebruik de beide meervouden in een zin, zodat de betekenis duidelijk wordt.

> *Voorbeeld*
> *– de bal; het bal*
> *Tijdens de voetbaltraining schoot de keeper drie ballen in de sloot.*
> *De dansschool organiseert jaarlijks vele bals, waar iedereen kan dansen.*

1 de pad; het pad
2 het schot; het schot
3 de patroon; het patroon
4 het blad; het blad
5 het been; het been
6 de portier; het portier

Opdracht
6

Oefenen met *ei* en *ij*
Het Nederlands heeft veel woorden die eindigen op een achtervoegsel met *ei* of *ij* erin: *overheid*, *elektriciteit*, *aanstellerij*, *schadelijk*, *woestenij*. Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **ei** of **ij**.

1 In het magaz…n midden op het bouwterr…n lagen b…tels, n…ptangen, batter…en en r…nigingsmiddelen.
2 Deze k…zer heeft z…n r…k zo uitgebr…d dat de zon er alt…d ergens sch…nt.
3 Indert…d bevatten deze porsel…nen vazen waarsch…nl…k talr…ke specer…en van goede kwalit…t.
4 'Op het schip hebt u de l…ding, kapit…n, maar in dit bedr…f bepaal ik de pr…zen van de lekkern…en', zei de kastel…n.
5 De R…n heeft in dit s…zoen te w…nig capacit…t om al het water af te voeren, waardoor het waterp…l de v…ligh…d van de burgers bedr…gt.

Ik kan/weet
- meervouden die eindigen op -s correct spellen. 2F
- woorden met *ij* en *ei* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over voltooide en onvoltooide deelwoorden.

Startopdracht

In welke zinnen zie je aan het onderstreepte werkwoord dat de gebeurtenis al afgelopen is?

1 Nu hij in C1 zit, gaat Daniël altijd fietsend naar voetbaltraining.
2 Het concert in de feesttent is door ruim zeshonderd mensen bezocht.
3 Wachtend op de bus leest Marja vaak haar huiswerk nog eens door.
4 Voor zijn verjaardag heeft mijn broer een nieuwe surfplank gekregen.

Theorie

video-uitleg

Voltooid en onvoltooid deelwoord

Het **voltooid deelwoord** (vd) geeft vaak aan dat een handeling is afgerond (= voltooid). Het voltooid deelwoord maakt meestal deel uit van het gezegde. Er staat dan altijd een vorm bij van *hebben*, *zijn* of *worden*:
– *Dat liedje **heeft** Marco Borsato ook gezongen.*
– ***Is** de wedstrijd vanmiddag al gespeeld?*
– *Op sommige scholen **wordt** alleen met meerkeuzevragen getoetst.*

Het **onvoltooid deelwoord** (od) geeft aan dat een handeling aan de gang is (= onvoltooid):
– *In de touringcar rijden de supporters luid zingend naar het stadion.*

Zo schrijf je het voltooid deelwoord

- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt vaak op -*en*.
  – *Wij zijn te laat vertrokken. Jos had geld weggenomen.*
- Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden eindigt meestal op -*d* of -*t*. De juiste letter bepaal je net als in de verleden tijd met **'t (e) x-f (o) k s c h (aa) p.** Kijk naar de letter die in het hele werkwoord voor de uitgang -*en* staat:
  – *blussen → pvvt: bluste → De brandweer heeft het vuur geblust (vd).*
  – *lozen → pvvt: loosde → Waar wordt het rioolwater geloosd (vd)?*

Zo schrijf je het onvoltooid deelwoord

- Het onvoltooid deelwoord spel je als hele werkwoord (infinitief) + *d*:
  zingen + d → zingend

Zie ook het schema werkwoordspelling op blz. 272.

Opdracht 1

Noteer het voltooid deelwoord van de volgende werkwoorden. Bepaal de laatste letter met behulp van 't (e)x-f(o)ksch(aa)p.

1 boffen
2 groeien
3 harken
4 kloppen
5 kuchen
6 maaien
7 plukken
8 staken
9 vissen
10 zagen

Opdracht 2

1 Bekijk de werkwoorden *a* t/m *h*. Noteer de sterke werkwoorden.
2 Kies vier werkwoorden uit en maak met het onvoltooid deelwoord ervan een zin. Let op: het woord mag niet als bijvoeglijk naamwoord voor een zelfstandig naamwoord staan.
Fout is dus: *Een mopperend (bn) mens (zn) is niet geliefd*.
3 Maak een zin met het voltooid deelwoord van de andere vier werkwoorden.

a berekenen
b dromen
c huilen
d kermen
e nadenken
f ontkennen
g vissen
h zitten

Opdracht 3

Noteer welke werkwoordsvorm op de puntjes moet worden ingevuld: vd of od. Zet daarachter het woord in de juiste spelling.
1 … (Vluchten) door de grotten werd James Bond … (raken) door een kogel van zijn achtervolger.
2 De weggestuurde leerling is … (tergen) langzaam het lokaal uit … (wandelen).
3 Zich een weg … (banen) door de menigte keek Lex … (zoeken) in het rond om zijn vrienden terug te vinden.
4 Doordat ik werd … (ophouden) in het verkeer, heb ik mijn trein … (missen).
5 Toen Elkie haar enkel … (kneuzen) had, kon ze zich alleen … (steunen) op twee krukken voortbewegen.
6 De bewoners van het brandende huis zijn … (hoesten) naar buiten … (rennen).

Opdracht 4

Bij sommige werkwoorden klinkt het voltooid deelwoord (vd) hetzelfde als de persoonsvorm tegenwoordige tijd enkelvoud (pvtt). Toch wordt dan de pvtt met een t gespeld (ik-vorm + t) en het vd meestal met een d:
– *Als hem dat goed uitkomt, verdraait (pvtt) Joep altijd de woorden van anderen.*
– *Bij gym heb ik mijn pols verdraaid (vd), toen de bal hard op mijn hand kwam.*

Noteer de vorm van het werkwoord tussen haakjes: pvtt of vd. Noteer daarachter de juiste spelling.
1 De verdachte heeft steeds … (ontkennen) dat hij bij de inbraak betrokken was.
2 Als Chris bij de Italiaan eet, … (bestellen) hij meestal een pittig gekruide pizza.
3 Toen de kampioene arriveerde, werd ze meteen … (omringen) door haar fans.
4 Heeft je vriend je … (beloven) dat hij je altijd alles … (vertellen)?
5 Dat ze geen kaarten voor het concert … (bestellen) heeft, … (betreuren) Jennita nog steeds.
6 Voor Jason zijn vakantiebestemming … (bepalen), heeft hij eerst alle mogelijkheden … (bestuderen) die zijn reisdoel biedt.

Opdracht 5 *

1 Noteer nog drie werkwoorden waarbij het voltooid deelwoord (vd) hetzelfde klinkt als de persoonsvorm tegenwoordige tijd enkelvoud (pvtt) en waarbij de pvtt met een t gespeld wordt en het vd met een d.
2 Noteer drie werkwoorden waarbij het vd hetzelfde klinkt als de pvtt en waarbij de pvtt en het vd allebei met een t gespeld worden.

Ik kan/weet
- voltooide en onvoltooide deelwoorden correct spellen. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Komt voor de bakker!

Je kent het vast wel, een high tea: schalen vol zoete en hartige lekkernijen met een grote mok thee. Wat dacht je van brownies, muffins, cupcakes, bonbons, sandwiches met zelfgemaakte mayonaise en hartige taart?

Samen met je klasgenoten ga je een high tea organiseren. Jullie maken alles zelf. De recepten komen niet uit een gewoon kookboek, maar uit een kookprogramma. De kookvideo's gaan jullie zelf maken: in drietallen gaan jullie, als echte tv-chefs, demonstreren hoe je een heerlijk gerecht klaarmaakt. Als kers op de taart gaan andere klasgenoten de instructies uit jullie kookvideo uitproberen. Zullen ze er wat van bakken?

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- instructie uitvoeren;
- instructie geven;
- signaalwoorden en verwijzingen gebruiken.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstverbanden herkennen aan de hand van signaalwoorden. 2F • Ik kan chronologische, opsommende, tegenstellende en toelichtende verbanden in een tekst herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een kort persoonlijk verslag schrijven aan de hand van de 5w+h-vragen. • Ik kan signaalwoorden gebruiken om de volgorde van de gebeurtenissen aan te duiden. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan een instructie uitvoeren. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan een instructie geven. 1F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een tegenstelling. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het naamwoordelijk gezegde van een zin vinden.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan zelfstandige werkwoorden, koppelwerkwoorden en hulpwerkwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik kan verwijswoorden correct gebruiken. 2F
Spelling	• Ik kan meervouden die eindigen op -s correct spellen. 2F • Ik kan woorden met *ij* en *ei* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan voltooide en onvoltooide deelwoorden correct spellen. 3F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 5

Te koop

Koop mij!

Je hebt niet altijd woorden nodig om iets duidelijk te maken. Soms is een plaatje genoeg, zoals een pictogram of een icoon. Bedrijven maken daar goed gebruik van. Ze willen natuurlijk graag dat je hun producten koopt: een nieuwe spijkerbroek, hamburgers, telefoons, noem maar op. Om goed herkenbaar te zijn, gebruiken bedrijven logo's. Een logo bestaat vaak uit een combinatie van beeld en letters in opvallende kleuren. Loop maar eens door een winkelstraat of een supermarkt. Je komt ze overal tegen.

Maak de opdracht over logo's.

Rebus

Een rebus is een woordpuzzel waarbij de oplossing wordt uitgebeeld door tekeningen. Vaak moet je letters toevoegen (+), verwijderen (-) of vervangen (=) om de oplossing te vinden. Vroeger werden rebussen wel gebruikt om familienamen aan te duiden op een wapen of schild. Zo verwees een gravende mol naar de naam Graafland en stond een kat die naar een muis kijkt, voor de naam Cortvriendt. Maak een rebus van een naam of een spreekwoord.

Woord in beeld

Een beeld zegt meer dan duizend woorden. Dat hadden de Chinezen goed in de gaten. Het Chinese schrift maakt namelijk gebruik van karakters (ideogrammen) die een betekenis uitbeelden. Zo lijkt het karakter voor *boom* echt op een boom. Ook de oude Egyptenaren hadden met hun hiërogliefen een bijzonder schrift. De symbolen (logogrammen) hoorden bij bepaalde woorden of stukjes van woorden. De betekenis van de symbolen ging echter verloren. Met behulp van de Steen van Rosetta werden de hiërogliefen pas in de 19e eeuw ontcijferd.

Zoek op internet informatie over de Steen van Rosetta.

Lezen

Je leert over tekstdoelen.

Startopdracht
Er was eens een tv-reclame die zo leuk was, dat niemand onthield voor welk product er reclame werd gemaakt. Wat ging er mis?

Theorie

video-uitleg

Het doel van een tekst

Elke schrijver wil met zijn tekst iets bereiken: hij heeft een doel met zijn tekst.
Er zijn vier **tekstdoelen: amuseren, informeren, overtuigen** en **activeren.**
Om het tekstdoel te bepalen, moet je vaststellen wat het belangrijkste is wat de schrijver met zijn tekst wil bereiken.

Tekstdoel	De schrijver wil	Voorbeelden van tekstsoorten
amuseren	dat je je vermaakt	roman, rap, strip, cartoon, kort verhaal, mop, column
informeren	dat je iets te weten komt	gebruiksaanwijzing, instructie, verslag, studieboek, nieuwsbericht, tweet, (achtergrond)artikel, folder
overtuigen	dat je zijn mening overneemt	ingezonden brief, betoog, column, recensie
activeren	dat je iets wel of niet gaat doen	reclamefolder, advertentie, uitnodiging, affiche, flyer

Opdracht 1

Geef van elke tekst(soort) aan wat het belangrijkste doel is:
a betalingsverzoek – *b* bijsluiter bij medicijnen – *c* boekbespreking – *d* filmagenda – *e* inhoudsopgave – *f* inschrijfformulier – *g* krantenartikel – *h* songtekst – *i* spiekbriefje – *j* sprookje – *k* stemoproep – *l* tien goede redenen om lid te worden van de bibliotheek – *m* vakantiebrochure – *n* volksverhaal – *o* voordeelaanbieding

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Let jij op muziek in winkels? Weet je bijvoorbeeld wat voor muziek er in winkels gedraaid wordt waar jij vaak komt?
3. ‘Want uit een onderzoek blijkt dat consumenten wel degelijk een winkel anders beleven als er bekende muziek te horen is.’ (al. 1) Bedenk zelf de bewering waarbij deze zin een argument is.
4. ‘Ook opvallend was […].’ (al. 3) Het woordje ‘Ook’ duidt op een opsomming. Wat wordt er hier opgesomd?
5. Wat is het tekstverband tussen de eerste en de tweede zin van alinea 4?
6. Aan welk signaalwoord herken je dat tekstverband?
7. Waarom zou er muziek van een hoger tempo gedraaid worden als de vakkenvullers bezig zijn? (al. 4)
8. ‘Zo wordt niets aan het toeval overgelaten.’ (al. 5) Wat betekent dat?
9. Formuleer de hoofdgedachte van de tekst in één zin.
10. Wat is het belangrijkste doel van deze tekst? Leg uit.

Tekst 1

Een hit in de winkel

[1] Muziek in een winkel: daar merken we eigenlijk nauwelijks iets van – tenminste, dat dénken we. Want uit een onderzoek van Muziek Werkt, een website over muziek en ondernemen, blijkt dat consumenten wel degelijk een winkel anders 'beleven' als er bekende muziek te horen is. Het onderzoek werd uitgevoerd in een grote schoenenzaak en in een bouwmarkt. De ene week klonk er onbekende muziek uit de luidsprekers, de andere week speelden alleen bekende hits.

[2] Een van de opmerkelijkste uitkomsten kwam naar voren bij de antwoorden op de vraag wat een verbeterpunt van de winkel zou zijn. Daarbij bleek een flink verschil in de manier waarop consumenten tegen de prijs van een product aankijken. Van de bezoekers die onbekende muziek hadden gehoord, gaf 33 procent van de ondervraagden aan dat de prijs van de artikelen voor verbetering vatbaar was. Was er bekende muziek te horen, dan vond slechts 19 procent dat er aan de prijs van artikelen wel wat gedaan kon worden.

[3] De wachtrij bij de kassa werd vaker als verbeterpunt genoemd door mensen die ondervraagd werden in de week waarin onbekende muziek te horen was. Ook opvallend was dat het winkelpersoneel dat deelnam aan het onderzoek, aangaf meer te genieten van de werkdag wanneer er bekende muziek werd gedraaid.

[4] In het onderzoek werd samengewerkt met Mood Media, een onafhankelijk internationaal muziekbedrijf dat aan een groot aantal winkels en bedrijven muziekdiensten levert. Dat bedrijf zorgt er bijvoorbeeld voor dat in elk filiaal van een bepaalde winkelketen dezelfde muziek klinkt, en dat aan het einde van de dag – als het winkelend publiek weg is en de vakkenvullers binnenkomen – muziek van een wat hoger tempo wordt gedraaid.

[5] Zo wordt niets aan het toeval overgelaten. Mensen winkelen (en werken) nu eenmaal prettiger als er muziek klinkt die hun een positief gevoel geeft.

Naar: www.emerce.nl, op 14 april 2015

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Heb je weleens van de stichting Bont voor Dieren gehoord? Wat zou deze stichting doen?

3 De woorden *a* t/m *i* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a frustratie (al. 2)	– *afgifte van vloeistoffen of gassen uit bijv. fabrieken*
b gevild (al. 2)	– *emotionele toestand die ontstaat doordat je belemmerd wordt in je doen en laten*
c humane (al. 3)	– *gevolg(en) voor de lucht- en weersomstandigheden*
d klimaateffect (al. 4)	– *negeren; bewust geen aandacht aan besteden*
e uitstoot (al. 4)	– *scheikundig gemaakte stoffen*
f verzuring (al. 4)	– *stijging van de zuurgraad in bodem en water*
g chemicaliën (al. 4)	– *van hun vel ontdaan; gestroopt*
h zonneklaar (al. 6)	– *vriendelijke; zachtzinnige*
i links laten liggen (al. 6)	– *zeer duidelijk*

4 Waarom voert Bont voor Dieren actie tegen de verkoop van bont?

5 '[...], omdat ze voor zowel dieren als mensen veel ellende met zich meebrengt.' (al. 1) Welke alinea('s) gaat (gaan) over dierenleed en welke over mensenleed?

6 'Om te beginnen veroorzaakt de manier waarop dieren in de bontindustrie worden gehouden en gedood, ernstig dierenleed.' (al. 2) Noem vier situaties waarin de dieren in de bontindustrie ernstig leed ervaren.
7 Welke twee nadelen kleven er aan het gebruik van wildklemmen? (al. 3)
8 Aan welk signaalwoord herken je het tweede nadeel?
9 'Het klimaateffect van 1 kilo nertsenbont is namelijk vijf keer zo hoog als dat van 1 kilo textiel.' (al. 4) Noem twee oorzaken.
10 Geef op basis van alinea 5 aan wat er in het schema van oorzaak en gevolg bij b en c moet staan:

a gebruikte chemicaliën blijven aanwezig in kleding met bont	→	b	→	c

11 Wat is het doel van deze tekst? Licht je antwoord toe.

Opdracht
4 ✱

1 In tekst 2 komen twee woordspelingen (taalgrapjes) voor: in alinea 1 en 6. Noteer ze en leg uit waarom je ze woordspelingen kunt noemen.
2 Maak een samenvatting van de tekst in maximaal 150 woorden. Maak gebruik van je antwoorden op de vragen 4 t/m 11.

Tekst 2

Bont de winkels uit

[1] Ook al wordt het nu buiten al lekker warm, er komt aan het eind van het jaar toch weer een periode waarin het koud en guur is. Dan hangen de winkels vol met warme jassen, mutsen en sjaals. Daar zit helaas ook veel kleding bij waarin bont verwerkt is. Wij, Bont voor Dieren, voeren samen met de Dierenbescherming actie tegen de verkoop van bont. Wij vinden dat de bontindustrie moet stoppen, omdat ze voor zowel dieren als mensen veel ellende met zich meebrengt.

[2] Om te beginnen veroorzaakt de manier waarop dieren in de bontindustrie worden gehouden en gedood, ernstig dierenleed. Vossen, nertsen, wasbeerhonden en chinchilla's leven in kleine kooien van draadstaal in fokkerijen. De wilde dieren ervaren daar veel stress en verveling. Ze krijgen geen kans hun natuurlijke gedrag te vertonen, zoals jagen op prooien, rennen, holen bouwen of zwemmen en vissen in water. Veel dieren bijten uit frustratie hun eigen vacht kapot, lopen infecties op of vertonen gestoord gedrag. In nertsenfokkerijen worden de dieren na zeven maanden vergast. Wasbeerhonden, gefokt in landen zoals China, worden geëlektrocuteerd, zelfs doodgeslagen of levend gevild.

[3] Er zijn ook bontdieren die niet gefokt, maar in de vrije natuur gevangen worden. Dat gebeurt meestal met wildklemmen. Al sinds 1999 wordt er wereldwijd gediscussieerd over 'humane' vangstmethoden. Alle onderzoeken tonen echter aan dat dieren nog steeds een zeer pijnlijke dood sterven in de wildklemmen. Bovendien worden veel andere dieren, zoals honden, katten en beschermde soorten, 'per ongeluk' mee gevangen. In Europa zijn al een paar soorten wildklemmen verboden. In Noord-Amerika mogen bijna alle klemmen worden gebruikt. Daar komt het coyotebont vandaan, dat je in de winter op de jassen van onder andere Woolrich en Canada Goose ziet.

[4] De bontindustrie is verder slecht voor het milieu. Het klimaateffect van 1 kilo nertsenbont is namelijk vijf keer zo hoog als dat van 1 kilo textiel. Dit komt in de eerste plaats door de uitstootgassen van mest. Bont voor Dieren heeft dit, samen met Belgische en Italiaanse organisaties, laten uitzoeken door onderzoeksbureau CE Delft. Uit het onderzoek bleek dat de uitstoot van stikstofoxide en ammoniak, afkomstig van de nertsenmest, in grote mate bijdraagt aan de verzuring en de vorming van fijnstof. Een

tweede oorzaak vormen de milieuonvriendelijke stoffen die gebruikt worden bij de bewerking van de vacht van een dier. Als de vacht is verwijderd, gaat die meestal rotten. Daarom moet hij bewerkt worden met zware chemicaliën. Na deze bewerking worden vachten vaak ook nog gebleekt of geverfd, waarbij er nog meer schadelijke stoffen worden gebruikt.

[5] Behalve dat de gebruikte chemicaliën in de bontindustrie milieuvervuilend zijn, kunnen ze ook negatieve effecten hebben op de volksgezondheid. Ze blijven namelijk aanwezig in kleding met bont en kunnen direct door de huid worden opgenomen. Mensen die kleding met bont dragen, worden dus, zonder zich daarvan bewust te zijn, blootgesteld aan meerdere giftige chemicaliën. Zo bevatten sommige bontkragen – ook van kinderjassen – grote hoeveelheden giftige stoffen, die mogelijk kanker verwekken of de hormoonhuishouding verstoren.

[6] Het is dus zonneklaar dat de bontindustrie voor veel problemen zorgt: ze draagt bij aan dierenleed en milieuvervuiling en kan ook nog eens slecht zijn voor de volksgezondheid. De enige manier om daar een eind aan te maken is: geen bont kopen. Wees dus geen 'dom bontje' en probeer alles wat écht bont is, links te laten liggen. Nepbont is een prima alternatief. Als de vraag naar echt bont afneemt, kan het niet anders of het aanbod neemt ook af. Dat is beter voor dieren, voor ons en voor onze omgeving. Bont moet de winkels uit!

Naar: www.bontvoordieren.nl, op 18 april 2016

Opdracht 5

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Ken jij nog meer 'gekke' producten? Welke?

3 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a aanbetaling (al. 3)	– *aandachttrekkende*
b schoolvoorbeeld (al. 4)	– *deel van het bedrag dat voor de levering van een product gegeven wordt*
c als warme broodjes over de toonbank gaan (al. 5)	– *een kans wagen*
d van de hand van (al. 6)	– *gemaakt door*
e (je) geluk beproeven (al. 6)	– *goed verkocht worden*
f overrompeld (al. 6)	– *ideaal praktijkmodel*
g in het diepe springen (al. 7)	– *risico nemen*
h opzichtige (al. 7)	– *verrast; overdonderd*

De tekst kan na de inleiding in vier opeenvolgende delen worden verdeeld. Boven deze vier delen passen achtereenvolgens de kopjes:
deel 1: Voorgeschiedenis
deel 2: Serieuze aanpak
deel 3: Groot succes
deel 4: Echte ondernemers

4 Geef per deel aan bij welke alinea het begint.

5 '[…] een markt aanboren waarvan niemand wist dat die bestond.' (al. 1) Wat wordt daarmee bedoeld?
A de belangstelling voor een bepaald artikel peilen
B de vraag naar een nieuw product ontdekken
C een nieuw product ontwikkelen en produceren
D een origineel artikel bedenken en proberen te verkopen

6 Welke stappen moeten er gezet worden, voordat een pak verkocht kan worden?

7 'De reclamecampagne die vervolgens wordt uitgerold, is een schoolvoorbeeld van guerrillamarketing.' (al. 4) Leid uit de rest van de alinea af wat 'guerrillamarketing' is.

8 '[...] en is er van oranjekoorts absoluut geen sprake meer.' (al. 5) Wat is 'oranjekoorts'?
9 Geef op basis van alinea 5 aan wat er in het schema bij a en b moet worden ingevuld.

Hoewel er geen sprake meer is van oranjekoorts, maken de mannen zich geen zorgen over de bestelling van een tweede lading oranje pakken.
want
a
want
b

10 Waarom zouden de drie jongens hun bedrijf OppoSuits genoemd hebben? Tip: denk aan een Engels woord dat erop lijkt.
11 Heeft deze tekst een goed slot? Licht je antwoord toe.
12 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
13 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

Opdracht 6 ✱

1 'We zijn toen letterlijk bij familie en vrienden langsgegaan om geld te vragen.' (al. 3) Wat is het verschil tussen 'letterlijk' en 'figuurlijk' bij iemand langsgaan?
2 Welke bewering over deze tekst is waar? Licht je keuze toe.
A In deze tekst herken je vooral een mening en argumenten.
B In deze tekst herken je vooral een volgorde van verleden/heden(/toekomst).
C In deze tekst herken je vooral voor- en nadelen.
D In deze tekst herken je vooral vragen en antwoorden.

Tekst 3

Gekke pakken

[1] Het verhaal van de oranje pakken, en daarmee van het bedrijf OppoSuits, begint met een vakantie in Vietnam en eindigt voorlopig met de opening van een kantoor in New York. Het is het succesverhaal van een paar jongens, die met een gek idee een markt aanboren waarvan niemand wist dat die bestond.

[2] Jasper Castelein en Jelle van der Zwet, twee twintigers uit Roelofarendsveen, zijn op vakantie in Vietnam. 'We waren in een dorpje waar veel kleding werd gemaakt', vertelt Castelein. 'We hebben daar goedkoop wat pakken laten maken met een vreemde print. Terug in Nederland kregen we op feestjes veel reacties.' Toch blijven de pakken eenzaam in de kast hangen. Dat verandert pas wanneer dorpsgenoot Guus Bakker zich bij het tweetal voegt. Samen storten ze zich op de markt van de rare pakken.

[3] Met het oog op het aankomende EK voetbal willen ze om te beginnen oranje pakken gaan verkopen. Castelein: 'We hebben toen eerst uitgebreid onderzoek gedaan naar maten, kleur en stof. Ook vroegen we ons af: Waar kunnen we de pakken laten maken? Hoe gaan we ze verkopen?' De drie besluiten bij een fabriek in China 2000 oranje pakken te bestellen. Daarvoor moet een flinke aanbetaling worden gedaan. 'We zijn toen letterlijk bij familie en vrienden langsgegaan om geld te vragen. En we hebben ons eigen spaargeld erin gestopt. Uiteindelijk konden we een flink bedrag overboeken naar China.'

[4] De reclamecampagne die dan volgt, is een schoolvoorbeeld van guerrillamarketing. Castelein: 'We trokken met twintig man in oranje pak naar oefeninterlands om zo veel mogelijk gezien te worden en met spelers op de foto te gaan. Ook gingen we

bij tv-programma's in het publiek zitten. Op een gegeven moment ging het opvallen.' De mooiste stunt vindt plaats wanneer Rafael van der Vaart na een oefenwedstrijd in de plaatselijke snackbar wordt gesignaleerd. De mannen gaan eropaf en steken de Oranjespeler in het oranje. Van der Vaart plaatst een foto van zichzelf in zijn nieuwste aanwinst op Twitter. Bakker: 'Hij heeft 600.000 volgers op Twitter. Ja, dan gaat het hard.'

[5] Het gaat inderdaad hard. Al na de eerste (verloren) wedstrijd van het Nederlands elftal zijn de pakken uitverkocht. Best handig, want na nog twee verliespartijen is het EK voor Nederland voorbij en is er van oranjekoorts absoluut geen sprake meer. Dat er op dat moment al een bestelling de deur uit is voor een tweede lading oranje pakken, is niet iets waar de mannen zich zorgen over maken. De Olympische Spelen in Londen komen er aan: die pakken raken ze wel kwijt, net als de pakken met een print van de Union Jack, de vlag van het Verenigd Koninkrijk. Die zullen aan de andere kant van het Kanaal als warme broodjes over de toonbank gaan.

[6] Direct na de Spelen wordt de collectie uitgebreid met vijf nieuwe ontwerpen, allemaal van de hand van Castelein. De mannen willen dan hun geluk beproeven op een beurs in het Engelse Birmingham. Bakker: 'We wilden kijken of er winkels waren die ons product wilden verkopen. We hadden het kleinste standje, ergens in een hoek van de hal. De eerste dag werden we al overrompeld door de enorme hoeveelheid mensen die kwamen kijken.'

[7] Een jaar nadat ze met hun overboeking naar China voor de eerste keer in het diepe sprongen, is het tijd voor de tweede sprong. De zaken gaan zo goed, dat het tijd wordt dat de drie oprichters hun baan opzeggen. Ze worden full time ondernemers, die ineens aan tafel zitten met de inkopers van onder andere Zalando, bol.com en Macy's, de grootste warenhuisketen van de VS. In aansluiting op de trend van de opzichtige kersttruien zorgen de Hollanders daar in 2014 met hun 'ugly christmas suits' voor een ware hype.

[8] Inmiddels telt het bedrijf 26 medewerkers. Het hoofdkantoor zit nog altijd in Roelofarendsveen, maar er zit ook een kantoor in Schotland. 'En toevallig hebben we net gisteren iemand aangenomen die ons kantoor in New York gaat opzetten', vertelt Castelein. Sydney staat voor volgend voorjaar op de agenda. Bakker beseft soms nog bijna niet hoe succesvol de onderneming in korte tijd is geworden. 'Af en toe moet je even in je arm knijpen. Is het echt zo? Ja, het is echt zo.'

Naar: Ruud Sep, Noordhollands Dagblad, 21 november 2015

Ik kan/weet • tekstdoelen herkennen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een advertentie opstellen.

Startopdracht

Werk in tweetallen. Lees tekst 1. Dat is een advertentie op een veilingsite.
1 Noem drie dingen die je via de advertentie te weten komt.
2 Welke woorden zijn bedoeld om de koopwaar aan te prijzen?
3 Wat betekenen de woorden ‘conditie’ en ‘getint’?
4 Noteer de betekenis van de afkortingen.
5 Welke informatie ontbreekt? Noem twee dingen.

Tekst 1

Te koop: Baby in perfecte staat

Kenmerken
Merk: Götz
Conditie: i.z.g.st.
Type: getint
Levering: ophalen of verzenden (€ 6,95 extra)

Beschrijving
Prachtige baby, 52 cm, in perfecte staat. Knuffelzacht lijf. Twee setjes kleding, t.w. broekje, muts en truitje. Schitterend gebreid jasje, muts en rozerode broek.

Contactgegevens
E-mail: yannickedebruine@gmail.nl

Theorie

video-uitleg

Een advertentie opstellen

Je schrijft een **advertentie** bijvoorbeeld als je mensen wilt **overhalen** iets van je te kopen. Advertenties kun je op internet zetten, in de krant plaatsen of bij de supermarkt ophangen. Denk goed na over de plek waar je eventuele kopers het beste kunt bereiken.

Zo stel je een advertentie op
- Zet boven de advertentie als kop: *Te koop* of *Gevraagd* of *Ruilen* enzovoort.
- Noem dan wat je aanbiedt, vraagt of wilt ruilen.
- Geef kort extra informatie: een beschrijving, opvallende kenmerken.
- Gebruik wervende taal en slagzinnen, bijvoorbeeld *Nergens goedkoper!*
- Noem eventueel de prijs.
- Gebruik zo nodig bekende afkortingen als *z.g.a.n.* (zo goed als nieuw), *i.z.g.st.* (in zeer goede staat), *prijs n.o.t.k.* (prijs nader overeen te komen).
- Vermeld je (voor)naam en je telefoonnummer en eventueel je adres, en/of je e-mailadres.

Opdracht
1

Werk in tweetallen. Je hebt jaren geleden een grote legpuzzel cadeau gekregen. Die ga je nu te koop aanbieden via internet. De advertentie zie je hieronder, maar die is niet compleet.
1 Vul onder 'Kenmerken' positieve, maar correcte informatie in.
2 Schrijf onder 'Beschrijving' een tekst die de interesse van potentiële kopers opwekt. Meld ook wat de afbeelding voorstelt. Gebruik ongeveer 100 woorden.

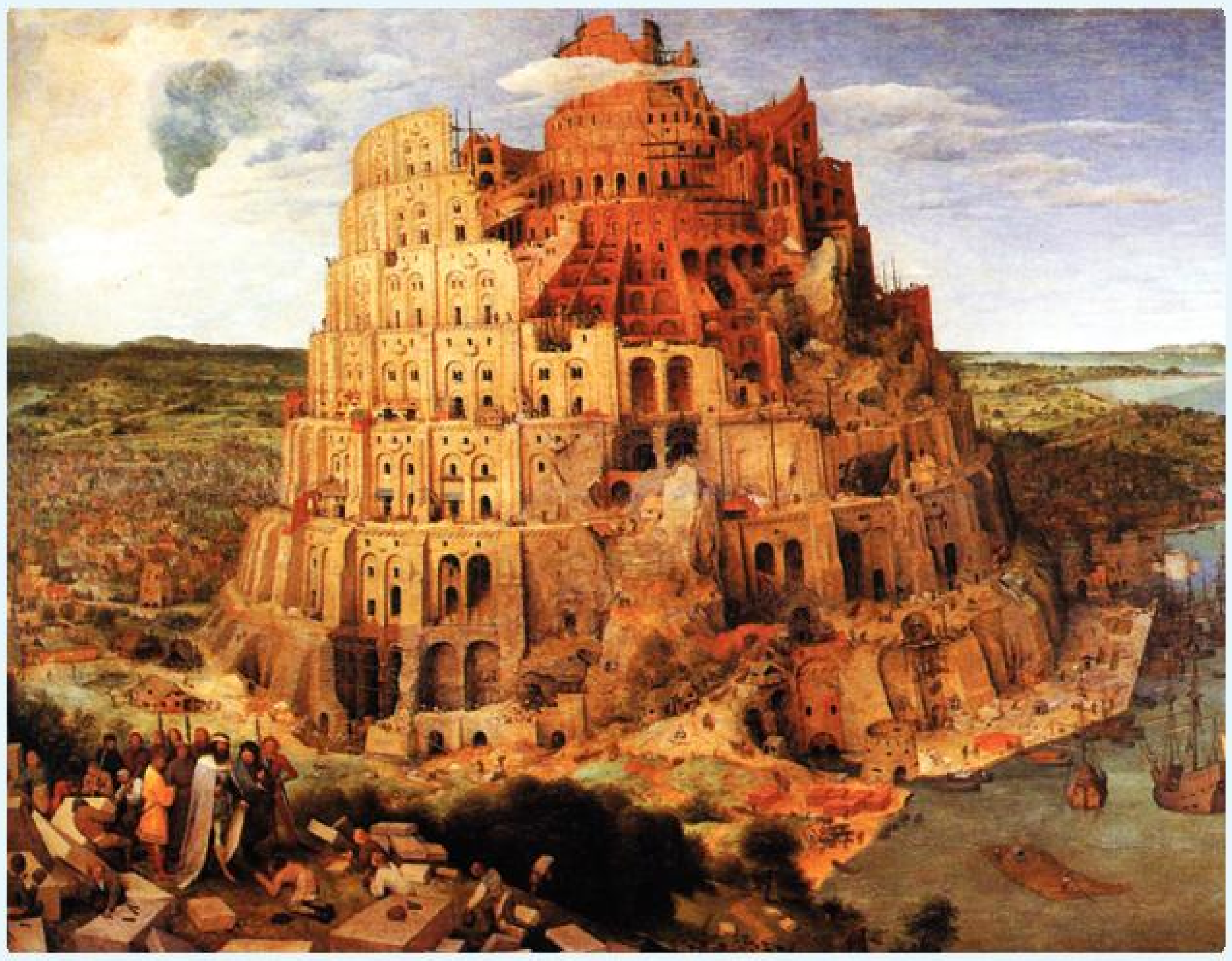
Tekst 2

Legpuzzel

Kenmerken
Conditie : …
Type : …
Aantal stukjes legpuzzel : …

Levering: Ophalen of … (€ 6,95 extra)

Beschrijving
Schitterende …
LET OP: de afmeting van de puzzel is 96,5 cm. x 148 cm.

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Hieronder zie je vier afbeeldingen. Ze horen bij een advertentie waarin een dienst wordt aangeboden: iets voor iemand anders doen. Dat kan voor geld, maar ook in ruil voor een dienst van die ander. Of voor niets: pro Deo.
1 Bedenk voor elk plaatje een bijpassende dienst.
2 Kies één plaatje met de bijbehorende dienst die jullie zelf graag aanbieden en stel samen de advertentie op. Maak duidelijk wat jullie aanbieden en vermeld of jullie eventueel geld of een wederdienst verwachten.
3 Bepaal waar jullie de advertentie plaatsen en noteer dat boven de advertentie.
4 Wissel jullie advertentie uit met die van een ander tweetal en geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier.

Ik kan/weet • een advertentie opstellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert over doelen van programma's.

Startopdracht

Bekijk het filmpje.

1. Wat voor soort filmpje is dit?
2. Wat is de bedoeling van het filmpje?
3. Is het belangrijk om te weten wat de bedoeling van een filmpje of een programma is? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Het doel van een programma

Je hebt geleerd dat teksten een **doel** hebben. Dat geldt ook voor radio- en televisieprogramma's en voor filmpjes op internet.

Programmadoel	De maker wil	Soort programma
amuseren	je vermaken	muziekprogramma, soap, quiz, realityprogramma, film, tekenfilm
informeren	je iets laten weten of je iets leren	journaaluitzending, nieuwsprogramma, sportprogramma, documentaire, praatprogramma, kookprogramma, consumentenprogramma, instructiefilmpje
activeren	je overhalen om iets wel of niet te doen	reclamespotje, uitzending politieke partij, goededoelenactie

Opdracht 1

1. Geef een voorbeeld van een tv-programma dat jou wil amuseren. Noem drie dingen waaraan je dat kunt merken.
2. Geef een voorbeeld van een tv-programma dat jou wil informeren. Noem drie dingen waaraan je dat kunt merken.
3. Geef een voorbeeld van een tv-programma dat jou wil activeren. Noem drie dingen waaraan je dat kunt merken.

Opdracht 2

Bekijk het reclamefilmpje.

1. Voor wie is deze reclame volgens jou bedoeld? Waaraan merk je dat?
2. Noteer drie beweringen waarmee de kijker moet worden overtuigd om het product te kopen.
3. Leg per bewering uit hoe de reclame de kijker volgens jou moet overtuigen.
4. Bekijk de reclame nogmaals en leg uit hoe het beeld de beweringen ondersteunt.
5. Beoordeel de reclame kritisch: zijn er feiten die controleerbaar zijn en jou daarmee overtuigen?

Opdracht
3

Lees de vragen en bekijk het fragment waarin Marco Borsato als ambassadeur van War Child op bezoek is bij een gevluchte Syrische familie in Libanon.

1 Het fragment is opgebouwd uit beelden van verschillende situaties. Noem drie situaties die in beeld gebracht worden.
2 De beelden worden afgewisseld met tekst. Wat is de relatie tussen de tekst en het beeld?
3 Wie of wat speelt volgens jou de grootste rol in het filmpje? Licht je antwoord toe.
4 Marco Borsato is ambassadeur van War Child. Wat houdt dat in?
5 Waarom zou War Child ervoor kiezen om bekende Nederlanders in te zetten als ambassadeur?

Bekijk het filmpje nogmaals. Let nu vooral op de muziek.

6 Noteer op welke momenten er muziek te horen is.
7 Beschrijf de muziek die je hoort. Gebruik woorden als *hard, zacht, hoog, laag, melodieus, dreigend* enz.
8 Past de muziek bij de beelden? Licht je antwoord toe.
9 Voor welke kijkers is dit filmpje bedoeld? Licht je antwoord toe.
10 Wat is het doel van dit filmpje? Licht je antwoord toe.
11 Zal het doel bereikt worden? Waarom (niet)?

Opdracht
4

Werk in tweetallen. Tijdens verkiezingscampagnes maken politici vaak gebruik van promotiefilmpjes.

1 Zoek en bekijk van twee politieke partijen een promotiefilmpje op internet waarin een van de bekendste politici van die partij aan het woord komt. Gebruik de volgende zoekterm: ‘zendtijd politieke partijen’.
2 Beantwoord bij elk filmpje de volgende vragen:
– Welke onderwerpen komen er aan bod?
– Vertellen de politici ook hun oplossing voor de genoemde problemen?
3 Op welke plek wordt de politicus gefilmd: bijvoorbeeld midden in een drukke stad of op het strand? Waarom zou er juist voor deze plek gekozen zijn?
4 Hoe wordt er gebruikgemaakt van geluid of eventueel muziek?
5 Wat is het doel van deze filmpjes? Licht je antwoord toe.
6 Stel dat jij een filmpje zou moeten maken voor een politieke partij voor mensen van 10 tot 14 jaar.
– Op welke plek zou jij je filmpje opnemen? Licht je antwoord toe.
– Welke muziek zou je inzetten om je doel te bereiken? Licht je antwoord toe.
7 Wat zou jij verder nog doen om de aandacht van de doelgroep te krijgen? Noteer nog drie andere ideeën.

Ik kan/weet
• het doel van programma’s en filmpjes bepalen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert enthousiast spreken.

Startopdracht

Bekijk het fragment waarin een presentator van het programma *Het Klokhuis* vertelt over de Rotterdamse haven.

1. Noteer drie dingen die je opvallen aan de verbale en non-verbale communicatie van de spreker.
2. Vind je deze spreker enthousiast? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Enthousiast spreken

Als je iets wilt verkopen of je wilt dat anderen meedoen aan iets wat je organiseert, dan moet je **enthousiast spreken**. Het doel is immers om iemand over te halen om iets van je te kopen of mee te doen met de actie.

Zo spreek je enthousiast

- Straal uit dat je het product of de actie zelf echt fantastisch vindt; dan kom je **overtuigend** over.
- Spreek verstaanbaar en enthousiast.
- Kijk je publiek aan en glimlach veel.
- Gebruik wervende bijvoeglijke naamwoorden als *geweldig, fantastisch, ongelofelijk, super.*
- Bedenk een **slogan** (een slagzin) die past bij het product of de actie.

Zo haal je iemand over

- Bedenk vooraf **argumenten** waarom mensen juist dit product moeten kopen of lid moeten worden van juist deze vereniging: wat zijn de unieke eigenschappen van het product waarover je praat, waarom is deze sportclub zo leuk?
- Trek de aandacht van je luisteraars met woorden als *Nergens goedkoper, Spaar ze allemaal*, *Drie halen, twee betalen*, *Doneer nu, zodat …* of *Doe ook mee!*
- Laat het product zien.

Opdracht
1

Werk in tweetallen. Bekijk afbeeldingen A t/m D.

A

B

C

D

1. Weten jullie welke slogans bij deze afbeeldingen horen? Noteer ze.
2. Waardoor herken je de ene slogan beter dan de andere? Geef twee redenen.
3. Door welke eigenschappen kun jij een slogan goed onthouden?
4. Kies samen een van de producten A t/m D en schrijf hiervan een aantal eigenschappen op.
5. Bedenk nu samen een nieuwe slogan voor het product, waarin een of meer eigenschappen van het product worden genoemd om het aan te prijzen.

Opdracht 2

Werk in tweetallen.

1. Bedenk samen een nieuw product. Teken of omschrijf het. Wat dacht je bijvoorbeeld van een tas die je boeken gewichtsloos maakt? Of een pen die vanzelf je spelfouten corrigeert? Nu jij!
2. Schrijf samen een korte reclametekst waarmee jullie je uitvinding kunnen presenteren.
3. Onderstreep in jullie reclametekst de enthousiasmerende woorden.
4. Bedenk ieder een passende slogan bij jullie gezamenlijke product.
5. Presenteer aan een ander duo jullie gezamenlijke reclametekst en ieder je eigen slogan. Welke slogan vinden de anderen het geschiktst? Waarom?

Opdracht 3

Werk in viertallen.
Stel, jullie werken als groepje bij de plaatselijke VVV (Vereniging voor Vreemdelingenverkeer). Daar komen allerlei toeristen informeren naar de culturele, sportieve of andere hoogtepunten in jullie dorp of stad. Die toeristen kun je verdelen in vier groepen: natuurgenieters, cultuurliefhebbers, sportievelingen en uitgaanstypes. Om alle toeristen een goede service te verlenen, willen jullie voor elke doelgroep een ander verhaal houden. Ieder van jullie gaat voor een van de doelgroepen een korte presentatie voorbereiden (ongeveer één minuut).

1. Verdeel de vier doelgroepen.
2. Bedenk samen welke informatie voor elke doelgroep belangrijk is: wat moet de toerist weten? Noteer voor elke doelgroep ten minste drie dingen.

Werk nu alleen verder.

3. Bedenk een origineel begin voor je presentatie.
4. Bedenk een slogan of een andere pakkende afsluiting voor je presentatie.
5. Oefen je presentatie hardop. Duurt het geheel ongeveer één minuut? Bedenk ook op welke aspecten van je non-verbale communicatie je tijdens het presenteren gaat letten om enthousiast over te komen.
6. De docent laat uit iedere groep één persoon presenteren. De overige leden van de groep beoordelen de presentaties aan de hand van het feedbackformulier.
7. Bespreek de presentaties met de klas.

Ik kan/weet
- enthousiast presenteren. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *zoek een bekend woorddeel.*

Startopdracht

Lees de zinnen.

1 Geef de betekenis van de acht onderstreepte woorden.
2 Hoe leid je de betekenis van die woorden af?
   a De goudgele galajurk wekt een onbedwingbare kooplust op bij de meisjes.
   b Jonge kinderen hebben vaak een grenzeloos vertrouwen in volwassenen.
   c De vlooienplaag noodzaakte ons om het huis grondig te desinfecteren.
   d Een groep vredesdemonstranten betoogde voor eenzijdige ontwapening.
   e Dit paradijselijke eiland heeft een sterke aantrekkingskracht op kunstenaars.

Theorie

video-uitleg

Zoek een bekend woorddeel

De betekenis van een onbekend woord kun je soms raden doordat je een of meer **delen van het woord** herkent. Dat kan vooral bij samenstellingen en afleidingen.

- **Samenstellingen** zijn woorden die bestaan uit twee of meer andere woorden:
  – *kostenberekening:* je kent het woord *kosten* en het woord *berekening*; *kostenberekening* is 'het uitrekenen hoeveel geld je voor iets kwijt bent' Soms staat er een -*s*-, een -*e*- of -*en*- tussen de woorddelen van een samenstelling: *schipperskind*, *brekebeen*, *klassenfeest*.
- **Afleidingen** zijn woorden met een voorvoegsel (bijvoorbeeld *de(s)*-, *on*-) en/of een achtervoegsel (bijvoorbeeld -*loos*, -*baar*):
  – *desinteresse*: je kent het woord *interesse*; het voorvoegsel *de(s)*- geeft vaak het tegenovergestelde aan; *desinteresse* betekent *gebrek aan belangstelling*;
  – *onwenselijk*: wat je liever niet wilt/wenst dat er gebeurt;
  – *plooibaar*: soepel; makkelijk te plooien; -*baar* wil zeggen 'mogelijk';
  – *schaamteloos*: zonder enige schaamte; -*loos* wil zeggen 'zonder';
  – *onoplosbaar*: waarvoor geen oplossing mogelijk is.

Veelvoorkomende voorvoegsels zijn *a*-, *af*-, *de*-, *dis*- (*dys*-), *mis*-, *on*-, *ont*-, *ver*-.
Bekende achtervoegsels zijn -*aar*, -*baar*, -*er*, -*ij*, -*ief*, -*ing*, -*isch*, -*lijk*, -*loos*, -*zaam*.

Je begrijpt (een deel van) een woord soms door je kennis van een **andere taal**:
– *desperaat*: je herkent mogelijk het Engelse woord *desperate* (*wanhopig*);
– *pacifist*: je herkent hierin misschien het Engels woord *peace* of het Latijnse woord *pax* (*vrede*); een pacifist streeft naar wereldvrede door ontwapening.

Opdracht 1

1 Noteer waarvan de volgende woorden zijn afgeleid en geef de betekenis: *afkeuren – disfunctioneel – dyslectisch – gedachteloos – inactief – inwisselbaar – ontoegankelijk – verleiding – vreedzaam – zondaar.*
2 Noteer uit welke taal de woorden en/of woorddelen afkomstig zijn en geef de betekenis: *daten – enfant terrible – fair trade – jus d'orange – pan-Europees – single – skyline – solitair – trilogie – tutoyeren – übermensch.*

3 Van werkwoorden kun je soms verschillende afleidingen maken: van *voeden* bijvoorbeeld: *voeding*, *opvoeden*, *ondervoeding*, *voedsel*, *voedster*, *voedzaam*. Maak bij elk woord drie afleidingen: *bakken*, *drinken*, *raden*, *vissen*, *zagen*.
4 Bedenk ten minste vier samenstellingen met elk van de volgende woorden. Zorg ervoor dat de woorden zowel vooraan als achteraan in de samenstelling voorkomen: *handel – jongen – concert – arm – taal*.
5 Vorm groepjes van twee. Jullie krijgen vier minuten om een woordketting te maken. Bijvoorbeeld: *spaarpot – potplant – plantenziekte – ziektekosten* etc. Het groepje dat de langste woordketting maakt, heeft gewonnen.

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1 Noteer de woorden 1 t/m 14 onder elkaar.
2 Stel de betekenis vast door op de woorddelen te letten en noteer de betekenis.

Tekst 1

Spookdieren

[1] De rechtbank in Zwolle heeft een man (58) en een vrouw (32) uit Olst veroordeeld voor het oplichten van mensen via (1) veilingsite *Andermaal*. De vrouw kreeg een (2) werkstraf opgelegd van 40 uur. De man werd veroordeeld tot een (3) onvoorwaardelijke celstraf van zes maanden.
[2] In de afgelopen twee jaar hebben de twee op *Andermaal* tientallen (4) nepadvertenties geplaatst, waarbij ze onder valse naam en met wisselende e-mailadressen kleine huisdieren aanboden. (5) Goedgelovige dierenliefhebbers maakten (6) nietsvermoedend geld over, maar de beesten werden nooit geleverd. De rechter sprak daarom van 'spookdieren'. Na de betaling waren de verdachten (7) onbereikbaar via hun e-mail. De opbrengst van de (8) spookhandel bedroeg bijna 4000 euro.
[3] Bij de (9) strafmaat hield de rechtbank rekening met het criminele verleden van de twee. De vrouw was nooit eerder over de schreef gegaan. Voor de man vond de rechtbank een gevangenisstraf passend, omdat hij al eens is veroordeeld voor oplichting. Aan zes (10) benadeelden is een (11) schadevergoeding toegekend.
[4] *Andermaal* probeert via tips het veilig handelen te bevorderen. De site zegt (12) onbetrouwbare handel te willen (13)

minimaliseren. Verder adviseert het bedrijf om via specifieke betaalsites af te rekenen. De aankopen zijn dan (14) onbeperkt beschermd.

Bron: www.veiligveilen.nl, op 31 maart 2016

Opdracht 3

In tekst 1 staat de uitdrukking *over de schreef gaan*. Dat betekent *iets doen wat niet mag; te ver gaan*. *Schreef* is een oud woord voor *streep* of *grens*.
Geef de betekenis van onderstaande uitdrukkingen die met fouten, overtredingen of misdrijven te maken hebben.

1 Daar zit een luchtje aan.
2 Dat is niet in de haak.
3 Dat kan me gestolen worden.
4 De gelegenheid maakt de dief.
5 een dief van je eigen portemonnee zijn
6 een lijk in de kast
7 Eerlijk duurt het langst.
8 iemand het pistool op de borst zetten
9 iets op z'n kerfstok hebben
10 liegen alsof het gedrukt staat
11 voor galg en rad opgroeien
12 zaken die het daglicht niet kunnen verdragen

Opdracht

4

Lees tekst 2.

1 Schrijf de onderstreepte woorden 1 t/m 20 onder elkaar. Noteer de betekenis. Gebruik de woordraadstrategieën die je geleerd hebt.

2 De woorden *a* t/m *h* staan ook onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a budget – *blijft (iemand) bij; wordt onthouden*
b manipulatie – *een tekort hebben op een bankrekening; schulden hebben*
c saldo – *schijn; illusie; idee*
d rood staan – *stiekeme beïnvloeding*
e beproefde – *te besteden bedrag*
f bij uitstek – verschil tussen wat men ontvangt en wat men uitgeeft; *hoogte van het bedrag op een bankrekening*
g beklijft – *vóór alles; in het bijzonder; meer dan wie of wat ook*
h suggestie – *waarvan bewezen is dat het succes heeft*

Tekst 2

Verborgen verleiders

[1] 'Perfect paar sneakers voor een (1) schappelijk prijsje. Te mooi om te laten lopen?' Mariska (13 jaar) zit aandachtig de aanbiedingen op de website van een bekend schoenenmerk te bekijken. De Engelse termen spatten van het scherm: *urban*, *preppy*, *casual*, *trendy*. De 'platform sneakers' die ze zoekt, zijn redelijk afgeprijsd. Klikt ze (2) impulsief op de groene bestelknop? Nee, ze gaat eerst berekenen of haar (a) budget de aankoop toelaat. Mariska heeft namelijk ook een nieuwe smartphone nodig. Vliegensvlug stuurt ze een appje met een link naar haar hartsvriendin Edith. Die is kritisch en heeft een fijne neus voor koopjes. Goede raad is duur, maar Edith geeft die gratis.

[2] Net als veel leeftijdsgenoten krijgt Mariska sinds zij op de middelbare school zit, een vast bedrag voor kleren en schoeisel. Haar ouders zien dat als een praktisch onderdeel van haar financiële opvoeding. Hun dochter moet twee dingen leren: geld kun je slechts één keer uitgeven en je moet de tering naar de nering zetten.

[3] Maar ach, de (3) verleidingen zijn zo groot, de aanbiedingen (4) onweerstaanbaar. Dagelijks worden we via tv, websites, radio, kranten en tijdschriften (5) blootgesteld aan allerlei aantrekkelijks in advertenties. De makers daarvan hebben één doel: zo veel mogelijk aan de man brengen. Zij gaan ervan uit dat (6) begeerte ons brein regeert. Reclame moet daarom een behoefte scheppen of een verlangen versterken. Dat gaat zeer (7) geraffineerd, via beeld, taal en geluid. De kooplust wordt bij een mogelijke klant opgewekt zonder dat die zich bewust is van enige (b) manipulatie.

Daar komt bij dat het internet handel en bedrijvigheid heeft vergemakkelijkt. Producten liggen in de digitale wereld (8) binnen handbereik, mits je (c) saldo min of meer (9) toereikend is. Kopen is (10) laagdrempelig geworden: een muisklik is voldoende, een beetje (d) rood staan meestal geen probleem.

[4] Een van de (e) beproefde middelen waarmee koopzin en hebzucht worden (11) aangewakkerd, is taal. De reclamewereld is (f) bij uitstek het podium waarop een slim, gewiekst spelletje met taal wordt gespeeld, vaak in de vorm van (12) slagzinnen. Reclamemakers maken daarbij veel gebruik van alliteraties, eindrijm en woordspelingen. Een goede slogan (g) beklijft op die manier beter bij (13) potentiële klanten of (14) cliënten. *Heerlijk, helder, Heineken* is een allitererende slagzin van grote

eenvoud en daardoor ijzersterk. *Echt slapen doe je pas op een nieuwe matras* – dat rijmt wel, maar lekker loopt het niet. Het zinnetje moet de (h) suggestie wekken dat je op een oude matras níet slaapt.
[5] Een beetje gevaarlijk zijn woordspelingen in reclame, al zijn het vaak mooie vondsten. Bij *Een fraai boeket, geschikt voor elk moment* (15) doorziet niet iedereen dat het woord 'geschikt' hier twee dingen kan betekenen. Soms heeft een dubbelzinnige reclame een averechts effect. Een automerk gebruikte ooit als slagzin *Weg met Škoda*. Dat kun je (16) interpreteren als 'Lekker eropuit met een Škoda', maar veel mensen begrepen het als 'De wereld is beter af zónder Škoda'. Een fraai staaltje (17) miscommunicatie.
[6] De reclametekst bij de sneakers die Mariska graag wil kopen, bevat ook een woordspeling: 'laten lopen' kun je letterlijk en figuurlijk opvatten. Het is de vraag of die boodschap het gewenste effect heeft. De dubbele bodem (18) ontgaat in ieder geval de 13-jarige. Zij volgt het advies van haar vriendin ('Kijk en vergelijk met andere aanbieders.') en zoekt de prijzen op bij de (19) concurrenten. En die nieuwe smartphone? Die is gratis, seint Mariska. Edith appt terug: 'Vet (20) naïef. Je betaalt het volle pond. Er zit een abonnement aan vast van veertig euro in de maand. Voor twee jaar. Dat is dus 960 euro voor zo'n telefoon!' Mariska voelt zich even klein en dom. Edith reageert: 'Kun je die niet voor je verjaardag vragen?' 😉

Opdracht 5

1 In tekst 2 (alinea 1, 2, 3 en 6) vind je vier uitdrukkingen die met kopen en geld te maken hebben. Noteer die en geef de betekenis.
2 Onderstaande uitdrukkingen en spreekwoorden vallen ook in de categorie 'koop, verkoop en kosten'. Neem ze over en geef de betekenis.
a De kost gaat voor de baat uit.
b Goedkoop is duurkoop.
c Het is een dubbeltje op z'n kant.
d iemand knollen voor citroenen verkopen
e Je moet de huid niet verkopen voor de beer geschoten is.
f waar voor zijn geld krijgen
g z'n krediet verspelen
h Zuinigheid met vlijt bouwt huizen als kastelen.

Opdracht 6

Vul een passend woord in. Kies uit: *beklijven – blootstellen – budget – desillusie – eenzijdig – geraffineerd – impulsief – interpreteren – manipulatie – minimaliseren – onbetrouwbaar – ontgaan – onweerstaanbaar – saldo – schappelijk – toereikend*.
1 De oplichters gebruikten een … manier om ons het wachtwoord te ontfutselen.
2 Nieuwe media hebben een … aantrekkingskracht op jonge kinderen.
3 Gisteren nam Patty … het besluit om vandaag naar New York te vliegen.
4 Door het ongeluk in de kerncentrale werden omwonenden … aan straling.
5 Is de helft van het … voor het 25-jarig lustrum gereserveerd voor een groot feest?
6 De proefwerken Engels zijn heel pittig, maar de beoordeling van mevrouw Brown is heel …: zes fouten, één punt.
7 Het is mij … waarom Ryan opeens van school is gestuurd.
8 Door financiële … van één medewerker verloor de bank miljarden euro's.
9 Als je de Franse woordjes met tussenpozen herhaalt, … ze beter.
10 Ik heb niet voldoende … op mijn rekening om die cadeautjes te kopen.

Ik kan/weet
- de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een bekend woorddeel. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica
zinsdelen

Je leert het meewerkend voorwerp.

Startopdracht

In de onderstaande zinnen is steeds iemand die iets aan een ander vertelt of weggeeft. Noteer in kolom 1 de gever/verteller, in kolom 2 de boodschap of het cadeau en in kolom 3 de ontvanger/luisteraar.

1 Na de finale overhandigde de scheidsrechter de beker aan de kampioen.
2 Heeft Myrte jou al die leugens over mij verteld?
3 Binnenkort zullen wij alle benodigde informatie per brief aan u toesturen.
4 Op internet heeft Naomi voor haar moeder een prachtige jurk gekocht.

gever/verteller	cadeau/boodschap	ontvanger/luisteraar

Theorie

video-uitleg

Meewerkend voorwerp

In sommige zinnen komt een **meewerkend voorwerp** (mv) voor. Het meewerkend voorwerp geeft aan voor wie iets bestemd is. Het komt voor bij werkwoorden die iets te maken hebben met 'vertellen' (*meedelen, uitleggen, zeggen*) of met 'geven' (*overhandigen, lenen, toesturen*):
– *Heb / jij / al je cd's / aan die muziekverzamelaar (mv) / verkocht?*

Een meewerkend voorwerp kan beginnen met *aan* of *voor*, maar dat hoeft niet. Als het niet met *aan* begint, kun je *aan* ervoor zetten. Als *aan* wel in de zin staat, moet je het kunnen weglaten. Soms moet je dan de woordvolgorde veranderen:
– *Heb / jij / die muziekverzamelaar (mv) / al je cd's / verkocht?*

Als het meewerkend voorwerp met *voor* begint, is het onderwerp meestal iemand die iets voor een ander doet; die ander is het meewerkend voorwerp. Let op: je kunt *voor* niet zo gemakkelijk weglaten als *aan*:
– *De kok / schepte / (voor) de soldaten (mv) / een flinke portie boerenkool / op.*

Zo vind je het meewerkend voorwerp
1 Noteer onderwerp, werkwoordelijk gezegde en lijdend voorwerp.
2 Stel de vraag *Aan/Voor wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?* Het antwoord (als er een antwoord is) is het meewerkend voorwerp.
3 Controleer ten slotte of je *aan (voor)* kunt weglaten of toevoegen.

Voorbeeld:
– *Nadia (ow) / mocht (wg) / de koningin / een boeket (lv) / aanbieden (wg).*
1 ow = Nadia; wg = mocht aanbieden; lv = een boeket
2 Vraag: *Aan wie mocht Nadia een boeket aanbieden?* Antwoord = *de koningin*
3 Controle: *Nadia / mocht /* ***aan*** *de koningin / een boeket / aanbieden.*
Je kunt *aan* toevoegen; dus: *mv = de koningin*

Opdracht
1

Noteer van de zinnen onderwerp (ow), werkwoordelijk gezegde (wg), lijdend voorwerp (lv) en meewerkend voorwerp (mv).

1 Tijdens de les gaf Nouschka alle weekendnieuwtjes door aan Jolinde.
2 Heeft Herman Brood dit museum ooit een van zijn schilderijen geschonken?
3 Wil jij alle feestgangers even een glaasje cola inschenken?
4 Zijn nieuwe vriendin heeft Harold vorige week aan zijn ouders voorgesteld.
5 Mijn oom uit Oss heeft laatst deze shirts van Nike voor mij meegebracht.

Opdracht
2

Maak zinnen met de aangegeven volgorde. Gebruik de gegeven zinsdelen. Zet een streep onder het lijdend voorwerp en een golflijntje onder het meewerkend voorwerp.

1 Annelie – wg – mv – altijd – lv – voor mijn verjaardag.
2 ow – wil (pv/wg) – elke vakantie – lv – rest wg – mv.
3 Mocht (pv/wg) – ow – lv – mv – rest wg? (vraagzin)
4 mv – pv/wg – ow – laatst – een mooi computerspel.
5 lv – pv/wg – ow – mv – rest wg? (vraagzin)

Opdracht
3 ✱

Het meewerkend voorwerp kan ook voorkomen in zinnen met een naamwoordelijk gezegde.

1 Vul de zinnen *a* t/m *e* aan met een meewerkend voorwerp. Je mag de woordvolgorde aanpassen.
2 Noteer daarna het naamwoordelijk gezegde (ng). Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.
a Is zo'n reis naar Australië niet veel te duur?
b Die nieuwe lerares Engels lijkt eigenlijk heel aardig.
c Zouden die op internet gekochte schoenen niet te groot zijn?
d De komende toets grammatica is behoorlijk lastig volgens de docent.
e Werd de toespraak van de directeur al snel saai?

Opdracht
4

Noteer van de zinnen van de tekst pv, ow, wg of ng, lv en mv. Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

Te koop op internet

1 Op internet bieden particuliere verkopers het Nederlandse publiek allerlei spullen aan. **2** Zo kun je allerlei kleuren lichtgevende veters kopen. **3** Deze LED-veters laten je 's avonds op een feest door het donker flitsen. **4** Natuurlijk kun je ze ook aan een vriend of vriendin geven als origineel cadeau.
5 Een ander nieuw hebbeding is de *virtual reality headset*. **6** Daarmee zullen je games heel wat spannender worden. **7** Soms is het aanbod van koopwaar mij veel te gek. **8** Steeds meer Nederlanders willen bijvoorbeeld een nierpatiënt een nier verkopen.

Ik kan/weet
- het meewerkend voorwerp van een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica
woordsoorten

Je leert over aanwijzende, vragende en onbepaalde voornaamwoorden.

Startopdracht

Werk in tweetallen.
Verdeel de onderstaande woorden in drie groepen: welke horen volgens jullie bij elkaar? Er zijn verschillende goede oplossingen.
deze – wie – waar – daar – waarom – dit – welk – iets – die – iemand – wat – dat

Theorie

video-uitleg

Aanwijzend, vragend en onbepaald voornaamwoord

Er zijn verschillende soorten voornaamwoorden, zoals het aanwijzend, het vragend en het onbepaald voornaamwoord. Deze staan in het schema.

aanwijzend voornaamwoord	vragend voornaamwoord	onbepaald voornaamwoord
deze, die, dit, dat, zulk(e), zo'n, dergelijk(e), zelf, dezelfde, hetzelfde	wie, wat, welk(e), wat voor (een)	iemand, niemand, iedereen, men, menigeen, het, (zo)iets, niets, alles, elk(e), ieder(e), menig(e), wat, ene, (een) zekere, een of ander(e)

Een **aanwijzend voornaamwoord** (aanw.vnw) wijst iets aan. Voorbeeld:
– *Die rode mountainbike zou ik eerder kopen dan zo'n zwarte.*
Een aanwijzend voornaamwoord kan voor een zelfstandig naamwoord staan, maar ook alleen. Soms kun je het zelfstandig naamwoord er dan achter denken:
– *Deze vulpen vind ik veel mooier dan die (vulpen). Vind jij dat ook?*
Let op: woorden die een plaats of een richting aangeven (*daar, daarheen, daarover, daarlangs*) zijn geen aanwijzend voornaamwoord.

Een **vragend voornaamwoord** (vr.vnw) staat meestal aan het begin van een vraag of aan het begin van een zin die gemaakt is van een vraag:
– *Naar welke film ben je gisteren geweest?*
– *Monica vroeg [met wie ik gisteren naar de film ben geweest].*
Let op: woorden als *waar, wanneer* en *hoe* zijn geen vragend voornaamwoord.

Een **onbepaald voornaamwoord** (onbep.vnw) duidt een persoon of een zaak aan, maar zegt niet precies wie of wat bedoeld wordt. Voorbeeld:
– *Er was vanmiddag iemand aan de telefoon die jou iets wou vragen.*
Drie lastige gevallen:
- Het woord *je* is onbepaald voornaamwoord als het *men* betekent:
  – *Zulke goedkope schaatsen kun je maar beter niet kopen.*
- Het woordje *wat* is onbepaald voornaamwoord als het *iets* betekent:
  – *Heb je nog wat gekocht bij de Primark?*
- Het woordje *het* is een onbepaald voornaamwoord als het niet naar iets verwijst, maar tijd, weersomstandigheden of sfeer aangeeft:
  – *Het is vier uur en buiten is het guur.*

Opdracht
1

Noteer de aanwijzende, vragende en onbepaalde voornaamwoorden en zet de woordsoort erachter: aanw.vnw, vr.vnw of onbep.vnw.

1 Wie zou er nog iets geven voor zulke oude barbiepoppen?
2 Men vraagt zich af of die paddenstoelen wel gezond zijn, maar menigeen eet ze ondanks de twijfel toch.
3 Ik moet iemand om hulp vragen, want dit klusje kan ik zelf niet aan.
4 Mevrouw, heeft u misschien wat over voor de Nierstichting?
5 Weten jullie voor welke artiest iedereen hier in de rij staat?
6 Jos probeerde alles om ook zo'n leuke vriendin te krijgen, maar niets werkte.

Opdracht
2

Vul op de puntjes een aanwijzend, vragend of onbepaald voornaamwoord in. Kies uit de woorden in het schema. Zet achter elk woord de woordsoort. Je mag een woord maar één keer gebruiken.

1 De docent geloofde niet dat Mary … mooi werkstuk helemaal … had gemaakt.
2 Er kwam … Jansen aan de deur, die ons … wilde verkopen.
3 … vind jij eigenlijk van … opmerkingen van Berry? Ik vind … taal onfatsoenlijk.
4 … verwachtte veel mensen bij de demonstratie, maar er kwam bijna ….
5 Moeders trekken tweelingen vaak … kleren aan, want ze vinden … leuk.
6 Tegenwoordig moet je ervoor zorgen dat … op slot zit, als … het huis verlaat.

Opdracht
3 ✱

1 Maak drie zinnen met *het* erin. In zin 1 is *het* bepaald lidwoord, in zin 2 persoonlijk voornaamwoord en in zin 3 onbepaald voornaamwoord.
2 Maak drie zinnen met *je* erin. In zin 1 is *je* persoonlijk voornaamwoord, in zin 2 bezittelijk voornaamwoord en in zin 3 onbepaald voornaamwoord.
3 Maak drie zinnen met *wat* erin. In zin 1 is *wat* vragend voornaamwoord, in zin 2 onbepaald voornaamwoord. In zin 3 is *wat* geen vragend voornaamwoord en ook geen onbepaald voornaamwoord. Let op: het woordje *wat* mag in je zinnen niet het eerste woord van de zin zijn.

Opdracht
4

Neem de onderstreepte woorden uit tekst 1 over en zet de woordsoort erachter. Kies uit: blw, olw, czn, azn, zn-e, bn, st.bn, zww, kww, hww, pers.vnw, bez.vnw, aanw.vnw, vr.vnw, onbep.vnw.

Mercurius

1 Op de Amsterdamse beurs worden aandelen gekocht en verkocht. **2** Je vindt er een bronzen beeld van de Romeinse god Mercurius. **3** Hij was de god van handel, reizigers en winst. **4** Zijn naam is waarschijnlijk afgeleid van *mercator*. **5** Wat dit woord betekent? **6** Dat betekent 'koopman'. **7** Op het feest van Mercurius besprenkelden de kooplieden hun hoofd, schepen en koopwaar met water uit een heilige bron. **8** Ook smeekte men om de zegen van de god over de handel. **9** Soms wordt Mercurius afgebeeld met een geldbuidel in zijn hand.

Ik kan/weet • aanwijzende, vragende en onbepaalde voornaamwoorden herkennen en gebruiken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Formuleren

Je leert over de trappen van vergelijking en *als* en *dan*.

Startopdracht

Wat is het betekenisverschil tussen zin 1 en zin 2 en tussen zin 3 en zin 4?

1 Wiskunde is makkelijker dan je denkt.
2 Wiskunde is makkelijker als je denkt.
3 Danny vindt jou leuker dan ik.
4 Danny vindt jou leuker dan mij.

Theorie

video-uitleg

Trappen van vergelijking

Er zijn drie trappen van vergelijking:
- de stellende trap: *hard*;
- de vergrotende trap, op -*er*: *harder*;
- de overtreffende trap, op -*st(e)*: *hardst(e)*.

Jochem is sterk (stellende trap), *maar zijn broer Mart is sterker* (vergrotende trap) *en zijn vader is het sterkst* (overtreffende trap).

Let op:
- Een woord dat op een -*r* eindigt, krijgt in de vergrotende trap -*der*: *zwaar – zwaarder*.
- Een woord dat op een -*s* eindigt, krijgt in de overtreffende trap alleen een -*t*: *boos – boost*.
- Een woord dat op -*st* eindigt, krijgt in de overtreffende trap geen -*st*, maar *meest* ervoor: *woest – meest woest*.
- Afwijkende vergrotende en overtreffende trappen zijn: *goed – beter – best; graag – liever – liefst; veel – meer – meest; weinig – minder – minst*.

'... als mij' of '... dan ik'?
- Je gebruikt *als* na de stellende trap en *dan* na de vergrotende trap.
- Na *als/dan* gebruik je *ik* of *mij, jij* of *jou, hij* of *hem, zij* of *haar, wij* of *ons, zij* of *hen* of *hun*. De juiste vorm bepaal je door de zin langer te maken: vul de zin (in je hoofd) aan met de persoonsvorm:
  – *Niels is net zo aardig als* ***zij*** *(is), maar aardiger dan* ***ik*** *(ben).*

Opdracht
1

Maak de rijtjes af: vul de drie vormen in van de twaalf woorden die hieronder staan. Gebruik de regels uit de theorie.

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
sterk	*sterker*	*sterkst*

1 beroemd	**5** dwaas	**9** raar
2 breekbaar	**6** fors	**10** vals
3 creatief	**7** gewiekst	**11** vast
4 duur	**8** onjuist	**12** verwend

Opdracht
2

Vul op de puntjes *als* of *dan* in.
1 Zingt Josefien volgens jou even goed … Karima?
2 Mevrouw Slurink vindt jouw tekening minstens zo mooi … die van Astrid.
3 Nu ik in de brugklas zit, woon ik veel verder van school … vorig jaar.
4 In zijn nieuwe team vindt Jahron het lang niet zo leuk … in het vorige.
5 Door de kredietcrisis gingen mensen minder op vakantie … in de jaren ervoor.
6 Is een MacBook goedkoper of duurder … een iPad?

Opdracht
3

Kies het juiste vetgedrukte woord.
1 Jos kan zeker zo goed korfballen **als / dan ik / mij**, want ze speelt al heel lang.
2 Volgens Mo besteedt Judith meer tijd aan haar make-up **als / dan haar / zij**.
3 Jelle gaf toe dat hij met folders bezorgen minder verdiende **als / dan ons / wij**.
4 Ik geloof dat ik vergeleken met Job wel harder studeer **als / dan hem / hij**.
5 Geven je klasgenoten niet zo veel geld uit aan hun mobieltje **als / dan jij / jou**?
6 Fatima's broer bezoekt oma vaker **als / dan haar / zij**.

Opdracht
4

1 In de onderstaande zinnen zie je *dan mij* en *als haar* staan. Leg uit waarom *mij* en *haar* hier correct gebruikt zijn.
   – *De dirigent vindt Bertil een betere saxofonist dan mij.*
   – *Lilian kent mij beter dan Manon, maar ze vindt mij niet zo aardig als haar.*
2 Maak correcte zinnen: een met *als jij*, een met *als hij* en een met *dan wij*.
3 Maak correcte zinnen: een met *als jou*, een met *dan hem* en een met *dan ons*.
4 Wissel je zinnen uit met die van een klasgenoot. Controleer elkaars zinnen.

Opdracht
5

Niet alle bijvoeglijke naamwoorden die op -er eindigen, zijn een vergrotende trap en ook niet alle woorden op -st zijn een overtreffende trap. Verdeel onderstaande woorden over de drie kolommen:
best – beter – bewust – hoogst – liever – lost – mager – meest – nijver – noest – onjuist – ouder – sober – teder – verrast – vroeger

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
…	…	…

Opdracht
6 ✱

Bij de volgende overtreffende trappen zijn er steeds twee mogelijkheden voor de stellende trap en de vergrotende trap. Noteer die.

stellende trap	vergrotende trap	overtreffende trap
… , …	… , …	barst
… , …	… , …	malst
… , …	… , …	verst
… , …	… , …	grootst
… , …	… , …	helst

Ik kan/weet • de trappen van vergelijking correct gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over de spelling van bijvoeglijke naamwoorden.

Startopdracht

Lees de tekst. De tien onderstreepte woorden zijn bijvoeglijke naamwoorden.
Maak vijf combinaties van twee bijvoeglijke naamwoorden die volgens dezelfde spellingsregel geschreven zijn.

Te koop: een geest in een fles

In een nogal dwaze advertentie bood een excentrieke Amerikaan onder de naam Aladdin ooit een waardevolle fles te koop aan waarin volgens hem een geest zat. Hij wilde de lege fles kwijt, omdat die geest hem lastigviel. In heldere bewoordingen gaf hij aan niet verantwoordelijk te zijn als de boze geest zou ontsnappen. Nadat de aanbieder een halve maand gewacht had, kwam het bieden zowaar op gang. Er zijn altijd naïeve mensen die interesse hebben in gekke producten. Het finale bod was 50.922 dollar.

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijk naamwoord

De meeste **bijvoeglijke naamwoorden** hebben een korte vorm en een lange vorm (met een -e): *fraai* → *fraaie; dom* → *domme; hoog* → *hoge*.
Je zegt: *Die tekening vind ik mooi. Dat is een mooie tekening*.

Manieren om de lange vorm van een bijvoeglijk naamwoord te maken

- Zet een -e achter het woord:
  - *groen* → *groene; recht* → *rechte; sober* → *sobere*.
- Verdubbel de laatste letter en zet een -e achter het woord:
  - *los* → *losse; hip* → *hippe; duf* → *duffe*.
- Haal een *a, e, o* of *u* weg en zet een -*e* achter het woord:
  - *laag* → *lage; Chinees* → *Chinese; bloot* → *blote; duur* → *dure*.
- Verander een -*f* in een -*v*- of een -*s* in een -*z*- en zet een -*e* achter het woord:
  - *actief* → *actieve; half* → *halve; vlekkeloos* → *vlekkeloze*.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden schrijf je met een trema (twee puntjes boven een klinker): *financieel* → *financiële; irreëel* → *irreële*. Daarmee geef je aan dat bij die klinker een nieuwe lettergreep begint. Zo voorkom je dat het woord verkeerd wordt uitgesproken.

Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden zeggen van welk materiaal (welke stof) iets is gemaakt. Ze hebben maar één vorm en eindigen meestal op -*en* (*stenen kruiken, blikken trommels*), maar niet altijd (*een fleece bodywarmer*).

Opdracht
1

Noteer de lange vorm van de bijvoeglijke naamwoorden.

1	Engels	**5**	kras	**9**	religieus
2	gortdroog	**6**	moedeloos	**10**	ritueel
3	grijs	**7**	overvol	**11**	schatrijk
4	industrieel	**8**	poeslief	**12**	stokdoof

Opdracht
2

Maak van de woorden tussen haakjes een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord.

1 Struikelend over haar (satijn) jurk verloor Assepoester haar (glas) muiltje.
2 Elianne houdt niet van (goud) ringen, maar ze is dol op (zilver) armbanden.
3 Op het (kunststof) aanrecht lagen de (plastic) handschoenen voor de afwas.
4 Met zijn (hout) zwaard en een (papier) hoed op speelde Lars piraatje.
5 Berry vouwde zijn (nylon) tent op en stopte die in de (canvas) tas.
6 De laatste jaren worden er geregeld (koper) en (brons) beelden gestolen.

Opdracht
3

Maak van de woorden een passend bijvoeglijk naamwoord.

1 Kinderen met ADHD vertonen vaak (impuls) gedrag.
2 Als personeelswerker heb je goede (contact) eigenschappen nodig.
3 Met (gratie) bewegingen bewoog de danseres zich over het podium.
4 De leden van de motorbende werden verdacht van (misdaad) activiteiten.
5 Veel jongeren houden van de (mysterie) avonturen van Harry Potter.
6 Dat je vluchtelingen opvangt, is voor veel mensen een (principe) zaak.

Opdracht
4 ✱

Noteer welk woord niet bij het rijtje hoort, omdat het volgens een andere spellingsregel gevormd is. Licht je antwoord toe met behulp van de theorie.

> *Voorbeeld:*
> *– Fries – grijs – naïef – stroef – vies; Fries* hoort er niet bij, want in de lange vorm verandert de klank niet (s blijft s).

1 houten – leren – metalen – stenen
2 katoen – messing – polyester – velours
3 aarden – pluchen – zijden – zilveren
4 dwars – Fries – fris – mals

Opdracht
5

Oefenen met *g*, *gg* en *ch*

De g-klank wordt in het Nederlands soms als *g* en soms als *gg* of *ch* gespeld. De *g* klinkt in woorden uit andere talen soms anders (*gamen, rouge, glühwein*). De *ch* klinkt soms als *sj* (chocola) en komt voor in het achtervoegsel -isch(e).
Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **g**, **gg** of **ch**.

1 De rokeri…e zaal is s…adelijk voor mensen met kla…ten aan de lu…twe…en.
2 In het ba…erslib zat een opeenhopin… van …emis…e afvalstoffen.
3 De stad en de omli…ende dorpen werden een di...tbevolkte a…lomeratie.
4 Is deze actrice …elukki… in haar wereldje vol …lamour en …ique kleding?
5 De re…isseur was zeer …ehe...t aan zijn tatoea…e van een flamin…o.
6 Maakt deze ma…ine …ips die variaties in de vo…ti…heid si…naleren?

Ik kan/weet
- (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden correct spellen. 2F
- woorden met *g*, *gg* en *ch* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Spel

Je leert de spelling van deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord.

Startopdracht

1 Noteer de bijvoeglijke naamwoorden uit de zinnen.
2 Welke zijn van een werkwoord gemaakt? Onderstreep ze.
a Die arme Jan is met een gebroken been naar de dokterspost in een naburig dorp gebracht.
b Het winkelend publiek genoot van de uitgestalde artikelen in de mooie, verlichte etalages.
c De dienstdoende agenten surveilleerden bij de risicovolle voetbalwedstrijd in hun meest versleten uniformen.
d Zijn de gisteren geplante bloemen door een klein, naar ventje vertrapt?
e Veel dijkbewoners werden overvallen door het stijgende waterpeil in de kolkende rivier.

Theorie

video-uitleg

Deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord

Van voltooide en onvoltooide deelwoorden kun je een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) maken.

- Soms moet je dan een *-e* achter het woord zetten. Spel het bijvoeglijk naamwoord zo kort en eenvoudig mogelijk:

– *teleurstellen*	– *teleurgesteld (vd)*	– *een teleurgesteld (bn) mens*
		– *de teleurgestelde (bn) coach*
	– *teleurstellend (od)*	– *een teleurstellend (bn) resultaat*
		– *een teleurstellende (bn) uitslag*
– *verwoesten*	– *verwoest (vd)*	– *een verwoest (bn) huis*
		– *het verwoeste (bn) huis (niet: verwoestte)*
	– *verwoestend (od)*	– *een verwoestend (bn) vuur*
		– *een verwoestende (bn) orkaan*

- Soms moet je voor de uitspraak *-tt-* of *-dd-* schrijven:

– *bekladden*	– *beklad (vd)*	– *de bekladde (bn) muur (niet: beklade)*
– *bezetten*	– *bezet (vd)*	– *een bezette (bn) stad (niet: bezete)*

Let op: voltooide deelwoorden die op *-en* eindigen, veranderen niet als je ze als bijvoeglijk naamwoord gebruikt. De *-n* blijft dus staan:

– *verliezen*	– *verloren (vd)*	– *de verloren (bn) zoon*
		– *het verloren (bn) portemonneetje*

Opdracht
1

Gebruik je antwoorden van de startopdracht. Plaats de bijvoeglijke naamwoorden die van een werkwoord gemaakt zijn, op de juiste plaats in het schema.

gemaakt van …	korte vorm	lange vorm
een voltooid deelwoord	…	…
een onvoltooid deelwoord	…	…

Opdracht
2

Maak van de infinitief tussen de haakjes een bijvoeglijk naamwoord.

1 Veel schaatsers schaatsen graag tussen de … (wuiven) rietvelden op de … (bevriezen) Beulakerwijde.
2 De … (afwijzen) huwelijkskandidaat keerde met … (hangen) pootjes terug naar zijn ouderlijk huis.
3 In de bus terug bespraken de … (verheugen) kerstmarktbezoekers enthousiast de zojuist … (aanschaffen) artikelen.
4 De … (bedroeven) trainer weet het … (bedroeven) resultaat vooral aan zijn moeilijk … (scoren) aanvallers.
5 Als deze altijd … (gokken) jongen ooit aan lager wal raakt, dan is dat zijn … (verdienen) loon.
6 De … (ondernemen) standwerker bracht met zijn … (enthousiasmeren) praatjes de meest … (uiteenlopen) artikelen aan de man.

Opdracht
3

Noteer van elk bijvoeglijk naamwoord of het van een voltooid deelwoord (vd) of van een onvoltooid deelwoord (od) is gemaakt.

1 huilende kinderen
2 geschreven teksten
3 voorbereidende gesprekken
4 verroeste spijkers
5 slaande ruzie
6 de scheidende directeur
7 de verblinde automobilist
8 ontluikende liefde
9 gescheiden ouders
10 een bevrijdende uitspraak
11 de gedroomde finale
12 een verwoestende storm

Opdracht
4

Noteer van elk werkwoord het voltooid en het onvoltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord in de lange vorm, tenzij alleen de korte vorm bestaat.

1 achtervolgen
2 betalen
3 bezoeken
4 lopen
5 schuren
6 stelen
7 sterven
8 uitsteken
9 verbazen
10 vluchten
11 werken
12 zingen

Opdracht
5

Maak met de antwoorden van opdracht 4 drie zinnen. Elke zin moet een voltooid deelwoord en een onvoltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord bevatten.

Opdracht
6 ✱

1 Maak van de werkwoorden *a*, *b* en *c* twee bijvoeglijke naamwoorden, een dat is gemaakt van het vd en een dat is gemaakt van het od. Gebruik de bijvoeglijke naamwoorden vervolgens samen in één zin:
rijden – Krijgt de rijdende rechter een royale vergoeding voor alle in het tv-programma gereden kilometers?
a barsten
b roken
c spelen
2 Bedenk nog drie werkwoorden waarmee je hetzelfde kunt doen. Je mag geen werkwoorden uit deze paragraaf gebruiken. Maak daarna de drie zinnen.

Ik kan/weet • voltooide en onvoltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord correct spellen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Wat kun je doen met een miljoen?

Als je een miljoen wint, zijn de mogelijkheden oneindig: een mooie wereldreis maken, een snelle auto kopen, nooit meer werken. Geld doneren aan een school kan natuurlijk ook, maar komt dat geld dan wel goed terecht?

Een gelukkige loterijwinnaar heeft een grote pot geld gedoneerd aan jouw school. De school heeft besloten jouw klas 20.000 euro te geven om aan de school te besteden. Eindelijk! Dit is dé kans om die saaie kantine te versieren met een mooi kunstwerk of om een deel van het schoolplein om te bouwen tot een voetbalveld. Wat zou jij graag willen aanpakken? Overtuig je klasgenoten met een spetterende presentatie.

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- enthousiast en overtuigend spreken.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan tekstdoelen herkennen. 2F
Schrijven	• Ik kan een advertentie opstellen. 2F
Kijken en luisteren	• Ik kan het doel van programma's en filmpjes bepalen. 2F
Spreken en gesprekken	• Ik kan enthousiast presenteren. 2F
Woordenschat	• Ik kan de betekenis van een onbekend woord raden met behulp van een bekend woorddeel. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan het meewerkend voorwerp van een zin vinden.
Grammatica woordsoorten	• Ik kan aanwijzende, vragende en onbepaalde voornaamwoorden herkennen en gebruiken.
Formuleren	• Ik kan de trappen van vergelijking correct gebruiken in combinatie met *als* en *dan*.
Spelling	• Ik kan (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden correct spellen. 2F • Ik kan woorden met *g*, *gg* en *ch* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan voltooide en onvoltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord correct spellen. 1F

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Hoofdstuk 6

Gezond

Bekijk het filmpje over koeknuffelen.

De koe doet boe

Woorden als *boe*, *kukeleku* en *woef* klinken net zo als het geluid zelf. Zulke woorden heten **onomatopeeën**. Het kunnen woorden zijn die bij dieren horen, maar ook woorden zoals *bons, tik* en *gorgelen*. Toch doen kikkers niet in alle talen *kwak kwak*. In het Engels zeggen ze *ribbit ribbit*, in het Pools *kum kum* en in het Turks *vrak vrak*.
Zoek zelf voor drie verschillende talen op welke geluiden honden, paarden, hanen en varkens maken.

Zo gezond als een...

Voel jij je vandaag *zo gezond als een vis* of *zo ziek als een hond*? Waar komen deze vergelijkingen eigenlijk vandaan? Vroeger hadden onze trouwe viervoeters een slechte naam. We praten daarom nog steeds over *hondenweer* of *iemand als een hond behandelen*.
Bedenk nog tien vergelijkingen met een dier (zo ... als ...) en zoek op hoe ze aan hun betekenis zijn gekomen.

Eten of gegeten worden

Dieren kunnen heel goed met elkaar communiceren. Honden blaffen bij gevaar en konijnen stampen met hun achterpoten om andere konijnen te waarschuwen. Ook meerkatten waarschuwen elkaar voor roofdieren, maar hun waarschuwingsroep voor een slang klinkt anders dan die voor een arend. Bijen communiceren weer heel anders: als ze ergens eten hebben gevonden, maken ze een soort dansje om dat aan de andere bijen te vertellen. Die weten dan precies waar ze heen moeten vliegen.
Zoek van drie andere dieren uit hoe ze met elkaar communiceren.

Lezen

Je leert over afbeeldingen bij teksten.

Startopdracht

Werk in tweetallen.

1 Wat voor illustratie vinden jullie bij de volgende teksten passen?
   a een ingewikkeld verhaal over de werking van een pijnstiller in je lichaam
   b een tekst over het ideale gewicht in diverse leeftijdscategorieën
   c een tekst waarin de snelste route naar het voetbalveld wordt uitgelegd
   d een verslag van een fietstocht

2 Hebben jullie steeds voor dezelfde soort afbeelding gekozen? Waarom (niet)?

Theorie

video-uitleg

Tekst en beeld

Vaak staan er **illustraties** bij een tekst, zoals foto's, tekeningen, schema's, (land)kaartjes en tabellen. De schrijver kan met een illustratie verschillende doelen hebben. Hij wil:

- de tekst **verfraaien**. Hij kiest een illustratie die bij de tekst past.
- de **aandacht trekken**. Hij kiest voor een opvallende afbeelding bij de tekst.
- informatie uit de tekst **verduidelijken**. Hij zet bijvoorbeeld informatie uit de tekst overzichtelijk in een schema of tabel.
- informatie uit de tekst **aanvullen**. Hij laat bijvoorbeeld op een kaartje zien waar de plek ligt die in de tekst genoemd wordt.

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Welk tekstverband herken je tussen de eerste en tweede zin van alinea 2? Noteer achter het tekstverband het signaal waaraan je dit verband herkent.

3 'Van Deelen vindt dat echter hapsnapbeleid.' (al. 2) Leid uit de rest van alinea 2 en uit alinea 3 af wat 'hapsnapbeleid' is.

4 '[...], staat dat haaks op het beleid voor een duurzame inzet van werknemers.' (al. 3) Wat betekent 'haaks staan op'?

5 Wat bedoelt Van Deelen met 'een duurzame inzet van werknemers'? (al. 3)
   A beleid om werknemers in een duurzame omgeving te laten werken
   B beleid om werknemers onder gezonde omstandigheden te laten werken
   C beleid om werknemers tot op hoge leeftijd te kunnen laten werken
   D beleid om werknemers voor een lange periode bij een bedrijf te laten werken

6 Op welk effect zou Van Deelen hopen als jongeren zich meer bewust worden van hun gehoor? Baseer je antwoord op alinea 4.

7 Wat vind je van Aly Bremers reactie? (al. 5) Gebruik voor je antwoord informatie uit de tekst.

8 Wat is het belangrijkste doel van deze tekst: amuseren, informeren, overtuigen of activeren? Licht je antwoord toe.

9 Wat is het doel van de afbeelding bij de tekst: de tekst verfraaien, aandacht trekken, informatie verduidelijken of informatie aanvullen? Leg uit.

10 Wist je dat het niet goed voor je gehoor is om naar harde muziek te luisteren? Wat doe je zelf aan gehoorbescherming?

Tekst 1

Jongere onderschat gevaar harde muziek

[1] Jongeren onderschatten het gevaar van luisteren naar harde muziek. Maar liefst een kwart van de 12- tot 25-jarigen kampt met gehoorverlies, zo blijkt uit onderzoek van het Academisch Medisch Centrum Amsterdam. De Nationale Hoorstichting noemt de resultaten ronduit verontrustend. ‘Het is een groot gezondheidsprobleem’ stelt directeur Laura van Deelen.

[2] In de Tweede Kamer wordt gepleit voor maatregelen om gehoorschade tegen te gaan: cafés en discotheken waar de muziek te hard staat, moeten worden afgestraft met boetes of desnoods met het intrekken van de vergunning. Van Deelen vindt dat echter hapsnapbeleid. ‘Voorlichting over alcohol, drugs, overgewicht: prima! Maar ook gehoorschade moet continu worden aangepakt als het gaat om een gezonde leefstijl. Gehoorverlies is niet te genezen, maar wel te voorkomen.’

[3] Zij pleit voor steeds weer nieuwe landelijke voorlichtingsacties. ‘Niet goed kunnen horen heeft een leven lang impact op het welzijn, maar ook op de leerprestaties en de kans op werk voor jongeren. Als we dit probleem nu niet aanpakken, staat dat haaks op het beleid voor een duurzame inzet van werknemers.’

[4] Daarom blijft er ook een taak weggelegd voor scholen, ouders en jongeren, aldus Van Deelen. ‘De overheid kan niet alles regelen. Zeg dus tegen kinderen dat ze oordoppen in moeten doen bij concerten en laat scholen hoortesten afnemen. En laat jongeren vooral ook zelf blijven nadenken: het zijn hún oren. Wat ze kwijt zijn, krijgen ze echt nooit meer terug!’ Van Deelen verwijst naar de online hoortest oorcheck.nl. ‘Deelnemers schrikken van de test, die meet hoe goed spraak wordt verstaan in een rumoerige omgeving.’

[5] Aly Bremer (15) gelooft het allemaal wel. De scholier

heeft het liefst de hele dag zijn koptelefoontje op. ‘Muziek is mijn leven. Ik doe mijn oortjes echt niet uit!’ Sinds hij zijn iPod heeft gekregen op zijn achtste, is hij verknocht aan dance, pop en house. ‘Als het nodig is, zijn er tegenwoordig toch supersonische gehoorapparaten!’

Naar: Noordhollands Dagblad, 11 april 2015

Opdracht
2

Lees tekst 2.

1 Herken je de slaapbehoefte van tieners die in de tekst beschreven wordt?

2 De woorden *a* t/m *h* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a symptomen (al. 2)	– *(ongunstig) beoordeeld*
b destijds (al. 4)	– *bijna volwassen*
c om de haverklap (al. 4)	– *in die tijd*
d adolescente (al. 7)	– *laten zien; aangetoond*
e chronisch (al. 7)	– *lichtgeraakt; snel geïrriteerd*
f prikkelbaar (al. 7)	– *telkens weer*
g afgedaan (al. 7)	– *verschijnselen waaraan je een ziekte herkent*
h blootgelegd (al. 8)	– *voortdurend*

3 ‘Nieuws uit Australië […].’ (al. 1) Wat is dat nieuws?

4 ‘Het is daarom opmerkelijk dat het omgekeerde, depressie als symptoom van slaapproblemen, nog nauwelijks serieus genomen wordt.’ (al. 3) Waarom vindt de auteur dat opmerkelijk?

5 'Hickies lezing trok destijds veel aandacht, maar daar bleef het bij.' (al. 4) Wat bedoelt de schrijfster met 'daar bleef het bij'?
6 '[…], maar ook doordat hun biologische slaap-waakritme verandert.' (al. 5) Noem twee oorzaken van die verandering.
7 'Het zou […] konden slapen.' (al. 6) In deze zin staat … Kies uit:
A een logisch gevolg van wat in alinea 5 wordt gezegd.
B een reden voor wat in alinea 5 wordt beweerd.
C een samenvatting van wat in alinea 5 wordt besproken.
D een voorbeeld van wat in alinea 5 wordt beschreven.
8 Leg op basis van alinea 7 uit welk misverstand er bestaat over de symptomen van de puberteit.
9 '[…] zou meer rekening moeten worden gehouden met de biologische klok van deze leeftijdsgroep.' (al. 8) Wat wordt bedoeld met 'de biologische klok'?
10 Bij deze tekst staan twee afbeeldingen. Noteer van elke afbeelding het doel en licht je keuze toe. Kies uit: de tekst verfraaien, aandacht trekken, informatie verduidelijken of informatie aanvullen. Licht je antwoord toe.

Opdracht 3 ✱

1 Op www.ouders.nl laat een bezorgde moeder weten: *Mijn zoon van 16 slaapt veel en komt zijn bed bijna niet uit als hij naar school moet. In het weekeinde slaapt hij tot zeker 13.00 uur, hoewel hij 's avonds op tijd naar bed gaat.* Schrijf een korte reactie waarin je deze moeder geruststelt. Baseer je antwoord op gegevens uit de tekst. Gebruik niet meer dan 200 woorden.
2 Welke bewering over deze tekst is waar? Kies uit:
A In deze tekst herken je vooral een mening en argumenten.
B In deze tekst herken je vooral een probleem, oorzaak en oplossing.
C In deze tekst herken je vooral een volgorde van verleden/heden(/toekomst).
D In deze tekst herken je vooral een vraag en verschillende antwoorden.
Licht je antwoord toe.

Tekst 2

Laat pubers toch uitslapen

[1] Nieuws uit Australië: bij een onderzoek onder middelbare scholieren is een duidelijk verband gevonden tussen slaapproblemen en psychische stoornissen. Vooral tieners die 's avonds laat actief zijn en moeilijk in slaap kunnen komen, lijken een groter risico te lopen om depressief te worden.

[2] Dat er een verband bestaat tussen depressie en slaapproblemen is duidelijk. Depressieve mensen slapen vaker slecht. Of ze slapen juist heel veel en voelen zich toch continu moe. In het handboek voor psychische stoornissen worden insomnia (te weinig slapen) of hypersomnia (te veel slapen) dan ook gerekend tot de belangrijke symptomen van depressie.

[3] Het is daarom opmerkelijk dat het omgekeerde, depressie als symptoom van slaapproblemen, nog nauwelijks serieus genomen wordt. Daar zijn toch voldoende aanwijzingen voor. In 2007 schreef de Australische hoogleraar psychiatrie Ian Hickie al dat de meerderheid van zijn depressieve patiënten genas als hij eerst hun slaapproblemen aanpakte in plaats van hun depressie. Hij kwam op dat idee doordat een patiënt kwaad werd toen hij een antidepressivum kreeg voorgeschreven (met als bijwerking slapeloosheid), terwijl hij toch duidelijk had gezegd dat hij juist depri werd van het gebrek aan slaap.

[4] Hickies verhaal trok destijds veel aandacht, maar daar bleef het bij. Tot twee jaar geleden uit onderzoek bleek dat veel patiënten met ademhalingsproblemen, die 's nachts om de haverklap wakker schrikken, depressief zijn. Als hun slaapprobleem wordt opgelost, verdwijnt ook hun somberheid als sneeuw voor de zon. Het onderzoek bevestigde wat Hickie al in 2007 beweerde: slaapproblemen zijn vaak de óórzaak van depressie, niet het gevolg.

[5] Terug naar de tieners in Australië. Net als andere pubers overal ter wereld worstelen zij vaak met

slaapgebrek. Dat komt niet alleen doordat er overdag zoveel spannende dingen in hun leven gebeuren waarvan ze 's nachts wakker liggen, maar ook doordat hun biologische slaap-waakritme verandert. Gedurende de puberteit geeft het lichaam op een steeds later tijdstip het slaaphormoon melatonine af, waardoor pubers gemiddeld een uur later slaperig worden dan volwassenen. Het kost ze dus moeite om voor elf uur 's avonds in slaap te vallen. Tegelijkertijd hebben pubers gemiddeld één tot anderhalf uur meer slaap nodig dan volwassenen om overdag wakker en fit te zijn. Dit vanwege de enorme verbouwing en groei van hun lichaam en geest.

[6] Het zou dus voor het geestelijk en lichamelijk welzijn van pubers het beste zijn als zij elke dag van half twaalf 's avonds tot half negen 's ochtends konden slapen. In het weekend kunnen ze inhalen wat ze dan nog aan slaap tekortkomen. In de praktijk is dit echter onmogelijk zolang middelbare scholen vasthouden aan traditionele schooltijden.

[7] Hoewel in een Amerikaans experiment met latere schooltijden is aangetoond dat adolescente leerlingen dan beter presteren, kiezen de meeste middelbare scholen er nog steeds voor om deze kennis te negeren. Ze houden vast aan vroeg beginnen, met als gevolg dat pubers massaal een chronisch slaapgebrek opbouwen. Dat ze vaak suf, hangerig, ongeconcentreerd, prikkelbaar, sloom en verward zijn, wordt nooit in verband gebracht met chronisch slaapgebrek, maar nogal makkelijk afgedaan als 'typisch symptomen van de puberteit'. Ook stemmingswisselingen bij pubers worden meestal beschouwd als een natuurverschijnsel dat onvermijdelijk bij hun groeispurt hoort.

[8] Al deze symptomen kunnen echter ook worden veroorzaakt door chronisch slaapgebrek, zo weten we uit onderzoek bij volwassenen. Nu het onderzoek in Australië het verband tussen slaapgebrek en depressie bij pubers heeft blootgelegd, wordt het tijd de zaak serieuzer te nemen: in het onderwijs zou meer rekening moeten worden gehouden met de biologische klok van deze leeftijdsgroep. Dat doen we immers ook met die van baby's, kleuters en basisscholieren.

Slaapbehoefte per etmaal	
Zuigeling	17 uur
Peuter	15 uur
Kleuter	12 uur
Jong kind	10 uur
Brugklasser	9 uur
Adolescent	10 uur
Volwassene	8 uur
Oudere	7 uur

© Elsevier

Naar: José van der Sman, Elsevier, 6 september 2014

Opdracht
4

Lees tekst 3.

1 Waar gaat de tekst over?
2 Heb je zelf weleens last van stress? In wat voor situaties?
3 De tekst valt na de inleiding in twee delen uiteen. Bij welke alinea begint het tweede deel? Licht je antwoord toe.
4 De woorden *a* t/m *g* staan onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a voorgeschoteld krijgen (al. 1)	– *bedwingt; houdt onder controle*
b kennelijk (al. 1)	– *blijkbaar*
c er zonder kleerscheuren afkomen (al. 3)	– *eerder dan gewoonlijk*
d beteugelt (al. 5)	– *extra impuls*
e maathouden (al. 7)	– *te zien krijgen*
f boost (al. 7)	– *zich beheersen*
g vroegtijdig (al. 9)	– *zonder schade of nadeel te lijden*

5 Welke drie verschillende voordelen van stress worden in de tekst genoemd?
6 '[...] en de hersenen geven hormonen af die ervoor zorgen dat er stresshormonen worden aangemaakt.' (al. 2) Welke stresshormonen zijn dat?
7 Welke signaalwoorden voor een chronologisch verband herken je in alinea 5?
8 'Volgens Joëls werkt hetzelfde systeem ook als je een beetje gestrest bent tijdens het leren.' (al. 6) Welk systeem wordt hier bedoeld?
9 Noteer op basis van alinea 7 wat er in het schema van oorzaak en gevolg bij *b*, *c* en *d* moet komen te staan.

a Je kunt je werk niet meer overzien.	→	*b*	→	*c*	→	*d*	→	e Je bent vatbaarder voor infecties.

10 Omschrijf op basis van alinea 8 hoe een black-out ontstaat.
11 Is alinea 9 een goede slotalinea? Licht je antwoord toe.
12 Wat is het doel van de afbeelding bij de tekst: de tekst verfraaien, aandacht trekken, informatie verduidelijken of informatie aanvullen? Leg uit.
13 Lees de kadertekst. Leg met behulp van informatie uit tekst 3 uit welke verklaring het meest aannemelijk is.

Opdracht 5 ✱

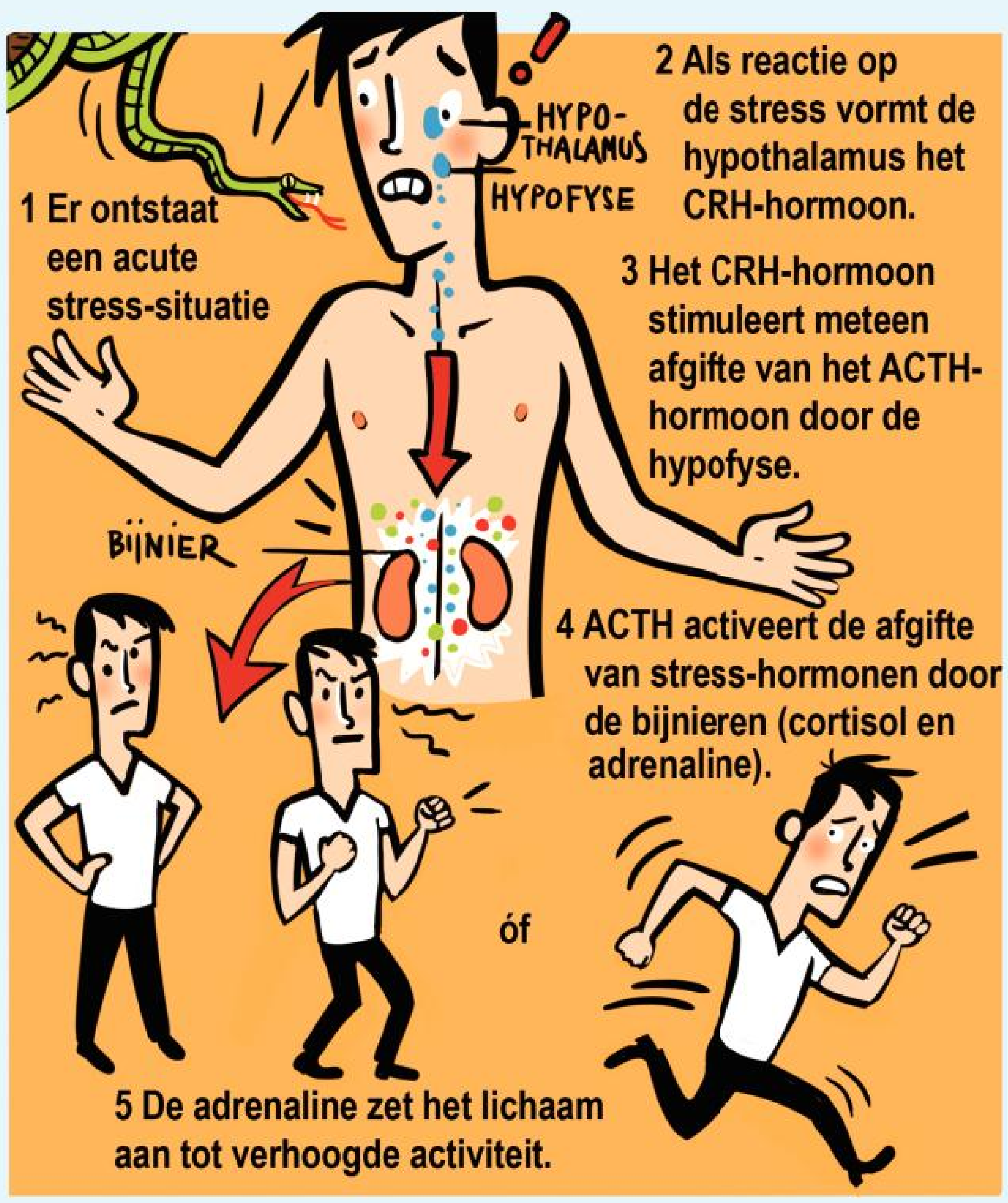
1 Wat is de kernzin van alinea 1?
2 Bedenk op basis van de tekst een andere titel.

Tekst 3

Zinnig stressen

[1] Tik in Google het woord 'stress' in en je krijgt links voorgeschoteld naar pagina's over allerlei nare ziektes. Daar word je niet echt vrolijk van. We doen dan ook erg ons best om ontspannen door het leven te gaan. Kennelijk hebben we die ontspanning nodig als tegenkracht voor de stress in ons dagelijks bestaan: we maken ons druk over school of vrienden. Toch is stress helemaal niet zo erg als we denken.

[2] 'Je hebt stress nodig om te overleven', weet Ron de Kloet, emeritus hoogleraar medische farmacologie (Universiteit Leiden). Als onze verre voorouders oog in oog kwamen te staan met een boze beer, kwam hun lichaam meteen in een staat van verhoogde spanning. In die toestand versnellen de ademhaling en de stofwisseling, en stijgen de bloeddruk en de spierspanning. De aandacht wordt gefocust en de hersenen geven hormonen af die ervoor zorgen dat er stresshormonen worden aangemaakt. 'Door zogeheten deze vecht-of-vluchtreactie kun je snel reageren', zegt Marian Joëls, hoogleraar neurowetenschappen bij het UMC Utrecht Hersencentrum. 'Je maakt snel een inschatting van wat de beste overlevingsstrategie is.'

[3] Tegenwoordig vertonen we in stressvolle situaties dezelfde reactie. Denk maar aan je eerste schooldag of aan de boor van je tandarts. Die reactie voelt misschien vervelend, maar levert wel voordeel op.

'Je immuunsysteem komt namelijk meteen in actie als je stress ervaart', zegt De Kloet. Dat leidt onder andere tot een snellere genezing van wonden. Handig, want bij een vecht-of-vluchtreactie lukt het je zelden er zonder kleerscheuren af te komen.

[4] Zelfs als we niet hoeven vechten tegen beren of bussen komt zo'n oplettend immuunsysteem van pas. Onderzoekers toonden eerder al aan dat patiënten die gestrest zijn voor een operatie, sneller herstellen dan patiënten die geen operatiestress ervaren. Een beetje stress kan dus geen kwaad.

[5] Ook je geheugen krijgt een flinke opkikker van een beetje stress. Zodra je in een stresssituatie belandt, komt het hormoon adrenaline vrij. Dat zorgt voor een snellere hartslag en een betere bloedstroom naar je skeletspieren, zodat je snel actie kunt ondernemen. Dit is de eerste fase van je stressreactie; die duurt hooguit een uur. Een paar minuten later komt het stresshormoon cortisol vrij. Dit is de tweede fase van de stressrespons. Dit hormoon werkt langzamer en veel langer, tot uren na het stressmoment. Cortisol beteugelt onder meer de eerste stressreactie en zorgt ervoor dat je je herinneringen over de stresssituatie goed in je langetermijngeheugen opslaat, zodat je die informatie later weer kunt gebruiken.

[6] Volgens Joëls werkt hetzelfde systeem ook als je een beetje gestrest bent tijdens het leren. Het zorgt ervoor dat je de informatie beter opslaat. Dit werkt ook als je jezelf direct na het leren van bijvoorbeeld een rijtje woordjes aan stress blootstelt. Onderzoekers laten proefpersonen vaak hun hand in een bak ijswater steken om stress op te wekken. Probeer het maar eens.

[7] Er zitten dus genoeg voordelen aan stress, maar je moet wel maathouden. Anders komt je systeem niet tot rust. De Kloet: 'Dat heeft met onzekerheid en gebrek aan controle te maken. Van hard werken krijg je geen stress. Dat krijg je wel als je het werk niet kunt overzien of geen resultaat ziet. Je blijft dan gespannen, waardoor de concentratie van het hormoon cortisol in je bloed verhoogd blijft.' Cortisol onderdrukt de boost van het immuunsysteem, zodat het niet voortdurend op verhoogd niveau actief is. Die onderdrukking is nodig, want een overactief immuunsysteem vraagt veel van ons lijf, waardoor we instorten. Maar de onderdrukking mag niet te lang duren, want dat maakt je juist weer ontvankelijker voor infecties.

[8] Ook als je korte tijd te veel stress ervaart, kan dat soms kwaad doen. Het kan er bijvoorbeeld bij een toets voor zorgen dat je een black-out krijgt. Het lukt dan niet om je dingen te herinneren, omdat je brein te druk is met het opslaan van informatie van die stresssituatie. Dat krijgt voorrang boven het ophalen van eerder opgeslagen informatie.

[9] Toch hoeft zelfs veel stress niet slecht te zijn. Het is vooral vervelend als je denkt dat het slecht voor je is. Mensen die in een onderzoek aangaven vaak gestrest te zijn én dachten dat al die spanning slecht voor hun gezondheid was, bleken acht jaar later veel vaker vroegtijdig te zijn overleden dan mensen die net zo veel stress ervoeren, maar dat niet zagen als iets bedreigends. Laatstgenoemden leefden zelfs iets langer dan niet-stressers. Kortom, als je weer eens gestrest bent, kun je er maar beter van genieten.

Naar: Elly Posthumus, Quest, november 2015

Flitslichtherinneringen ontstaan bij emotionele gebeurtenissen; je weet precies waar je was toen je het hoorde, vaak compleet met rare details, zoals de kleur trui van degene die het je vertelde. Dat je je alles tot in detail herinnert, komt volgens sommige wetenschappers door de neiging van mensen om emotionele gebeurtenissen eindeloos aan elkaar te vertellen, waardoor je de herinnering repeteert. Een andere verklaring is dat het brein hyperalert is en meer details opslaat dan anders.

Naar: Daphne van Paassen, Opzij, januari 2012

Ik kan/weet
- uitleggen waarom een afbeelding bij een tekst staat. 1F
- informatie uit afbeeldingen (kaartje, schema, tabel) halen. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Schrijven

Je leert een flyer maken.

Startopdracht

Bekijk de afbeeldingen A, B en C. Het zijn drie flyers.

1. Welke flyer valt het meest op? Waardoor?
2. Bij welke flyer(s) is direct duidelijk wat de bedoeling van de flyer is? Hoe hebben de makers dat bereikt?
3. Geef bij elke flyer aan wat er verbeterd kan worden.

A

B

C

Theorie

video-uitleg

Een flyer maken

Flyers worden vaak uitgedeeld op straat, bijvoorbeeld om reclame te maken voor een nieuwe winkel in de buurt of om mensen uit te nodigen voor een open dag. Een goede **flyer** valt op door beeld- en kleurgebruik en soms door een afwijkende vorm, bijvoorbeeld een hart. De illustraties trekken de aandacht, maken de boodschap van de flyer snel duidelijk en/of roepen een bepaalde sfeer op. De tekst is kort maar krachtig.

Zo maak je een flyer

- Bedenk wat je over je onderwerp wilt zeggen. Gebruik hiervoor de 5w+h-vragen.
- Bedenk een passende titel of een originele slogan. Voorbeeld: *Blijf niet zitten, kom in beweging!*
- Schrijf je tekst kort en krachtig op, zodat je boodschap in één oogopslag duidelijk is.
- Zoek of maak een illustratie die bij de tekst past.
- Zorg voor een aantrekkelijke lay-out.

Opdracht 1

Bekijk en lees tekst 1 (een flyer) en tekst 2 (een verslag).

1 Wat kondigt de flyer aan?
2 Zijn alle 5w+h-vragen met deze flyer te beantwoorden? Licht je antwoord toe.
3 Noem drie zaken die wel in het verslag staan, maar niet op de flyer.
4 Welke informatie geeft de flyer wel en het verslag niet?
5 Welke functie(s) hebben de flyer en het verslag?
6 Wat is beter om publiek te trekken voor de volgende open dag: een flyer of een verslag van de open dag van vorig jaar? Geef argumenten voor je keus.

Tekst 1

Tekst 2

Gezonde belangstelling voor het ziekenhuis

Afgelopen zaterdag bezochten ruim 1500 mensen Ziekenhuis Amstelland voor een kijkje achter de schermen van deze zorginstelling. Voor de hoofdingang konden bezoekers een ruime blik werpen in gereedstaande ambulances. In het ziekenhuis lieten medewerkers hun ervaren wat het betekent om in de zorg te werken. Laboranten gaven in het lab een uitgebreide rondleiding: de reis van het bloed en andere cellen. Ook meldden zich veel geïnteresseerden voor een gang door de technische ruimtes.

Voor de kinderen was er van alles te doen: bingo bij de Kinderafdeling, opereren op een kunstknie of prikken op de prikarm. En geen kind ging de deur uit zonder gipsarmband! Als aandenken aan deze leerzame dag konden kinderen met gipsarm én in doktersjas op de foto.

Opdracht 2

Werk in tweetallen. Zaterdag gaan jullie op straat flyers uitdelen om leden te werven voor een sportclub. Jullie ontwerpen samen de flyer.

1 Kies de sportclub waarvoor jullie gaan flyeren.
2 Noteer de 5w+h-vragen en de antwoorden op een kladblaadje.
3 Formuleer in korte zinnen de tekst voor de flyer.
4 Bedenk een slogan waardoor vooral leeftijdsgenoten interesse krijgen.
5 Maak de flyer met daarop een tekst en een illustratie. Gebruik zo mogelijk een zelfgemaakte illustratie.
6 Wissel jullie flyer uit met die van een ander tweetal. Geef elkaar commentaar aan de hand van het feedbackformulier en verbeter zo nodig jullie flyer.

Ik kan/weet
- een aantrekkelijke flyer maken. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Kijken en luisteren

Je leert een discussie beoordelen.

Startopdracht

1 Waarover gaan de meeste discussies die jij voert?
2 Met wie voer jij het vaakst een discussie?
3 Hoe lopen de meeste van jouw discussies af?
4 Wat is voor een goede afloop volgens jou de beste aanpak?

Theorie

video-uitleg

Een discussie beoordelen

Tijdens een **discussie** praten mensen over een bepaald onderwerp, meestal onder leiding van een gespreksleider, de **voorzitter**. De deelnemers aan een discussie vertellen allemaal wat ze van het onderwerp vinden. Iedere deelnemer geeft zijn **standpunt** en zijn **argumenten** ervoor: hij geeft aan waarom hij juist die mening over het onderwerp heeft. Daarnaast leggen de deelnemers uit waarom ze het wel of niet met een andere deelnemer eens zijn.

Zo kijk en luister je naar een discussie
Let op de volgende zaken:
- Laat de voorzitter alle deelnemers evenveel aan het woord komen?
- Blijft de voorzitter neutraal en laat hij dus zijn mening achterwege?
- Grijpt de voorzitter in als de deelnemers zich niet goed gedragen?
- Leggen de deelnemers hun mening en argumenten duidelijk uit?
- Geven de deelnemers aan de discussie echt antwoord op vragen die aan hen gesteld worden?
- Nemen de deelnemers de argumenten van de andere sprekers serieus en gaan ze erop in?
- Hoe gedragen de deelnemers zich tegenover elkaar? Tonen ze interesse in elkaars standpunten en mening? Laten ze de anderen uitpraten?

Opdracht
1

Lees de vragen en bekijk het fragment, een discussie tussen vier jongeren over de stelling ‘Je hebt je gezondheid zelf in de hand’.

1 De eerste spreekster, Rosa, zegt dat ze het ‘absoluut’ eens is met de stelling. Wat zegt ze meteen daarna?
2 Wat kun je volgens Rosa doen om je gezondheid zelf te verbeteren?
3 De gespreksleider vraagt aan Rosa: ‘Dus als je ziek bent, is dat gewoon je eigen schuld?’ Is dit een open of gesloten vraag?
4 Wat is het antwoord van Rosa op deze vraag?
5 Bert, de tweede spreker, is het oneens met de stelling. Welke twee redenen heeft hij hiervoor?
6 Rosa geeft vervolgens aan dat ze zelf astma heeft. Waarom noemt ze dit en welk argument verbindt ze hieraan?
7 Welk argument vind je sterker: dat van Bert of dat van Rosa? Licht je antwoord toe.

8 De derde spreker, Arslan, liet in het begin merken dat hij geen duidelijke keuze kon maken. Wat is zijn mening over de stelling?
9 De gespreksleider vraagt aan Arslan of hij het als zijn plicht ziet om goed voor zichzelf te zorgen. Wat is het antwoord van Arslan?
10 Arslan zegt dat hij goed voor zichzelf zorgt. Klopt dat? Licht je antwoord toe.
11 Beoordeel de gespreksleider en de discussiedeelnemers aan de hand van het feedbackformulier.

Opdracht 2

Bekijk het fragment, een discussie over de vraag of rauw eten gezond is. Francis eet al jaren alleen maar rauw voedsel en geeft haar zoon Tom ook alleen maar rauw voedsel te eten. Vooral op dat laatste is veel kritiek.

1 Waarom is daar zoveel kritiek op?
2 Hoe is de houding van de beide presentatoren in het gesprek: neutraal of niet neutraal? Licht je antwoord toe met een of meer voorbeelden.
3 Waarom zouden de presentatoren kiezen voor deze houding?
4 Hoe kun je merken dat de presentatoren luisteren naar Francis?
5 Waaraan kun je merken dat Francis luistert naar de presentatoren?
6 Vind je dat de gespreksdeelnemers elkaar goed laten uitpraten? Licht je antwoord toe met een voorbeeld.

Op een gegeven moment wordt Tom ook iets gevraagd.

7 Hoe komt het dat Tom twijfelt over wie hij moet geloven als het om zijn gezondheid gaat?
8 Zou jij ook twijfelen? Wie heeft er volgens jou gelijk?
9 Vind je Tom een goede deelnemer aan de discussie? Waarom (niet)?
10 Noem een verschil tussen dit gesprek en een discussie zoals die beschreven wordt in de theorie.

Opdracht 3

Lees de vragen en bekijk het volgende fragment uit een programma over extreem overgewicht bij jongeren. De belangrijkste vraag is of een maagbandje kan bijdragen aan een oplossing.

1 Hoe kun je aan de voorzitter zien dat hij de discussie tussen meerdere mensen leidt?
2 Vind je de voorzitter neutraal? Licht je antwoord toe.
3 Vind je dat de voorzitter zijn rol verder goed uitvoert? Licht je antwoord toe.

Op een gegeven moment komt Daniel aan het woord.

4 Op welke manier zorgt Daniel ervoor dat hij het woord krijgt?
5 Is dat volgens jou een goede manier?
6 Welk bezwaar heeft Daniel tegen de oplossing van de dokter?
7 Wat bedoelt Daniel met 'de onderlaag' en 'de bovenlaag' van het probleem?
8 Hoe kom je achter het antwoord op vraag 7?
9 Daniel neemt op een gegeven moment eigenlijk een beetje de rol van de voorzitter over. Hoe doet hij dat?
10 Wie vind jij de beste deelnemer aan de discussie? Waarom?

Ik kan/weet
- een oordeel geven over (deelnemers aan) discussies. 1F

Maak de extra opdrachten online.

Spreken en gesprekken

Je leert overleggen.

Startopdracht

1 Heb je weleens met je ouders en een docent of je mentor een gesprek gevoerd over hoe het gaat op school?
2 Hoe is dat overleg verlopen?
3 In welk opzicht verschilt zo'n overleg van bijvoorbeeld een gesprek met je ouders over de verhoging van je zakgeld?

Theorie

video-uitleg

Overleggen

Als je met andere mensen samenwerkt, moet je **overleggen**. Je luistert dan goed naar elkaar en laat elkaar uitspreken.
Een overleg kan verschillende doelen hebben: elkaars mening over een onderwerp leren kennen, informatie met elkaar delen of een probleem oplossen.
Je kunt ook overleggen om samen te beslissen wie welke taak op zich neemt en wanneer het werk af moet zijn. Dan spreek je van een **werkoverleg**.

Zo overleg je met elkaar bij een werkoverleg
- Maak met elkaar een lijstje van de dingen die moeten gebeuren.
- Geef allemaal aan welke taak je wilt uitvoeren. Geef ook een reden waarom je juist dat wilt doen.
- Als meerdere personen hetzelfde willen doen, kies dan de geschiktste persoon of trek lootjes.
- Als niemand een bepaalde taak wil doen, beslis dan met elkaar wie die taak toch moet uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld degene zijn die ook de leukste taak mag doen.
- Zorg ervoor dat iedereen uiteindelijk ongeveer evenveel moet doen.
- Spreek af wanneer de taken klaar moeten zijn.
- Schrijf alle gemaakte afspraken op.

Opdracht 1

1 Zijn de volgende zinnen geschikt om te gebruiken in een overleg over een groepsopdracht op school? Licht steeds je antwoord toe.
   a 'Ik wil die taak per se! Ik kan ook niets anders doen. Dat kan ik gewoon niet.'
   b 'Jij hebt ook altijd wat te klagen! Ook bij Frans liep je je de vorige keer zo enorm aan te stellen!'
   c 'Heb jij gisteren eigenlijk ook die James Bondfilm gezien op tv?'
   d 'Wie zou deze taak op zich kunnen nemen?'
   e 'Maar dat zou dan kunnen betekenen dat, zeg maar, deze taken ergens een keer nog uitgevoerd zouden moeten worden.'
2 Bij de zinnen die je met 'nee' beantwoord hebt, schrijf je nu een beter alternatief. Als je de zin op geen enkele manier geschikt vindt, zet je een streepje.

Opdracht 2

Lees de vragen en bekijk het fragment, waarin drie leerlingen (Lisa, Jorrit en Mark) overleggen over een opdracht voor Nederlands.

1 Lisa neemt de leiding. Wat vind je van de manier waarop ze dat doet?
2 Lisa en Mark hebben het idee dat Jorrit niets wil doen. Waarom denken ze dat?
3 Wat vind je van de manier waarop ze Jorrit daarop aanspreken?
4 Noteer de opmerking die Jorrit maakt als Mark zegt dat zij alles moeten doen. Wat kun je uit de opmerking afleiden over de reden waarom Jorrit niets wil doen?
5 Hoe lost Lisa dit probleem op? Vind je dit een goede oplossing?
6 Wat hadden Lisa en Mark kunnen doen om Jorrit bij het overleg te betrekken?
7 Lisa wil vervolgens kiezen voor *De Griezelbus*. Welke reden heeft ze hiervoor?
8 Waarom wil Mark niet dat ze dit boek kiezen? Maakt hij dit op een goede manier duidelijk? Licht je antwoord toe.
9 Bespreek je antwoorden met een klasgenoot. Maak samen een lijstje met tips voor een goed overleg over een opdracht voor school.

Opdracht 3

Lees tekst 1.

1 Wat is het misverstand dat ontstaan is tussen Govert en Jolijn?
2 Wat had Jolijn beter kunnen vragen om ervoor te zorgen dat Govert haar goed begrijpt en niet boos wordt?
3 Wat had Govert beter kunnen zeggen om het overleg mogelijk te houden?
4 Stel dat jij de derde persoon bent: wat zou jij zeggen om ervoor te zorgen dat Govert en Jolijn weer meedoen aan het overleg? Schrijf je tekst op.

Tekst 1

Kjell, Jolijn en Govert zitten bij elkaar in de klas. Kjell is binnenkort jarig en Jolijn en Govert willen een surpriseparty voor hem organiseren. Ze hebben iedereen uitgenodigd, maar zijn vergeten te vragen wie er ook echt komt. Ook hebben ze moeite om alles op tijd af te krijgen.

Jolijn: 'Overmorgen is het feest al en we hebben nog zo veel te doen! We moeten weten wie er komt, de ruimte versieren en voor eten en drinken zorgen. En we wilden toch ook een lied instuderen? Kunnen jullie dat doen?'

Govert: 'Lekkere vriendin ben jij! Mij alles in de schoenen schuiven! Doe het maar mooi zelf!'

Opdracht 4

Jullie gaan bespreken welke oplossingen jullie zien voor een probleem in de klas: er worden namelijk zo veel onvoldoendes gehaald dat er klasgenoten dreigen te blijven zitten. Maar jullie willen natuurlijk het liefst met de hele klas over. Dus wordt het tijd voor een gezamenlijk plan!

1 Maak een groepje van zes klasgenoten.
2 Overleg samen ongeveer tien minuten over mogelijke oplossingen voor het gegeven probleem.
3 Kies welke oplossing(en) jullie zouden kiezen; omschrijf deze en noteer ook welke stappen nodig zijn om tot die oplossing(en) te komen.
4 Evalueer jullie overleg: noteer in je schrift wat er goed ging; noteer ook wat je ervan hebt geleerd.

Ik kan/weet
- deelnemen aan een overleg. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Woordenschat

Je leert de woordraadstrategie *afbeeldingen bekijken*.

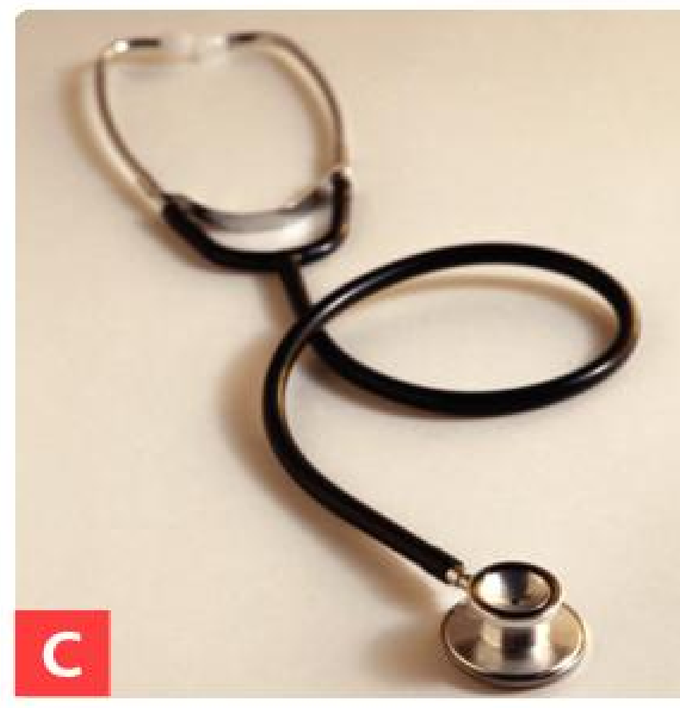
Startopdracht

Werk in tweetallen.
Hieronder staan acht woorden en drie afbeeldingen die met gezondheid te maken hebben.

1. Welke woorden kennen jullie? Noteer de woorden en de betekenissen.
2. Welke drie woorden horen bij afbeelding A, B en C?
3. Beschrijf in het kort de betekenis van het afgebeelde woord. Gebruik daarbij de informatie op de afbeelding.
   allergie – bijsluiter – mitella – ongedeerd – stethoscoop – therapeutisch – trauma – vitaal

A

B

C

Theorie

video-uitleg

Afbeeldingen bekijken

Bij veel teksten staat een **illustratie** of **afbeelding** (een tekening, een foto, een diagram, een grafiek). Vaak staat die er om de tekst te verfraaien of om extra informatie te geven, zoals je bij Lezen hebt geleerd. Soms kan de afbeelding je ook helpen om een onbekend of moeilijk woord uit de tekst te begrijpen.

Opdracht 1

Lees tekst 1.

1. Welke twee onderstreepte woorden worden verduidelijkt door de afbeeldingen? Geef de betekenis van die woorden.
2. Neem de overige twaalf woorden over. Zet de betekenis erachter. Noteer bij elk woord de woordraadstrategie die je hebt gebruikt om de betekenis te vinden.

Tekst 1

De ziekte die verliefdheid heet

[1] Vlinders in je buik, zweven op een roze wolk, de hele wereld een dansfeest. Wat is er nu mooier dan smoorverliefd zijn? Maar is het altijd zo'n euforisch gevoel? Vergeet het maar. Voor veel mensen is verliefdheid een (1) kwelling, en al helemaal als er geen match is en de liefde van één kant komt.

[2] Medici omschrijven verliefdheid dan ook wel als een

(2) stoornis. Fysiek en psychisch gebeurt er van alles met je. Opvallend genoeg ben je je als patiënt meestal bewust van je toestand. Je hebt geen dokter nodig om de (3) diagnose te stellen, want de (4) symptomen zijn duidelijk. Maar over de beste (5) remedie verschillen patiënt en hulpverlener van mening.

[3] Wie verliefd is, wil niets liever dan voortdurend bij de geliefde zijn. Dat moet je volgens 'liefdesdokters' nu juist niet doen. Zeker als de gevoelens niet echt (6) wederzijds zijn en de ander nauwelijks ingaat op avances, raden zij het af om contact te blijven zoeken. Stop je toenaderingspogingen. Vergeet die dwangmatige appjes en mailtjes met liefdesverklaringen. Zoek (7) afleiding, richt je op iets anders, bijvoorbeeld sport of werk, ga daten met een ander. Dat is een goede manier om je (8) obsessie te (9) beteugelen.

[4] En die roze bril die je als verliefde draagt? Die maakt je vooral blind. Als je verliefd bent, heb je geen oog meer voor de werkelijkheid: je (10) idealiseert het object van je liefde. Dus probeer die bril even af te zetten. Zie degene op wie je verliefd bent als een mens die ook 'weeffoutjes' heeft.

[5] Is het dan allemaal kommer en kwel? Nee, verliefdheid geeft je ook een enorme (11) impuls of zoals we tegenwoordig zeggen: een 'boost'. Bijvoorbeeld op het (12) creatieve vlak. Ga tekenen, gedichten schrijven of een liedje componeren. Dan heb je later nog een (13) tastbare herinnering aan die krankzinnige periode, als de geliefde eenmaal van zijn of haar voetstuk is gevallen. Want dat gebeurt (14) geheid. Volgens wetenschappelijk onderzoek is slechts twee à drie procent van de verliefde stellen na een aantal jaren nog steeds verliefd. Dat biedt zeker troost voor de ongelukkigen die worstelen met liefdesverdriet: dat gaat vanzelf weer over. Alleen duurt het soms wat lang.

Opdracht 2

In tekst 1 staan zes woorden uit andere talen. Zulke woorden noemen we **leenwoorden**. Een daarvan is *boost*. Dat komt uit het Engels.

1. Noteer de andere vijf leenwoorden en vermeld uit welke taal de woorden komen. Gebruik zo nodig een woordenboek.
2. Zet de betekenis achter de woorden.
3. Voor welke woorden is er een goed Nederlands alternatief?
4. Waarom gebruiken wij leenwoorden?
5. Welk bezwaar hebben Nederlanders tegen het gebruik van leenwoorden?
6. Hieronder staan nog vijftien leenwoorden. Noteer de herkomst en de betekenis: *au pair – cappuccino – delicatesse – fake – fakir – feedback – macho – outlet – pur sang – ramadan – repertoire – sale – sowieso – statement – tapas.*

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1. Schrijf de woorden 1 t/m 20 onder elkaar. Noteer de betekenis. Gebruik de woordraadstrategieën.

2 De woorden *a* t/m *h* staan ook onderstreept in de tekst. Schrijf de woorden onder elkaar. Zoek de bijbehorende betekenis in de rechter rij.

a geassocieerd met	– *gegrepen door*
b fenomeen	– *gevormd naar*
c naar analogie van	– *heeft een zekere drang tot*
d fobie	– *in verband gebracht met*
e in de ban van	– *model; voorbeeld*
f patroon	– *rechtlijnig*
g is geneigd tot	– *verschijnsel*
h orthodox	– *ziekelijke vrees*

Tekst 2

In de ban van gezonde voeding

[1] 'Gezond' heeft een geweldig imago. Wie wil er nu niet gezond zijn? Want dat wordt (a) geassocieerd met sterk, optimistisch en levenslustig. Maar kan het ook te gek worden? Ja, steeds meer mensen zijn zo obsessief bezig met 'gezond zijn' en vooral 'gezond eten' dat het ongezond wordt. De trend is al als nieuwe volksziekte (1) bestempeld.

[2] Nieuw is het (2) evenwel niet. Al 25 jaar geleden bedacht de Amerikaanse arts Stephen Bratman een term voor het (b) fenomeen: orthorexia, (c) naar analogie van het veel bekendere anorexia nervosa. Anorexia is een psychische (3) aandoening waarbij iemand een (d) fobie voor te dik zijn ontwikkelt en zich uithongert. De patiënten – meestal meisjes – hebben een (4) verwrongen beeld van hun uiterlijk: in de spiegel zijn ze altijd moddervet.

[3] In het woord 'orthorexia' zit het Griekse voorvoegsel 'ortho-' dat 'juist' of 'recht' betekent – denk aan 'orthodontist'. Orthorexia wordt gedefinieerd als de ziekelijke neiging om zo'n beetje iedere minuut van de dag na te denken over welk voedsel wel en niet gezond is. Dat lijkt een (5) milde aandoening, maar het kan tot extremen leiden.

[4] Neem Anne van veertien. Tot voor kort deed ze zich te goed aan alles waar diëtisten voor waarschuwen: patatjes mét, gevulde koeken, liters foute frisdrank. Echt dik werd ze er niet van, maar enigszins 'gezet'. Tot ze via haar moeder kennismaakte met het dieet van Dr. Slim en helemaal (e) in de ban van 'raw food' raakte en eigen gemaakte 'smoothies'. Sindsdien is ze zich bewust van elke kruimel en elke druppel die ze (6) nuttigt, wat weer heeft geleid tot een (7) eenzijdig (f) eetpatroon. Dat heeft tekorten aan voedingsstoffen tot gevolg én (8) ondergewicht.

[5] Hoe stel je vast of iemand aan orthorexia lijdt? Zo iemand laat het menu alleen bepalen door de (9) voedingswaarde (wat zit erin?) en niet door de smaak (wat is lekker?). Verder voelt de patiënt zich schuldig als hij 'gezondigd' heeft: iets ongezonds gegeten. Een orthorexialijder is vaak vegetariër en (g) is geneigd tot veganisme: hij eet geen dierlijke voedingsstoffen, maar vooral wél rauwe groente, muesli, fruit en noten.

[6] Een (10) ingrijpend gevolg is de verstoring van het sociale leven. Dat ervaart ook Anne. Omdat ze zo (h) orthodox is in haar dieet (precies op tijd de exact afgepaste hoeveelheid), kan ze niet meer gezellig samen met vriendinnen ergens een croissantje of een snack scoren. Door haar orthorexia komt ze steeds meer alleen te staan en raakt ze nog meer gericht op haar 'supergezonde' levensstijl. Zo ontstaat er (11) een vicieuze cirkel.

[7] Mensen als Anne ontlenen hun eigenwaarde aan het succes waarmee ze zich aan hun eigen regels houden. Ze zijn (12) perfectionistisch en de meesten zijn 'control freaks'. Vaak halen ze hun neus op voor mensen die genieten van een broodje shoarma

of een portie Vlaamse friet met een vracht mayonaise. Voor lijders aan orthorexia gaat de (13) maatstaf voor 'gezond eten' steeds meer in de richting van (14) excessen, zoals drie weken 'sapvasten' om het lijf te zuiveren in het kader van een (15) lichaamsreiniging. Toch gaat het – een duidelijk verschil met andere eetstoornissen – bij orthorexia niet om de (16) kwantiteit, de hoeveelheid voedsel, maar om de kwaliteit van de (17) spijzen.

[8] (18) Critici betwijfelen of de 'ziekte' wel echt bestaat. Sommige psychologen beschouwen het als een soort (19) neurose. Daarbij wordt iemands leven beheerst door angsten, zoals smetvrees (bang zijn voor vieze handen). Een behandeling waarbij de patiënt inzicht krijgt in z'n gedragingen, werkt het beste. Wie aan orthorexia lijdt, komt via deze methode ook vanzelf tot de conclusie dat de waarheid (20) omtrent gezond eten in het midden ligt: eet maar gewoon, dan eet je al gek genoeg.

Gemiddelde voedingswaarden		
	Per 100 g	1 portie(65 g)
Energie	810K.J/194kcal	526K.J/126kcal
Vet, waarvan	13.3 g	8.6 g
verzadigd	3.0 g	2.0 g
enkelvoudig onverzadigd	5.1 g	3.3 g
meervoudig onverzadigd	1.8 g	1.2 g
Koolhydraten, waarvan	0.5 g	0.3 g
Suikers	0.4 g	0.3 g
Polyolen	0 g	0 g
Zetmel	0 g	0 g
Vezels	1.6 g	1.0 g
Eiwitten	18.5 g	12.0 g
Zout	1.95 g	1.25 g
Omega 3 vetzuren totaal	1.5 g	0.98 g
waarvan EPA + DHA	1080 mg	700 mg
Verpakking bevat 2 stuks maatjesharing (2 porties) 1 portie is 65 g		

Opdracht 4

In tekst 2 staan acht leenwoorden. Noteer die woorden, geef aan uit welke taal ze komen en noteer de betekenis.

Opdracht 5

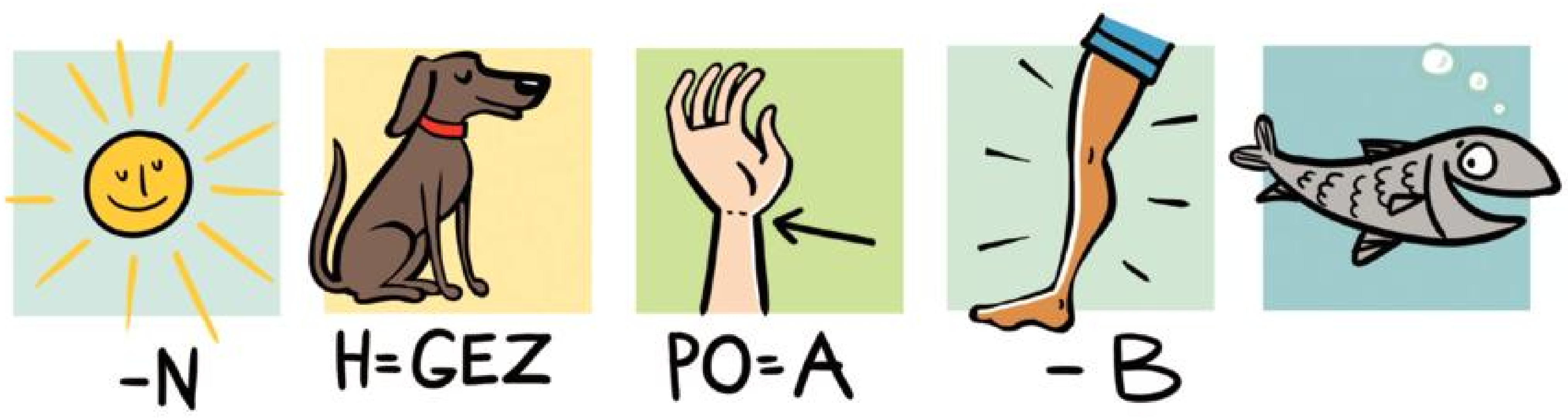
Werk in tweetallen.
In tekst 2 staat de uitdrukking *z'n neus ophalen voor iets*. Er zijn tientallen uitdrukkingen waarin het woord *neus* voorkomt.

1 Noteer tien uitdrukkingen waarin het woord *neus* voorkomt in combinatie met elk van onderstaande woorden en geef de betekenis.
2 Zoek samen nog drie andere uitdrukkingen met het woord *neus*.

a aangezicht
b bloeden
c boren
d boter
e feiten
f kijken
g lippen
h stoten
i wassen (= van was)
j zalm

Opdracht 6

Los de rebus op.

Ik kan/weet
- woordbetekenissen in de tekst zoeken met behulp van afbeeldingen. 1F
- de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.

Maak de extra opdrachten online. Daar vind je ook de woordenlijst.

Grammatica zinsdelen

Je leert over bijwoordelijke bepalingen.

Startopdracht

1. Als je van onderstaande zinnen ow, wg of ng, lv en mv hebt vastgesteld, blijft er telkens nog één zinsdeel over. Noteer dat zinsdeel.
2. Bij elke zin moet je een andere vraag stellen om het overgebleven zinsdeel te vinden. Noteer het vraagwoord waarmee die vraag begint.
   a In Engeland deelden de scholen gezonde maaltijden uit aan de kinderen.
   b Opent de conciërge om half acht de deuren van de school?
   c Zou Marianne door de tocht in het lokaal verkouden zijn geworden?
   d De Houtribdijk is vanwege de extreem harde wind afgesloten.

Theorie

video-uitleg

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft antwoord op vragen als: *Hoe? Hoelang? Hoever? Waar? Waardoor? Waarheen? Waarom? Waarover? Waarvandaan? Waar? Wanneer?*
– *In onze stad zijn veel winkels wegens vakantie gesloten.* (Waar? Waarom?)
– *Mijn vader gaat altijd op de fiets naar zijn werk.* (Wanneer? Hoe? Waarheen?)
Ook de vraagwoorden waarmee je bijwoordelijke bepalingen zoekt (*hoe, hoelang, hoever, waar, waardoor, waarheen, waarom, wanneer* enzovoort), zijn in een zin bijwoordelijke bepaling: *Waar is die spannende western opgenomen?*
Let op: niet alle bijwoordelijke bepalingen geven antwoord op een vraag. Ook woorden als *niet, wel, zeker, absoluut, allicht, eigenlijk, natuurlijk, misschien, vermoedelijk* en *waarschijnlijk* zijn bijwoordelijke bepaling.

Zo vind je de bijwoordelijke bepalingen
1 Noteer onderwerp en werkwoordelijk of naamwoordelijk gezegde.
2 Zoek naar lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp.
3 De zinsdelen die dan nog overblijven, zijn meestal een bijwoordelijke bepaling.
Let op: niet in alle zinnen komt een bijwoordelijke bepaling voor, maar een zin kan ook meerdere bijwoordelijke bepalingen bevatten.

Opdracht 1

Noteer de bijwoordelijke bepalingen uit de zinnen.
1. In België worden geregeld projectielen uit de Eerste Wereldoorlog gevonden.
2. Waarom zijn vuurtorens tegenwoordig minder belangrijk voor schepen?
3. Dankzij jouw hulp hebben we die moeilijke opdracht op tijd kunnen inleveren.
4. Vanwege voedselgebrek houden sommige dieren jaarlijks een winterslaap.
5. Waar wil de gemeente eigenlijk dat nieuwe overdekte zwembad bouwen?
6. Door de vele zeepokken op hun lijf zwemmen walvissen minder snel.

Opdracht 2

Vul elke zin aan met twee bijwoordelijke bepalingen. Die moeten antwoord geven op de vraagwoorden uit de theorie: *Hoe? Hoelang?* enzovoort.
Gebruik zo veel mogelijk verschillende vraagwoorden.
1. Maarten heeft een nieuwe mountainbike gekregen.
2. Heeft Josefien jou die roddel verteld?

3 De scheidsrechter heeft de wedstrijd gestaakt.
4 Zijn de vluchtelingen gekomen?
5 De straten zijn spiegelglad.
6 Veel boeren zijn verhuisd.

Opdracht
3

Maak vier zinnen. Zin 1 en 2 bestaan uit ow, wg en twee bwb'en, zin 3 en 4 bestaan uit ow, ng en twee bwb'en. Geen enkele zin mag dus een lv en een mv bevatten.

Opdracht
4

Noteer van de zinnen van tekst 1 ow, wg of ng, lv, mv en bwb'en. Zet bij een ng het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

Tekst 1
Superfoods

1 Superfoods hebben de laatste jaren heel wat mensen bereikt. **2** Tegenwoordig zijn die producten immers in elke grote supermarkt voorradig. **3** Volgens het Voedingscentrum schrijven veel mensen aan deze voedingsmiddelen 'superkrachten' toe. **4** Zo zouden gojibessen de ziekte kanker kunnen tegengaan. **5** Chiazaad zou in veel gevallen een verjongende werking hebben. **6** Het Voedingscentrum betwijfelt echter het nut van superfoods. **7** De gezondheidsclaims zijn namelijk niet wetenschappelijk onderbouwd. **8** Volgens hoogleraar Martijn Katan zitten de effecten van voeding heel vaak tussen de oren. **9** Zijn deze 'supergezonde' levensmiddelen bovendien niet veel te duur?

10 Voor de leveranciers betekenen superfoods vooral superwinst.

Naar: www.foodness.nl, op 5 december 2015

Opdracht
5 ✱

Sommige werkwoorden hebben een vast voorzetsel bij zich: twijfelen *aan*, rekenen *op*, verlangen *naar*. Je zegt niet *hopen bij* of *hopen met*, want *hopen op* is een vaste combinatie. Bij zulke werkwoorden hoort een **voorzetselvoorwerp** (vv): het zinsdeel dat begint met het vaste voorzetsel.
– *Waarom / twijfel / je / nu / ineens / aan de eerlijkheid van je vriendin?*
  vv = aan de eerlijkheid van je vriendin

Noteer de voorzetselvoorwerpen en de bwb'en en zet erachter: vv of bwb.
1 In de middeleeuwen geloofden de meeste mensen in de kracht van hekserij.
2 Waarom protesteert de partij tegen mijn advies in tegen de bezuinigingen?
3 Op het perron stond Johannes op de aankomst van zijn vriendin te wachten.
4 Tot mijn verbazing spoorde de trainer zijn pupil nooit aan tot betere prestaties.
5 Moeten we over onze vakantiebestemming over een week al beslist hebben?
6 Bij jouw grote prestaties zal de directeur bij jouw afscheid zeker stilstaan.

Ik kan/weet • bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.

Maak de extra opdrachten online.

Grammatica woordsoorten

Je leert over voorzetsels en bijwoorden.

Startopdracht

Leg uit waarom de onderstreepte woorden wel bijvoeglijk naamwoord zijn en de vetgedrukte niet.

1. Na zo'n ernstig ongeluk is een auto meestal **zwaar** beschadigd.
2. Mijn **ernstig** zieke tante gebruikt dagelijks een zwaar slaapmiddel.

Theorie

video-uitleg

Voorzetsel en bijwoord

Een **voorzetsel** (vz) geeft vaak plaats, tijd of reden/oorzaak aan.

- plaats: *aan het water, te Schiedam, bij de bushalte, op de zolder;*
- tijd: *na de vakantie, tijdens de wandeling, gedurende de lente, onder de les;*
- reden/oorzaak: *vanwege de file, door het succes, dankzij jouw hulp.*

Soms is een voorzetsel deel van een vaste combinatie:
op iemands hulp rekenen; in verband met.

Let op: delen van scheidbare werkwoorden *(aankijken, namaken, uitzwaaien)* zijn geen voorzetsel, maar bijwoord (bw):

– *De trein / komt / over drie minuten / aan.* (*aan* = bw; deel van *aankomen*)

Zo herken je een voorzetsel

- Een voorzetsel staat meestal vóór een voornaamwoord of een zelfstandig naamwoord: *in de schuur, tussen die papieren, naast mij, over welke brug;* soms ontbreekt het lidwoord: *te Amsterdam, op zolder, in bed.*
- Als een voorzetsel áchter een zelfstandig naamwoord staat, geeft het vaak een richting aan: *de garage in, de heuvel op, de straat uit.*

Als een bijwoordelijke bepaling uit één woord bestaat, is dit als woordsoort een **bijwoord** (bw). Een bijwoord kan van alles aangeven, bijvoorbeeld:

- tijd: *gisteren, morgen, straks, laatst, vroeger, later, tegenwoordig;*
- plaats: *er, daar, hier, daarginds, ergens, nergens, overal;*
- (on)zekerheid: *ongetwijfeld, vast, wel, misschien, waarschijnlijk;*
- ontkenning: *niet, nooit, nimmer, geenszins.*

Ook de vraagwoorden die je gebruikt om een bijwoordelijke bepaling te vinden (*hoe, waar, waardoor, wanneer* enzovoort) zijn bijwoorden.

Een bijwoord kan iets vertellen over:

- een hele zin: *Vanavond / gaan / we / op kunstgras / trainen.*
- een werkwoord: *Joop / kon / hard / fietsen (ww).*
- een bijvoeglijk naamwoord: *Dit / is / een bijzonder moeilijke (bn) som.*
- een ander bijwoord: *Gerry / kon / heel hard (bw) / fietsen.*

Let op: een bijwoord lijkt soms op een bijvoeglijk naamwoord, maar dat laatste zegt iets over een zelfstandig naamwoord en een bijwoord niet:

- Kruistocht in spijkerbroek *is een prachtig (bn) boek (zn).*
- *Junilde kan prachtig (bw) zingen (zww).*

Opdracht
1

Noteer de voorzetsels en de bijwoorden uit de zinnen en zet de woordsoort erachter: vz of bw.

1 Met de vlam in de pijp reed de truck van Henk Wijngaard de Brennerpas over.
2 Uit voorzorg schreef Jella na de les alle aantekeningen op het bord over.
3 Ondanks het slechte weer kwam de boot toch omstreeks 3 uur hier aan.
4 Wanneer kijkt u die ontzettend lastige toets over magnetisme voor ons na?
5 Vanmorgen zijn we per trein naar een tentoonstelling in Utrecht gereisd.

Opdracht
2

Sommige voorzetsels zijn deel van een **voorzetseluitdrukking**. Neem die uitdrukkingen over en vul op de puntjes de juiste voorzetsels in.

1 … verband … carnaval moet men hier parkeren … plaats … op het kerkplein.
2 … aanleiding … jullie klacht schrijf ik jullie dat ik altijd … overeenstemming … de regels heb gehandeld.
3 … verzoek … de directie peilen we de stemming … middel … een enquête.
4 … overleg … de gemeente worden de bomen gerooid … behulp … een kraan.
5 … grond … de afspraak krijg je … ruil … je winkelpand een kraam op de markt.

Opdracht
3 ✱

1 Maak met elk woord twee zinnen. In de ene zin is het woord een bn en in de andere zin een bw. Wissel de volgorde af.
bijzonder – goed – heel – mooi – sterk
2 Wissel je zinnen uit met een klasgenoot. Noteer van elkaars zinnen bn en bw.

Opdracht
4

Neem de onderstreepte woorden uit tekst 1 over en zet de woordsoort erachter. Kies uit: blw, olw, czn, azn, zn-e, bn, zww, kww, hww, pers.vnw, bez.vnw, aanw.vnw, vr.vnw, onbep.vnw, vz, bw.

Tekst 1

Cheiron

1 Cheiron was in de Griekse mythologie een centaur. **2** Bij die wezens is het achterste gedeelte een paard en het voorste, het bovenlichaam, een mens. **3** Helaas werd Cheiron verstoten door zijn ouders. **4** Daardoor was hij zwaar getraumatiseerd. **5** Hij trok zich terug en leefde alleen. **6** Hij ontwikkelde een enorme kennis over muziek, jacht, krijgskunde en geneeskunde. **7** Iedereen noemde hem een wijze leraar en genezer. **8** Zijn kennis van de geneeskunde gaf hij door aan Asklepios. **9** Die werd de beste arts van het land. **10** Van overal kwamen mensen naar hem toe die volgens andere artsen ongeneeslijk ziek waren. **11** Asklepios genas ze allemaal! **12** Ook was Cheiron onsterfelijk. **13** Waarom stierf hij dan toch? **14** Herakles verwondde hem met een giftige pijl. **15** Cheiron zei: 'Ondanks al m'n kennis kan ik mezelf niet genezen. **16** Voor mij is deze pijn onverdraaglijk. **17** Daarom zal ik mijn onsterfelijkheid afstaan.' **18** Daarna overleed hij. **19** Zijn naam leeft onder andere voort in QiCheiron, een praktijk voor therapie, training en coaching via paarden.

Ik kan/weet
- voorzetsels herkennen en gebruiken.
- bijwoorden herkennen.

Maak de opdrachten online.

Formuleren

Je leert over lastige verwijswoorden.

Startopdracht

1 Lees de zinnen *a* t/m *d*.
   a De slager *bij wie* wij inkopen, had paardenvlees als rundvlees verkocht.
   b Mijn zus kiest altijd die fitnessoefeningen *waarbij* je veel calorieën verbruikt.
   c Vrienden *aan wie* je je geheimen vertelt, moet je volledig kunnen vertrouwen.
   d Het boek *waaraan* de schrijver momenteel werkt, zal volgend jaar uitkomen.
2 Leid op basis van de zinnen *a* t/m *d* af welke zin correct is, *e* of *f*. Licht je antwoord toe.
   e De vrouw *op wie* Adrie zat te wachten, droeg een rode jurk.
   f De vrouw *waarop* Adrie zat te wachten, droeg een rode jurk.

Theorie

video-uitleg

Lastige verwijswoorden: *hen/hun, dat/wat, waarmee/met wie*

Verwijswoorden (bijvoorbeeld *deze, die, dit, dat, hij, hem, zij, ze, haar, het*) wijzen terug naar iets wat eerder genoemd is. Er zijn een paar lastige gevallen.

- ***Hen* of *hun*?**
  Je gebruikt het verwijswoord *hen* als lijdend voorwerp (lv) en na een voorzetsel (vz). Het verwijswoord *hun* gebruik je als meewerkend voorwerp (mv) zonder voorzetsel.
  – *Als **Peter en Noah** niet meewerken, help ik hen (lv) niet meer met wiskunde.*
  – ***Mijn broers** waren hun lunchpakket vergeten en daarom heb ik hun (mv) een boterham gegeven. Ook mijn twee appels heb ik aan (vz) hen afgestaan.*
- ***Dat* of *wat*?**
  Je gebruikt het verwijswoord *wat* om te verwijzen naar:
  – dat, datgene: ***Dat** wat je nu eet, lijkt mij niet erg gezond.*
  – alles, iets, niets, het enige: ***Alles** wat je hem voorzet, eet hij meteen op.*
  – een overtreffende trap (*het mooiste, het leukste* enzovoort): *Deze superfoods zijn **het gezondste** wat ik ooit gegeten heb.*
  – een hele zin: ***Jari sport vrijwel nooit**, wat slecht is voor zijn conditie.*
- ***Waar + voorzetsel* of *voorzetsel + wie*?**
  Naar dieren en dingen verwijs je met *daar/waar + voorzetsel* (*waarmee, waarvan*), naar mensen met *voorzetsel + wie* (*met wie, van wie*).
  – ***Het boek** waarover je laatst vertelde, heb ik inmiddels ook gelezen.*
  – ***De klasgenote** met wie ik het liefst samenwerk, heet Anouk.*

Opdracht 1

Vul het juiste verwijswoord in: *dat* of *wat*.
1 Bungeejumpen is het spectaculairste … ik in de vakantie gedaan heb.
2 Het eerste doelpunt … Tobias voor zijn team scoorde, vergeet hij nooit weer.
3 'Is er nog iets … ik jullie moet uitleggen voor de toets?' vroeg de docent.
4 Ben je echt alles vergeten … je op de basisschool geleerd hebt?
5 Is *De hongerspelen* het mooiste boek … jullie ooit gelezen hebben?
6 Morgen gaan we een dagje naar het strand, … ik altijd erg leuk vind.

Opdracht
2

Kies het juiste verwijswoord.

1 De winnaars krijgen een beker en de voorzitter zal **hen / hun** die uitreiken.
2 Toen mijn buren autopech hadden, kwam de wegenwacht **hen / hun** helpen.
3 Sinds Els en Kim mij in de steek lieten, kan ik niet meer op **hen / hun** rekenen.
4 Als mensen een brochure willen, zal ik die **hen / hun** vandaag nog toezenden.
5 Toen de meisjes vermist waren, werd er met honden naar **hen / hun** gezocht.
6 Max en Tom zeiden dat ze op reis gingen, maar ik heb **hen / hun** net nog gezien.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Bedenk samen zes zinnen waarin het verwijswoord *waar + voorzetsel* (*waarin, waarmee* enzovoort) of *voorzetsel + wie* (*in wie, met wie* enzovoort) gebruikt moet worden. Zet drie puntjes (…) waar iets ingevuld moet worden.
2 Wissel je zinnen uit met die van een ander tweetal en vul in elkaars zinnen het juiste verwijswoord in. Controleer daarna elkaars antwoorden.

Opdracht
4

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze, die, dit, dat, hij, hem, zijn, zij, ze, haar, het, hen, hun*. Let op: soms zijn er meer mogelijkheden. Kijk zo nodig nog even naar de theorie van Formuleren hoofdstuk 2 en 4. Gebruik eventueel een woordenboek.

1 Doordat het bedrijf … producten te laat leverde, heeft … veel klanten verloren.
2 De zanger … dit melodietje bedacht heeft, ontleende … aan een volksliedje.
3 Toen de familie geld nodig had, heeft … enkele van … kunstschatten verkocht.
4 Op het portret … in de hal hangt, staan de oprichter van de fabriek en … zoon.
5 Als je mijn zoon ziet, wil je … dan zeggen dat … om zes uur thuis moet zijn?
6 De directrice deelde … werknemers per brief mee dat … zo snel mogelijk … lonen aan … zou overmaken.

Opdracht
5 ✱

Zoek de onjuiste verwijswoorden in tekst 1 en verbeter ze.

Tekst 1

Lijnende jongen eet voer van zijn hond

De 10-jarige Giuseppe woog 50 kilo, een gewicht die zijn ouders grote zorgen baarde. Ze namen hem mee naar een specialist, waarvan de jongen een streng dieet kreeg. Die moest ertoe leiden dat hij zou afvallen, maar ondanks het strenge eetregime die hem was opgelegd, nam zijn gewicht verder toe. Tot de ouders ontdekten dat hun zoon hun bedroog: hij at stiekem het voer van de hond op. Dit kwam aan het licht toen het dier, wat blijkbaar honger had, de jongen in zijn bil beet. De ouders vertelden dat het hun wel was opgevallen dat het huisdier zo mager was, maar dat die wel vaker in gewicht varieerde. Ze hadden geen verband gelegd met het dieet van hun zoon.

Ik kan/weet
- de regels voor het gebruik van de verwijswoorden hun/hen, dat/wat en waarmee/met wie. 3F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling

Je leert over komma, dubbele punt en aanhalingstekens.

Startopdracht

Leestekens kunnen de betekenis van een zin bepalen. Wat is het verschil in betekenis tussen zin 1 en zin 2?

1 De leerlingen van klas 1A, die te laat waren, moesten een kwartier nablijven.
2 De leerlingen van klas 1A die te laat waren, moesten een kwartier nablijven.

Theorie

video-uitleg

Komma, dubbele punt, aanhalingstekens

Je gebruikt een **komma** om een zin beter leesbaar te maken. Je zet een komma:

- tussen twee persoonsvormen:
  – *Als jij de wortels snijdt, schil ik ondertussen de aardappelen.*
- tussen de delen van een opsomming (maar niet voor *en*):
  – *Maaike bestelde twee kroketten, een frikadel en een patatje oorlog.*
- tussen een naam of een uitroep en de rest van de zin:
  – *Hé, kun je even op me wachten, Peter?*
- voor *maar, doordat, nadat, omdat, terwijl, voordat, want, zodat, zodra*:
  – *Teun is dol op sporten, maar zijn zusje heeft er een hekel aan.*

Je schrijft een **dubbele punt** als je iets aankondigt, bijvoorbeeld:

- een opsomming: *Julie is dol op zoetigheid: snoep, ijs, gebak en toetjes.*
- een toelichting: *We eten elke dag verse groenten: dat is gezond.*
- een citaat: *Vader zei: 'Ik zal de barbecue alvast even aansteken.'*

Je gebruikt **aanhalingstekens** als je de **directe rede** gebruikt. Je geeft dan iemands woorden letterlijk weer. Dat heet ook wel 'citeren'. Om het **citaat** zelf zet je aanhalingstekens. Je kondigt het citaat aan met een dubbele punt:
– *Vader zei: 'Ik zal de barbecue alvast even aansteken.'*
Als het citaat vooropstaat, gebruik je geen dubbele punt.
– *'Ik zal de barbecue alvast even aansteken', zei vader.*

Je kunt iemands woorden ook weergeven in de **indirecte rede**. Dan gebruik je geen aanhalingstekens en geen dubbele punt. In de indirecte rede veranderen vaak het onderwerp en het gezegde, vergeleken met de originele zin.
– directe rede: *Vader zei: 'Ik zal de barbecue alvast even aansteken.'*
– indirecte rede: *Vader zei dat hij de barbecue alvast even zou aansteken.*

Opdracht 1

Schrijf de zinnen over. Plaats de hoofdletters en vervang de haakjes () door een punt, een komma, een dubbele punt of een vraagteken.

1 dagmar () wil je een dagje met ons mee naar speeltuin madrid () meid ()
2 in dit theater zijn allerlei voorstellingen () toneel () zang () cabaret en dans ()
3 zeg () schiet eens op () mario () want anders kom je nooit op tijd () man ()
4 in dit zwolse museum () de fundatie () is nu werk van jeroen krabbé te zien ()
5 als ik in italië ben () drink ik altijd graag campari () tenzij het slecht weer is ()

Opdracht
2

Schrijf de zinnen over. Plaats de hoofdletters, aanhalingstekens en leestekens: punt, komma, dubbele punt, vraagteken, uitroepteken.

1 zeg draag jij liever jurken of broeken vroeg ellen in de h&m aan inge
2 de agent zei tegen de toerist uit gelderland als u graag loopt hoeft u echt niet met de tram te gaan want het rijksmuseum is hier dichtbij in de museumstraat
3 kom hier max riep larissa zo hard als ze kon naar haar hond maar die bleef rustig in de struiken rondscharrelen
4 ik heb gisteren op de markt in almelo leuke kleren gekocht twee paar sokken een T-shirt een rode sjaal en een paar gebreide handschoenen zei jenny de wolf
5 karin vroeg aan meneer van dalen haar docent techniek welk vak geeft u liever meneer wiskunde of natuurkunde
6 op tijd thuiskomen hoor zei de moeder van esmée tegen haar dochter

Opdracht
3

Zet de zinnen in de indirecte rede.

1 ‘Wie is de mooiste van het land?’ vraagt Sneeuwwitjes stiefmoeder aan de spiegel.
2 Het kleine mannetje zingt: ‘Niemand weet dat ik Repelsteeltje heet.’
3 ‘Wie knabbelt er aan mijn huisje?’ vroeg de heks aan Hans en Grietje.
4 De Gelaarsde kat riep: ‘De markies van Carabas verdrinkt!’

Opdracht
4

Zet de zinnen in de directe rede. Zet bij zin 1 en 2 het citaat vooraan en bij zin 3 en 4 het citaat achteraan.

1 De boze fee zegt dat Doornroosje zal sterven als ze vijftien jaar wordt.
2 Roodkapje vraagt aan haar grootmoeder waarom ze zulke grote tanden heeft.
3 Moeder Geit zei tegen de zeven geitjes dat ze niemand mochten binnenlaten.
4 De prins vroeg aan Assepoester of ze het glazen muiltje even wilde passen.

Opdracht
5 ✱

1 Plaats in zin *a* en *b* op twee verschillende manieren de leestekens, zodat twee verschillende betekenissen ontstaan.
2 Zet zin *c* op twee manieren in de directe rede, zodat de twee betekenissen duidelijk worden.

a de meester zei simon is een eigenwijs mannetje
b de dame die de toespraak over bijzondere mode hield droeg zelf helemaal niets wat opvallend was
c eline zei tegen farida dat julian uit atheneum 2 verliefd op haar was

Opdracht
6

Oefenen met *c, cc, ck, k, kk en x*

De k-klank wordt in het Nederlands als *c, cc, ck, k* of *kk* gespeld. De ks-klank schijf je soms met *cc*, soms met een *x*. Neem de woorden met de puntjes over en vul in: **c**, **cc**, **ck**, **k**, **kk** of **x**.

1 Na de su…esvolle ta…le s…oorde de spits de spe…ta…ulaire …ampioensgoal.
2 Bij de bouw van een viadu…t moet de be…isting van triple… verti…aal staan.
3 De …ondu…teur …wam de trein…oupé binnen en vroeg om de …aartjes.
4 Bij de fabri…age van tru…s bewa…en …omputers de …waliteit.
5 Volgens de medi…us …an tuber…ulose genezen worden met een va…in.
6 Bent u a…tief in de e…onomische se…tor of bij de produ…tie van te…tiel?

Ik kan/weet
- komma’s correct gebruiken. 3F
- dubbele punt en aanhalingstekens gebruiken bij citaten. 2F
- woorden met *c, cc, ck, k* en *kk* correct spellen. 2F

Maak de extra opdrachten online.

Spelling werkwoorden

Je leert over werkwoordsvormen en werkwoordstijden.

Startopdracht

1 Noteer van het werkwoord *lopen* de infinitief (inf), één persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt), één persoonsvorm verleden tijd (pvvt), het voltooid deelwoord (vd), het onvoltooid deelwoord (od), twee verschillende van dit werkwoord gemaakte bijvoeglijke naamwoorden (bn).
2 Maak met elke vorm een zin.

Theorie

video-uitleg

Werkwoordsvormen en werkwoordstijden

Je hebt gezien dat een werkwoord verschillende **werkwoordsvormen** heeft:
– infinitief (inf): *rennen*;
– persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt): (ik) *ren*, (jij/hij/zij) *rent*, (wij/jullie/zij) *rennen*;
– persoonsvorm verleden tijd (pvvt): *rende, renden*;
– voltooid deelwoord (vd): *gerend*;
– onvoltooid deelwoord (od): *rennend*.
Je hebt geleerd hoe je die verschillende werkwoordsvormen moet spellen.

Je hebt ook gezien dat er verschillende **werkwoordstijden** zijn. De volledige namen van die werkwoordstijden zijn:
– onvoltooid tegenwoordige tijd (ott): Casper snoept altijd verstandig. Iris loopt naar school.
– voltooid tegenwoordige tijd (vtt): Casper heeft altijd verstandig gesnoept. Iris is naar school gelopen.
– onvoltooid verleden tijd (ovt): Casper snoepte altijd verstandig. Iris liep naar school.
– voltooid verleden tijd (vvt): Casper had altijd verstandig gesnoept. Iris was naar school gelopen.

In de voltooide tijd is de persoonsvorm een vorm van het werkwoord *hebben* of *zijn*. Verderop in de zin staat een voltooid deelwoord.

Opdracht 1

Neem de onderstreepte woorden over en zet erachter welke vorm het woord heeft. Kies uit: infinitief (inf), persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt), persoonsvorm verleden tijd (pvvt), voltooid deelwoord (vd), onvoltooid deelwoord (od), van een werkwoord gemaakt bijvoeglijk naamwoord (bn).
1 Waarom hadden de opstandelingen deze beroemde beelden vernietigd?
2 Alles van waarde vernietigend is Maarten van Rossum door Brabant getrokken.
3 Het verzengende vuur vernietigde de beroemde meubelzaak in enkele uren.
4 Bedroefd bekijken de inwoners hun door de beschietingen vernietigde stad.
5 Wanneer besloot de nieuwe regering het beeld van de dictator te vernietigen?
6 De krant heeft een vernietigend oordeel geveld over de prestaties van Oranje.
7 In deze loods vernietigen mannen in veiligheidskleding gevaarlijke chemicaliën.

Opdracht 2

Noteer de juiste spelling van de werkwoorden tussen haakjes. Noteer daarachter om welke vorm het gaat: inf, pvtt, pvvt, vd, od of bn.

1. Toen de … (zakken) kandidaten de … (teleurstellen) uitslag van hun examen … (ontvangen) … (hebben), … (verlaten) ze … (teleurstellen) het lokaal.
2. Nog steeds … (scheuren) elke ochtend de fraai … (oppoetsen) Ferrari van Jochem luid … (ronken) door de straat.
3. Vroeger … (willen) Malika kapster … (worden), maar nu ze haar vwo-diploma … (hebben) … (halen), … (vinden) ze een carrière als advocaat interessanter.
4. Zodra de directeur het … (verontrusten) bericht … (horen) … (hebben), … (besluiten) hij het pas … (restaureren) kantoorpand te … (verlaten).
5. De Rijn … (stromen) bij Lobith ons land binnen en … (monden) bij Hoek van Holland uit in de Noordzee.

Opdracht 3

1. Noteer de werkwoordstijden van de zinnen van opdracht 1.
2. Noteer van alle zinnen uit tekst 1 de werkwoordstijd.

Tekst 1

Hondenbaan?

1 Philip Wells werkt als professioneel tester van hondenvoeding. **2** Hij heeft in die baan al heel wat hondenvoer geproefd. **3** Philip: 'De smaakzin van honden verschilt van die van mensen. **4** Maar ook bij honden moeten de ingrediënten in balans zijn.' **5** Tot nu toe at hij het liefst lam met erwten en peterselie. **6** Philip: 'Laatst was ik mijn controles zoals altijd begonnen met een zorgvuldige blik op het voer. **7** Zo had ik de hoeveelheid bosbessen of groene bonen vastgesteld. **8** Daarna rook ik aan het hondenmaaltje. **9** De geur vertelde me al veel over deze maaltijd. **10** Want zoals dit 'gerecht' had een blik hondenvoer nog nooit geroken. Vreselijk! **11** Volgens de producent was er iets helemaal fout gegaan.' **12** Na vrijwel elke geurtest neemt Philip een paar happen van het voer. **13** Daarna maakt hij de beoordeling van het recept.

14 Wells: 'Maar die ene keer heb ik het proeven toch maar overgeslagen.'

Naar: http://www.nieuwsneus.nl, op 6 december 2015

Opdracht 4 ✱

In de voltooide tijd is de persoonsvorm een vorm van *hebben* of *zijn*. Maar let op: als de pv een vorm van *hebben* en *zijn* is, is er niet altijd sprake van een voltooide tijd. Noteer de werkwoordstijd van de zinnen.

1. Hoelang hebben Theo en Ariadne eigenlijk verkering gehad?
2. Altijd is Kortjakje ziek, midden in de week, maar 's zondags niet.
3. Tot eind 2015 is Sven op de tien kilometer jarenlang de snelste geweest.
4. Vorige winter had Junus nog warme gebreide handschoenen.
5. Ach, had Junus die mooie warme handschoenen nu nog maar gehad.

Ik kan/weet
- de verschillende werkwoordsvormen herkennen en correct spellen.
- verschillende werkwoordstijden herkennen en benoemen.

Maak de extra opdrachten online.

Praktijkopdracht

Jong geleerd, oud gedaan!

Eet jij ook al iedere morgen superfoods bij je ontbijt? Of pers je tarwegras om er een heerlijk sapje van te maken? Dan ben je zeker niet de enige. In Nederland zijn dagelijks duizenden mensen bezig met zo gezond mogelijk eten. Maar tegelijkertijd blijft voor nog veel meer mensen de verleiding van de McDonald's of de KFC op iedere straathoek groot.

Jullie directeur slaat alarm: er zijn op school steeds meer kinderen met ongezonde eetgewoonten. De leiding wil daarom graag dat jullie een plan opstellen. Wat moet er gebeuren om iedereen op school zo gezond mogelijk te maken? Mag de kantine straks alleen maar worteltjessap verkopen? Of moeten leerlingen aan het begin van elke les verplicht buikspieroefeningen doen? Overleg in groepen wat er allemaal kan gebeuren en presenteer de ideeën aan de hand van een overtuigende flyer.

Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe:
- overleggen;
- een flyer maken met een overtuigende tekst.

Het stappenplan voor de opdracht vind je online.

Wat heb je geleerd?

Leerstofoverzicht

Lezen	• Ik kan uitleggen waarom een afbeelding bij een tekst staat. 1F • Ik kan informatie uit afbeeldingen (kaartje, schema, tabel) halen. 1F
Schrijven	• Ik kan een aantrekkelijke flyer maken. 1F
Kijken en luisteren	• Ik kan een oordeel geven over (deelnemers aan) discussies. 1F
Spreken en gesprekken	• Ik kan deelnemen aan een overleg. 2F
Woordenschat	• Ik kan woordbetekenissen in de tekst zoeken met behulp van afbeeldingen. 1F • Ik weet de betekenis van alle woorden en uitdrukkingen uit de paragraaf.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.
Grammatica zinsdelen	• Ik kan voorzetsels herkennen en gebruiken. • Ik kan bijwoorden herkennen.
Formuleren	• Ik weet de regels voor het gebruik van de verwijswoorden hun/hen, dat/wat en waarmee/met wie. 3F
Spelling	• Ik kan komma's correct gebruiken. 3F • Ik kan dubbele punt en aanhalingstekens gebruiken bij citaten. 2F • Ik kan woorden met *c*, *cc*, *ck*, *k* en *kk* correct spellen. 2F
Spelling werkwoorden	• Ik kan de verschillende werkwoordsvormen herkennen en correct spellen. • Ik kan verschillende werkwoordstijden herkennen en benoemen.

Zo bereid je de toets goed voor

- Zorg ervoor dat je weet welke paragrafen in de toets voorkomen.
- Zorg ervoor dat je weet hoe je de verschillende paragrafen moet leren: moet je dingen uit je hoofd leren of moet je de leerstof kunnen gebruiken?
- Leer van je fouten: welke opdrachten in het boek gingen nog niet goed? Waren het begripsfouten, slordigheden, of wist je bij deze opdrachten niet hoe je ze moest maken?
- Lees de theorie nog eens goed door. Begrijp je alles? Bekijk de theorievideo's voor extra uitleg.
- Maak de opdrachten die je lastig vond nog een keer. Je kunt online ook extra oefenen.

Maak de oefentoets online om te controleren of je klaar bent voor de toets. Succes!

Poëzie en

Fictie

Inhoud

A School

Opdracht 1

Denk eens terug aan je eerste weken op de middelbare school.

1 Was je zenuwachtig op je eerste schooldag? Leg je antwoord uit.
2 Miste je de basisschool? Waarom (niet)?
3 Ben je al helemaal gewend op je nieuwe school?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *De bliksemdief* van de Amerikaanse schrijver Rick Riordan.

1 Wie is de ik-persoon in dit fragment?
2 Is hij/zij ook de hoofdpersoon? Leg je antwoord uit.
3 Percy Jackson is een halfbloed. Wat wordt daarmee bedoeld?
4 Waarom is het volgens Percy niet fijn om een halfbloed te zijn?
5 Percy vraagt zich af: 'Ben ik een probleemkind?' Wat vind jij?
6 Aan het einde van het fragment staat: 'Je weet wie de schuld krijgt als er iets gebeurt.' Wie krijgt de schuld en waarom?
7 In wie kun jij je het beste inleven? In Percy, Nancy of Grover? Hoe komt dat?

Begrippen

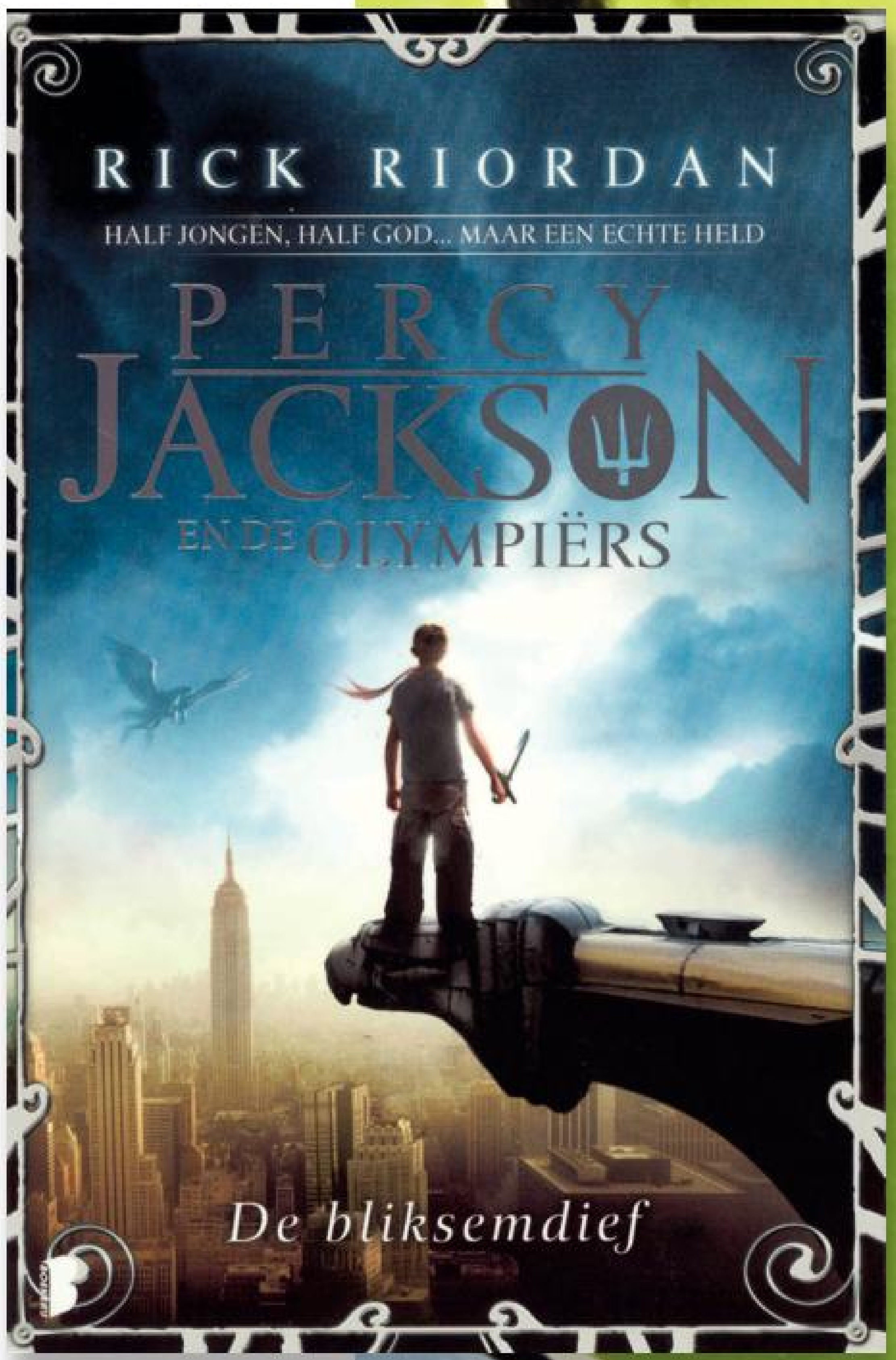
Hoofdpersoon De persoon over wie het hele boek gaat. Je kunt lezen wat hij/zij denkt en voelt.

Inleven Je voorstellen hoe het is om iemand anders te zijn of hoe iemand anders zich voelt.

Tekst 1 (niveau 2)

De bliksemdief

De oude Grieken noemden hun goden 'Olympiërs'. Deze Olympiërs hadden niet alleen kinderen met elkaar, maar soms ook met gewone stervelingen.

Begrijp me goed, ík heb nooit een halfbloed willen zijn.
Als je dit leest omdat je denkt dat jij er ook een bent, dan geef ik je een goede raad: leg dit boek onmiddellijk weg. Geloof de leugen maar die je vader en moeder over je geboorte hebben verteld en probeer een gewoon leven te leiden.
Het is gevaarlijk om een halfbloed te zijn. Het is angstaanjagend. Meestal leidt het ertoe dat je onder onaangename omstandigheden een pijnlijke dood sterft.
Als je dit gewoon leest omdat je denkt dat het verzonnen is: prima. Lees vooral door. Ik benijd je dat jij kunt doen alsof het allemaal niet echt is gebeurd.
Maar als je jezelf op deze bladzijden herkent – als je het gevoel hebt dat er vanbinnen een snaar wordt geraakt – stop dan onmiddellijk met lezen. Je zou weleens een van ons kunnen zijn. En als jij dat eenmaal weet, is het nog maar een kwestie van tijd voordat zíj het ook weten en dan komen ze achter je aan.
Ik heb je gewaarschuwd.

Ik heet Percy Jackson.
Ik ben twaalf jaar. Tot een paar maanden geleden zat ik op Yancy Academy, een internaat voor probleemkinderen in New York.
Ben ik een probleemkind?
Dat kun je wel zeggen.
Om het te bewijzen kan ik elk willekeurig moment van mijn korte ellendige leven als voorbeeld nemen, maar afgelopen mei ging het echt goed fout, toen we met onze klas op excursie gingen naar Manhattan – achtentwintig gestoorde leerlingen en twee leraren in een gele schoolbus op weg naar het Metropolitan Museum of Art om naar oude Griekse en Romeinse troep te kijken.
Ik weet het, het klinkt als een marteling. De meeste excursies op Yancy waren dat ook.
Maar dit uitstapje werd geleid door meneer Brunner, onze leraar klassieke talen, dus had ik goede hoop.
Meneer Brunner was een man van middelbare leeftijd in een elektrische rolstoel. Hij had nog maar een paar haren op zijn hoofd, een viezig baardje en hij droeg een rafelig tweedjasje dat altijd naar koffie rook. Je zou niet zeggen dat hij cool kon zijn, maar hij vertelde verhalen en moppen en liet ons spelletjes doen in de klas. Hij had ook een indrukwekkende verzameling Romeinse wapens en harnassen, dus was hij de enige leraar bij wie ik niet onder de les in slaap viel.
Ik hoopte dat het een leuk uitstapje zou worden. Ik hoopte in ieder geval dat ik nu eens niet in de problemen zou komen.
Man, wat viel dat vies tegen.
Het is namelijk zo dat mij altijd van alles overkomt tijdens een excursie. Bijvoorbeeld toen we op mijn vorige school naar het slagveld van Saratoga gingen en ik dat ongelukje had met een kanon uit de Amerikaanse Revolutie. Ik had heus niet expres op de schoolbus gericht, maar werd natuurlijk toch van school gestuurd. En op de school daarvoor, toen we een kijkje achter de schermen namen bij de haaien van Marine World en ik, terwijl we over de loopbrug liepen, een verkeerd hendeltje overhaalde en onze klas onbedoeld een duik nam. En de school dáárvoor… Nou ja, je snapt het wel.
Dit uitstapje zou ik me goed gedragen.
Onderweg naar de stad moest ik over mijn kant laten gaan dat Nancy Bobofit, een sproeterige, roodharige kleptomane, voortdurend het achterhoofd van mijn beste vriend Grover bekogelde met stukjes boterham met pindakaas en ketchup.
Grover was een makkelijk doelwit. Hij was schriel. Hij huilde wanneer hij gefrustreerd raakte. Hij moest een paar keer zijn blijven zitten, want hij was de enige in onze klas met acne en het eerste pluizige baardhaar op zijn kin. En hij was ook nog eens kreupel. Hij had een briefje waarin stond dat hij de rest van zijn leven was vrijgesteld van gym, omdat hij een of andere spierziekte in zijn benen had. Hij liep raar, alsof elke stap hem pijn deed, maar laat je niet in de luren leggen. Je moest hem zien rennen wanneer er tortilla's op het menu stonden in de kantine.
Hoe dan ook, Nancy Bobofit zat stukjes brood te gooien die in zijn krullende, bruine haar bleven steken en ze wist dat ik niets kon terugdoen, omdat ik al voorwaardelijk had gekregen. De directeur had gedreigd met dood door interne schorsing als er tijdens dit uitstapje iets ergs, gênants, of zelfs maar lichtelijk amusants zou gebeuren.
'Ik maak haar af,' mompelde ik.

Grover probeerde me te kalmeren. ‘Het is oké. Ik hou wel van pindakaas.’
Hij ontweek het zoveelste stukje van Nancy’s lunch.
‘En nu is het genoeg.’ Ik wilde overeind komen, maar Grover trok me terug in mijn stoel.
‘Je hebt al voorwaardelijk,’ herinnerde hij me. ‘Je weet wie de schuld krijgt als er iets gebeurt.’
Achteraf gezien wilde ik dat ik Nancy Bobofit op dat moment een dreun had verkocht. Vergeleken met de puinhoop waar ik me even later in zou bevinden, was interne schorsing een lachertje.

Rick Riordan, De bliksemdief (Percy Jackson en de Olympiërs 1). Mynx, Amsterdam 2009

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *De bliksemdief* verdergaat.

1. Waarom is de lesstof over de oude Grieken van levensbelang voor Percy, denk je?
2. Zoek op internet naar de twaalf olympische goden. Noteer hun namen en zet erachter welke functie ze hebben. Bijvoorbeeld: *Zeus – oppergod*.
3. Welke god heerst over het water en de zeeën?
4. Aan het einde van het fragment merken Percy’s klasgenoten op dat het water nogal vreemd doet. Van welke Griekse godheid is Percy waarschijnlijk een kind? Gebruik je antwoorden op vraag 2 en 3.
5. Vind je *De bliksemdief* een realistisch verhaal? Geef een cijfer tussen 1 en 10 en licht je keuze toe.
6. Hoe gaat het verhaal verder, denk je?
7. Zou je *De bliksemdief* willen lezen? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Realistisch De personen in een verhaal maken dingen mee die in het echt ook kunnen gebeuren.

Tekst 2 (niveau 2)

De bliksemdief

De klas van Percy krijgt in het museum een rondleiding van meneer Brunner. Na de rondleiding moet Percy bij meneer Brunner komen. Deze benadrukt dat de lesstof over de oude Grieken van levensbelang is voor Percy. Helemaal snappen doet Percy het niet. Even later gaat hij naar Grover die al buiten zit te lunchen.

‘Nablijven?’ vroeg Grover.
‘Nee,’ zei ik. ‘Niet bij Brunner. Ik zou alleen willen dat hij me niet zo op m’n nek zat. Ik bedoel, ik ben niet hoogbegaafd.’
Grover zei een tijdje niets. Toen, op het moment dat ik dacht dat hij met een diepzinnige filosofische opmerking zou komen om me op te beuren, vroeg hij: ‘Mag ik jouw appel?’
Omdat ik toch niet veel trek had, gaf ik hem mijn appel.
Ik keek naar de stroom taxi’s die over Fifth Avenue voorbijreed en dacht aan de flat van mijn moeder, die vanaf waar we zaten maar een klein stukje naar

het centrum was. Ik had haar sinds kerst niet meer gezien. Ik wilde niets liever dan in een taxi springen en naar huis gaan. Ze zou me omhelzen en blij zijn om me te zien, maar ze zou ook teleurgesteld zijn. Ze zou me onmiddellijk naar Yancy terugsturen, me op het hart drukken beter mijn best te doen, ook al was dit mijn zesde school in zes jaar tijd en zou ik dit jaar waarschijnlijk weer van school getrapt worden.
Meneer Brunner parkeerde zijn rolstoel onder de gehandicaptenoprit. Hij at een stengel bleekselderij en las ondertussen een boek. Vanachter zijn rugleuning stak een rode paraplu omhoog, waardoor zijn rolstoel eruitzag als een gemotoriseerd terrastafeltje.
Ik wilde net mijn boterhammen uit het zakje halen, toen Nancy Bobofit voor me kwam staan – ze had waarschijnlijk genoeg van het bestelen van toeristen – en haar half-verorberde lunch in Grovers schoot liet vallen.
‘Oeps.’ Ze grijnsde naar me met haar scheefstaande tanden. Haar sproeten waren oranje, alsof iemand haar gezicht had bespoten met vloeibare dorito’s.
Ik probeerde kalm te blijven. De schoolbegeleider had het me ontelbare keren gezegd: ‘Tel tot tien, zorg dat je je drift onder controle houdt.’ Maar ik was zo kwaad dat ik niet meer kon nadenken. De woede bulderde in mijn oren.
Ik herinner me niet dat ik haar heb aangeraakt, maar het volgende moment zat Nancy Bobofit op haar achterste in de fontein en krijste: ‘Percy heeft me geduwd!’
Mevrouw Dodds doemde naast ons op.
Een paar kinderen fluisterden: ‘Zag je dat…’
‘…het water…’
‘…alsof het haar beetpakte…’
Ik wist niet waar ze het over hadden. Ik wist alleen dat ik weer in de problemen zat.

Rick Riordan, De bliksemdief (Percy Jackson en de Olympiërs 1). Mynx, Amsterdam 2009

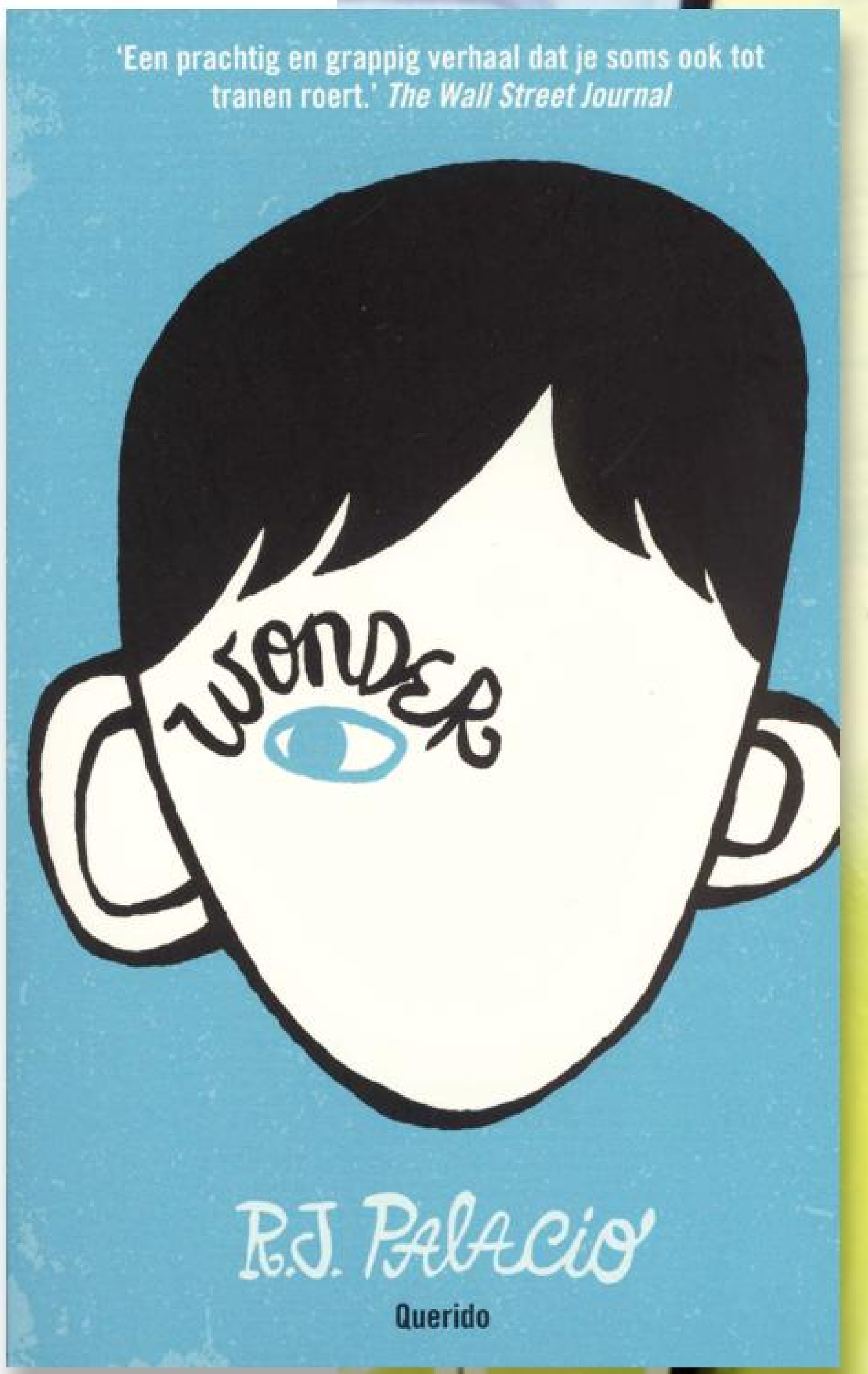
Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Wonder* van de Amerikaanse schrijfster R.J. Palacio.

1 Wie is de ik-persoon in tekst 3?
2 Probeer je in te leven in August. Hoe voelt hij zich normaal gesproken op school?
3 Noteer drie dingen die Jack (de tweede mummie) over August zegt.
4 Wat vind jij ervan dat Jack deze dingen over August zegt?
5 Wat vindt August erger, denk je, *wat* er over hem gezegd wordt, of *wie* het zegt? Leg je antwoord uit.
6 Vind je het realistisch hoe de klasgenoten van August met hem omgaan? Leg je antwoord uit.
7 Wat vind jij van dit fragment? Je mag meerdere antwoorden kiezen. Leg je antwoord(en) uit. Kies uit: *moeilijk – kinderachtig – leerzaam – ontroerend – saai – schokkend – spannend – zielig – anders, namelijk …*

Tekst 3 (niveau 2)

Wonder

August Pullman is geboren met een ernstige gezichtsafwijking.
Als August tien is, gaat hij voor het eerst naar een gewone school.
De directeur van de school, meneer Aarsman, vraagt Jack, Julian en Charlotte om ervoor te zorgen dat August zich welkom voelt op zijn nieuwe school. August raakt bevriend met Jack en later ook met Summer, maar andere klasgenoten negeren hem en sommige, vooral Julian, beginnen hem te pesten.
Als het Halloween is, mogen alle kinderen verkleed naar school komen. August verheugt zich daarop, want dan kan hij een masker op en ziet niemand zijn gezicht. Als echte Star Warsfan wil hij verkleed gaan als Boba Fett. Hij bedenkt zich echter op het laatste moment en komt verkleed als Ghostface op school.

Ghostface

Ik moet zeggen, die ochtend was het supergaaf om door de gangen naar mijn kluisje te lopen. Alles was anders. Ik was anders. Meestal liep ik met mijn hoofd omlaag, zodat ze me niet konden zien, maar vandaag liep ik met mijn hoofd omhoog om me heen te kijken. Ik wilde juist dat ze me zagen. Iemand met precies hetzelfde kostuum als ik, een lang wit spokengezicht waar knalrood nepbloed langs droop, gaf me een high five toen we elkaar op de trap tegenkwamen. Ik heb geen idee wie het was, en heel even was ik benieuwd of hij me ook een high five had gegeven als hij had geweten dat ik onder dat masker zat. Ik begon al te denken dat dit een van de gaafste dingen in de geschiedenis van mijn leven zou worden, maar toen kwam ik de klas in. Het eerste kostuum dat ik zag was Darth Sidious. Er zat zo'n superrealistisch rubbermasker bij, en een grote zwarte capuchon en een lange zwarte cape. Ik wist natuurlijk meteen dat het Julian was. Hij had vast op het laatste moment een ander kostuum gekozen omdat hij dacht dat ik als Boba Fett zou komen. Hij stond te praten met twee mummies die Miles en Henry moesten zijn, en ze keken alle drie naar de deur alsof ze op iemand wachtten. Ik wist dat het geen Ghostface was waar ze naar uitkeken, maar een Boba Fett.
Ik was van plan om op mijn gewone plek te gaan zitten, maar om de een of andere reden, ik weet niet waarom, liep ik opeens naar een tafeltje bij die drie in de buurt, en toen kon ik ze horen praten.
Een van de mummies zei: 'Het lijkt echt op hem.'
'Vooral dit gedeelte…' antwoordde de stem van Julian. Hij wees naar de wangen van en de ogen van zijn Darth Sidious-masker.
'Nee,' zei de mummie, 'waar hij echt op lijkt is zo'n verschrompeld hoofd. Heb je dat wel eens gezien? Daar lijkt hij echt precies op.'
'Ik vind dat hij op een ork lijkt.'
'Echt hè!'
'Als ik er zo uitzag,' zei de Julianstem, een beetje lacherig, 'dan zou ik elke dag een capuchon over mijn kop trekken, ik zweer het je.'
'Ik heb er veel over nagedacht,' zei de tweede mummie best ernstig, 'en ik denk … Als ik er zo uitzag, dan zou ik mezelf van kant maken.'
'Echt niet,' antwoordde Darth Sidious.

'Echt wel,' hield de mummie vol. 'Ik moet er niet aan denken om elke dag in de spiegel te kijken en mezelf dan zo te zien. Dat is echt te gruwelijk. En dat iedereen je de hele tijd loopt aan te gapen.'
'Waarom ga je dan zoveel met hem om?' vroeg Darth Sidious.
'Weet ik niet,' antwoordde de mummie. 'Aarsman vroeg aan het begin van het jaar of ik met hem om wilde gaan, en hij heeft denk ik tegen alle leraren gezegd dat ze ons naast elkaar moesten zetten of zo.'
De mummie haalde zijn schouders op. Ik kende dat gebaar natuurlijk. Het liefst wilde ik meteen de klas uit rennen. Maar ik bleef staan waar ik stond en hoorde hoe Jack Will verderging met wat hij aan het zeggen was. 'Weet je, hij loopt ook de hele tijd achter me aan. Wat moet ik dan?'
'Dump hem gewoon,' zei Julian.
Ik weet niet wat Jack terugzei, want ik ging de klas uit zonder dat iemand wist dat ik binnen was geweest. Onderweg naar beneden voelde mijn gezicht alsof het in brand stond. Ik zweette in mijn kostuum. En ik begon te huilen. Ik kon het niet tegenhouden. Ik had zulke dikke tranen in mijn ogen dat ik amper iets kon zien, maar ik kon ze onder het lopen niet door het masker heen wegvegen. Ik zocht iets om in te verdwijnen. Ik wilde een gat om in te vallen: een klein zwart gat dat me opslokte.

Boba Fett

Darth Sidious

Ork

Ghostface

R.J. Palacio, Wonder. Querido, Amsterdam 2014

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Wonder* verdergaat.

1. Wie is de ik-persoon in dit fragment?
2. Wie is de hoofdpersoon van *Wonder*, denk je? Leg je antwoord uit.
3. Waarom heeft Jack gemene dingen over August gezegd?
4. Kijk nog eens naar je antwoord op vraag 4 van opdracht 4. Is je mening over Jack veranderd? Leg je antwoord uit.
5. In wie kun jij je beter inleven? In Jack of August? Leg je antwoord uit.
6. Zou je dit boek willen lezen? Waarom (niet)?

Tekst 4 (niveau 2)

Wonder

Sinds Halloween gaat August niet meer met Jack om. Jack heeft aan Summer gevraagd of zij weet waarom August niet meer tegen hem praat. Summer heeft alleen geantwoord: 'Ghostface'. Maar Jack begreep niet wat ze bedoelde.

Natuur & techniek

Ik ben niet de beste leerling van de wereld. Ik weet dat er kinderen zijn die school echt leuk vinden, maar dat kan ik niet zeggen. Sommige dingen vind ik wel leuk, zoals gym en computerles. En de pauzes. Maar alles bij elkaar zou ik het ook best vinden zonder school. En wat ik het ergste vind, is al het huiswerk dat we krijgen. Alsof het niet genoeg is dat we les na les ons best moeten

doen om wakker te blijven terwijl ze ons hoofd volstoppen met dingen die we waarschijnlijk nooit hoeven te weten, zoals hoe je het oppervlak van een kubus berekent en wat het verschil is tussen kinetische en potentiële energie. Wat boeit het, denk ik dan. Ik heb mijn ouders echt nog nooit van mijn leven het woord kinetisch horen gebruiken!

Natuur & techniek vind ik het allerstomste vak dat er is. We krijgen zoveel werk op dat het gewoon niet leuk meer is! En de lerares, mevrouw Rubin, is over alles heel erg streng, zelfs over hoe we onze gegevens boven aan ons blaadje schrijven! Ik heb een keer twee tiende punt aftrek gekregen voor een huiswerkopdracht omdat ik de datum er niet bij geschreven had. Niet normaal meer.

Toen August en ik nog vrienden waren, ging het best goed met n&t, want August zat naast me en ik mocht altijd zijn aantekeningen overschrijven. August heeft het netste handschrift van iedereen die ik ken die een jongen is. Hij kan zelfs heel netjes aan elkaar schrijven: perfect omhoog en omlaag in kleine, ronde krullettertjes. Maar nu we geen vrienden meer zijn, gaat het slecht, want ik kan hem niet meer vragen of ik zijn aantekeningen mag overschrijven.

Vandaag zat ik dus als een razende te pennen om bij te houden wat mevrouw Rubin allemaal vertelde (ik heb een vreselijk handschrift), toen ze opeens over een n&t-project begon, en dat we allemaal iets moesten kiezen om te maken. Terwijl ze dit zei, dacht ik: we zijn net klaar met dat gare Egypteproject, en nu moeten we alweer aan iets heel nieuws beginnen? En in mijn hoofd ging het zo van: o neeeeee! Zoals dat joch in *Home Alone*, met zijn mond wijd open en zijn handen voor zijn gezicht. Zo'n gezicht trok ik vanbinnen. En toen moest ik denken aan plaatjes van uitgerekte spokengezichten die ik weleens gezien heb, met van die wijd open schreeuwmonden. En opeens schoot er een beeld door mijn hoofd, een herinnering en ik wist wat Summer had bedoeld met 'Ghostface'. Heel gek, zoals het me in een flits te binnen schoot. Met Halloween was er iemand met een Ghostface-kostuum de klas binnengekomen. Ik herinnerde me dat ik hem een paar tafeltjes bij me vandaan had zien staan. En toen herinnerde ik me dat ik hem daarna niet meer terug had gezien.

O man. Dat was August!

Dit drong allemaal tot me door onder natuur & techniek, terwijl de lerares iets uit stond te leggen.

O man.

Ik had met Julian over August staan praten. O man. Nu snapte ik het! Ik had zo gemeen gedaan. Ik weet nog steeds niet waarom. Ik weet niet meer wat ik precies zei, alleen dat het erg was. Het was maar een gesprekje van een minuut of twee. Het kwam gewoon doordat ik wist dat Julian en de anderen me raar vonden omdat ik de hele tijd met August omging, en daardoor voelde ik me een sukkel. En ik weet niet waarom ik al die dingen zei. Ik deed gewoon maar mee. Ik was een stomkop. Ik ben een stomkop. O god. Hij zou als Boba Fett komen! Met Boba Fett erbij had ik al die dingen nooit gezegd! Maar dat was hij, die Ghostface die bij dat tafeltje naar ons stond te kijken. Dat lange witte masker met dat bloed dat eruit spoot. De wijd open mond. Alsof dat spook moest huilen. Dat was hij.

Ik kreeg het gevoel dat ik over m'n nek moest.

R.J. Palacio, Wonder. Querido, Amsterdam 2014

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1 De fragmenten uit *De bliksemdief* en *Wonder* zijn schoolverhalen. *De bliksemdief* gaat echter niet alleen maar over school. Tot welk genre zou je dit boek ook kunnen rekenen? Kies uit:

avontuur | humor | liefde | school | spanning

2 Welk van bovenstaande genres interesseert jou het meest? Leg je antwoord uit.
3 Is het voor jou belangrijk dat een boek realistisch is? Waarom (niet)?
4 Welk boek lijkt jou het leukst om te lezen? *De bliksemdief, Wonder* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Genre (spreek uit: zjan-re) Soort verhaal, bijvoorbeeld griezelverhaal of verhaal over geschiedenis.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Brief aan August of Jack'. Je schrijft een brief aan August of Jack uit *Wonder*.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een boek. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Inleven'.

Leestips

Sabine Zett, *Hugo's geniale wereld*

Hugo is de coolste gast van de school. In zijn dromen. Want in het echte leven moet hij nog wel een paar dingetjes fiksen voor het zover is.
(niveau 1)

Simon Scarrow, *Vechten voor vrijheid*

Marcus is gevangen genomen en wordt opgeleid tot gladiator. Maar hij wil zijn moeder bevrijden en de dood van zijn vader wreken.
(niveau 1)

Graham Gardner, *Een andere Elliot*

Elliot wordt gepest. Als hij naar een andere school gaat, wil hij niet opnieuw het slachtoffer worden. Dat kan alleen door zelf te gaan pesten.
(niveau 2)

Imme Dros, *Odysseus, een man van verhalen*

Het bekende verhaal van Homerus over Odysseus. Het perspectief ligt bij de Griekse goden die commentaar leveren op de held.
(niveau 3)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

B Feest!

Opdracht 1

1 Noteer in één minuut zo veel mogelijk namen van feesten.

2 Noteer bij elk feest een paar rijmwoorden. Bijvoorbeeld: *Sinterklaas – pindakaas – cavia's – vechtersbaas*.

3 Je docent noteert de feesten met de rijmwoorden op het bord. Welk rijmpaar vind je het leukst? Waarom?

Begrippen

Rijm Als de laatste stukjes van twee woorden hetzelfde klinken, rijmen ze. Bijvoorbeeld: *feest – geweest, toeter – computer.*

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1 Over wat voor soort feest gaat dit gedicht, denk je? Leg je antwoord uit.

2 Noteer vijf dingen waardoor de ik-persoon het geen leuk feest vindt.

3 Heb jij weleens meegemaakt dat je een feest niet leuk vond? Hoe kwam dat?

Tekst 1

Feest (geen)

Dat je binnenkomt en ziet dat iedereen hier drie
jaar ouder is dat niemand je begroet dat je niet
wist dat het thema horror was maar jouw moeder
heeft toch geen fantasie dat je vega bent
maar er is alleen kroketbitterbalknakworst
paté dat je oren suizen van de muziek boertjes
laat van je cola dat je telkens weer moet plassen
en dansen durf je niet dat je elke grap niet snapt dat
je liever door de tuin zou lopen maar in de keuken blijft
en zelfs tegen de hapjes niks weet te zeggen dat
je schrikt van dat joch met zijn draculatanden
maar glimlacht tot het pijn doet straks achter je rug
kletsen ze allemaal over die sneue meid daar ja
daar bij de deur nee die ken ik niet o daar gaat ze
wie had die uitgenodigd?

Saskia van der Wiel, in: Ted van Lieshout (red.), *Er zit een feest in mij!*
Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1. Wat is het verschil tussen een 'feest' en een 'feestfeest', denk je?
2. Welk 'bevel' klinkt er in regel 6? Zoek je antwoord in het gedicht.
3. Wat bedoelt de ik-persoon met de laatste regel?
4. Vertel in je eigen woorden per strofe waarover dit gedicht gaat. Bijvoorbeeld: *In strofe 1 vertelt de ik-persoon dat hij zich blij voelt*.
5. Wat zou de reden kunnen zijn dat de ik-persoon zo blij is op deze 'doordeweekse dag'?
6. Vergelijk je antwoord op vraag 5 met dat van een klasgenoot. Zijn jullie het eens? Leg uit.

Begrippen

Strofe De regels in een gedicht die bij elkaar horen. Tussen de strofen is een regel overgeslagen.

Tekst 2

Er zit een feest in mij

er zit een feest in mij
een feestfeest in mij

er wordt gedanst in mijn buik
mijn voeten maken stuiter-sprongen
mijn kont die zwaait van links naar rechts
maar dan klinkt een bevel

ik nies een confetti weg
schud een slinger uit mijn jaar
houd mijn swingende heupen stil
(sswing-sas-sa sswing-sas-sa)
en ik stop
stop
stop
met zingen

zodat ik er klaar voor ben:
voor deze doordeweekse dag
but aaj rok en rol vanbinnen

An Verstraete, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij!
Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 4

Lees tekst 3.

1. Vertel in je eigen woorden waarover dit gedicht gaat.
2. De woorden 'vlag' en 'wimpel' zijn omgedraaid in het gedicht. Waarom?
3. De uitdrukking 'in het holst van de nacht' is maar voor een deel gebruikt. Waarom is 'van de nacht' weggelaten?

Tekst 3

Mary Heylema, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij!
Querido, Amsterdam 2012

Opdracht 5

1 Neem de tabel over en vul de juiste betekenis in. Kies uit: *elkaar niet kunnen verdragen – geen ruzie – niet meetellen – ruim – tegenstand – wanneer iedereen slaapt – zonder twijfel*.

Uitdrukking	Betekenis
huid en haar	helemaal
koek en ei	
nacht en ontij	
slag of stoot	
spek en bonen	
vlag en wimpel	
water en vuur	
wis en waarachtig	

2 Kies een uitdrukking uit vraag 1 en draai de uitdrukking om. Bijvoorbeeld: *huid en haar* → *haar en huid*.
3 Schrijf een dichtregel die eindigt met de omgekeerde woorden. Bijvoorbeeld: *hij wilde haar en huid*.
4 Schrijf een tweede dichtregel die rijmt op je eerste. Je mag zelf kiezen of de tweede regel voor of na de eerste komt.
Bijvoorbeeld:
Hij nam een besluit,
hij wilde haar en huid.

Opdracht 6

Lees 'Dichters aan het woord'.
1 Doe als Jaap Robben. Zoek een foto van een feest waar je zelf bij was. Beschrijf de herinnering die je bij jouw foto krijgt.
2 Doe als Jos Versteegen. Noteer de kleuren, kleren en vormen die passen bij jouw foto.
3 Doe als Co Woudsma. Noteer van een klein stukje van je foto heel precies wat er te zien is.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak een gedicht van wat je bij opdracht 6 hebt opgeschreven. Doe het zo:
– Onderstreep de woorden uit opdracht 6 die je in je gedicht wilt gebruiken.
– Maak regels met de onderstreepte woorden.
– Gebruik rijm, dubbelwoorden (zoals 'feestfeest') en/of uitdrukkingen als je dat wilt.
– Verdeel je gedicht in strofen.
– Bedenk een passende titel waaruit blijkt hoe jij je voelde op het feest. Bijvoorbeeld: *Gelukkig*.

Dichters aan het woord

Recept voor een gedicht

Jaap Robben:
Sla een boek met foto's open en beschrijf de herinnering die je bij een van de foto's krijgt.

Jos Versteegen:
Doe bij het schrijven van een gedicht of je een foto-in-woorden maakt. Besteed dus veel aandacht aan kleuren, vormen. Zeg wat voor kleren iemand aan heeft, wat voor kleuren een foto heeft enzovoort. Mensen die gedichten lezen, houden ervan om als het ware iets te zien te krijgen.

Co Woudsma:
Beschrijf eens heel precies wat je ziet.

Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola. Querido, Amsterdam 2009

C Familie

Opdracht 1

1 Noteer in het midden van een leeg blad het woord 'familie' en schrijf in één minuut alle woorden eromheen die volgens jou met familie te maken hebben. Gebruik werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. Bijvoorbeeld: *eten, vader, gezellig*.

2 Bespreek jullie antwoorden klassikaal. Zijn er woorden die bijna iedereen genoteerd heeft? Zo ja, welke?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Omgeruild* van Fiona Rempt.

1 Hoe zou jij reageren als je hoorde dat je verwisseld was bij je geboorte? Meer zoals Yannick of meer zoals Pum?

2 Vind je dat de ouders van Pum en Yannick een goede keuze hebben gemaakt door de meisjes pas op hun dertiende te vertellen wat er gebeurd is? Waarom (niet)?

3 Yannick zegt 'Het voelt niet of er iets veranderd is.' Is Pum het met haar eens? Leg je antwoord uit.

4 Op de voorkant van het boek staat: 'Wat als je niet bent wie je dacht te zijn?' Wat bepaalt meer wie je bent, denk je? Wie je biologische ouders zijn of bij wie je opgroeit? Leg je antwoord uit.

5 Bekijk de voorkant van het boek. Welk been is van Yannick en welk van Pum, denk je?

6 Noteer voor zowel Pum als Yannick twee uiterlijke kenmerken die je bij hen vindt passen.

7 Neem het schema over en zet de volgende karaktereigenschappen en emoties onder de juiste naam: *boos – creatief – hip – onsportief – prater – verbaasd – verdrietig – verlegen – zwijger*

Pum	Yannick

8 Bekijk je antwoord op vraag 5, 6 en 7 nog eens. Zegt uiterlijk iets over het karakter van mensen, denk je? Leg je antwoord uit.

9 Het perspectief ligt in dit fragment de ene keer bij Pum en de andere keer bij Yannick. Noteer hiervan een voordeel en een nadeel.

Begrippen

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Karaktereigenschap Hoe iemand is. Bijvoorbeeld: vrolijk, slordig, grappig, lui of rustig.

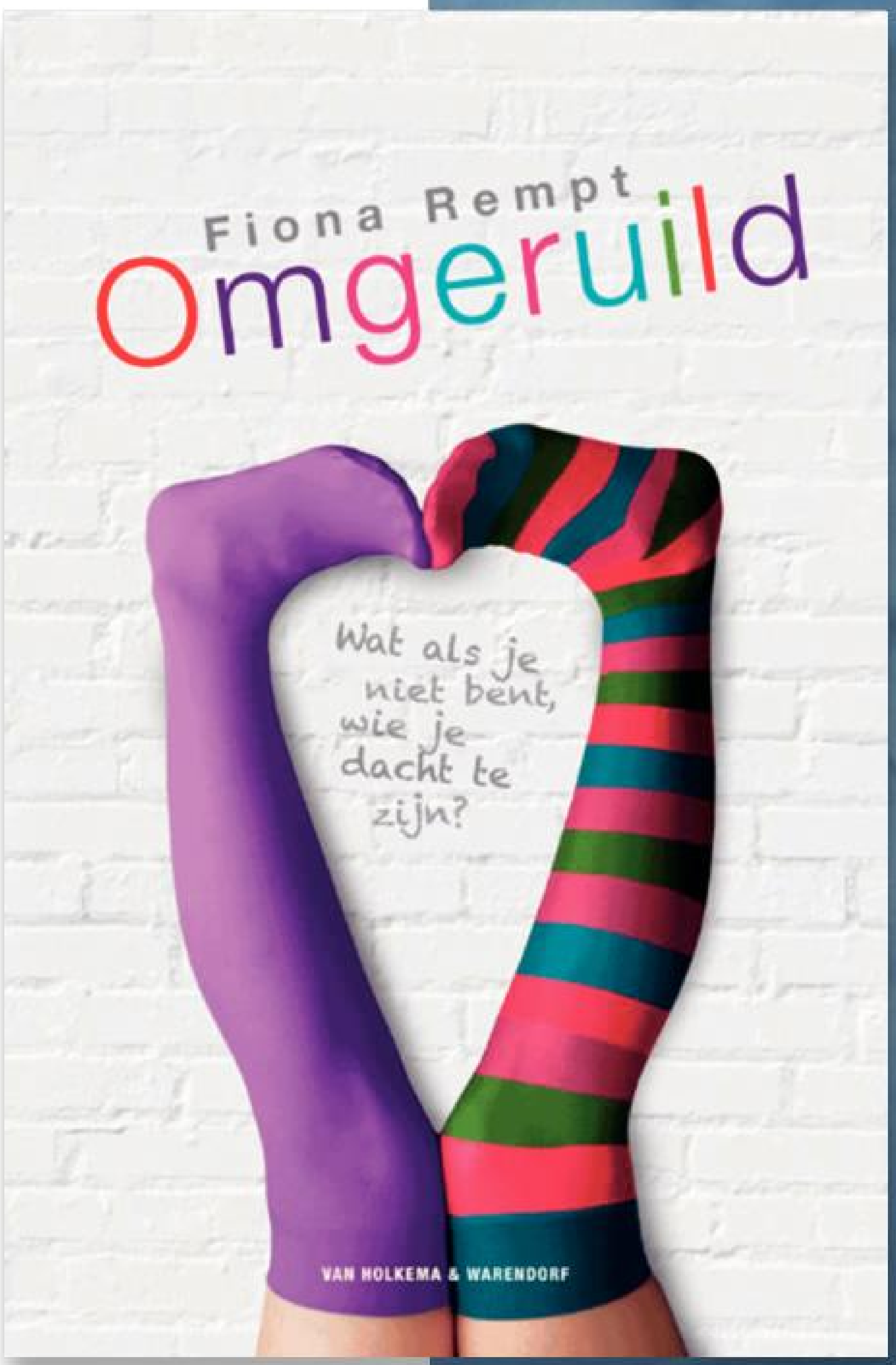
Uiterlijke kenmerken Hoe iemand eruitziet. Bijvoorbeeld: lang, slank, bruine ogen, blond haar.

Tekst 1 (niveau 1)

Omgeruild

De hippe Pum en verlegen Yannick hebben op het eerste gezicht niets met elkaar gemeen. Ze kennen elkaar niet en zijn totaal verschillend. Tot ze allebei op de dag dat ze dertien jaar worden de schrik van hun leven krijgen.

Pum – zondag 6 juni, 17:28
Ik kan het niet geloven. Echt niet! Het mag niet waar zijn... Ik heb zo hard gehuild! Vanmiddag hebben Tom en Sofie verteld dat ze mijn echte ouders niet zijn! Nou, lekker dan. Leuk verjaardagscadeau... Niet dus!
Het ergste vind ik nog dat ze jarenlang oneerlijk tegen me zijn geweest. Ik ben hun dochter niet en ze weten het al acht jaar.
'Je bent onze dochter wel,' zeiden ze, 'voor altijd.'
Ja, ja, dat zeggen ze nu...
'Ben ik dan geadopteerd?' vroeg ik, maar het is anders. Het is zo'n achterlijk verhaal. Ik kan het eigenlijk niet geloven. Ken je het gevoel dat er een geheim in de wereld is en iedereen weet ervan, behalve jij? Dat je een loser bent die door de hele wereld voor de gek gehouden wordt? Nou, ik ben die loser...

Ik ben geboren in het ziekenhuis in Den Haag. Dat wist ik natuurlijk wel. Het verhaal heb ik wel honderd keer gehoord. Tom en Sofie waren in Den Haag met de Bobbyblues aan het optreden. Bij de eerste slag van Tom op de drums braken Sofies vliezen. Ze konden nog net op tijd in het ziekenhuis zijn om mij daar geboren te laten worden. Dat klinkt allemaal heel stoer, maar het is dus mega misgegaan, want ik ben omgeruild met een ander meisje dat ook die avond geboren is. Haar ouders zijn dus eigenlijk mijn ouders...
Eerst wist niemand ervan, maar die andere ouders (ik weet niet eens hoe ze heten) zijn erachter gekomen toen we bijna vijf waren. Dat andere meisje (dus de echte dochter van Tom en Sofie) bleek een andere bloedgroep te hebben dan haar ouders. Toen zijn ze gaan zoeken en kwamen via het ziekenhuis uit bij ons. Ze hebben erover gepraat met Tom en Sofie en samen besloten om ons niet terug te ruilen. Op onze dertiende verjaardag zouden ze het aan ons allebei vertellen en dan zouden we zelf mogen kiezen bij wie we voortaan willen wonen. Nu dus. Het is toch geen keuze? Ik ken die mensen helemaal niet! En ik wil ze ook niet kennen. Ze hebben me gewoon achtergelaten! Ik heb me nog nooit zo alleen gevoeld.

Pum – maandag 7 juni, 07:23
Ik heb de hele nacht liggen huilen. Wat een nachtmerrie is dit! Gisteren na dat rotgesprek ben ik naar Amy gegaan. Ze was superlief en troostte me. 'Ik kan het niet geloven,' zei ze steeds.
Nou, ik ook niet!
We hebben heel lang gepraat over alles. Over Tom en Sofie en of ze ooit iets hebben gezegd of gedaan waardoor we het hadden kunnen weten. Over vroeger, toen Amy en ik elkaar net kenden, nadat ik met Tom en Sofie uit Berlijn naar Amsterdam was verhuisd. Over bloedgroepen en hoe dat werkt met kinderen krijgen. En over hoe het geweest zou zijn als we nooit beste vriendinnen waren geworden. Het was allemaal zo vreemd. We kwamen er niet uit, omdat het gewoon niet waar kan zijn.
'Weet je het echt zeker?' vroeg Amy.
Ik haalde mijn schouders op. 'Weet ik veel.'
We hadden geen zin meer om te praten en zijn maar een dvd'tje gaan kijken. *Shrek* natuurlijk. Die hebben we al honderd keer gezien. Het is de grappigste film van de wereld, maar gisteren kon ik zelfs daar niet om lachen.

Toen had Amy een goed idee. ‘Kom, we gaan schreeuwen,’ zei ze.
Wat is ze toch lekker koekie!
We gingen naar buiten en zijn gewoon door de buurt gaan wandelen en gillen. Heel hard. We schreeuwden tegen gebouwen, tegen lantaarnpalen, tegen mensen die voorbij liepen, tegen duiven, tegen elkaar en tegen de lucht. Het hielp echt supergoed. Ik gilde al mijn woede eruit en Amy gilde met me mee. Aan het eind waren we helemaal schor en konden we niks anders meer doen dan lachen.
Onderweg naar huis was ik best wel opgelucht, maar toen ik Tom en Sofie gezellig samen op de bank zag zitten lezen, kwam de boosheid in één keer weer terug. Zonder ‘hallo’ te zeggen ben ik naar mijn kamer gerend en heb de deur dichtgetrokken. Hadden we maar een groter huis, zodat ik niet zo dicht bij ze hoefde te zijn. Gelukkig heb ik wel een eigen kamer. Anders zou ik echt knettergek worden.
Ik probeerde Amy te bellen, maar die nam niet meer op. Ze zal wel naar bed zijn gegaan, want het was al best wel laat. Dat heb ik ook gedaan, maar ik heb bijna niet geslapen. Alleen gejankt. Nu ben ik doodmoe en moet ik naar school. Nou ja, alles beter dan hier thuis blijven bij die leugenaars.

Yannick – maandag 7 juni 16:16
Het lijkt wel alsof er een bom is ontploft in onze familie. Gisteren was ik jarig. Ik ben dertien geworden, maar feest was het niet. Papa en mama hebben me verteld dat ik na mijn geboorte in het ziekenhuis verwisseld ben met een ander meisje. Wat bizar! Dat is toch iets wat in films gebeurt en niet in mijn gewone leventje? Kay werd meteen heel boos op papa en mama. Dat verbaast me niks, hij is altijd zo’n driftkikker. Toon en Ruben vonden het vooral zielig voor me, geloof ik. Het is wel lief dat ze me allemaal willen beschermen, maar soms is het irritant om drie grote broers te hebben. Ik wil zelf ook weleens ergens een mening over hebben en eigenlijk weet ik nog niet zo goed wat ik ervan vind. Nu ben ik meer verbaasd dan boos of verdrietig. In ieder geval heb ik een verklaring voor het feit dat ik de enige onsportieve ben in ons gezin.
Kay wilde meteen weten of ik bij mijn ‘echte’ ouders zou gaan wonen. Hij zit natuurlijk weer op mijn kamer te azen. Etter! Ik vind het een stomme vraag. Ik ben nog steeds dezelfde Yannick als een paar dagen geleden. Het voelt niet of er iets veranderd is. Mama wilde van alles over die mensen vertellen, maar ik heb mijn oren dichtgedaan en gezegd dat ik het niet wilde horen. Eerst maar eens lekker fantaseren. Ik hoop dat ze kunstenaars zijn. Beroemde schilders, wier werk in de grote musea hangt. Dat zou heel gaaf zijn! Maar het zal wel niet, want dan had ik wel net zo veel talent gehad als zij…
Ik heb helemaal geen zin om het aan de meiden te vertellen. Zij hebben natuurlijk ook meteen duizend vragen die ik niet kan beantwoorden. Iedereen doet alsof ik nu maar moet zeggen hoe het verhaal verdergaat. Ik heb dit toch niet bedacht en weet de oplossing ook niet. Morgen hebben we sportdag op school. Dat is altijd gezellig en ik ga het niet laten verpesten.

Fiona Rempt, Omgeruild. Van Holkema & Warendorf, Houten 2013

Opdracht 3

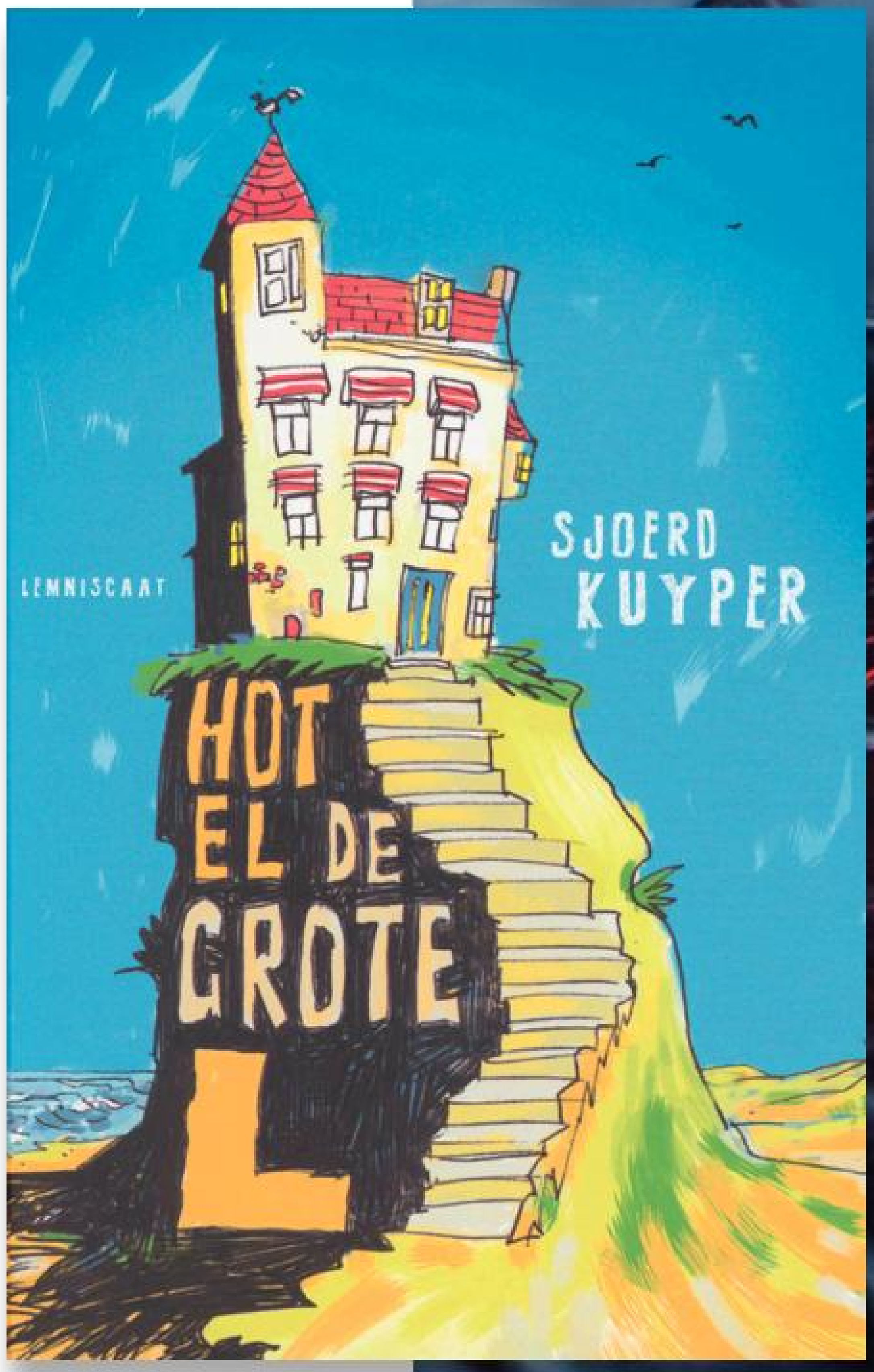
Lees tekst 2. Het is een fragment uit *Hotel De Grote L* van Sjoerd Kuyper.

1 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?
2 Kos kan de problemen met de klanten niet oplossen. Waarom niet?
3 Briek zegt: 'Ik heb toch niet aan papa gevraagd of hij de hele dag sigaretten wou roken,' Het lijkt alsof Briek het haar vaders eigen schuld vindt dat hij een hartaanval heeft gekregen. Ben jij het met haar eens? Waarom (niet)?
4 Alle vier de kinderen reageren anders op de gebeurtenissen. Ook hun karakters zijn nogal verschillend. Pel is bijvoorbeeld altijd vrolijk en Briek is wat somberder. Noteer twee karaktereigenschappen die bij Kos passen.
5 Wat vind je van dit fragment? Je mag meerdere antwoorden kiezen. Leg je antwoord(en) uit. Kies uit: *grappig – saai – spannend – zielig – anders, namelijk …*
6 Stel je voor dat het perspectief bij de 'zelfinchecker' ligt. Noteer iets wat hij denkt en iets wat hij voelt in deze situatie.

Tekst 2 (niveau 2)

Hotel De Grote L

Kos' moeder is overleden. Tot overmaat van ramp krijgt zijn vader een hartaanval. Kos en zijn drie zussen komen net uit het ziekenhuis en moeten nu samen met de kok Walput en stamgast Felix het hotel van hun ouders runnen. Kos vertelt aan zijn bandrecorder hoe dat eraan toegaat.

Toen we thuiskwamen, werd het meteen een puinhoop. Ik heb gerend en gedraafd en ook nog eens op niks af, ik snap niet dat ik hier midden in de nacht al drie kwartier in dit ding zit te praten en dat ik niet op kan houden, dat ik niet omval. Met m'n neus op die draaiende spoelen. En dat ik dan langzaam word vermalen en uitgerekt tot ik zelf een sliert serpentine ben.
Volgens mij is er nog nooit iemand kwaad weggelopen uit ons hotel. Maar vandaag wel. Hordes. Het begon meteen toen we aan kwamen lopen. Een man en een vrouw stonden hun koffers in de auto te gooien. 'Zo'n klein rothotel en dan twee uur wachten voor je kunt inchecken!' Ik liep naar ze toe en vroeg of ik kon helpen. Maar ze smeten hun portieren dicht en reden weg. Ik werd bijna omvergelopen door twee andere gasten die ook koffers naar buiten zeulden. 'En geen woord van excuus! Alleen gezwets over truffelaardappeltjes!' Ik zei dat ik de plaatsvervanger was en vroeg wat er aan de hand was. 'Dat lees je wel op internet,' zei de man. De vrouw was wat spraakzamer: 'Bar gesloten, restaurant gesloten, smerige lakens van de vorige gasten.' 'Nul sterren boven de recensie,' zei de man. 'Da's weinig hoor. Da's uniek. Gefeliciteerd.' Hij nam nog snel een foto van het hotel, met de meiden bij de voordeur, en weg waren ze. Dat was vier. Daarna raakte ik de tel kwijt.
Binnen was een volksoproer uitgebroken. Een groep schreeuwende gasten stond aan de balie en erachter stond Walput, in zijn kokskleren, hoge witte muts op, krop sla in zijn ene hand, geplukt parelhoen in de andere. 'Het is half zeven, man!' riep iemand. Walput keek in paniek naar al die mensen. Toen zei hij: 'Als ik dit parelhoentje door de boter heb gehaald, licht aangebraden, zal het tintelen op je tong – alsof je de stippen kunt proeven. En dan dat matrasje van risotto, dat...' 'Ik dacht dat de kamers zo langzamerhand schoon zouden zijn!'

'Waarom heeft hij wel bier?' Ik keek de eetzaal in. Die was leeg. Alleen Felix zat achter een glas bier aan de bar. Hij schreef woorden op een bierviltje. Aan zijn voeten stond de gedichtenbak, een prullenbak waarin hij gedichten gooit die hij meteen als hij ze heeft geschreven al niks vindt. De bak is meestal propvol.
'Daar zijn ze!' schreeuwde Walput. Hij wees naar mij en rende weg, naar zijn veilige keuken. Een gast liep om de balie heen en begon op onze computer te beuken. 'Ik check mezelf wel in, wat een amateuristische bende hier.' Toen zag ik het witte oberjasje van papa. Aan een haak achter de balie. Het was alsof het zijn mouwen naar me uitstrekte. Ik wrong me tussen de gasten door en trok het aan. Over mijn shirt en mijn korte broek. En ik wist meteen wat ik moest doen. 'Sorry!' riep ik. 'Normaal gesproken runt mijn vader dit hotel, maar hij is er vandaag niet, hij moet bedienen bij een staatsbuffet van de koning.' De monden van de mensen vielen open. Die van mijn zussen ook. Ik trok de gast weg van achter de computer en zei: 'Over vijf minuten gaan eetzaal en bar open en het eerste drankje is gratis.' Je had ze moeten zien rennen.
Ik wist niet dat ik het in me had: ik stak mijn hand op naar de mensen die nog moesten inchecken en ze bleven stil staan wachten en ik wenkte mijn zussen en ze kwamen nog ook. Maar daarna ging het fout. En goed ook. Goed fout, bedoel ik. Ik zei dat iemand de bar moest draaien en keek Libbie aan. 'Iemand moet heel nodig de verzekering bellen,' zei ze. En weg was ze. Oké. 'Briek doet de bar,' zei ik, 'en Pel...' Maar Pel wou de bar doen. Briek vond het goed en Pel huppelde de eetzaal in. Ik fluisterde nog even dat ze tegen niemand mocht zeggen dat papa in het ziekenhuis ligt. 'Tuurlijk niet,' zei ze, 'hij werkt toch voor de koning.' Soms wil je haar wurgen, soms helemaal plat zoenen. Nou ja, dat is bijna hetzelfde.
'Dan maak jij de kamers schoon,' zei ik tegen Briek. 'Je bent m'n vader niet,' zei zij. Veel te hard. De zelfinchecker beukte met zijn vuist op de bel. 'Ik heb toch niet aan papa gevraagd of hij de hele dag sigaretten wou roken,' schreeuwde Briek, 'en biertjes drinken en zich kapot werken? Iedereen doet alles om mij te pesten!' Toen was zij ook weg. De trap op. En die man aan de balie maar grijnzen. Wat een rotkop. Ik wilde niet dat iemand iets over papa's ziekte hoorde, want dan kreeg je alleen maar lastige vragen. 'U wilde inchecken?' vroeg ik. Wist ik veel hoe ik moest inchecken? Papa wilde nooit dat wij iets deden, dus nu het moest, kon ik niets. Ik had echt geen idee. 'Hebt u weleens eerder in een hotel gelogeerd?' vroeg ik. Ik weet niet waarom ik dat vroeg. Het was een debiele vraag. De man duwde me opzij en begon weer zelf op de computer te beuken. 'Ik wou,' zei ik, 'alleen maar vragen hoe u het liefste incheckt.'
Ik liep de eetzaal in, want daar zaten al mensen aan tafel de kaart te bestuderen en behoorlijk ongeduldig om zich heen te kijken. In de zak van papa's jasje vond ik een blocnote en een pen. Ik liep naar het eerste tafeltje en vroeg of ze al een keuze hadden gemaakt. De vrouw wilde parelhoen. Well done. En ja hoor, daar kwamen de vragen: 'Mag jij hier wel werken?' 'Is dat geen kinderarbeid?' Ik zei dat ik op de hogere hotelschool zat, maar dat ik een groeistoornis had. Pel liep net langs, met een dood konijn onder haar arm, en ze hoorde wat ik zei. Ze deed meteen mee. 'Meneer,' zei ze, 'ik ga nu de bar draaien.' 'Is goed, schatje,' zei ik. 'Zie ik je na sluitingstijd nog even?' 'Ja meneer.' Ik zei dat Pel ook een groeistoornis had. 'Je hebt zeker ook een wasstoornis,' zei de vrouw. Ze wees naar mijn knieën. Ik was vergeten dat ik nog in m'n voetbalspullen liep, op m'n kicksen. De man wilde de heilbot. Ik schreef het op. Er kwam een kwaaie gast op me af die riep dat de kamers nog steeds niet schoon waren. Ik zei dat de kamermeisjes met pech op de Afsluitdijk stonden. Ze kwamen terug van een uitwisseling in Europees verband. Ja, dan snapte hij het wel, zei hij. Toen begonnen ze aan de bar naar me te schreeuwen: 'Obertje!' Soms wou ik dat ik ADHD had.

Sjoerd Kuyper, Hotel De Grote L. Lemniscaat, Rotterdam 2014

Opdracht 4

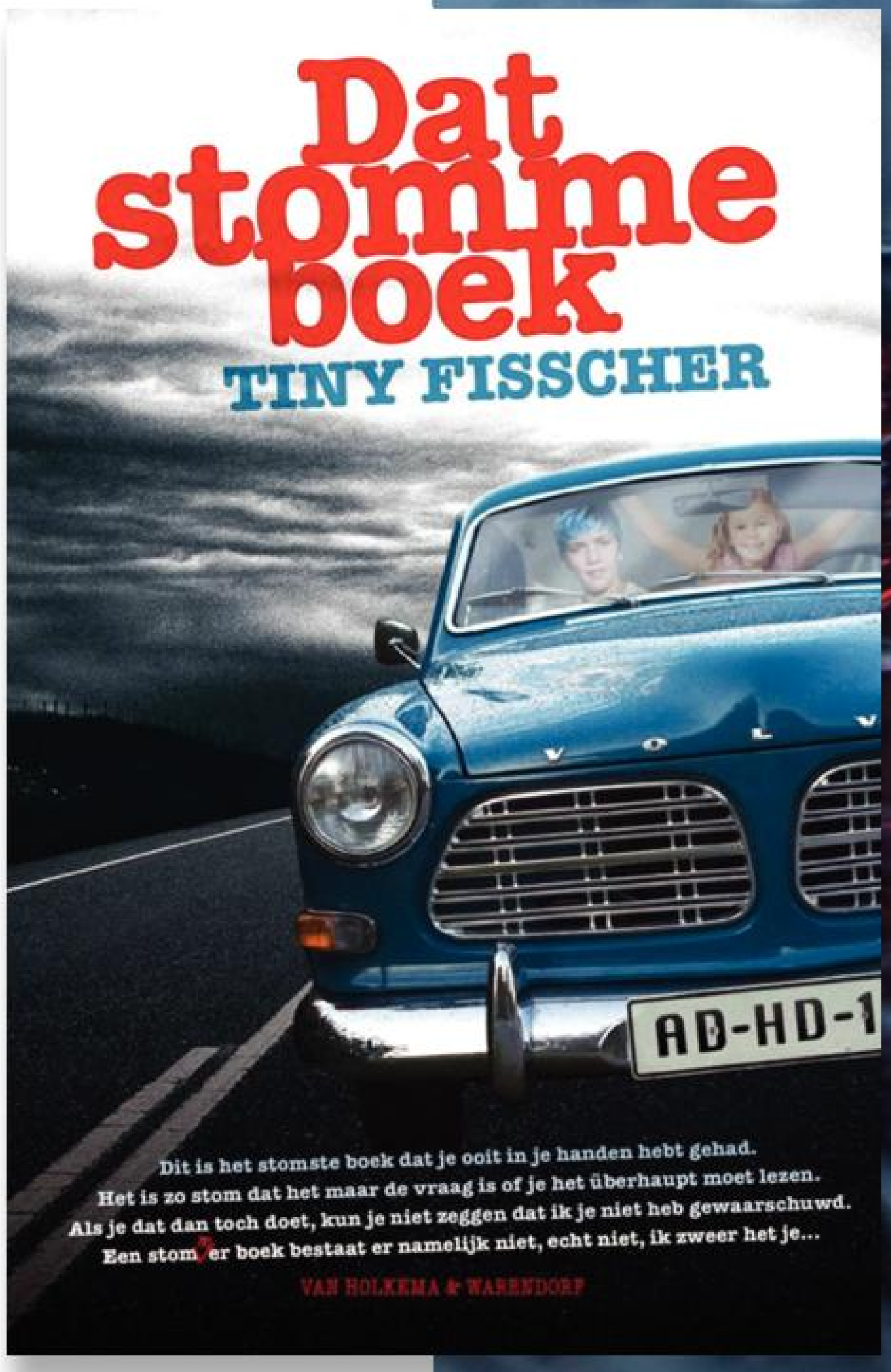
Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Dat stomme boek* van Tiny Fisscher.

1 Ivan en zijn moeder reageren heel verschillend op het verdwijnen van Ivans vader. Leg dat uit.
2 Ivans moeder zegt: ‘Je moet me helpen, jij bent nu de man in huis.’ Wat bedoelt ze met die opmerking?
3 Ivan zegt: ‘[…] dan kon ik weer gewoon een jongen zijn […]’. Wat bedoelt Ivan hiermee?
4 Aan het einde van het fragment lees je over een foto in de gang. Wie staat er op die foto, denk je?
5 Wat voor iemand is Ivans vader, denk je? Beschrijf hem in twee zinnen.
6 Stel je voor dat het perspectief bij Ivans vader zou liggen, zodat je weet wat híj denkt en voelt. Zou je dan een positiever of negatiever beeld van hem hebben, denk je? Waarom?
7 Zou je dit boek willen lezen? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 2)

Dat stomme boek

Ivan krijgt op school de opdracht om een boek te schrijven. Een titel bedenken vindt Ivan niet moeilijk: Dat stomme boek. *Maar dan de rest… Ivan besluit een paar dagen uit zijn eigen leven te beschrijven. In dit fragment lees je hoe Ivan op school door zijn moeder gebeld is met de mededeling dat hij direct naar huis moet komen om zijn vader te zoeken. Veel zin heeft hij daar niet in, maar zijn moeder drong nogal aan, dus is hij toch maar naar huis gegaan.*

Mijn zus zat op de keukentafel, haar jas dichtgeknoopt, capuchon op, alsof we op expeditie gingen naar de Noordpool.
‘Gelukkig, je bent er,’ zei mijn moeder. ‘Pak je tas.’
‘Waarom?’
‘Omdat we misschien wel even wegblijven.’
‘Dat mag niet van school, het is nog geen vakantie.’
‘Dat heb ik al geregeld.’
Ik checkte haar gezicht. Meestal als ze ons met een leugentje om bestwil voor haar karretje probeert te spannen, trilt haar linkermondhoek. Dat gebeurde niet. Was haar mondhoek dan eindelijk 100% getraind geraakt in leugentjes om bestwil, of sprak mijn moeder nu de waarheid? Je mag niet zomaar van school wegblijven, daar moet je een verdomd goede reden voor hebben.
‘Ik heb gezegd dat jullie vader in moeilijkheden verkeert en dat ik jullie nodig heb.’
‘Misschien verkeert hij helemaal niet in moeilijkheden,’ zei ik.
Ergens in verkeren, rare uitdrukking eigenlijk. Het kan verkeren, ook zoiets. Of verkering hebben, dat is pas echt *oldskool*.
Mijn moeder liet een stroompje lucht tussen haar samengeknepen lippen ontsnappen. ‘Ik heb het gevoel van wel.’
Ik deed mijn rugzak af, liet hem op de grond vallen en plofte op een keukenstoel neer. Ik trommelde met mijn handen op tafel, stond op, draaide

de kraan open, zette mijn mond eraan, veegde mijn mouw langs mijn gezicht en ging weer zitten.
‘Hij komt heus wel weer terug.’
‘Ik heb er geen goed gevoel bij,’ zei mijn moeder. ‘Niet dit keer.’
‘Waar denk je dat hij is, dan?’
Mijn moeder haalde haar schouders op. ‘Kan overal zijn.’
‘Bedoel je ook over de grens?’ Ik zei dat omdat hij vorig jaar zomaar een paar dagen naar Wenen was gegaan zonder dat aan ons te vertellen. Ik vond dat toen wel überstom, maar ja, dat was nu eenmaal mijn vader. Het is ook typisch mijn vader dat hij gek is op Duitstalige landen.
‘Inderdaad, hij zou best eens over de grens kunnen zijn,’ zei mijn moeder. ‘Hij is al eens langer in Aken gebleven dan de bedoeling was, en in Berlijn, en die keer dat hij ineens in zijn eentje ging skiën in Oostenrijk, weet je nog? Nee, dat weet jij niet meer,’ vervolgde ze meteen. ‘Toen was je pas vier.’
‘En ik was er nog niet,’ zei Zus.
‘Nee, jij was er nog niet.’
Mijn moeder ritste haar koffer dicht, zette het koffiezetapparaat uit, spoelde de kan om en zette hem omgekeerd op een theedoek.
Ze keek de keuken rond alsof we op wereldreis gingen en ze het huis winterklaar achter wilde laten. Aan haar gezicht te zien, was ze te spreken over het resultaat.
‘Klaar,’ zei ze. ‘Jij ook?’ Ze keek me dwingend aan. ‘Je moet me helpen, jij bent nu de man in huis.’
Met een zucht leunde ik achterover in mijn stoel. Die had ik al vaker gehoord. Ik was altijd blij dat mijn vaders tournees nooit zo lang duurden, hooguit vijf dagen, dan kon ik weer gewoon een jongen zijn – een drukke jongen.
‘Wat moet ik mee?’ vroeg ik, terwijl mijn rechterbeen op en neer begon te wippen alsof het een geheel eigen leven had, met eigen hersenen en een eigen hersenbesturing.
‘Kleren, ondergoed, tandenborstel, dat soort dingen, zie maar,’ zei mijn moeder. Ze draaide de kraan boven de wasmachine dicht. ‘Voor een dag of vier,’ zei ze er achteloos achteraan.
‘Víér?’ Mijn stem sloeg over.
‘Je weet het nooit, het kan zomaar langer duren.’
‘Maar Jolijn heeft overmorgen haar verjaardag!’ riep Zus.
‘Jolijn is volgend jaar ook weer jarig,’ zei mijn moeder.
‘Dat weet je nooit,’ zei ik. ‘Ze kan wel een ongeluk krijgen en doodgaan.’
Mijn zus begon prompt te janken. ‘Dat mag je niet zeggen, stommerd!’
Mijn moeder gaf me een waarschuwende blik. Sinds Zus een paar weken geleden haar marmot levenloos in zijn hok had gevonden, lagen haar tranen om de meest onbenullige redenen op de loer.
Een halfuur later stapten we in de blauwe roestbak van mijn moeder, een Volvo Amazon combi. Een rit naar *wherever*, in een kar die één op acht rijdt en even oud is als mijn moeder: vierenveertig. Op weg naar de voordeur viel mijn blik op de foto op het gangkastje. Ik had liever gehad dat die foto daar helemaal nooit had gestaan, dan was alles gewoon bij het oude gebleven en had ik ook dit boek niet hoeven schrijven. ‘Niets is voor niets,’ zegt mijn moeder weleens. Ik heb dit boek geschreven om uit te vinden of ze gelijk heeft of niet.

Tiny Fisscher, Dat stomme boek. Van Holkema & Warendorf, Houten 2013

Opdracht 5

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1 De boeken in dit hoofdstuk gaan alle drie over problemen in families. Over families waarin alles goed gaat, wordt veel minder geschreven. Waarom is dat, denk je?
2 Het genre 'familie' herken je in de bibliotheek aan het plaatje hiernaast. Beschrijf precies wat je ziet op het plaatje.
3 Vind je dit plaatje geschikt voor de boeken in dit hoofdstuk? Waarom (niet)?
4 Welk boek lijkt jou het leukst om te lezen? *Omgeruild*, *Hotel De Grote L*, *Dat stomme boek* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Bekijk de afbeeldingen van de twee slaapkamers. Kies een van de afbeeldingen uit en beschrijf een dag of gebeurtenis uit het leven van de bewoner. Zorg ervoor dat je karaktereigenschappen en uiterlijke kenmerken van de bewoner in je verhaal verwerkt. Gebruik voor je verhaal ten minste 250 woorden. Zoek een passende afbeelding van de bewoner bij je verhaal.

Opdracht 7 – Voor je fictiedossier (niveau 1)

Lees een boek. Je kunt een van de drie boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Stamboom'.

Leestips

Jacques Vriens en Mirjam Oldenhave, *P.S. Ik ben uw dochter*

De dertienjarige Sonia zoekt na tien jaar contact met haar vader. Zij en haar vader schrijven elkaar over hun problemen.
(niveau 1)

Mirjam Oldenhave en Cynthia van Eck, *Voor jou 10 anderen*

Cynthia is als baby achtergelaten bij mama Riet. Zij zorgt niet goed voor de kinderen. Waargebeurd.
(niveau 2)

Allan Stratton, *De honden*

Cameron en zijn moeder slaan op de vlucht voor zijn gewelddadige vader. Ze gaan wonen op een boerderij met een griezelig verleden.
(niveau 2)

Bennie Lindelauf, *Negen open armen*

In de jaren 30 van de vorige eeuw verhuizen drie zusjes. In de kelder ontdekken ze een graf in de kelder dat iets te maken heeft met hun eigen familiegeschiedenis.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

D Vrienden

Opdracht 1

1 Welke drie eigenschappen moet een goede vriend(in) volgens jou absoluut wel hebben en welke absoluut niet? Maak twee rijtjes. Zet boven het ene rijtje 'eigenschappen die een vriend wel moet hebben' en boven het andere rijtje 'eigenschappen die een vriend niet moet hebben'. Zet de belangrijkste eigenschap bovenaan. Kies uit: *aardig – behulpzaam – betrouwbaar – chagrijnig – creatief – dom – eerlijk – egoïstisch – geduldig – geïnteresseerd – onaardig – onbetrouwbaar – oneerlijk – ongeduldig – ongeïnteresseerd – onzeker – saai – slim – spontaan – stoer – stug – zelfverzekerd – zorgzaam – anders, namelijk …*

2 Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Zijn jullie het eens? Leg uit.

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Naar de top* van de Amerikaanse schrijver Dan Gemeinhart.

1 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?

2 Is dit fragment in de ik-vorm of in de hij/zij-vorm geschreven?

3 Mark wil niet gevonden worden. Waaruit blijkt dat?

4 Waarom wil Mark niet dat iemand hem vindt, denk je?

5 Wie of wat zou jij meenemen op een moeilijke reis?

6 In het fragment lees je: 'Ik wist niet eens of ik terug zou komen.' Waarom houdt Mark er rekening mee dat hij niet terugkomt, denk je?

7 Komt Mark wel of niet terug, denk je? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Ik-vorm Als een verhaal een ik-persoon heeft, is het geschreven in de ik-vorm. Je weet wat de ik-persoon denkt en voelt.

Hij/zij-vorm Als er geen ik-persoon in het verhaal voorkomt, is het verhaal geschreven in de hij- of zij-vorm.

Tekst 1 (niveau 2)

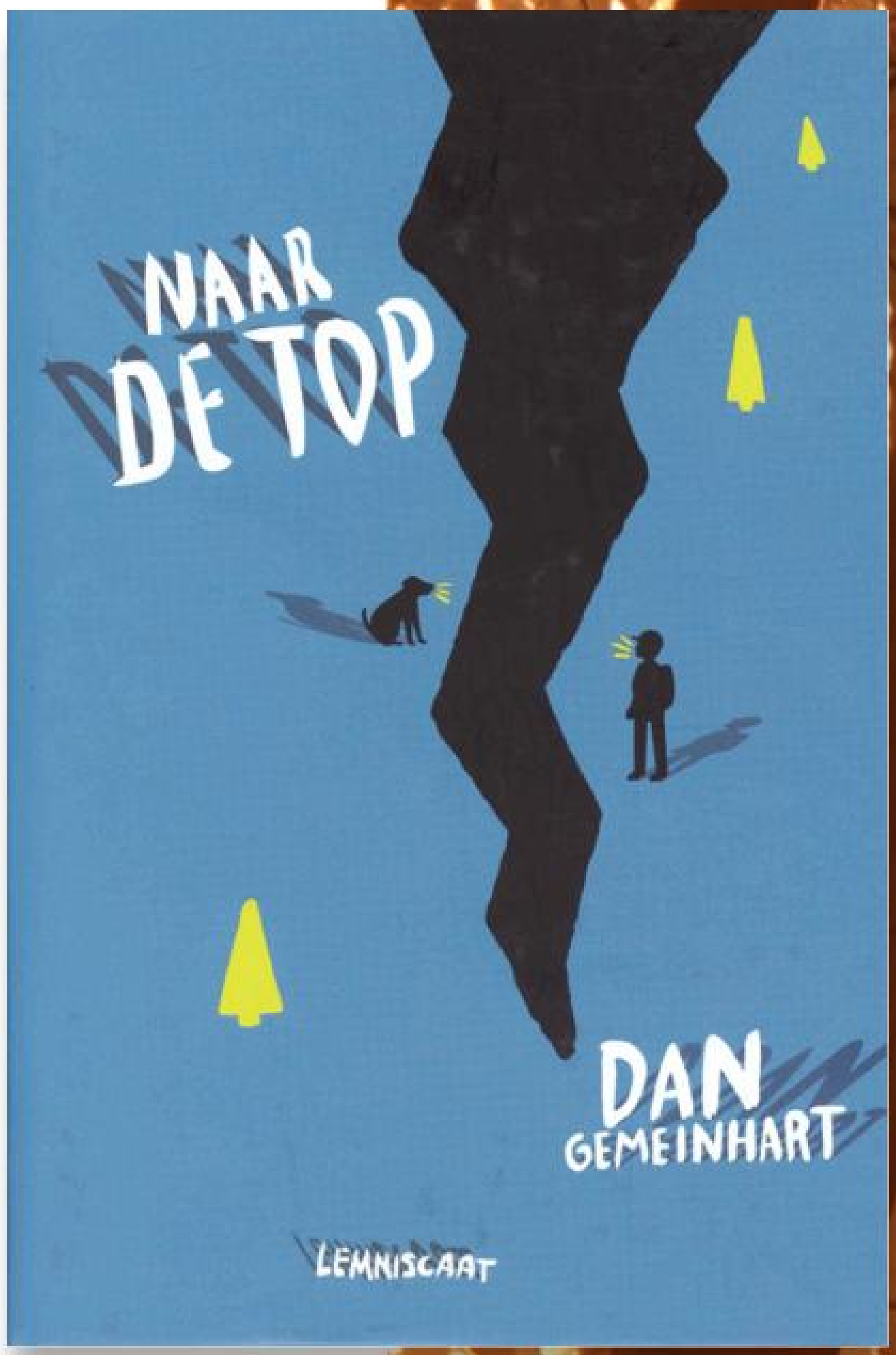
Naar de top

Mark heeft kanker en hij heeft nog maar één wens: een berg beklimmen. Hij besluit alleen op pad te gaan.

De berg riep me. Ik moest weglopen. Het moest. En er hoefde niemand met me mee te gaan.

Ik trok de riemen van mijn rugzak strak en hield met mijn voet de hordeur open. 'Kom, Beau!' riep ik, en mijn stem trilde helemaal niet. Hij klonk sterk, zoals ik me voelde.

Beau kwam als een raket naar buiten, zijn staart sloeg tegen mijn benen. Hij danste op zijn voorpoten over de veranda, zijn verschillend gekleurde ogen keken lachend naar me op en zijn tong hing blij uit zijn bek. Ik hurkte en krabbelde hem achter zijn oren, zoals hij dat fijn vond. Ik was de enige die wist hoe het moest. 'Jou mag ik altijd wakker maken voor een wandeling, hè?'

Hij hijgde enthousiast.
'Nou,' zei ik terwijl ik mijn reistas pakte en opstond, 'je krijgt je zin.' Ik keek naar de horizon en de witte bergtoppen in de verte. 'Dit wordt onze grootste wandeling. Echt.'
Ik sloeg de deur achter me dicht en keek niet één keer om. Ik nam geen sleutel mee. Ik wist niet eens of ik terug zou komen.
De tien minuten naar het station bleef Beau vlak naast mijn been lopen. Mijn fototoestel, dat aan een riem om mijn nek hing, bungelde en bonsde tegen mijn buik. Toen ik het station zag, dook ik snel een steeg in. Ik hijgde een beetje. 'Oké, Beau, zoals we geoefend hebben.'
Ik ritste de reistas open en hield de zijkanten wijd uit elkaar. De tas was bijna leeg. Ik klopte op de binnenkant. 'Vooruit, Beau. Klim erin.'
Beau stapte in de tas, draaide zich een paar keer om en plofte neer. Hij keek naar me op. 'Wat ben je toch een brave hond,' fluisterde ik. Zijn staart probeerde te kwispelen in de tas. Ik viste in mijn zak naar een hondenbrokje en hij hapte het snuffelend uit mijn hand.
Ik deed de rits van de tas bijna helemaal dicht. Beau verdween in het donker binnenin. Ik stond op en Beaus gewicht trok mijn schouder omlaag. Ik pakte de hengsels steviger vast. 'Gelukkig ben je geen sint-bernard,' fluisterde ik omlaag naar de tas. Toen liep ik de hoek om naar het loket. De man achter het glas keek glurend naar me op van het tijdschrift dat hij aan het lezen was. Ik trok mijn felrode honkbalpet recht en schraapte mijn keel.
'Ik heb twee kaartjes nodig,' zei ik.
'Bus of trein?'
'Bus. Naar Spokane.'
'Reis je alleen?'
Het woord 'alleen' galmde als een gebarsten kerkklok. Ik likte langs mijn lippen. 'Mijn vader is naar de wc,' antwoordde ik. 'Hij heeft me geld gegeven voor de kaartjes.' De man knikte en gaapte. Mensen zijn lui. Daar rekende ik op.
'Goed. Eén volwassene, één kind, van Wanetchee naar Spokane. Dat is dan vierenveertig dollar.' Ik haalde het geld uit de zak van mijn blauwe jack en gaf het hem.
'De bus vertrekt over tien minuten, daar verderop.'
Ik pakte de kaartjes en liep in de richting die hij had aangewezen. Langs de stoeprand ronkten een paar bussen. Op een ervan stond voorop 'Spokane', net als op mijn kaartjes. Ik keek over mijn schouder. De man achter het loket was weer verdiept in zijn tijdschrift. Ik liep de bus voorbij en verdween om de hoek van het gebouw.
Naar het perron.
Daar was de overdekte bank die ik had gezien toen ik plannen maakte. Erachter stond een vuilnisbak die met een ketting was vastgebonden, bijna helemaal uit zicht. Ik dook weg naast de vuilnisbak, keek snel om me heen of er niemand op me lette, en trok mijn blauwe jack uit en stopte het in de vuilnisbak. Mijn rode pet en de twee buskaartjes gingen erachteraan. Ik haalde de donkergroene wollen muts uit mijn rugzak en zette hem op.

Dan Gemeinhart, Naar de top. Lemniscaat, Rotterdam 2015

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Naar de top* verdergaat.

1 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?
2 Jessie is de allerbeste vriendin van Mark. Waarom mag zelfs zij niet mee op zijn reis, denk je?
3 Wat is volgens Jessie de reden van Marks vertrek?
4 Wat is Jessies geheim? Zoek je antwoord in de tekst.
5 Jessie vraagt zich af: 'Wat moet een vriend doen?' Noteer een reden voor Jessie om de tiplijn te bellen en een reden om dat niet te doen.
6 Tekst 2 begint en eindigt met een haiku (een kort gedichtje). Wat vind je daarvan? Leg je antwoord uit. Kies uit: *mooi – onzinnig – origineel – veelzeggend – anders, namelijk …*
7 Tekst 1 is geschreven in de ik-vorm en tekst 2 in de zij-vorm. Heb jij een voorkeur voor een van beide? Leg je antwoord uit.
8 *Naar de top* heeft een wisselend perspectief. Noteer een voordeel en een nadeel van een wisselend perspectief.

Begrippen

Wisselend perspectief Als je van meerdere personen in een verhaal weet wat ze denken en voelen, is er sprake van een wisselend perspectief. De ene keer zit je in het hoofd van de ene persoon en de andere keer in het hoofd van een andere persoon.

Tekst 2 (niveau 2)

Naar de top

Mark is inmiddels opgegeven als vermist en alleen zijn beste vriendin Jessie weet waar hij is. Ze twijfelt of ze de tiplijn moet bellen.

Een nieuwe avond.
Maar weer dezelfde vragen.
Wat moet een vriend doen?
Jessie zat aan tafel en schoof met het eten dat koud werd op haar bord. Ze had geen honger. In gedachten was ze te veel bezig met de afgelopen dagen.
Ze wist dat het allemaal van haar afhing. Van het geheim dat zij bewaarde, terwijl niemand anders het wist. Het was een groot geheim dat als een steen op haar hart drukte.
Misschien zou Marks laatste wens door haar besluit niet in vervulling gaan. Moest ze het vertellen of niet?
Ze wist hoe moeilijk zijn ouders het hadden. Het waren vreselijke dagen voor ze. Ze waren bedroefd, bang en wanhopig. Ze wilden hun zieke zoon terug. En zij kon ervoor zorgen dat ze hem terugkregen.
Jessie bezweek bijna onder het gewicht van het geheim.
Toch zou ze het aan niemand vertellen, besloot ze in de loop van die donkere middag. Ze kon het bijna niet aan, maar ze wist dat haar beste vriend het nog veel moeilijker had. En het was zijn eigen keus.
'Hé, *mi amor*,' zei haar moeder, die de stilte verbrak. *'Cómo estás*? Alles goed?'
'*Sí*.' Jessie haalde haar schouders op. 'Ja hoor, mama.'
Haar moeder reikte over tafel en pakte Jessies hand vast.
'Maak je geen zorgen, schatje. Ze vinden hem wel.'
Jessie sloeg haar ogen neer.
'Ja,' zei ze.
Haar moeder trok haar hand terug en nam een hap van haar eten.

'Begrijp jij waarom hij weggelopen is? Hoe kan hij dat zijn ouders aandoen na alles wat ze hebben meegemaakt?'
Zonder nadenken flapte Jessie het antwoord eruit. Misschien omdat ze moe was, of omdat ze niet wilde dat haar moeder nare dingen zei over haar vriend. Of omdat haar hart niet twee vreselijke geheimen aankon.
'Hij gaat dood,' zei ze toonloos, haar blik strak op haar bord gericht.
Haar moeder hield op met kauwen. '*Qué*? Wat bedoel je?' vroeg ze met volle mond.
Jessie voelde dat de tranen in haar ogen sprongen, maar ze knipperde ze snel weg om het geheim niet te verraden.
'De kanker is terug,' antwoordde ze. Het klonk bijna gemeen. 'Ze hebben het vorige week ontdekt door de tests.'
Haar moeder slikte traag en legde haar vork neer. 'O,' zei ze. En toen nog eens: 'O.' Ze schraapte haar keel. 'Dat betekent nog niet dat hij doodgaat, *mija*. Zijn kanker is terug, maar die heeft hij al vaker overwonnen. Mark is altijd een vechter geweest. Dat weet je.'
Jessie liet haar vork kletterend op de grond vallen. Ze schudde haar hoofd en snoof.
'Maar het leek of hij helemaal beter was, en dat is niet zo. Hij had morgen terug naar het ziekenhuis gemoeten voor een nieuwe behandeling.' Jessie keek eindelijk op naar haar moeder, die haar met grote ogen aanstaarde. 'Hij voelde zich juist zo goed. Zijn haar begon weer te groeien. En nu is de kanker terug en moet hij helemaal opnieuw beginnen.' Jessie haalde haar schouders op en beet op haar lip. 'Daarom is hij weggegaan.'
Er viel een stilte. Ergens in huis tikte een klok.
Jessie pakte haar vork en nam een hap van haar eten. Ze wilde niets meer zeggen. Ze was bang dat ze, als ze eenmaal begon te praten, niet meer zou stoppen tot ze alles had verteld.
Toen stelde haar moeder de vraag waar ze bang voor was.
'Waar is hij naartoe gegaan, denk je?'
Jessie slikte.
Haar hart hield het geheim stevig vast, zodat het niet uit haar mond kon glippen.
'Ik weet het niet,' zei ze met een klein stemmetje, terwijl ze vocht om het geheim te bewaren.
Het werd veel te zwaar.
Haar hart verslapte zijn greep,
maar hield bevend vast.

Dan Gemeinhart, Naar de top. Lemniscaat, Rotterdam 2015

Opdracht 4

Lees tekst 3. Het is een fragment uit *Zoals het gebeurd is* van Herman van de Wijdeven.

1 Bij wie ligt het perspectief in dit fragment?
2 Wie van de twee vrienden durft het meest, Joeri of Bent?
3 Waarom moet Bent bluffen tegen Joeri, denk je?
4 Bent voelt zich niet op zijn gemak bij Joeri. Schrijf twee zinnen over uit de tekst waaruit dat blijkt.
5 Joeri krijgt het voor elkaar dat Bent toch over de brug gaat lopen, terwijl Bent eerst zegt dat hij niet durft. Welk gevoel krijgt Bent daardoor? Schrijf een zin over uit de tekst waaruit dat gevoel blijkt.
6 Vind jij Joeri een goede vriend voor Bent? Leg je antwoord uit.

Tekst 3 (niveau 2)

Zoals het gebeurd is

Joeri en Bent zijn beste vrienden. Samen zijn ze altijd op zoek naar avontuur. Op een warme zomermiddag liggen ze aan de rand van een kanaal te luieren. Er is zojuist een boot gepasseerd.

‘Wachten we op de volgende? vroeg Joeri.
‘Uhuh’, zei ik.
We waren een hele tijd stil. Dit moest wel de volmaakte vakantiedag zijn, besloot ik. De lucht was van het beste blauw. We hadden nergens haast om. En, belangrijkst van al, we hadden een plan: daar zitten tot een schip onze voeten nat zou spoelen.
Het zou allemaal vanzelf gaan. We hoefden er niets voor te doen. Behalve wachten en ons wat warmen aan de zon. Van mij mocht het tot het donker duren.
Net op het moment dat alles aan mij gestopt was met bewegen, schudde Joeri’s vraag me door elkaar.
‘Durf jij over de leuning van de brug te lopen?’
Ik keek vlug opzij, om te weten of dit serieus bedoeld was. Als het niet hoefde, blufte ik liever niet. Ik kon aan zijn zijkant niet zien of Joeri het meende.
‘Jij?’ vroeg ik.
Ik probeerde zo ongeïnteresseerd mogelijk te klinken.
Joeri krulde zijn onderlip, om te laten zien dat hij nadacht.
‘Denk het niet.’
Ik deed of ik ook even na moest denken.
‘Nee.’
We zeiden weer een tijdje niks. De stilte was anders dan daarnet. Ik deed mijn ogen dicht. Met mijn wangen zocht ik de zon, maar er hing iets in de weg.
De brugleuning.
‘En als ik ja had gezegd?’ vroeg Joeri.
‘Hè?’
‘Je vroeg toch of ik het zelf zou durven? Over de leuning lopen. Als ik ja had gezegd. Wat zou jij dan zeggen?’
Ik had niet door waar Joeri naartoe wilde. Ik dacht nog dat ik veilig was. Dat ik stoerder kon doen, dan ik me voelde.
‘Ook ja, denk ik.’
‘Vraag nog eens dan.’
‘Wat?’
‘Of ik het durf’, zei Joeri.
Ik wist dat hij naar me keek. Ik keek niet terug. Ik probeerde razendsnel te bedenken waar dit gesprek uit zou kunnen komen. Ondertussen hoorde ik mezelf gewoon doorpraten.
‘Durf jij over de leuning te lopen?’
‘Ja’, zei Joeri. ‘En jij?’
Mijn mond was een eenrichtingsstraat ingeslagen. Hij kon niet meer terug.
‘Ja.’
Ik keek naar Joeri. Zijn grijns was breed en recht. Zijn ogen blonken. Hij kwam overeind en begon op blote voeten naar de brug te lopen.

Ik keek hem even suffig na. Ik had het gevoel dat ik ergens ingeluisd was. Daarnet genoot ik nog van niks, en ineens stond ik op het punt om iets gevaarlijks te gaan doen.
Ik zocht vlug onze schoenen bij elkaar en ging achter Joeri aan. De betonnen rand was warm onder mijn voeten.

Herman van de Wijdeven, Zoals het gebeurd is. Manteau, Antwerpen 2013

Opdracht 5

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Zoals het gebeurd is* verdergaat.

1 Joeri en Bent waren goed bevriend. Waardoor is de vriendschap verslechterd?
2 Waarom daagt Bent zijn vriend uit om iets heel gevaarlijks te doen, denk je?
3 Als Joeri eenmaal omhoogklimt, krijgt Bent spijt van zijn uitdaging. Schrijf een zin over waaraan je dat kunt zien.
4 Waarom krijgt Bent spijt, volgens jou?
5 Wat zou jij doen als jij Finn was? Leg je antwoord uit.
6 Het boek heet *Zoals het gebeurd is*. Waar slaat het woordje 'het' op?
7 Leg uit waarom 'het' volgens jou is gebeurd.

Tekst 4 (niveau 2)

Zoals het gebeurd is

Joeri en Bent komen erachter dat ze hun durf bij elkaar op kunnen tellen. Samen zijn ze dubbel zo dapper als alleen. Ze maken er een spelletje van dat ze de hele zomer spelen. Na de vakantie komt Finn bij Joeri en Bent in de klas. Finn en Joeri kunnen het samen goed vinden en Bent voelt zich buitengesloten. Hij besluit nog één keer het durfspelletje met Joeri te spelen. In een verlaten fabriek vraagt Bent aan Joeri of hij over een rotte balk boven in de fabriekshal durft te lopen. Joeri, boos door wat Bent allemaal gezegd heeft, gaat de gevaarlijke uitdaging aan en dan moet Bent wel meedoen.

Hij zette zijn voet op de onderste tree, die met een droge krak doormidden brak. Het hield hem niet tegen. Hij klom omhoog, pakte de elektriciteitsleiding aan de muur beet en hees zich op de smalle richel boven de deur.
'Kom je, Bent?' riep hij zonder om te kijken. 'Of durf je niet?'
Nee. Ik durfde niet. Natuurlijk durfde ik niet.
Ik dacht aan ons spel van afgelopen zomer. Waarschijnlijk had ik al die keren heel veel durf van Joeri bij mijn eigen kleine beetje opgeteld. Dat zou deze keer niet gebeuren. Ik moest het doen met wat ik had. En vooral met wat ik niet had.
Ik voelde me misselijk. Ik klom de ladder op. Er braken nog minstens twee treden. De richel was minder dan een baksteen breed. De elektriciteitsbuizen hingen half los.
Joeri klom langs de ijzers in de muur. Hij was al bijna boven. Het was echt belachelijk hoog.
Ik hoopte dat hij zich zo om zou draaien en zou lachen. Dat hij zou zeggen dat ik er weer was ingetrapt. Dat ik mijn gezicht eens moest zien.

Ik wist wel beter. Er ging hier niet meer gelachen worden vandaag.
Ik durfde niet te kijken hoe Joeri over de muur liep en op de balk klom. Finn wel. Hij had zijn handen gevouwen boven op zijn hoofd. Zijn lippen bewogen. Hij zei misschien een schietgebedje.
Ik stond op de richel en stak mijn arm uit naar het eerste ijzer. Opeens kraakte het ergens boven mij. Het klonk als een diepe kreun. Een lawine van heel oud stof en cement kwam rakelings langs me naar beneden. Er vielen een paar stenen tussen de sporten van de ladder. Iets wat heel lang op dezelfde plaats had gezeten was net losgeraakt.
Finn vloekte hard. Ik keek omhoog. Het uiteinde van de balk was zeker een halve meter gezakt.
Joeri zat doodstil. Hij was iets voorbij de helft. Zijn gezicht zag bijna net zo bleek als dat van Finn. Hij hing een beetje voorover, leunend op zijn gestrekte armen, met de balk tussen zijn benen.
Hij bewoog niet tot het ruisen van het stof was gestopt. Toen ademde hij diep in door zijn neus en blies langzaam uit door zijn mond.
Hij moest door. Hij kon daar niet blijven zitten, en om te springen was het veel te hoog. Hij schoof zijn handen voorzichtig wat op. Om vooruit te komen moest hij een hupje maken met zijn achterste. Hij zette lichtjes af, en meteen viel er een nieuwe lading gruis naar beneden.
‘Joeri’, riep Finn.
Er kwamen schrik en verdriet mee uit zijn keel.
Mijn ene voet schoot van de rand. Ik hield maar net mijn evenwicht. Finn jammerde. Zo gauw ik weer een beetje stevig stond, keek ik vlug omhoog naar Joeri. Net op dat moment brak de balk vlak achter zijn rug.
Hij viel.
Mijn vriend viel. Een eeuwigheid lang.
Slap als een jas kwam hij naar beneden. Hij wiekte niet met zijn armen. Klauwde niet met zijn vingers. Hij had zich erbij neergelegd dat hij viel, al voor hij viel.
Hij viel heel stil. Hij schreeuwde niet. Riep niet om hulp. Hij gaf geen kik. Alleen toen hij boven op de stapel bakstenen neerkwam, klonk er een doffe klap. Het lelijkste geluid dat ik ooit had gehoord. De laag vogelpoep stoof op in een grote witte wolk.
Ik kroop terug op de ladder en sprong van halverwege naar beneden. Ik landde op handen en voeten en stond in één keer recht.
Er pinkten lichtjes voor mijn ogen. Het leek of mijn longen vol zaten met steen en stof. Lucht ging er in ieder geval niet meer bij.
Joeri bewoog niet. De wolk van vogelpoep dwarrelde als hele fijne sneeuw neer op zijn kleren en zijn haar.
Ik moest eerst de misselijkheid wegslikken voor ik iets kon zeggen.
‘We moeten iemand halen.’
‘Ja.’
Wat ik zei drong niet echt door tot Finn. Zijn verstand draaide in de hoogste versnelling om te bevatten wat het net gezien had.
‘Vlug dan.’
‘Ja.’
De raarste gedachten schoten door mijn hoofd. Heel gewone gedachten eigenlijk, alleen maar raar dat ik ze nu dacht. Juist nu.
Dat Finn wel iets had van een vogel bijvoorbeeld. En dat me dat nooit was opgevallen. Geen gevaarlijk roofdier zoals Buis. Finn was een zielig kuikentje, nat en teer, dat net uit het nest was gevallen.
‘Ga, Finn’, zei ik. ‘Ga. Ga iemand halen.’

‘Ja’, zei hij. ‘Ja.’ Steeds op dezelfde toon.
Hij maakte geen aanstalten.
‘Ga dan’, riep ik.
Ik moest hem op gang schreeuwen.
‘Ga! Ga! Ga!’

Herman van de Wijdeven, *Zoals het gebeurd is*. Manteau, Antwerpen 2013

Opdracht 6

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1 De boeken in deze paragraaf gaan over vriendschap. Vind je dat een leuk onderwerp om over te lezen? Leg je antwoord uit.
2 Met wie uit dit hoofdstuk zou jij het liefst bevriend willen zijn? Met Mark, Jessie, Bent, Joeri of Finn? Leg je antwoord uit.
3 Welk boek lijkt jou het leukst om te lezen? *Naar de top*, *Zoals het gebeurd is* of een van de Leestips? Leg je antwoord uit.

Opdracht 7 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht ‘Haiku’. Je schrijft een haiku over vriendschap.

Opdracht 8 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een boek. Je kunt een van de twee boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht ‘Vriendschap’.

Leestips

Lydia Rood,
Ali’s oorlog

In de klas van Yessin doen alle jongens wat Ali zegt. Yessin wil er graag bij horen, maar wil niet alles doen wat Ali zegt.
(niveau 1)

Caja Cazemier,
#Selfie

Mirte zit veel op internet. Daar leert ze Twan, een oudere jongen, kennen. Maar is Twan wel wie hij zegt dat hij is?
(niveau 1)

Anna Woltz,
Honderd uur nacht

De veertienjarige Emilia vlucht naar New York. Daar komt ze terecht in een orkaan en maakt ze nieuwe vrienden.
(niveau 2)

Gideon Samson,
Zwarte zwaan

Rifka en Duveke zijn bevriend. Op een dag bedenkt Rifka een bizar plan waarbij ze Duveke nodig heeft. Het loopt echter heel anders dan Rifka dacht. ***(niveau 2)***

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

E Eten

Opdracht 1

1. Noteer in één minuut een zo lang mogelijke zin met het woord 'eten'.
2. Vergelijk jouw zin met die van een klasgenoot. Wie heeft de langste zin?
3. Knip je zin in stukken en verdeel de stukken in willekeurige volgorde over minstens vier regels, zodat een gedicht ontstaat.
4. Lees je gedicht. Verplaats de woorden waarvan je vindt dat ze niet op de goede plaats staan.
5. Lees je gedicht voor aan een klasgenoot.

Begrippen

Zin Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, uitroepteken of vraagteken.

Regel Een regel in een gedicht hoeft niet te beginnen met een hoofdletter of te eindigen met een leesteken. Het zijn gewoon alle woorden die op één regel staan.

Opdracht 2

Lees tekst 1.

1. Waarover maken de mensen op de kant zich druk als ze de snoek zien?
2. Waarover maakt de snoek zich druk als de mensen hem aanspreken?
3. Waarom maakt de snoek zich daar zo druk over?
4. Wat betekent 'je als een vis in het water voelen'?
5. Wat betekent 'een vis op het droge', denk je?
6. Hoe loopt het af met de vis, volgens jou? Gebruik een of meer woorden uit het gedicht om je antwoord uit te leggen.

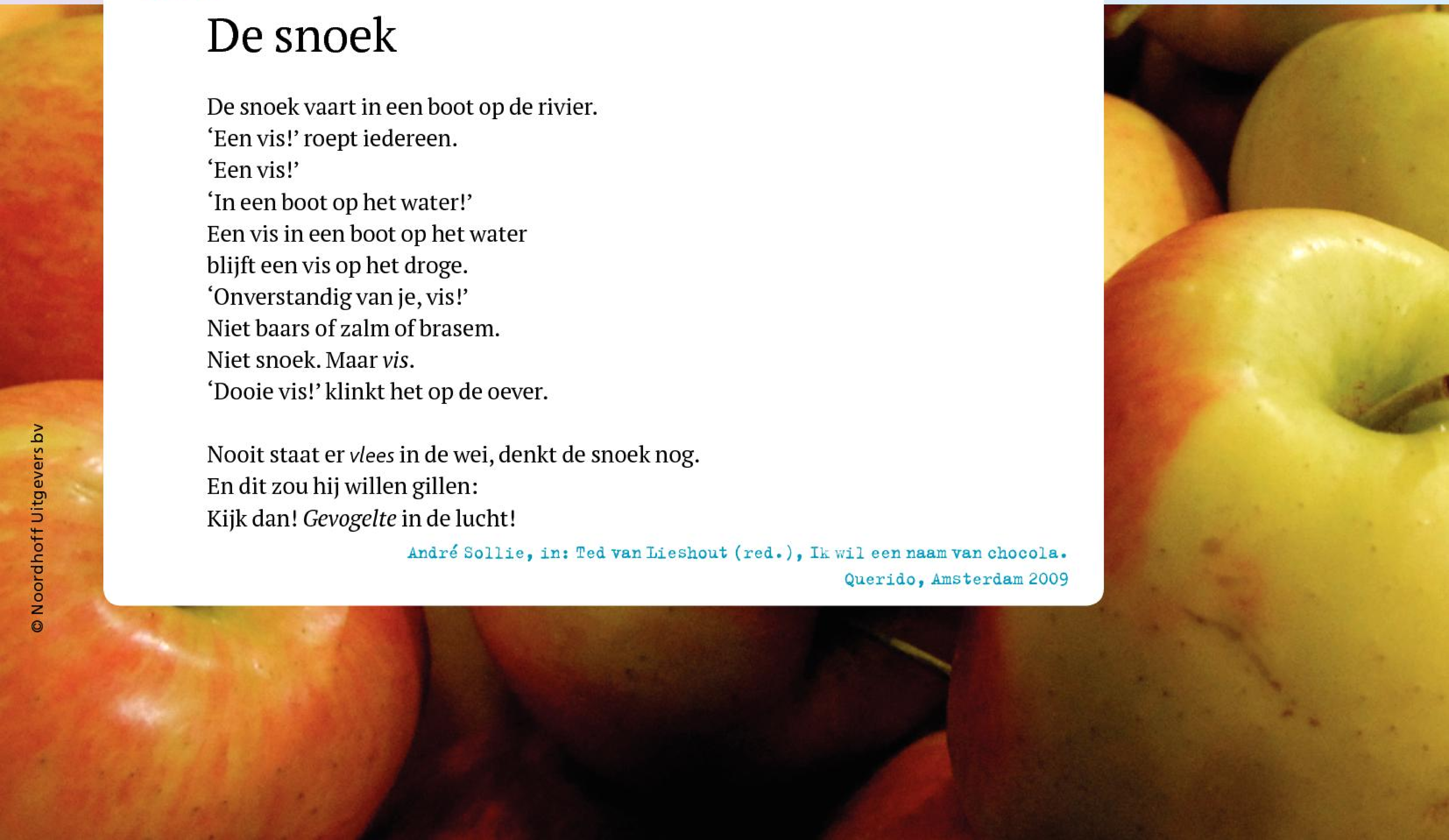
Tekst 1

De snoek

De snoek vaart in een boot op de rivier.
'Een vis!' roept iedereen.
'Een vis!'
'In een boot op het water!'
Een vis in een boot op het water
blijft een vis op het droge.
'Onverstandig van je, vis!'
Niet baars of zalm of brasem.
Niet snoek. Maar *vis*.
'Dooie vis!' klinkt het op de oever.

Nooit staat er *vlees* in de wei, denkt de snoek nog.
En dit zou hij willen gillen:
Kijk dan! *Gevogelte* in de lucht!

André Sollie, in: Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola.
Querido, Amsterdam 2009

Opdracht 3

Lees tekst 2.

1 Wat is er gebeurd met de woorden in regel 2?
2 Met de woorden in regel 6 is ook nog iets anders aan de hand. Wat?
3 Noteer wat op de puntjes moet staan: *Het maken van een gedicht lijkt volgens tekst 2 op het maken van …*
4 In de laatste regels lees je: ‘en proef het maar.’ Leg uit dat dit figuurlijk bedoeld is en niet letterlijk.
5 Hoe smaakt het gedicht? Kies uit: *apart – flauw – lekker – pittig – vies*. Leg je antwoord uit.

Tekst 2

Rian Visser, in: Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola. Querido, Amsterdam 2009

Opdracht 4

Lees tekst 3 hardop.

1. Regel 3 en 4 gaan over een ‘kaketoe’. Wat is een kaketoe?
2. Herschrijf de eerste zin van dit gedicht in je eigen woorden. Zorg ervoor dat iemand anders begrijpt wat er precies gebeurt.
3. Wat heeft Joke van Leeuwen met de woorden en zinnen gedaan in dit gedicht?
4. Welke regel(s) uit dit gedicht vind je leuk? Waarom?

Tekst 3

Toe Tje

Wij zijn gek
omen voor een lek
kere kak
etoe toe.

Die is van slag
room met pis
tachenootjes en koe
k.

De kok krijgt een bed
ankje. Wat een heer
lijke kak
etoe toe.

Mmmmmmm
et een lepeltje erbij.

Joke van Leeuwen, in: Ted van Lieshout (red.), Kwam dat zien! Kwam dat zien!
Querido, Amsterdam 2008

Opdracht 5

Lees tekst 4. Het is een recept voor houtsnip (dat is een vogel) met kerrie. Zoek in het recept twee zinnen met een woord dat je af kunt breken op een grappige manier. Verdeel de zinnen over minstens vier regels.
Bijvoorbeeld:
Spoel de houtsnippen af met water. Laat het hele gerecht warm worden. →
Spoel de hout
snippen af
met wat
er.
Laat het he
le ger
echt warm
worden.

Tekst 5

Houtsnip met kerrie

Spoel de houtsnippen af met water. Laat de vogels uitlekken. Bestrijk ze met peper en zout. Verhit de helft van de boter in een koekenpan. Leg er de vogels in. Bak ze 15 minuten op niet te hoog vuur tot de buitenkant mooi bruin is. Smelt de rest van de boter in een steelpan. Voeg de ui en tomaten toe. Fruit ze 5 minuten op laag vuur. Voeg de kerrie, nootmuskaat en de hete bouillon toe. Laat deze saus 20 minuten pruttelen. Leg de vogels vlak voor het opdienen in de kerriesaus. Laat het hele gerecht warm worden. Voeg het citroensap toe. Serveren met peterselie en doperwten.

Naar: De zilveren lepel. Van Dishoeck, Houten 2007

Opdracht 6 – Creatief schrijven

Lees ‘Dichters aan het woord’. De dichter Frank Eerhart legt uit hoe je van een recept een gedicht kunt maken. Maak zelf zo’n receptgedicht.
Doe het zo:

- Je krijgt van je docent een recept.
- Markeer ten minste 25 woorden of delen van woorden die goed in een gedicht passen, bijvoorbeeld omdat ze mooi, geheimzinnig of grappig zijn of die om een andere reden opvallen.
- Noteer de woorden die bij elkaar passen in groepjes op een apart vel.
- Maak een gedicht. Gebruik ten minste tien van je genoteerde woorden. Je mag gebruikmaken van rijm (*kook - rook*), woordafbreking (*gek-omen*), dubbelwoorden (*lekkerlekker*) enzovoort.
- Bedenk een passende titel.
- Lees je gedicht hardop. Onderstreep de regels die nog niet lekker lopen.
- Pas je gedicht aan door woorden weg te laten, toe te voegen, regels te verkorten of te verlengen, woorden in stukjes te hakken enzovoort.
- Lees je gedicht nogmaals hardop. Als je tevreden bent, lees je het voor aan een klasgenoot.
- Je docent leest enkele gedichten voor.

Dichters aan het woord

Recept voor een gedicht

Frank Eerhart:
Maak een kopie van een bladzijde uit een kookboek, waarop een heel uitgebreid recept staat. Omcirkel nu met een pen in dat recept de woorden die je opvallen, of woorden die je grappig vindt, of woorden die je voor je gedicht nodig denkt te hebben. Zorg dat je minstens een stuk of 25 woorden omcirkeld hebt, maar meer mag natuurlijk ook. Maak met deze ingrediënt-woorden je gedicht. Denk eraan dat je ook werkwoorden nodig hebt en lidwoorden. Doe er anders een snufje woorden bij als dat nodig is. Dien het gedicht op tijdens het avondeten met de familie.

Frank Eerhart, in: Ted van Lieshout (red.), Ik wil een naam van chocola. Querido, Amsterdam 2009

F Sport

Opdracht 1

1 Welke vijf woorden of woordgroepen vind jij passen bij sport? Kies uit: *individueel – blessures – binnen – buiten – denken – één keer per week – elke dag – gezellig – gezond – leuk – moe worden – pijnlijk – team – techniek – verliezen – vervelend – winnen – zweten.*

2 Vergelijk je antwoord op vraag 1 met dat van een klasgenoot. Leg aan elkaar uit waarom jij voor deze vijf woorden gekozen hebt. Zijn jullie het met elkaar eens?

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een fragment uit *Tot op de bodem* van de Engelse schrijfster Jill Hucklesby.

1 Noteer drie dingen die Mandy moet doen om op topniveau te kunnen zwemmen.

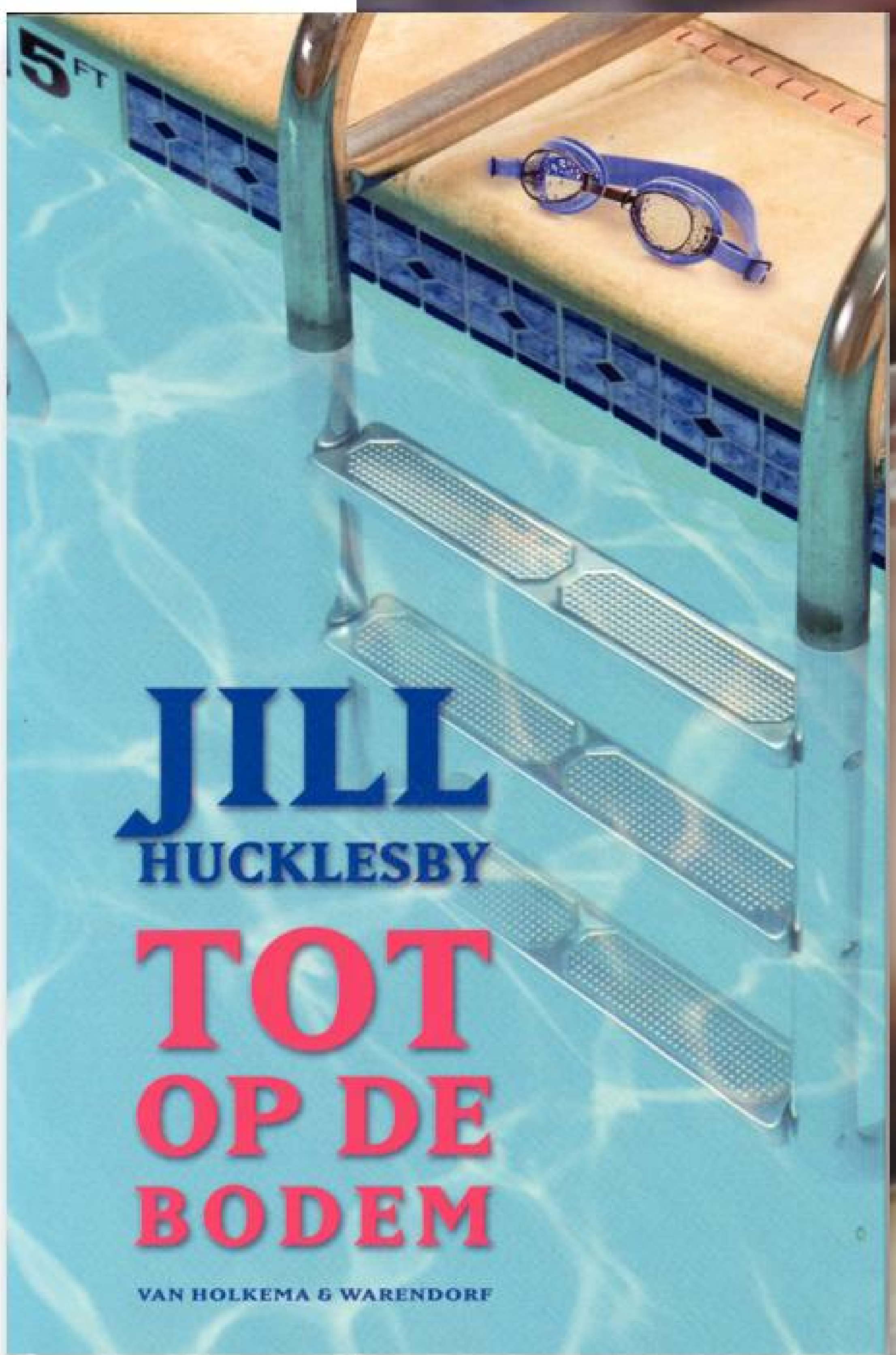
2 Waarom zwemt Mandy zo fanatiek? Noteer twee redenen.

3 Sophie zegt: ‘Je moet echt wat meer uit je leven halen dan dat gedoe in het zwembad, hoor.’ Waarom zegt Sophie dat, denk je?

4 Ben je het eens met de opmerking van Sophie? Waarom (niet)?

Tekst 1 (niveau 1)

Tot op de bodem

Mandy (dertien jaar) is een talentvolle zwemster. Ze traint elke dag. Als het zwembad wordt schoongemaakt, kan ze een dag niet zwemmen. Daardoor kan ze eindelijk eens met haar vriendin Sophie en Sophies moeder, Shirley, gaan winkelen.

‘Alarm, alarm, we rijden langs het zwembad!’ roept Sophie opeens uit. Ze grijpt me bij mijn schouders en ik doe net of ik me probeer los te rukken. ‘Je moet echt wat meer uit je leven halen dan dat gedoe in het zwembad, hoor,’ zegt ze wijsneuzerig.
Maar vandaag blijf ik zitten waar ik zit. Ik spring niet uit de auto om toch stiekem naar het zwembad te kunnen. Toch voel ik mijn linkerschouder trekken. Die enkele keer dat ik niet train, zit er altijd wel iets in mijn lichaam vast. Geen wonder: mijn lichaam is een machine die perfect onderhouden moet worden, onder andere met professionele massages en eiwitrijk voedsel. Mijn trainer zegt dat dat goed is voor de ontwikkeling van mijn spieren. Mijn arme moeder moet haar nieuwe principes dus een paar keer per week aan de kant zetten als ze vlees voor me klaar moet maken. ‘Sorry, lammetje,’ hoor ik haar dan weleens met haar ogen dicht mompelen. ‘Ik hoop maar dat je heerlijk met je mama in de wei hebt gehuppeld voordat ze je in die enge vrachtwagen laadden…’
Ik ken mijn eigen lichaam op mijn duimpje; de sterke kanten, de zwakke plekken. Van achteren zie ik eruit als een driehoek met mazelen, tenminste, volgens Caz. Mijn schouders worden namelijk steeds breder en ik krijg pukkels op mijn rug. Mama zegt dat dat door het chloor komt, en doordat mijn

hormonen aan het feesten zijn geslagen. Nou, fijn voor die hormonen. Hebben díe in ieder geval een sociaal leven.
Aan dat dagelijkse trainen ben ik inmiddels gewend. Het hoort er gewoon bij, het is een *way of life*, als je uiteindelijk mee wilt doen aan de Olympische Spelen. En dat willen de meeste atleten. Ik kick op wedstrijden doen. Dan razen de spanning en de adrenaline door mijn lichaam: volgens Gerard is dat een stof die vrijkomt die ervoor zorgt dat je snel reageert als dat nodig is.
Zelfs nu ik hier bij Shirley in de auto zit, kan ik me die kick van een wedstrijd voor de geest halen. Dan voel ik de spanning van de andere zwemsters naast me, dan hoor ik de geluiden van de tribune. Caz zegt dat ik verslaafd ben aan zwemmen en eerlijk gezegd denk ik dat ze gelijk heeft.
Een wedstrijd winnen is het mooiste wat er is. Als ik daar maar aan denk, dan is jarenlang zeven dagen in de week trainen helemaal zo moeilijk niet. Alles voor de kick. Die wil ik blijven voelen. Mijn grootste droom is dat ik op een dag, ergens in een ver land, op het hoge podium naar het volkslied van het Verenigd Koninkrijk sta te luisteren en dat ik de gouden medaille krijg uitgereikt.

Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Van Holkema & Warendorf, Houten 2011

Opdracht 3

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Tot op de bodem* verdergaat.

1. Hoe kennen Ramoul en Ned elkaar?
2. Waarom heeft Ramoul Mandy meegenomen naar de zwemwedstrijd, denk je?
3. Waarom schudt Mandy haar hoofd als Ramoul tegen Ned zegt dat ze zwemster is, denk je?
4. Ned zegt: ‘Pas maar op, want voor je het weet, doe je de triathlon, net als ik.’ Denk je dat Ned gelijk heeft?
5. Denk je dat Mandy weer gaat zwemmen? Leg je antwoord uit.

Tekst 2 (niveau 1)

Tot op de bodem

Toen Mandy en Sophie na het winkelen een zebrapad overstaken, zijn ze aangereden door een vrachtwagen. Sophie heeft het niet overleefd en Mandy was zwaargewond. Haar onderbeen moest worden geamputeerd. Ze denkt dat ze nooit meer zal zwemmen. Maar daar denkt Ramoul, haar fysiotherapeut, heel anders over. Een paar maanden na het ongeluk neemt hij Mandy mee naar een zwemwedstrijd in zee.

Iemand met een gele badmuts op ligt inmiddels op kop. Blijkbaar zijn de mensen die naast ons staan speciaal gekomen om hem aan te moedigen, want ze barsten uit in luid gejoel. ‘Hup, Ned! Kom op! Je kúnt het!’
‘Hup, Ned!’ gilt ook Ramoul.
Ik kijk hem aan alsof ik zeggen wil dat hij zichzelf en mij voor schut zet, maar een van de aanmoedigers naast ons draait zich om en slaakt een blije kreet.
‘Ramoul! Wat leuk dat je er bent!’ roept een klein vrouwtje met grijs haar.
‘Bedankt voor de uitnodiging, Angie,’ zegt hij en hij omhelst haar zo enthousiast, dat haar voeten in de lucht bungelen.
Op dat moment komt Ned als eerste over de finish. Het publiek juicht en joelt.

Neds familie valt elkaar – en Ramoul – in de armen. Zelfs ík krijg een kus van iemand die ik niet ken.
‘Waar ken je die mensen van?’ vraag ik uiteindelijk.
‘Dat zie je vanzelf,’ antwoordt hij.
En inderdaad, mijn vraag wordt vanzelf beantwoord als Ned uit het water komt. Hij heeft een atletisch figuur, zie ik. Het duurt een paar seconden voordat ik besef dat hij zijn rechteronderarm mist. Zijn moeder, Angie, haalt zijn prothese uit een sporttas, waarna Ned hem omgespt en zijn kleren aantrekt. Nadat hij een paar minuten met zijn familie heeft gepraat, loopt hij naar ons toe en hij geeft Ramoul een hand.
‘Hé, Ramoul, gozer!’ zegt Ned, terwijl hij Ramoul een high five geeft.
‘Goed gedaan, man. Gefeliciteerd. Ik wilde je graag aan iemand voorstellen. Ze is zwemster,’ zegt hij met nadruk.
Ik schud demonstratief mijn hoofd.
Ned kijkt van Ramoul naar mij en er verschijnt een brede lach op zijn gezicht.
‘Ramoul is erg overtuigend, Mandy. Pas maar op, want voor je het weet, doe je de triathlon, net als ik. Ik ben trouwens Ned.’

Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Van Holkema & Warendorf, Houten 2011

Opdracht 4

Lees tekst 3. Hier lees je hoe *Tot op de bodem* verdergaat.

1 Waarom laat Ramoul Mandy het krantenartikel lezen?
2 Ramoul bewaart het krantenartikel in zijn archief onder de I van inspiratie. Wat betekent het als iemand je inspireert?
3 Wie vind jij inspirerend? Waarom?

Tekst 3 (niveau 1)

Tot op de bodem

Na de zwemwedstrijd van Ned gaan Ramoul en Mandy iets drinken in een snackbar.

Hij haalt een krantenartikel tevoorschijn uit zijn zak en legt het voor mijn neus op tafel. ‘Lees dit maar eens. Misschien denk je er dan anders over.’
De kop spreekt al boekdelen. ZWEMSTER MET ÉÉN BEEN WINT WEER. Daaronder staat een foto van een vrouw met een zwempak aan en een zwembril op, aan de rand van de zee. Ze is atletisch gebouwd en ziet er erg sterk uit. Het feit dat haar linkeronderbeen is geamputeerd, valt niet direct op. Dan lees ik hardop het stukje dat onder de foto staat. ‘“De Zuid-Afrikaanse zwemster Natasha King, die geschiedenis schreef toen ze tijdens de Gemenebest Spelen in Manchester als eerste wedijverde voor zowel de valide- als reguliere medailles, gaat dit keer voor de Wereldkampioenschappen…”’
‘Plus ze heeft de meeste medailles voor Zuid-Afrika in de wacht gesleept tijdens de Paralympics in Athene,’ vult Ramoul aan. ‘Vijf gouden medailles en één zilveren. Niet slecht, hè?’

'Hoe is ze haar been kwijtgeraakt?'
'Motorongeluk. Daarvóór was ze de nummer twee van Zuid-Afrika.'
Hij wil het artikel weer pakken om het weg te stoppen, maar ik houd hem tegen. 'Mag ik het houden? Dan krijg je het de volgende keer terug.'
'Ja, natuurlijk.' Hij haalt zijn schouders op. 'Ik heb nog veel meer van dit soort artikelen in mijn praktijk,' zegt hij met een brede lach. 'Ze zitten in mijn archief, onder de I van inspiratie.'

Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Van Holkema & Warendorf, Houten 2011

Opdracht 5

Natasha King uit Tot op de bodem bestaat echt. Ze heet Natalie du Toit en ze komt uit Zuid-Afrika. Lees tekst 4. Het is een oud nieuwsbericht over Natalie du Toit.

1 Waarom is het zo bijzonder dat Natalie meedoet aan de Olympische Spelen?
2 Natalie zegt dat haar boodschap ('nooit opgeven') voor iedereen is. Ben je het met haar eens dat dat voor iedereen een goede boodschap is? Waarom?
3 *Tot op de bodem* is fictie en tekst 4 is non-fictie. Wat vind jij interessanter om te lezen, fictie of non-fictie? Leg je antwoord uit.
4 Natalie zegt: '[In het water] ben ik wie ik ben.' Wat bedoelt ze daarmee?
5 Wanneer ben jij wie je bent?

Begrippen

Fictie Verhalen die zijn geschreven om je te amuseren (vermaken) zijn fictie. Ze hebben een hoofdpersoon van wie je weet wat hij of zij denkt en voelt.
Non-fictie Alle teksten die zijn geschreven met een ander doel dan je te amuseren (bijvoorbeeld informeren of overtuigen) zijn non-fictie.

Tekst 4

'Zonder mijn prothese voel ik me totaal vrij'

Natalie du Toit heeft maar één volledig been, het andere is geamputeerd tot onder de knie. Toch deed ze mee aan de Olympische Spelen.

Er was de afgelopen dagen al veel aandacht voor Natalie du Toit, de 24-jarige langeafstandszwemster. Als talentvol zwemster kreeg ze een ongeluk, verloor ze een onderbeen, maar besloot ze de moed niet op te geven. In Peking zwom ze de tien kilometer in open water, samen met de valide sporters. Ze had graag bij de besten willen horen, om haar boodschap – nooit opgeven, altijd doorgaan – aan de wereld nog meer kracht bij te zetten.

'Mijn boodschap is niet alleen bestemd voor gehandicapte mensen,' zei Du Toit gisteren. 'Ik richt me tot iedereen. Ik heb de laatste jaren ups en downs meegemaakt, maar ik heb op mijn weg veel goede dingen gezien. Ik was in staat om de negatieve dingen te gebruiken en er iets goeds mee te doen. Na mijn ongeluk heb ik gezegd: Ik kan mijn droom bereiken als ik er hard voor werk. Ik had een droom en heb mezelf doelen gesteld. En ik heb nooit opgegeven.'

Du Toit gold in het begin van deze eeuw als een zeer talentvolle zwemster. In 2001 werd ze aangereden, op weg naar huis na een zwemtraining. De schade was enorm, artsen vochten voor haar leven en voor het behoud van haar linkeronderbeen. Na een week bleek het been niet te redden en werd het geamputeerd tot aan de knie. Du Toit besloot echter niet op te geven. Zes maanden later lag ze alweer in het water. “Als ik mijn prothese afdoe en in het water glij, voel ik me totaal vrij. Daar ben ik wie ik ben.”

Naar: Antal Crielaard, in: Trouw, 21 augustus 2008

Opdracht 6

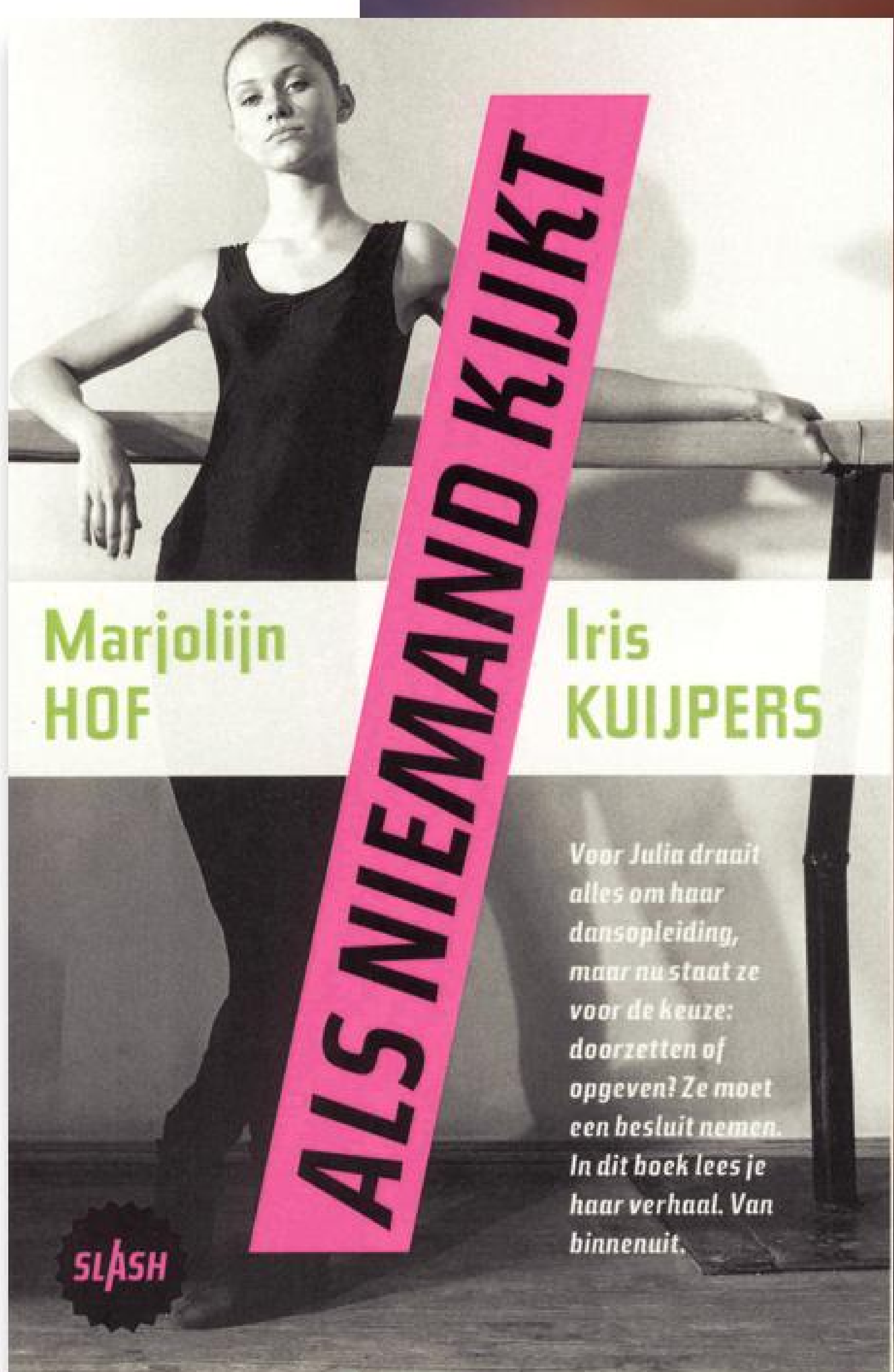
Lees tekst 5. Het is een fragment uit *Als niemand kijkt* van Marjolijn Hof en Iris Kuijpers.

1 Waarom wil Margot stoppen met de balletopleiding? Noteer drie redenen.
2 Wat vindt Julia ervan dat Margot wil stoppen?
3 Wat vind jij van het besluit van Margot?
4 Denk je dat Julia de opleiding afmaakt? Leg je antwoord uit.

Tekst 5 (niveau 2)

Als niemand kijkt

Julia gaat al heel jong op balletles. Ze heeft zoveel talent dat ze naar de balletacademie mag. De opleiding is zo zwaar dat Julia niet altijd meer kan genieten van ballet en zij is niet de enige.

Ik moest wennen aan de middelbare school. Het was geen speciale school voor leerlingen van de balletacademie. Er zaten ook showdansers op, die van een andere dansopleiding kwamen en heel veel gewone leerlingen, die helemaal niets met dansen te maken hadden.
De showdansers vielen het meeste op. Ze zagen er steeds anders uit. Van de ene dag op de andere droegen ze hun T-shirts binnenstebuiten. Het leek alsof ze geheime kledingvergaderingen hielden. De jongens knoopten boerenzakdoeken als een zweetband om hun hoofd. De meisjes deden het anders. Zij knoopten een zakdoek om hun bovenbeen, over de pijp van een gescheurde spijkerbroek.
In de pauze hingen de showdansers in de gangen rond en als we langsliepen, kregen we commentaar.
‘Brááf,’ zei een jongen in een geruite afzakbroek tegen Margot. ‘Brááf vestje heb je aan.’
We waren niet langer balletmeisjes onder elkaar. Misschien een beetje nog, want we vormden een groepje apart. Het was niet het meest spetterende groepje, dat hadden we snel in de gaten. Het balletgefrutsel leek opeens kinderachtig. Een voor een kwamen we met losse haren naar school. Of met een paardenstaart. Alles was goed, als het maar geen knotje was. Dat draaiden we pas vlak voor de danslessen in. Eén meisje bleef de hele dag met opgestoken haar rondlopen. Misschien was zij in de ogen van de showdansers nog het minst braaf, omdat ze zich niet van de wijs liet brengen.

De jongen met de afzakbroek had altijd commentaar.
'Hij moet wat van je,' zei ik tegen Margot.
'Of van jou.'
'Hij is best mooi,' zei ik.
Er hingen de hele tijd showdansmeiden om hem heen en hij barste bijna uit elkaar van het zelfvertrouwen. Ik kon me niet voorstellen dat hij echt iets van Margot wilde of van mij of van wat voor balletmeisje dan ook. Tegen showdansmeiden konden we niet op. Die waren zoveel stoerder.

De gewone leerlingen mochten na de lessen naar huis. De showdansers vertrokken naar hun eigen dansopleiding en wij namen de tram naar de balletzaal van onze vorige school. Het waren lange dagen. Ik volgde alle normale brugklaslessen en daarna tot het eind van de middag de balletvakken. Als ik thuiskwam, was het etenstijd.
Op een keer waren Margot en ik onderweg naar de balletzaal.
'Ik ga stoppen,' zei Margot.
'Ik ook,' zei ik. Het was de laatste dag van de week en ik zag tegen de balletlessen op. Ik had haast geen energie meer over.
'Serieus. Ik wil niet meer. Ik wil naar huis.'
Ik wist niet goed welk huis ze bedoelde. Omdat haar ouders te ver weg woonden, logeerde ze doordeweeks in een gastgezin.
'Helemaal naar huis?'
'Ik ga stoppen, zeg ik toch?'
Ik geloofde niet dat ze het meende. Ik wist zeker dat het maar voor even was. We wilden allemaal weleens stoppen, we hadden allemaal weleens een inzinking.
De tram ging krakend en knerpend door een bocht.
'Stoppen,' zei Margot. 'Gewoon helemaal stoppen.'
Het was niet voor even. Het was echt.
'Maar waarom dan?' vroeg ik.
'Daarom,' zei Margot. 'Ik wil niet alsmaar dit.'
'Wat?'
'Dít!' zei Margot. 'Dat ik nu nog moet dansen en daarna niet eens naar mijn eigen huis kan en dan morgen weer precies hetzelfde. En het is nooit goed genoeg. Ik krijg alleen maar te horen dat het niet goed genoeg is.'
'Dat komt omdat je juist wel goed bent,' zei ik. 'Je bent de beste van de klas. Ze letten extra op je.'
'Ik heb mijn ouders al gebeld,' zei Margot. 'En ze snapten het. Niet meteen, maar wel toen ik het uitlegde.'
'Je mag niet stoppen,' zei ik. 'Je moet volhouden.'
Margot snikte.
'Niet huilen,' zei ik, maar het was te laat. Er liepen tranen over haar wangen en daar moest ik van huilen.
'Ik vind het zo erg,' zei ik.
'Ik ook,' zei Margot.
'Doe het dan niet!'
Ze haalde haar schouders op.
We zaten samen in de tram te snotteren. Een paar mensen keken om.
'Het is niet echt waar,' zei ik.
'Het is wel echt waar,' zei Margot
Een week later was ze vertrokken.

Marjolijn Hof en Iris Kuijpers, *Als niemand kijkt*. Querido, Amsterdam 2009

Opdracht 7

Lees tekst 6. Hier lees je hoe *Als niemand kijkt* verdergaat.

1 Sporten is gezond, zeggen ze. Vind je dat Julia gezond leeft? Leg uit.
2 Wat wordt bedoeld met de titel van het boek, denk je? Wat gebeurt er 'als niemand kijkt'?

Als niemand kijkt is het waargebeurde verhaal van Iris Kuijpers. Zij heeft haar verhaal verteld aan de schrijfster Marjolijn Hof en zij heeft er een boek van gemaakt.

3 Is *Als niemand kijkt* fictie of non-fictie? Leg je antwoord uit.
4 Maakt het een boek voor jou interessanter als je weet dat een verhaal waargebeurd is?

Tekst 6 (niveau 2)

Als niemand kijkt

Er kwam een meisje uit Den Haag in onze klas.
'Daar is ze afgewezen,' zei Tessa.
'Omdat ze er veel strenger zijn,' zei iemand anders.
We hadden geen zin in een nieuw meisje. Van de drieëntwintig leerlingen waar we ooit mee waren begonnen, waren er nog twaalf over. De rest was opgehouden – vrijwillig of omdat het moest, dat maakte niet zoveel uit. Alleen wij waren er nog. En nu was er opeens iemand die in Den Haag niet verder mocht, maar bij ons wel.
Ze heette Kitty.
'Kutty,' zeiden we.
Maar daar hielden we mee op, want ze kon veel beter dansen dan we verwacht hadden. Ze trainde hard en op de een of andere manier durfde niemand na een tijdje nog iets onaardigs te zeggen. We vonden het zelfs belangrijk dat ze óns aardig ging vinden.
Kitty nam iedere dag een zakje Japanse mix mee naar school.
'Japanse mix is het beste,' zei ze. 'Meer hoef ik niet te eten, snap je?'
Ze was mager en gespierd. Ze had een smal gezicht met grote bruine ogen waarmee ze je recht aankeek.
Het duurde niet lang of iedereen nam Japanse mix mee naar school.
Ik maakte een eetschema. Ik hield bij wat ik binnenkreeg.
Ontbijt: muesli met magere yoghurt en een appel
11 uur: Japanse mix
Middageten: twee broodjes met kipfilet
Tussendoor: Japanse mix
Avondeten: rijst of pasta met extra groente

'Eet je dat allemaal op?' vroeg Kitty.
Ik groeide nog steeds in de lengte, maar ik werd ook breder en zwaarder.
Mijn vader legde me steeds opnieuw uit dat spierweefsel zwaarder is dan vetweefsel, hoe meer spieren ik kreeg hoe zwaarder ik zou worden. Dat hadden ze me op school ook al verteld. Ik liet hem uitpraten zonder echt naar hem te luisteren.
'Je bent nog steeds zo dun als wat!' zei mijn moeder.
Ze had gelijk, ik was nog steeds dun, maar ik voelde dat mijn lichaam wilde

uitdijen. Ik moest de hele tijd goed oppassen, als ik mezelf te veel liet gaan, zou mijn vetpercentage omhoogschieten.
Op een middag kon ik me niet beheersen. Ik at een halve zak chips leeg en daarna voelde ik me zo rot dat ik naar de wc ging om mijn vinger in mijn keel te steken. Ik moest kokhalzen en mijn ogen begonnen te tranen. Ik stak nog een keer mijn vinger in mijn keel en nog een keer, tot de inhoud van mijn maag naar boven kwam. Mijn benen trilden en ik was misselijk.

Marjolijn Hof en Iris Kuijpers, Als niemand kijkt. Querido, Amsterdam 2009

Opdracht 8

De volgende vragen gaan over alle teksten uit deze paragraaf.

1. Over welke sport(en) zou jij graag een boek willen lezen?
2. Over sport wordt fictie en non-fictie geschreven. Wat lees jij liever? Waarom?
3. In *Tot op de bodem* en *Als niemand kijkt* moeten de hoofdpersonen veel tegenstand overwinnen. Er zijn ook sportboeken waarin de hoofdpersoon zonder al te veel moeite heel succesvol is. Over welke soort hoofdpersonen zou jij het liefst lezen? Waarom?

Opdracht 9 – Creatief schrijven

Maak de online opdracht 'Een bijzondere sportprestatie'. Je schrijft een kort verhaal naar aanleiding van een nieuwsbericht over een bijzondere sportprestatie.

Opdracht 10 – Voor je fictiedossier (niveau 2)

Lees een boek (fictie) over sport. Je kunt een van de boeken lezen die in deze paragraaf zijn behandeld of een boek kiezen uit de Leestips hieronder. Je kunt ook je docent om hulp vragen bij het kiezen van een boek.
Maak de online opdracht 'Tegenstand'.

Leestips

Lieneke Dijkzeul,
Aan de bal

Het leven van de Afrikaanse jongen Rahmane verandert nadat hij door een scout is ontdekt. Hij mag naar Nederland voor een stage.
(niveau 1)

Jan Eilander,
Het grote boek van Raffie

Rafael is gek op voetballen. Zijn grote droom komt uit: hij mag bij Ajax gaan voetballen. Maar dat valt helemaal niet mee.
(niveau 1)

Khalid Boudou,
Iedereen krijgt klappen

Taha wil iets van zijn leven maken, maar door een ongeluk ziet hij zijn mooie bokscarrière in rook opgaan.
(niveau 2)

Els Beerten,
Lopen voor je leven

Tijdens het lopen van de marathon denkt Noor terug aan haar jeugd en wordt duidelijk waarom ze zich afsluit voor leeftijdsgenoten.
(niveau 2)

Kijk ook op Lezenvoordelijst.nl voor meer boeken op je eigen niveau.

Begrippenlijst

Fictie Verhalen die zijn geschreven om je te amuseren (vermaken) zijn fictie. Ze hebben een hoofdpersoon van wie je weet wat hij of zij denkt en voelt.

Genre (spreek uit: zjan-re) Soort verhaal, bijvoorbeeld griezelverhaal of verhaal over geschiedenis.

Hij/zij-vorm Als er geen ik-persoon in het verhaal voorkomt, is het verhaal geschreven in de hij- of zij-vorm.

Hoofdpersoon De persoon over wie het hele boek gaat. Je kunt lezen wat hij/zij denkt en voelt.

Ik-vorm Als een verhaal een ik-persoon heeft, is het geschreven in de ik-vorm. Je weet wat de ik-persoon denkt en voelt.

Inleven Je voorstellen hoe het is om iemand anders te zijn of hoe iemand anders zich voelt.

Karaktereigenschap Hoe iemand is. Bijvoorbeeld: vrolijk, slordig, grappig, lui of rustig.

Non-fictie Alle teksten die zijn geschreven met een ander doel dan je te amuseren (bijvoorbeeld informeren of overtuigen) zijn non-fictie.

Perspectief Het perspectief ligt bij de persoon in het verhaal van wie je weet wat hij denkt en voelt. Meestal is dat de hoofdpersoon.

Realistisch De personen in een verhaal maken dingen mee die in het echt ook kunnen gebeuren.

Regel Een regel in een gedicht hoeft niet te beginnen met een hoofdletter of te eindigen met een leesteken. Het zijn gewoon alle woorden die op één regel staan.

Rijm Als de laatste stukjes van twee woorden hetzelfde klinken, rijmen ze. Bijvoorbeeld: *feest – geweest, toeter – computer.*

Strofe De regels in een gedicht die bij elkaar horen. Tussen de strofen is een regel overgeslagen.

Uiterlijke kenmerken Hoe iemand eruitziet. Bijvoorbeeld: lang, slank, bruine ogen, blond haar.

Wisselend perspectief Als je van meerdere personen in een verhaal weet wat ze denken en voelen, is er sprake van een wisselend perspectief. De ene keer zit je in het hoofd van de ene persoon en de andere keer in het hoofd van een andere persoon.

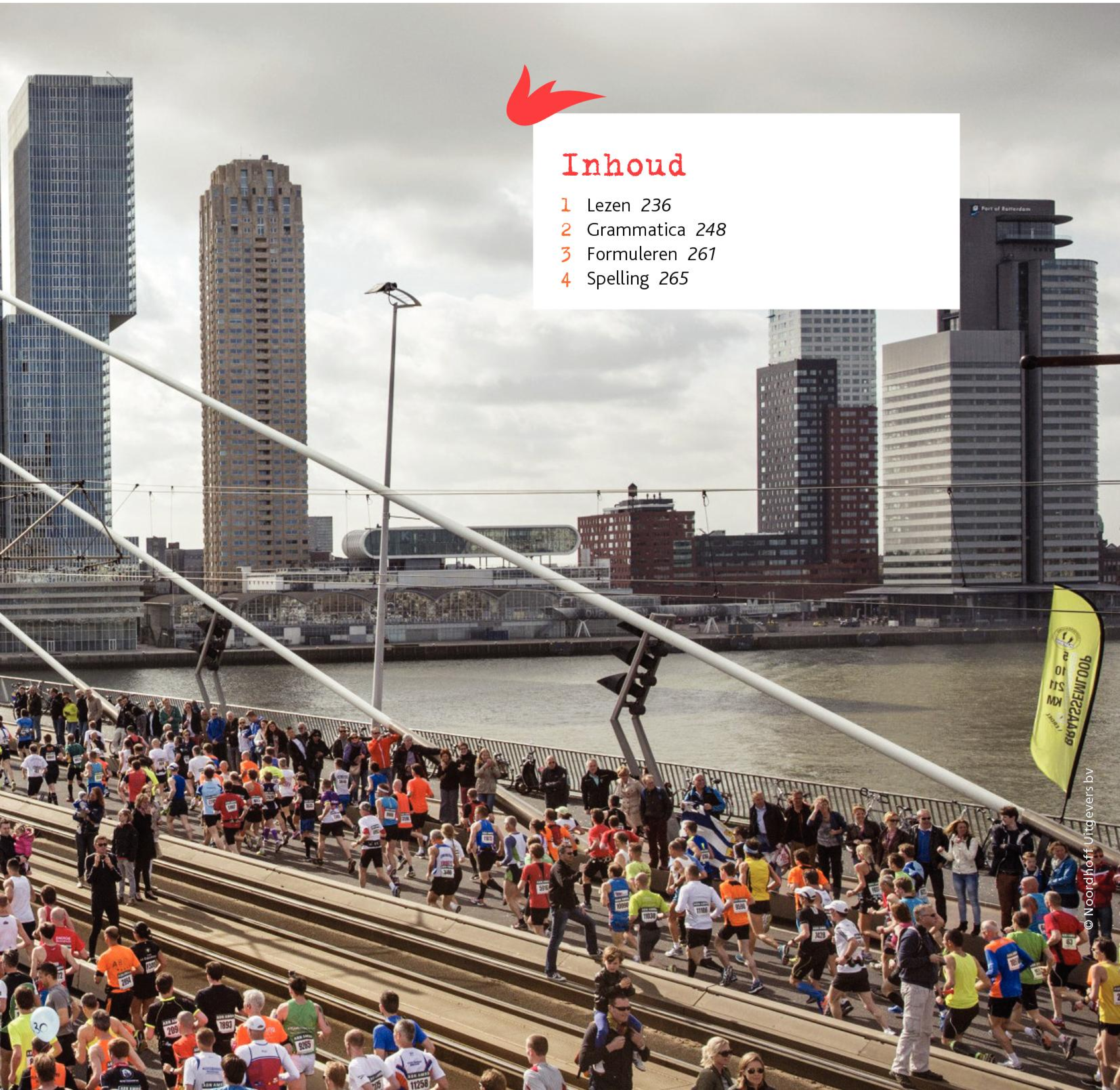
Zin Een zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, uitroepteken of vraagteken.

De

brug

Inhoud

Lezen

Hoofdstuk 1 Het onderwerp van een tekst

Elke tekst gaat ergens over. Waar hij over gaat, noemen we het **onderwerp** van de tekst.

Je kunt het onderwerp vinden door **oriënterend** te lezen. *Oriënteren* betekent: je op de hoogte stellen, proberen ergens achter te komen. Zo lees je een tekst oriënterend:
- Bekijk de titel, tussenkopjes en de afbeeldingen.
- Is de tekst kort? Lees dan de eerste en de laatste zin.
- Is de tekst lang? Lees dan de eerste en laatste alinea.

Opdracht 1

Lees de titels van de teksten 1 en 2.

1 Wat kan het verschil tussen de onderwerpen van de teksten zijn als je alleen naar de titels kijkt?
2 Bekijk de afbeelding bij tekst 1. Weet je door de afbeelding meer over het onderwerp van de tekst? Waarom (niet)?

Lees tekst 1 en 2 nu helemaal.

3 Wat is het onderwerp van de teksten?
4 Hebben de titel en de afbeelding je geholpen bij het vinden van het onderwerp?

Tekst 1 Verslaafd aan social media

Een op de zes jongeren is verslaafd aan social media. Dat blijkt uit een studie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) uit 2015. Meisjes zijn vaker verslaafd dan jongens: 22% tegenover 13%. De meeste jongeren zitten één tot drie uur per dag op social media, maar zo'n 10% besteedt er wel vijf uur per dag aan. Ongeveer een op de drie meisjes heeft last van zogenaamde FOMO, *fear of missing out*. Jongens zijn niet zo gauw bang om iets te missen als ze niet op social media zitten: ongeveer een op de vijf heeft er last van.

Naar: www.sevendays.nl, op 21 november 2015

Tekst 2 Vriendschap op social media

Jongeren onderhouden meer vriendschappen tegelijk via social media dan in 'real life'. Voor sommigen kan het aantal vrienden niet genoeg zijn: het zijn er vaak wel een paar honderd. Hoewel ouders denken dat het geen echte vriendschappen zijn, vinden de kinderen dat zelf wel. Het onderhouden van al die vriendschappen kost veel tijd, zodat jongeren soms uren achtereen online zijn. Jongeren moeten leren onderscheid te maken tussen 'bekende' en 'onbekende' vrienden op social media. Ook moeten ze het verschil leren tussen online vrienden en vrienden in het echte leven.

Naar: Freek Zwanenburg en Justine Pardoen, Handboek Mediawijsheid. *Stichting Mijn Kind Online, Amsterdam 2010*

Opdracht **2**

Lees tekst 3 oriënterend.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

Lees de tekst helemaal.

2 Noem twee dingen die je nog niet wist na het oriënterend lezen.

3 Waarom is de titel van de tekst 'Menselijke robot'?
- A De meeste robots hebben armen en benen en kunnen met mensen praten.
- B Er is onderzocht wat mensen ervan vinden als een robot op mensen lijkt.
- C Er zijn steeds meer robots die mensen helpen, bijvoorbeeld in ziekenhuizen.
- D In Japan, Amerika en Europa zijn mensen al helemaal gewend aan robots.

4 Wat voor robotgezicht vinden mensen griezelig?
- A een gezicht dat helemaal niet op een echt mens lijkt
- B een gezicht dat tamelijk veel op een echt mens lijkt
- C een gezicht dat perfect op een echt mens lijkt

Tekst 3 Menselijke robot

[1] Van een robot die net niet op een echt mens lijkt, krijgen we de kriebels. Dat is het resultaat van onderzoek over de vriendelijkheid van robotgezichten.

[2] In onze maatschappij komen steeds meer robots voor. Er zijn huishoudelijke robots, zoals maaiers en stofzuigers en robots in bedrijven en bijvoorbeeld ziekenhuizen. Het uiterlijk van deze robots lijkt niet op dat van de mens. Het is duidelijk te zien dat het om een 'machine' gaat. Nu ook sociale robots een steeds grotere rol krijgen, verandert het uiterlijk. Een sociale robot is een robot die contact met mensen heeft en met hen kan praten. Hij gaat ook steeds meer op een mens lijken: hij heeft armen, benen en een 'menselijk' gezicht. Onderzoekers vroegen zich af of een levensecht uiterlijk wenselijk is.

[3] De onderzoekers selecteerden tachtig robotgezichten. Ze vroegen hun proefpersonen wat ze van de gezichten vonden en of ze het prettig zouden vinden om zo'n gezicht elke dag te zien. Het resultaat van het onderzoek is

opmerkelijk. Tot op zekere hoogte vinden mensen een robot met een menselijk uiterlijk prettiger. Maar een robot die vrij sterk op een echt mens lijkt, vindt men juist griezelig. In Japan is men daar trouwens meer aan gewend dan in Amerika en Europa. Opvallend is wel dat een robot die helemaal levensecht lijkt, weer wel wordt geaccepteerd.

Naar: www.newscientist.nl, op 10 november 2015

Opdracht
3

Lees tekst 4 oriënterend.

1 Waar denk je dat de tekst over gaat?

Lees alinea 2 'Tips'.

2 De boeken uit de tekst worden 'onzinboeken' genoemd, omdat:
 A de situaties waarvoor je gewaarschuwd wordt zelden voorkomen.
 B een boek je niet kan helpen als je een moeilijke keuze moet maken.
 C mensen toch al goed uitkijken in gevaarlijke situaties.

Lees de hele tekst.

3 Alinea 3 heeft als tussenkopje 'Dilemma's'. Welk ander tussenkopje zou bij deze alinea het best passen?
 A Gevaarlijke situaties
 B Moeilijke keuzes
 C Onzin in boeken

4 Bedenk een ander tussenkopje voor alinea 4.

Tekst 4

Onzinboeken

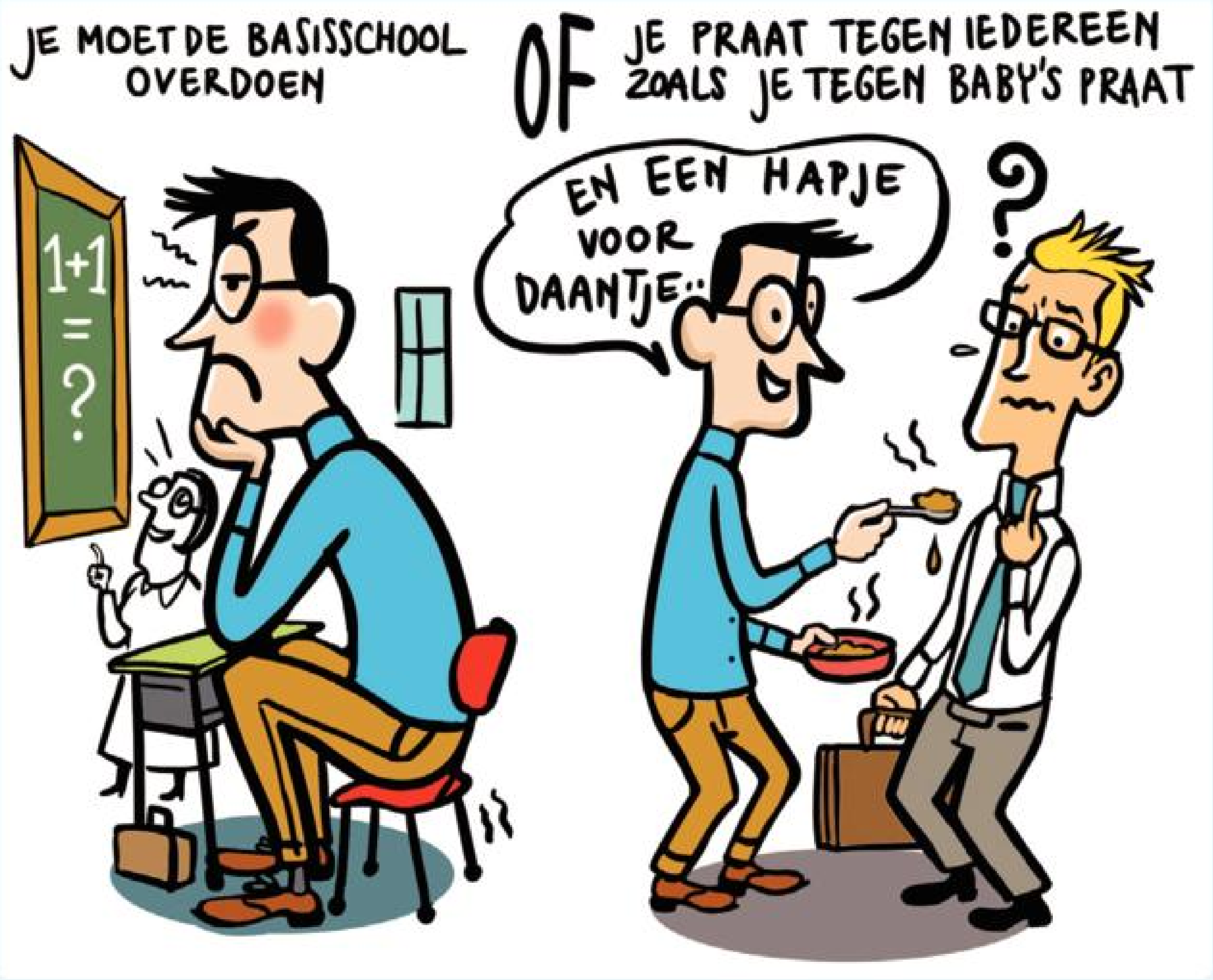
[1] Onzinboeken zijn erg populair. Deze boeken lijken over serieuze onderwerpen te gaan, maar de lezer wordt op het verkeerde spoor gezet. De inhoud van de boeken is klinkklare nonsens, al zijn de boeken vaak wel erg grappig om te lezen.

Tips

[2] Er zijn onzinboeken voor kinderen en voor volwassenen. Er is bijvoorbeeld een boek met tips voor gevaarlijke situaties. Je raadt het al: het gaat om absurde situaties die in het normale leven niet voorkomen. Zo krijg je bijvoorbeeld de goede raad om niet tegen een boom te leunen, omdat die weleens vleesetend zou kunnen zijn. Een ander advies gaat over boeken: controleer altijd of er niet een schorpioen in zit voordat je het gaat lezen.

Dilemma's

[3] Er zijn ook boeken met de meest vreemde dilemma's. Als je voor een dilemma staat, betekent dit dat je een moeilijke keuze moet maken. In zo'n boek over dilemma's staat bijvoorbeeld dat je moet kiezen tussen altijd natte sokken dragen of elke dag een frikandel speciaal eten als ontbijt. Een leuk dilemma is

kiezen tussen één dag een tijdreis maken naar een dag in het verleden of voor één dag kunnen vliegen. Dat is leuk om te lezen, maar het is natuurlijk erg onwaarschijnlijk dat je ooit voor dergelijke dilemma's komt te staan.

Groot publiek

[4] Je vraagt je haast af waarom we niet overspoeld worden met boeken met allerlei dilemma's en waarom niet eerder iemand de tip heeft gegeven altijd een stuk vitrage over je hoofd te dragen voor het geval er een zwerm bijen op je afkomt. Deze vreemde humor lijkt namelijk aantrekkelijk voor een groot publiek!

Hoofdstuk 2

Globaal, zoekend en precies lezen

Je kunt een tekst op verschillende manieren lezen: **oriënterend**, **globaal**, **zoekend** of **precies**. Hoe je leest, hangt af van wat je wilt weten.

Hoe lees je?	Wanneer?	Wat doe je?
oriënterend	je wilt weten wat het onderwerp is	– bekijk de titel, tussenkopjes, de bron en afbeeldingen – lees de eerste en laatste zin van de tekst
globaal	je wilt ongeveer weten wat er in de tekst staat, maar je hoeft de details (nog) niet te weten of je weet er al veel over	– bekijk de titel, tussenkopjes, de bron en afbeeldingen – lees de eerste en laatste zinnen van alle alinea's
zoekend	je bent op zoek naar bepaalde informatie	– lees het stukje dat je nodig hebt: tussenkopjes, opsommingstekens of anders gedrukte woorden kunnen helpen iets te vinden
precies	je wilt alles weten wat in de tekst staat, ook de details	– lees de tekst helemaal

Opdracht
4

Noteer hoe je de tekst het best kunt lezen: globaal, zoekend of precies.

1 Een artikel in de *Quest* met een onderwerp dat jou erg interesseert.
2 De gebruiksaanwijzing van jullie nieuwe tv om te kijken of deze net zo werkt als de vorige.
3 Een lijstje met de namen van jouw klas en de tijden om te weten wanneer jij aan de beurt bent voor een boekbespreking.
4 Een paragraaf uit je geschiedenisboek omdat je een repetitie krijgt.
5 Een recept om te weten hoeveel pasta je per persoon nodig hebt.
6 De voorpagina van de krant om te kijken wat voor nieuws er is.

Opdracht
5

Lees tekst 5 oriënterend.
1 Wat is het onderwerp van de tekst? Noteer een paar woorden.

Lees tekst 5 globaal.
2 Noteer met een paar trefwoorden waar elke alinea over gaat.

Lees de tekst nu helemaal.
3 Noteer iets wat je nog niet wist na het globaal lezen van de tekst.
4 Bedenk een ander tussenkopje voor alinea 3. Noteer ook waarom jouw tussenkopje bij de alinea past.

Tekst 5

Komeet Catalina zichtbaar vanaf aarde

[1] Geregeld scheren er kometen langs onze aarde. Een komeet is een klein hemellichaam dat bestaat uit ijs, gas en stof. Een komeet heeft één of twee 'staarten' die miljoenen kilometers lang kunnen zijn. Meestal is een dergelijk hemellichaam alleen te zien als een zwak nevelachtig licht, maar zo nu en dan is dit heel helder met een prachtig verlichte staart. De komeet Catalina is zo'n komeet met een helder verlichte staart. Deze staart is zelfs met het blote oog te zien. En dat is heel bijzonder.

Catalina

[2] Catalina is een komeet met een doorsnede van 20 kilometer en een staart met een lengte van grofweg 800.000 kilometer. Aan de voorkant van de komeet is een groen licht te zien. Dat is het licht van stofdeeltjes die met extreem hoge snelheid verbranden. Catalina vliegt in de richting van de zon en vervolgt daarna haar weg naar een ander zonnestelsel. Ze passeert onze aarde op een afstand van meer dan 100 miljoen kilometer.

Botsing

[3] De kans op een botsing tussen de aarde en lichamen die zo groot zijn als komeet Catalina, is te verwaarlozen. Het komt regelmatig voor dat er (stukjes van) kometen of asteroïden langs de aarde scheren of zelfs de dampkring binnenkomen. Die deeltjes zijn meestal zo klein dat dit geen gevolgen heeft voor de aarde. Ze zijn ook zelden zo goed te zien als Catalina. Catalina valt tijdens haar reis langs de aarde vooral op door het prachtige heldere licht.

Naar: www.sterrenenkometen.nl

Opdracht
6

Om de vragen 1 t/m 3 te beantwoorden, moet je tekst 6 zoekend lezen.

1. Bij welk tussenkopje moet je kijken als je wilt weten hoe je je kunt inschrijven bij de bibliotheek?
2. Je wilt weten of je alleen boeken mee naar huis mag nemen. Bij welk tussenkopje zoek je dat op?
3. Bekijk de tekst onder het tussenkopje 'Uitleen' zonder precies te lezen. In de tekst staat informatie die handig is om te onthouden. Hoe zie je dat het om die informatie gaat?

Lees de tekst nu helemaal.

4. Waar kun je je inschrijven als je lid van de bibliotheek wilt worden? Schrijf ook op onder welk tussenkopje je het antwoord hebt gevonden.

Tekst 6

Wat biedt de bibliotheek?

▶ De openbare bibliotheek is er niet alleen voor het lenen van boeken. In de bibliotheek kun je ook terecht om een tijdschrift of krant te lezen, informatie te vinden, op een rustig plekje je huiswerk te maken of gewoon met je vrienden te chillen. In sommige bibliotheken zijn tegen een kleine vergoeding drankjes verkrijgbaar. Bovendien hebben de meeste bibliotheken gratis wifi.

Uitleen
▶ Bibliotheken hebben een grote collectie boeken (waaronder luisterboeken en e-books), tijdschriften, taalcursussen, bladmuziek en games, die gratis worden uitgeleend als je lid bent. Alleen voor dvd's en games wordt een kleine vergoeding gevraagd. Per keer mag je maximaal *tien boeken of andere materialen* meenemen. De uitleentermijn is *vier weken*. Het laatst verschenen nummer van een tijdschrift mag niet mee naar huis. Uiteraard kun je dit wel in de bibliotheek lezen.

Activiteiten
▶ Veel bibliotheken organiseren regelmatig activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen, zoals lezingen, debatten, tentoonstellingen en theatervoorstellingen. Voor jongeren zijn er bijvoorbeeld workshops over programmeren, over 3D-printers en -pennen en over de toepassingen van je eigen drone.

Lid worden
▶ Je kunt je bij de bibliotheek inschrijven bij de balie of met het online inschrijfformulier. Na het inschrijven ontvang je een pasje. Voor jongeren tot 18 jaar is de bibliotheek gratis. Als je nog geen 17 bent, moeten je ouders of verzorgers toestemming geven. Die toestemming is wettelijk verplicht.

Opdracht
7

1 Hoe moet je een tekst lezen om de mening van de schrijver te achterhalen?
A globaal
B zoekend
C precies

Lees tekst 7.
2 Na haar operatie keken mensen anders naar Leonoor. (al. 2) Hoe keken mensen eerst naar Leonoor, en hoe na haar operatie?
3 Wat is de mening van de schrijver over 'een leugentje om bestwil' (al. 3) en waarom vindt hij dat?
4 Waarom is de titel van de tekst 'Eerlijk', denk jij?

Tekst 7
Eerlijk

[1] Leonoor had een tumor in haar gezicht, waardoor ze er 'anders' uitzag. Op straat staarden mensen naar haar. Toch zei iedereen in haar omgeving dat ze er schitterend uitzag. 'Je bent goed zoals je bent', zeiden ze. Leonoor geloofde dat zelf ook.
[2] Maar na haar operatie veranderde er iets. Leonoor zag er nu 'normaal' uit. Niemand staarde meer naar haar op straat. Blijkbaar zag ze er voor haar operatie toch niet goed uit. Leonoor voelde zich bedrogen. Mensen waren dus niet echt eerlijk tegen haar geweest toen ze zeiden 'je bent goed zoals je bent'.
[3] Is zo'n 'leugentje om bestwil' erg? Soms wil je een ander liever niet kwetsen. Je kunt toch beter zeggen 'wat een aparte jas' dan 'wat een lelijke jas' als je de nieuwe jas van een klasgenoot niet mooi vindt? Dat is misschien niet helemaal eerlijk, maar je beledigt er niemand mee. Daarom kun je er in dit geval maar beter een beetje omheen draaien.
[4] Mensen vonden het echt niet erg dat Leonoor er anders uitzag, maar ze vonden haar na haar operatie blijkbaar toch normaler. Voor Leonoor was dat aanvankelijk moeilijk te accepteren. Inmiddels is ze gelukkig met haar gezicht en met wat mensen ervan vinden.

Naar: Leon Heuts, Filosofie Magazine, april 2015

Hoofdstuk 3

Hoofdgedachte van een tekst

De **hoofdgedachte** van een tekst is één volledige zin. In die zin staat het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt. Het is dus een samenvatting in één zin. Bij het onderwerp 'mobiele telefoons' kan de hoofdgedachte zijn: *Mobiele telefoons worden steeds minder gebruikt om iemand te bellen*.

Zo vind je de hoofdgedachte:

1 Lees de tekst *precies*.
2 Bepaal waar de belangrijkste informatie uit de tekst staat.
   - Soms staat het belangrijkste letterlijk aan het begin of einde van de tekst. Dan is dat de hoofdgedachte.
   - Staat de belangrijkste informatie verspreid in de tekst? Dan moet je zelf een zin met de hoofdgedachte formuleren. Let op dat de hoofdgedachte het belangrijkste van de hele tekst laat zien, en niet alleen van bepaalde alinea's.

Opdracht
8

Lees tekst 8 oriënterend.
1 Noteer in een paar woorden het onderwerp van de tekst.

Lees de tekst precies.
2 Noteer de hoofdgedachte van de tekst.

Tekst 8

Vrienden in zes stappen

[1] Stel: je gaat op vakantie en ontmoet iemand die een van je vrienden kent. Wat een toeval! Maar volgens de theorie van de *six degrees of separation* (zes niveaus van scheiding) is dat helemaal niet verwonderlijk.
[2] Een voorbeeld. Je zou graag contact willen met Bill Gates? Dat is niet moeilijk volgens deze theorie. Jij hebt bijvoorbeeld een vriend, die iemand kent bij een ICT-bedrijf. Die ICT'er heeft een baas, die zaken doet met Microsoft. Degene bij Microsoft heeft een leidinggevende, die regelmatig contact heeft met Bill Gates. Je zou dus in maximaal zes stappen verwijderd zijn van wie ook ter wereld.
[3] Het idee van de zes stappen werd voor het eerst geopperd in 1929 door de Hongaarse schrijver Frigyes Karinthy. Een onderzoek van de Amerikaanse psycholoog Stanley Milgram uit 1967 leek de theorie te bevestigen. Alleen verschenen de resultaten van zijn onderzoek niet in een belangrijk wetenschappelijk tijdschrift, maar in een populair psychologieblad. Later bleek dat uit de experimenten geen wetenschappelijke conclusies kunnen worden getrokken.
[4] Maar klopt de theorie nu eigenlijk? Sommigen menen van wel. Door internet en social media zijn we veel meer met elkaar verbonden dan vroeger. Het duurde twee weken voordat de Franse Revolutie (1789-1799) in Duitsland bekend was. Van de aanslagen in Parijs in november 2015 was de wereld binnen een kwartier op de hoogte door gebruik van social media. We zijn dus sneller op de hoogte van wat er in de wereld gebeurt. Maar kunnen we werkelijk iedereen in zes stappen bereiken?
[5] Inmiddels zijn er meerdere studies gedaan naar de *six degrees of separation*. Een van die studies is een groot onderzoek door Facebook in 2011. Facebook concludeert dat er iets minder dan vier tussenpersonen nodig zijn om twee willekeurige Facebookgebruikers met elkaar in verband te brengen. Het gaat dan wel alleen om verbanden binnen Facebook. Dat wil niet zeggen dat de regel in alle situaties geldt en voor iedereen.
[6] Er zijn dus in de afgelopen jaren allerlei experimenten en studies gedaan naar de *six degrees of separation*. Ondanks al dat onderzoek weten we echter nog steeds niet of de theorie klopt, maar een interessante gedachte is het zeker.

Naar: Anneke Stroom, Psychologie voor jou, januari 2016

Opdracht
9

Lees tekst 9.

1 Het kopje boven alinea 2 en 3 is 'Peddelen'. Waarom heet de sport niet 'peddelen' maar 'suppen'?

2 De sporten suppen en pogoën worden beide met twee andere 'sporten' vergeleken. Met welke andere sporten?

3 Waarom is het kopje boven alinea 4 en 5 'Springstok'?
A Omdat een springstok met luchtdruk niet zoveel weegt als die met een veer.
B Omdat het meisje Pogo uit Birma al in 1919 een soort springstok had.
C Omdat hier meer wordt verteld over een pogostick, een soort springstok.

4 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?

Tekst 9

Ontdekt: nieuwe sporten

[1] Ga vanaf nu eens lekker suppen of pogoën. Pardon? Je hoort het goed: dit zijn nieuwe sporten. De namen zijn even wennen, maar de sporten zijn echt heel leuk.

Peddelen

[2] Suppen is de afkorting van Standing Up Paddling: staand peddelen. Het is een soort surfkanoën. Op een groot surfboard zoeven suppers de golven af. Het bijzondere is dat ze daar een peddel bij gebruiken.
[3] De peddelsport is afgekeken van de oude Hawaïanen. Die voeren op hun uitgeholde boomstammen voor de kust van Hawaï. De deden ze met gevaar voor eigen leven, want zwemmen konden ze niet. In de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw kwam de sport weer bovendrijven. Jongens die op het strand rondhingen, gingen de peddels gebruiken als hulpmiddel bij het surfen. Peddelen bleek namelijk een ideale manier om op golfloze dagen in de surfstemming te blijven.

Springstok

[4] Met een pogostick stuiter je bijna als een kangoeroe de lucht in, alsof je aan het trampolinespringen bent op stelten. De stick bestaat uit een stok met voetsteunen, een veer en een T-vormige handgreep. Sinds enige tijd zijn er ook pogosticks die met luchtdruk werken in plaats van met een metalen veer. Het voordeel hiervan is dat het niet meer uitmaakt wat de springer weegt. Ook kun je ermee instellen hoe hoog je kunt springen.
[5] De allereerste pogostick stamt al uit 1919. Een slimme zakenman uit Duitsland, George Hansburg, vond de springstok uit. Hij zag tijdens zijn reis door Birma een meisje met de grappige naam Pogo. Ze hupte rond op een houten stok. Geweldig, dacht George. Hij maakte de springstok na en vernoemde hem naar het springende kind: de pogostick.
[6] Je weet dus wat je moet doen als je uitgekeken bent op 'gewone' sporten: meld je aan bij een suppclub of ga pogoën. De sporten worden steeds populairder. En misschien word je er wel zo goed in dat je volgend jaar als de nieuwe wereldkampioen in de krant staat.

Naar: Simone Vellekoop, Zo Zit Dat, april 2009

Hoofdstuk 4

Tekstverbanden en signaalwoorden

Als je weet wat het verband is tussen delen van een tekst, begrijp je de tekst beter. Het verband tussen zinnen of tussen alinea's herken je aan **signaalwoorden**.

Enkele verbanden in teksten zijn (de signaalwoorden zijn cursief gedrukt):

- *Chronologisch verband*: chronologisch betekent *opeenvolgend*; er wordt dus iets verteld in de volgorde waarin het gebeurt.
  - De spijsvertering werkt als volgt. *Eerst* kauw je het voedsel. In de mond vindt al een deel van het verteringsproces plaats. *Vervolgens* slik je het eten door en gaat het verteringsproces verder in de maag. *Daarna* verteert het voedsel verder tijdens een lange reis door de darmen. *Tot slot* verlaten de onverteerbare resten het lichaam.

- *Opsommend verband*: er worden allerlei dingen achter elkaar opgenoemd.
  - Het museum heeft een grote collectie kunst. *Om te beginnen* zijn er prachtige schilderijen. *Bovendien* staan op verschillende verdiepingen beelden. Het museum heeft *daarnaast* een grote verzameling foto's. *Verder* zijn er bijzondere sieraden te bezichtigen.

- *Tegenstellend verband*: er worden tegenovergestelde dingen genoemd.
  - Vroeger was mijn woonplaats een klein en rustig dorp, *maar* tegenwoordig is het een grote drukke stad. (vroeger ↔ tegenwoordig; een klein en rustig dorp ↔ een grote drukke stad)

- *Toelichtend verband*: er wordt extra uitleg gegeven of er worden voorbeelden genoemd.
  - Op je dertiende mag je al een bijbaantje hebben. Je kunt iets bij jou in de buurt zoeken, *bijvoorbeeld* oppassen of auto's wassen. Je kunt ook op zoek gaan naar een 'echt' baantje, *zoals* folders bezorgen of fruit plukken.

Opdracht 10

Welk verband geeft het schuingedrukte signaalwoord aan?

1. Tavi poetste haar tanden; *daarna* kamde ze haar haren.
2. Tavi poetste haar tanden en deed daarna nog van alles, *zoals* haar haren kammen.
3. Tavi poetste haar tanden; ze kamde *bovendien* haar haren.
4. Tavi poetste haar tanden, *maar* ze had geen zin haar haren te kammen.

Opdracht 11

Wat voor verband herken je in de zinnen?

1. Aanvankelijk was Gerbrand leraar, daarna was hij decaan en later werd hij directeur.
2. Je hebt om te beginnen een schooltas nodig, en daarnaast mogen een agenda, een rekenmachine en je sportkleding niet ontbreken.
3. Hidde moet morgen vroeg opstaan, maar Sanne kan lekker uitslapen.
4. Er zijn veel tekstsoorten, zoals verhalen, gedichten en betogen.
5. De NS neemt diverse maatregelen in verband met de storm. Zo rijden er in de kustprovincies minder treinen.

Opdracht
12

Lees tekst 10.

1 In de tekst staat dat een andere taal spreken goed voor je hersenen is (al. 1) en dat het je creatiever maakt, je leervermogen vergroot en het effect van dementie op de hersenen vertraagt (al. 2). Wat is het verband tussen deze stukjes in alinea 1 en alinea 2?

2 Voor wie geldt dat een andere taal spreken goed voor je hersenen is?
A Voor een team van Europese onderzoekers dat onderzoek doet naar het spreken van meerdere talen.
B Voor kinderen die aardrijkskundeles krijgen in het Engels of geschiedenisles krijgen in het Frans.
C Voor mensen die meertalig zijn opgevoed en mensen die op latere leeftijd een nieuwe taal leren of die bijhouden.

3 Door welk(e) signaalwoord(en) ben je bij vraag 2 geholpen?

4 Wat is het verband tussen alinea 3 en alinea 4?
A Opeenvolging: in alinea 3 staat wat de onderzoekers vinden en in alinea 4 wat ze er vervolgens aan gaan doen.
B Toelichting: in alinea 3 staat dat talen liefst bij andere vakken moeten worden gebruikt, en in alinea 4 staan voorbeelden: aardrijkskunde in het Engels of geschiedenis in het Frans.

5 Welk woord past bij een opsomming?
A bovendien (al. 1)
B of (al. 2)
C daarom (al. 3)
D zoals (al. 4)

Tekst 10

Goed voor het brein

[1] 'Una cerveza, por favor!' Een andere taal spreken is handig om een drankje –in dit geval een biertje –te bestellen in het buitenland. Bovendien is het goed voor je hersenen.
[2] Een team van Europese onderzoekers ontdekte dat meerdere talen spreken creatiever maakt, het leervermogen vergroot en het effect van dementie op de hersenen vertraagt. Dat geldt niet alleen voor de geluksvogels die meertalig zijn opgevoed. Ook mensen die op latere leeftijd een nieuwe taal leren –of hun vreemdetalenkennis actief bijhouden –profiteren al van de positieve effecten.
[3] Daarom moeten talen een grotere rol krijgen in het onderwijs, vinden de onderzoekers. Liefst ingebed in andere vakken, zodat de leerlingen de vreemde talen ook geregeld actief toepassen; dat vergroot volgens de onderzoekers het effect.
[4] Aardrijkskundeles in het Engels dus –zoals bij scholen voor tweetalig onderwijs al gebeurt –of geschiedenisles in het Frans. Welke talen je kiest, maakt niet veel uit, maar hoe meer talen je leert en hoe beter je die beheerst, hoe groter de voordelen voor het brein.

Naar: Psychologie Magazine, januari 2010

Hoofdstuk 5

Tekstsoorten

Een schrijver wil met zijn tekst een **doel** bereiken, bijvoorbeeld dat de lezer iets nieuws leert of dat de lezer plezier beleeft aan de tekst. De **tekstsoort** past bij het doel. In een **instructie** staat bijvoorbeeld hoe je iets moet doen en met een **gedicht** laat de schrijver jou genieten van zijn tekst.

- Een **artikel** is een stuk tekst in een krant of tijdschrift waarin de schrijver zijn lezers informatie geeft over een onderwerp. Hij geeft bijvoorbeeld achtergronden bij het nieuws, beschrijft een ontdekking of vertelt iets over een land.
- In een **betoog** probeert de schrijver lezers te overtuigen van zijn mening. Hij geeft zijn *standpunt* over een onderwerp en vertelt ook waarom hij dat standpunt heeft.
- In een **verslag** staat wat er is gebeurd, wat iemand heeft gehoord, gezien of gelezen. Een verslag kan gaan over een excursie, een proefje of experiment of een boek.

Opdracht
13

Uit wat voor tekstsoort komen de zinnen? Kies voor elke zin uit: artikel, betoog of verslag.

1 Tijdens de rondleiding hebben we vragen gesteld over de vroegere bewoners.
2 De inkomensverschillen zijn erg groot, blijkt uit onderzoek.
3 In dat gebied zijn onlangs verschillende nieuwe insectensoorten ontdekt.
4 Ik vind dat ook de leerlingen hun mening moeten kunnen geven.
5 Gelukkig hadden we een zaklamp mee, want het was pikkedonker.
6 De contributie moet lager worden, want jongeren krijgen maar een paar euro zakgeld.

Opdracht
14

Lees tekst 11. Het is een deel van een verslag van een experiment.

1 Waar kun je aan zien dat het een verslag is?
A Er staat wat er gebeurde, met een conclusie erbij.
B Het gaat om achtergronden bij wat gebeurt.
C In de tekst wordt een standpunt gegeven.
2 Aan welke twee woorden kun je een chronologische volgorde zien?
3 Wat is de conclusie van het experiment?

Tekst 11

Verslag experiment

(1) Eerst hebben we een laagje olie in het glas geschonken. (2) Daarna hebben we water toegevoegd en tot slot een laagje stroop.
(3) Olie mengt niet met water en stroop, en water en stroop mengen slecht. (4) Daarom bleven de drie vloeistoffen gescheiden. (5) Omdat olie, water en stroop niet even zwaar zijn, kreeg je verschillende lagen boven elkaar. (6) De stroop zakte door het laagje water en olie naar de bodem, want stroop is het zwaarst. (7) Omdat olie de lichtste vloeistof is, bleef deze bovenaan in het glas op het water drijven.
(8) Na het mengen van de drie vloeistoffen ontstaan er dus drie gescheiden lagen.

Naar: www.proefjes.nl, op 27 januari 2016

Hoofdstuk 6

Tekst en beeld

Bij een tekst staan vaak afbeeldingen ofwel **illustraties**. Soms zegt een **bijschrift** iets extra's over de afbeelding.

- Op een **foto** of **tekening** is iets uit de tekst afgebeeld.
- In een **schema** staan gegevens op een manier waarop je makkelijk kunt zien hoe iets in elkaar zit of wat er gedaan moet worden.
- In een **grafiek** of **diagram** zijn cijfers door middel van bijvoorbeeld lijnen of staven weergegeven. Daardoor zie je bijvoorbeeld makkelijk verschillen of veranderingen.
- Een **tabel** is een verzameling gegevens, die overzichtelijk in vakjes staan. In een tabel staan vaak getallen.
- Op een **landkaart** bij een tekst kun je zien waar een plaats, provincie of land ligt. Zo'n kaart wordt ook wel gebruikt om te laten zien welke steden de meeste inwoners hebben, welke gebieden de meeste energie leveren enzovoort.

Opdracht
15

Lees tekst 12.

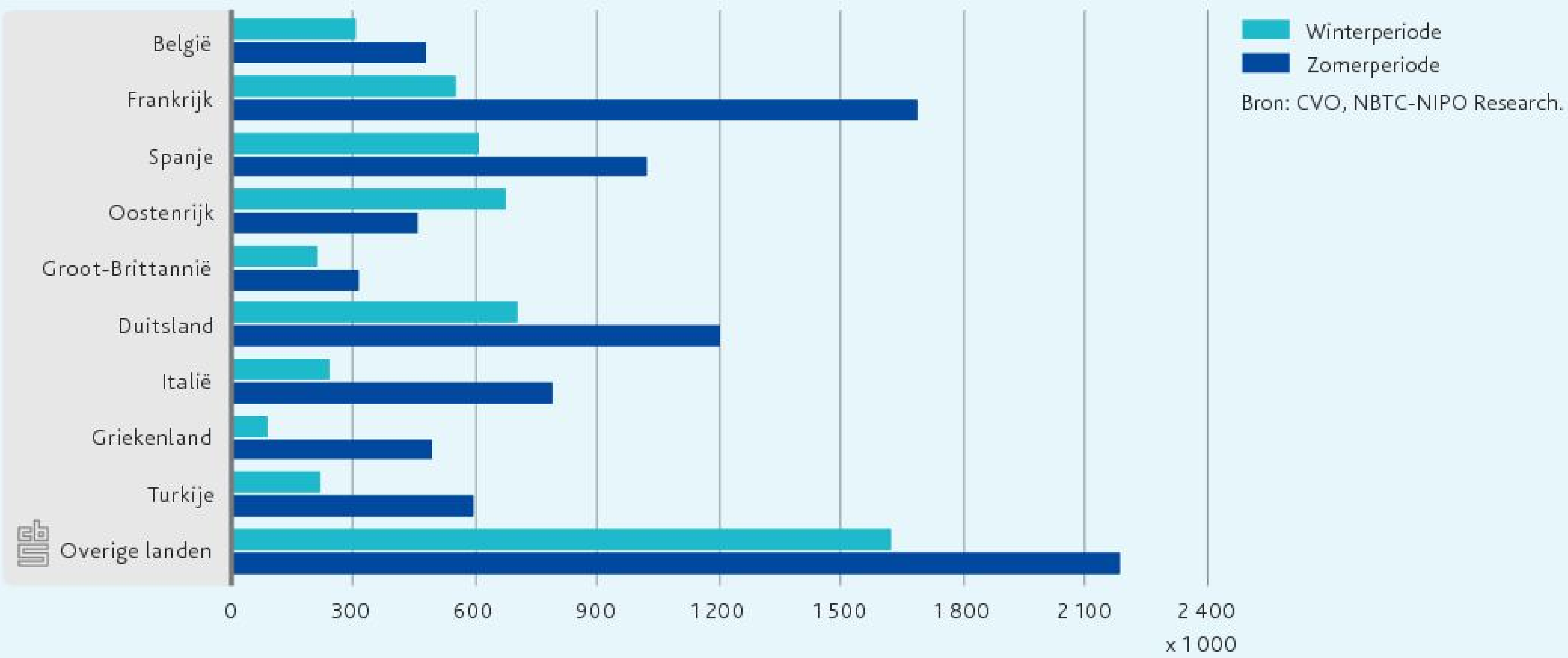
1 Welke bewering klopt?
A De belangrijkste vakantiebestemming in de zomer is Frankrijk.
B De meeste vakanties naar de Verenigde Staten zijn lange vakanties.
C De vakantielanden Duitsland en Spanje worden minder populair.

Bekijk de grafiek. Onder de grafiek (op de x-as) staat het aantal vakantiegangers maal 1000. Links (op de y-as) staan de vakantielanden.

2 In welk land komen meer vakantiegangers in de winter dan in de zomer?
3 Naar welk land uit de grafiek gaan Nederlanders in de zomer het minst op vakantie?
4 Hoeveel mensen gingen er in 2013 in de zomer op vakantie naar Turkije?

Tekst 12

Vakantiebestemmingen

De meeste lange buitenlandse vakanties voor Nederlanders vallen in de zomerperiode. Voor hun lange vakanties blijven Nederlanders het liefst binnen Europa. Frankrijk is het meest favoriete land. Hoewel dit land de laatste jaren iets minder populair wordt, wordt hier nog steeds 15% van de lange vakanties doorgebracht. Na Frankrijk zijn Duitsland (13%) en Spanje (11%) in trek. Daarna volgen Oostenrijk, Italië en Turkije. De belangrijkste zonbestemmingen zijn Spanje, Italië, Turkije en Griekenland. In de winter is Oostenrijk favoriet. Buiten Europa zijn de Verenigde Staten het meest bezochte vakantieland.

Naar: CBS Toerisme 2014

Grammatica > zinsdelen

Hoofdstuk 1

Zinsdelen

Een zin heeft verschillende **zinsdelen**. Een zinsdeel is één woord of een groepje woorden dat bij elkaar hoort.

Een heel zinsdeel kun je verplaatsen in een zin. Binnen het zinsdeel blijven de woorden in dezelfde volgorde staan. In de voorbeelden staan streepjes tussen de zinsdelen.
– *Deze sportman / geeft / zijn kinderen / elke dag / twee gezonde appels.*
– *Elke dag / geeft / deze sportman / zijn kinderen / twee gezonde appels.*
– *Twee gezonde appels / geeft / deze sportman / zijn kinderen / elke dag.*
– *Geeft / deze sportman / zijn kinderen / elke dag / twee gezonde appels?*

Opdracht 1

Verdeel de zinnen in zinsdelen.
1 Mila en Sem hebben de dag voor de vrijmarkt hun oude spullen klaargezet.
2 Achter de sportvelden laten mensen vaak hun hond uit.
3 Die instelling verzamelt één keer in de maand bij het afvalscheidingstation kapotte mobieltjes voor hergebruik.

Opdracht 2

Noteer het aantal zinsdelen van de zinnen.
1 De Japanse taal gebruikt twee schriftsoorten naast elkaar.
2 Drones veroorzaken tijdens hun vlucht soms ernstige ongelukken.
3 Auto's, fabrieken en kachels vervuilen de lucht in China.
4 In Rotterdam krijgen fietsers bij regenweer sneller een groen stoplicht.
5 Laatst kocht een meisje in één keer drie kilo drop.
6 Zo'n honderd schaapherders hoeden in Nederland een schaapskudde.

Hoofdstuk 1

Persoonsvorm

In een zin staan een of meer werkwoorden. Eén daarvan is de **persoonsvorm** (pv). De persoonsvorm verandert als de zin in een andere tijd wordt gezet, of als de zin enkelvoud of meervoud wordt:
– De jongen *moet* een fiets repareren. (tegenwoordige tijd)
– De jongen *moest* een fiets repareren. (verleden tijd)
– Twee jongens *moeten* een fiets repareren. (meervoud)

Als je de persoonsvorm niet kunt vinden, kun je ook van de zin een ja/nee-vraag maken. De persoonsvorm komt dan vooraan te staan:
– *Moest* de jongen een fiets repareren?

Opdracht
3

In welke vorm staat de persoonsvorm van de zinnen? Kies A, B, C of D.
A tegenwoordige tijd – enkelvoud
B tegenwoordige tijd – meervoud
C verleden tijd – enkelvoud
D verleden tijd – meervoud

1 De accu van de laptop was al binnen een paar dagen kapot.
2 Een man leek na zeventien operaties eindelijk op barbiepop Ken.
3 Het woord 'vulkaan' komt van de Romeinse god van het vuur Vulcanus.
4 Sommige eigenaren geven zelfs doping aan hun dier.
5 Verkopers hebben al snel dollartekens in hun ogen.
6 Door de gladheid gingen tientallen fietsers onderuit.

Opdracht
4

Schrijf de persoonsvorm van de zinnen op. Controleer welk werkwoord de persoonsvorm is door er enkelvoud of meervoud van te maken.

1 Op Schiphol moet je zelf je bagage inchecken.
2 Bij een overstroming kunnen giftige stoffen uit fabrieken in de natuur komen.
3 De prijs van dat abonnement wordt volgend jaar verhoogd.
4 Een paar bezoekers zijn onwel geworden tijdens het concert.
5 De overvliegende ganzen maakten een keffend geluid.
6 De club heeft juichend de overwinning gevierd.

Opdracht
5

Schrijf de persoonsvorm van de zinnen op. Controleer welk werkwoord de persoonsvorm is door de zin van tijd te veranderen.

1 Nathalie heeft haar ouders herhaaldelijk gesmeekt om een nieuwe jas.
2 Bij handbal mag je maar drie passen doen met de bal in je hand.
3 Door de val is Eva's fiets flink beschadigd.
4 Hoeft een 13-jarige geen identiteitsbewijs bij zich te hebben?
5 Jurre heeft wel twintig uitnodigingen voor zijn verjaardag verstuurd.
6 Nathan en Louise hadden best naar de film kunnen gaan.

Hoofdstuk 1

Onderwerp

Het **onderwerp** (ow) in een zin geeft aan wie of wat iets 'doet'. Het onderwerp hoeft niet actief te handelen, het kan ook iets 'ondergaan': *de vaas* staat op tafel; *de fiets* heeft vijf versnellingen; *bloemen* bloeien.

- Het onderwerp bestaat uit een of meer woorden.
- Het onderwerp kan enkelvoud of meervoud zijn. Dat zie je aan het onderwerp zelf, en ook aan de persoonsvorm.
- Het onderwerp kan op verschillende plekken in de zin staan. Meestal staat het naast de persoonsvorm. Bijvoorbeeld:
  – *Wai* (ow) schrijft (pv) een verhaal op haar tablet.
  – Overal in de kamer liggen (pv) *Sandra's kledingstukken* (ow).

Opdracht
6

Noteer het onderwerp van de zinnen.

1 Een aardige leraar reageert vaak met humor op problemen.
2 Hebben de woorden *explosie* en *applaus* dezelfde oorsprong?
3 Op het einde werd de finale erg spannend.

4 Joris neemt altijd pilletjes tegen wagenziekte.
5 De brandweerlieden arriveerden binnen tien minuten.
6 Rechts naast de sporthal speelt een klein jongetje.

Opdracht
7

Noteer het onderwerp van de zinnen. Zet erachter of het *enkelvoud* (enk) of *meervoud* (meerv) is.

1 Door de bombardementen stortte het gebouw volledig in.
2 Makers van een glossy fotoshoppen de modellen in hun blad.
3 Heet de aardappelsoort bintje zo vanwege de Friese Bintje Jansma?
4 Tijdens het noodweer sloeg bij verschillende huizen de bliksem in.
5 Aan de rechterkant van de weg staat een lange rij populieren.
6 In Griekenland vieren mensen niet hun verjaardag maar hun naamdag.

Hoofdstuk 2

Werkwoordelijk gezegde

Het zinsdeel **werkwoordelijk gezegde** (wg) zegt wat iemand doet of wat er gebeurt. Bij het werkwoordelijk gezegde horen:

- de persoonsvorm en de andere werkwoorden in een zin
- het woord *te* als het voor een werkwoord staat
- de woorden *aan het* als ze voor een werkwoord staan
- beide delen van een gesplitst werkwoord (bijvoorbeeld *zwaait uit*, want het hele werkwoord is *uitzwaaien*)

Voorbeelden:

– Julia *vangt* een bal.
– Stijn *zal* de bal *gaan stoppen*.
– Kars *lijkt* de bal *te raken*.
– De jongens *zijn* buiten *aan het voetballen*.
– De doelman *houdt* de bal *tegen*.

Als de tijd verandert of als het onderwerp enkelvoud of meervoud wordt, verandert alleen de persoonsvorm. De andere werkwoorden van het werkwoordelijk gezegde veranderen niet.

Opdracht
8

Noteer het werkwoordelijk gezegde van de zinnen.

1 De Consumentenbond heeft voedingsmiddelen getest.
2 Aan ons eten voegen fabrikanten allerlei stoffen toe.
3 Een aantal van die stoffen bevat noodzakelijke middelen.
4 Zonder bindmiddel kunnen melkfabrieken bijvoorbeeld geen vla maken.
5 Brood moet met gist een tijdje rijzen.
6 Kleurstoffen en zoetstoffen mogen in het algemeen wel ontbreken.

Opdracht
9

Noteer het aantal werkwoorden van het werkwoordelijk gezegde.

1 Elk jaar zien we allerlei nieuwe rages.
2 Volwassenen hebben massaal kleurboeken aangeschaft.
3 Het publiek gaat zelfs knutselen met een sok.
4 In de winkels liggen steeds andere kraaltjes, ringetjes en elastiekjes.
5 Wilde niet iedereen hebben meegedaan aan de ‘eenwielerchallenge’?
6 Wat zullen mensen binnenkort weer gaan verzinnen?

Hoofdstuk 3

Lijdend voorwerp

De meeste zinnen hebben de zinsdelen *onderwerp* en *gezegde*. Sommige zinnen hebben ook een **lijdend voorwerp** (lv). Met het lijdend voorwerp gebeurt iets, het 'ondergaat' wat het onderwerp doet:
– Bart graaft een kuil → *een kuil* wordt gegraven
– De speler roept de grensrechter → *de grensrechter* wordt geroepen
– De leraar vertelt een verhaal → *een verhaal* wordt verteld
– Martin gooit zijn jas op de kapstok → *zijn jas* wordt gegooid

Opdracht 10

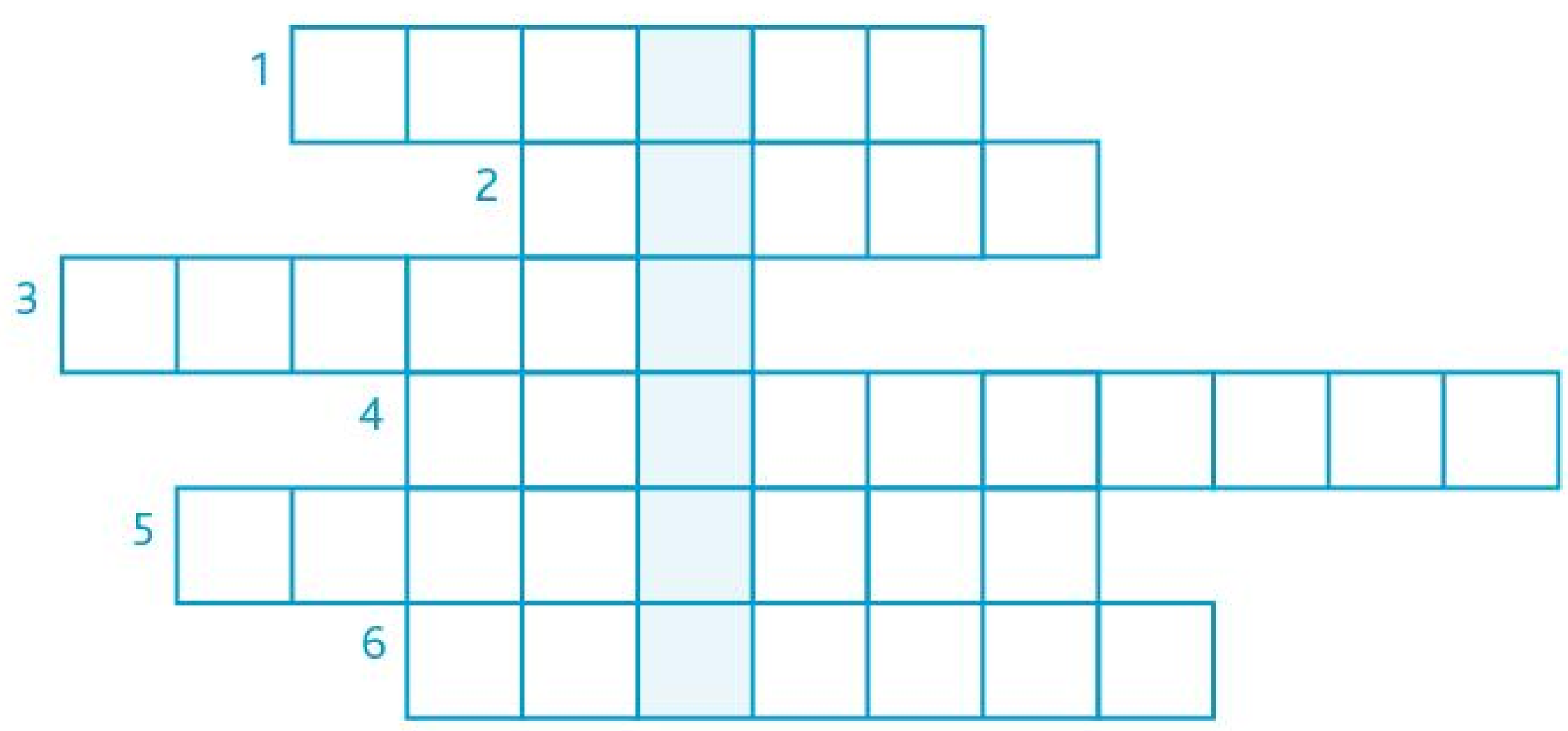
Met wat of wie gebeurt iets in de zin? Noteer het lijdend voorwerp.

1 Bram strooit elke dag voer in de volière.
2 Bij het stadhuis wil het ontvangstcomité de koning verwelkomen.
3 De vereniging Natuurmonumenten beschermt natuurgebieden.
4 Op St. Patrick's Day dragen Ieren groene kleren.
5 Een bloeddonor zal regelmatig bloed afstaan.
6 Heeft de scheidsrechter de spelers al twee keer gewaarschuwd?

Opdracht 11

Neem de puzzel over. Vul het lijdend voorwerp in, maar laat het lidwoord weg. Noteer het woord uit de blauwe vakjes.

1 Denen gooien op oudejaarsdag borden kapot.
2 De muzikant kan de piano geen dag missen.
3 Misschien krijgen we op school binnenkort Japans.
4 Zou de duurste koffie ter wereld werkelijk kattenpoep bevatten?
5 Bladeren kun je met een microscoop onderzoeken.
6 Twee keer per week brengt Steven folders rond.

Hoofdstuk 4

Naamwoordelijk gezegde

Het gezegde van een zin zegt wat het onderwerp (iemand of iets) doet of wat er gebeurt. In een *werkwoordelijk gezegde* staan alleen werkwoorden. In een **naamwoordelijk gezegde** (ng) staat naast een of meer werkwoorden (het *werkwoordelijk deel*) ook een *naamwoordelijk deel*. Het naamwoordelijk deel ([tussen vierkante haken [...]]) bevat een zelfstandig naamwoord of een bijvoeglijk naamwoord. Het zegt iets over het onderwerp:

Hij wordt binnenkort onze nieuwe buurman.	ng: *wordt [onze nieuwe buurman]*
Zij blijkt een oplichter.	ng: *blijkt [een oplichter]*
Twee kinderen schijnen alweer ziek te zijn.	ng: *schijnen [ziek] te zijn*
Is het weer de hele week mooi gebleven?	ng: *is [mooi] gebleven*

Let op: woordjes als 'binnenkort', 'alweer' en 'de hele week' horen niet bij het naamwoordelijk gezegde.

Een van de werkwoorden in het naamwoordelijk gezegde is een vorm van een *koppelwerkwoord*. Er zijn negen koppelwerkwoorden: *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, dunken, vóórkomen*.

Opdracht 12

Noteer het werkwoordelijk deel en het naamwoordelijk deel van het gezegde. Zet het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

1. Dat materiaal heet milieuvriendelijk.
2. Het hele weekend bleven de golven erg hoog.
3. Het nieuwe meisje blijkt Kevins zus.
4. Die extra uitleg schijnt volstrekt overbodig.
5. Dat team wordt de nieuwe wereldkampioen.
6. Is die presentator erg bekend?

Opdracht 13

Noteer het gezegde van de zin. Zet erachter of het een werkwoordelijk gezegde (wg) of een naamwoordelijk gezegde (ng) is.
Zet bij een ng het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken.

1. Zwemmen schijnt een gezonde sport te zijn.
2. Vanmiddag zal ik de oude kleding wegbrengen.
3. Ze hebben gelopen tot in Amsterdam.
4. Haar zus wordt later huisarts.
5. Tijdens de storm waren veel mensen behoorlijk bang.
6. Heb je wel aan de sleutels gedacht?

Hoofdstuk 5

Meewerkend voorwerp

Aan wie je iets geeft (of zegt) of *voor* wie iets is, noem je het **meewerkend voorwerp** (mv) in een zin.
– De penningmeester stuurt *aan alle leden* een mailtje.
– Zijn die schoenen veel te groot *voor hem*?
– Ze gaf een bos bloemen *aan haar moeder*.
– Lieke vraagt *aan Thijs* een kauwgumpje.

Bij het meewerkend voorwerp staat niet altijd *aan* of *voor*. Meestal kunnen *aan* of *voor* bij een meewerkend voorwerp worden weggelaten. Als *aan* of *voor* wordt weggelaten, kan de volgorde van de zin veranderen.
– De penningmeester stuurt *alle leden* een mailtje.
– Zijn die schoenen *hem* veel te groot?
– Ze gaf *haar moeder* een bos bloemen.
– Lieke vraagt *Thijs* een kauwgumpje.

Opdracht
14

Noteer het meewerkend voorwerp uit de zin. Let op: er staat niet altijd *aan* of *voor* in de zin.
1 De zakenman schonk de club een flink bedrag.
2 Het meisje geeft ook een colaatje aan haar vriendin.
3 Zou Liv haar moeder toestemming hebben gevraagd?
4 Hij schept zijn vader een bord macaroni op.
5 Heel wat mensen geven verkopers van de straatkrant een paar euro.
6 De ober schonk alle gasten een glaasje fris of wijn in.

Opdracht
15

Noteer van de zinnen de persoonsvorm (pv), het onderwerp (ow), het werkwoordelijk gezegde (wg), het lijdend voorwerp (lv) en het meewerkend voorwerp (mv). Let op: niet alle zinnen bevatten alle zinsdelen.
1 De fan heeft zijn idool een handtekening gevraagd.
2 Levert de toets voor veel leerlingen stress op?
3 Meeuwen eten wormen, insecten en ook afval van mensen.
4 In de vergadering zal de voorzitter deze spreker als eerste het woord geven.
5 Siem leent Jordan voor één keer zijn nieuwe fiets.
6 Had iemand de spelregels niet even aan haar kunnen uitleggen?

Hoofdstuk 6

Bijwoordelijke bepaling

Een **bijwoordelijke bepaling** (bwb) geeft meer informatie over het gezegde of over de hele zin. De bijwoordelijke bepaling geeft antwoord op vragen als *wanneer* en *waar* iets gebeurt. Een zin kan meer bijwoordelijke bepalingen hebben.
– Waar? We overnachten *op een camping*.
– Wanneer? De cursus begint *volgende week*.
– Waarheen? Ze gaan *naar het strand*.
– Waardoor? *Door een stroomstoring* rijden de treinen niet.
– Waarom? *Vanwege haar hekel aan stank* gaat ze niet mee naar de dierentuin.
– Hoe? Hij monteert de kast *met een schroevendraaier*.

Een bijwoordelijke bepaling blijft over nadat je het onderwerp, gezegde, lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp hebt bepaald.

Opdracht 16

Noteer op welke vraag de (schuingedrukte) bijwoordelijke bepaling antwoord geeft. Kies uit: *hoe, waar, waardoor, waarheen, waarom* en *wanneer*.

Voorbeeld:
– Hij eet *met mes en vork*.
Antwoord: *Hoe?*

1 De trainer stuurde de hele groep *naar het andere veld*.
2 *Door een ontstoken oog* kon ze haast niets zien.
3 De bergbeklimmer vertelde zijn belevenissen *met veel bravoure*.
4 Nicky plaatste alle foto's *op een betrouwbare website*.
5 *Vanwege zijn hoogtevrees* klimt hij niet op de hoge ladder.
6 Beginnen je tennislessen *volgende week vrijdag*?

Opdracht 17

Schrijf de bijwoordelijke bepaling(en) uit de zinnen op.
1 In Spanje is paella een bekend gerecht.
2 Door haar slechte geheugen vergeet ze steeds haar pincode.
3 Ging de hele klas op de fiets naar de dependance?
4 Met een rood hoofd vertelt hij zijn vriendin de waarheid.
5 Is de drogisterij wegens familieomstandigheden gesloten?
6 De koster steekt voorzichtig de kaarsen aan.

Opdracht 18

Noteer van de zinnen onderwerp, werkwoordelijk of naamwoordelijk gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp en de bijwoordelijke bepaling(en). Als er een ng is, zet dan het naamwoordelijk deel tussen vierkante haken [...]. Let op: niet elke zin bevat alle zinsdelen.
1 Maja zit 's avonds urenlang naar de sterren te staren.
2 Op die plek staat in de zomer altijd een ventilator vanwege de hitte.
3 Is die appeltaart van Daniëlle erg lekker geworden?
4 Zullen de toeristen in Zuid-Afrika leeuwen, neushoorns en zebra's zien?
5 Een paar klasgenoten hebben hem een cadeaubon gegeven.
6 In Zwitserland blijft waterkracht nog steeds een belangrijke energiebron.

Grammatica > woordsoorten

Hoofdstuk 1

Zelfstandig naamwoord

Een **zelfstandig naamwoord** (zn) is een woord voor een mens, dier, plant, ding of gevoel. Voor een zelfstandig naamwoord kun je vaak een lidwoord zetten.

Een **concreet zelfstandig naamwoord** noemt iets wat je kunt 'aanraken': boek, gebouw, hersenen. Een **abstract zelfstandig naamwoord** noemt iets wat je niet kunt 'aanraken': liefde, jaar, taal.

Opdracht
1

Noteer de zelfstandige naamwoorden uit de zinnen. Onderstreep de abstracte zelfstandige naamwoorden.

1 In de krant staat een meisje met een bijzonder talent.
2 Deze dame kan op haar handen staan.
3 Ze is ook goed in een andere sport.
4 Met haar voeten kan ze boogschieten.
5 Ze doet nu een combinatie van beide vaardigheden.
6 Die categorie komt nog niet voor bij wedstrijden.

Hoofdstuk 1

Lidwoord

Er zijn drie **lidwoorden**: *de*, *het*, *een*. Een lidwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord. *De* en *het* zijn een **bepaald lidwoord**, *een* is een **onbepaald lidwoord**.

Bij een bepaald lidwoord is duidelijk wie of wat je precies bedoelt: *de* buurman (mijn buurman aan de linkerkant), *het* boek (dat ik laatst in de bieb had geleend). Het onbepaalde lidwoord *een* gebruik je als je geen bepaald(e) persoon of ding bedoelt: daar loopt *een* man (je weet niet wie het is).

In het woordenboek kun je opzoeken of een woord een *de*-of een *het*-woord is. In het meervoud gebruik je het lidwoord *de* of geen lidwoord. Bij een verkleinwoord gebruik je *het* (of *een*).

Opdracht
2

Vul de goede lidwoorden in: *de*, *het* of *een*.

1 … automobilist liet zijn hond uit vanuit zijn auto, met … riem uit … raampje.
2 … meisje van negen heeft … brief gekregen van … Amerikaanse president.
3 Dit jaar is … brugklaskamp na … herfstvakantie op … waddeneiland.
4 Er trekt … hoosbui over … land en er lijkt geen einde te komen aan … regen.
5 Voor … uitzicht kunnen we met … lift naar … hoogste verdieping gaan.
6 In verband met … restauratie is … Tropenmuseum … hele maand januari gesloten.

Opdracht
3

Noteer de lidwoorden uit de zinnen. Zet erbij of het een bepaald of onbepaald lidwoord is.

1 Met een achternaam die met een ‘a’ begint, ben je altijd als eerste aan de beurt.
2 Loopt daar het jongere neefje van Mehmet, die bij mijn broer in de klas zit?
3 Op het aanplakbiljet staat hoe laat het feest bij de zwemclub begint.
4 In het hoogseizoen is een kaartje duurder dan in het laagseizoen.
5 Een fietsenrek zou op deze plek handiger zijn dan een parkeergarage.

Hoofdstuk 2

Bijvoeglijk naamwoord

Een **bijvoeglijk naamwoord** (bn) zegt iets over een zelfstandig naamwoord: het *hoge* gebouw, een *aardig* meisje, de *afgebroken* tak.
Het bijvoeglijk naamwoord wordt met of zonder -*e* geschreven: de *brede* stoep / een *breed* trottoir, die *spannende* film / geen *spannend* boek.

Er komt geen -*e* achter het bijvoeglijk naamwoord:

- bij *het*-woorden waar *een* voor staat: een *vaag* verhaal, een *geldig* paspoort
- bij *het*-woorden in het enkelvoud waar geen woord voor staat, of waar een woord voor staat (koud water) als *meer*, *geen*, *genoeg*, *elk*: geen *goed* nieuws, genoeg *leuk* speelgoed, elk *zwaar* voorwerp

In alle andere gevallen komt er een -*e* achter het bijvoeglijk naamwoord.

Opdracht
4

Vul het bijvoeglijk naamwoord in.

1 Na dat … (vreselijk) voorval ging het … (normaal) leven weer snel zijn gang.
2 Een … (ongeduldig) menigte staat te dringen voor de … (populair) artiest.
3 Door zijn … (opvliegend) karakter kreeg hij een … (verschrikkelijk) ruzie.
4 Een … (vastgeroest) scharnier loskrijgen is een … (behoorlijk) karwei.
5 Het … (doorweekt) meisje was door een … (modderig) weiland gelopen.

Opdracht
5

Vul het bijvoeglijk naamwoord in. In elke zin hoort één bijvoeglijk naamwoord met -*e* en een zonder -*e*.

1 Menig … (beschermd) natuurreservaat is open voor … (betalend) bezoekers.
2 Elk … (nieuw) hoofdstuk kost het … (intelligent) meisje minder moeite.
3 Haar … (hulpbehoevend) vader geniet van elk … (aardig) gebaar.
4 Marc eet anderhalf … (opgewarmd) pasteitje en twee … (zout) stengels.
5 Hij houdt erg van … (flauw) moppen, maar niet van een … (mooi) gedicht.

Hoofdstuk 3

Persoonlijk voornaamwoord

Een **persoonlijk voornaamwoord** (pers.vnw) verwijst naar personen, dieren en dingen. Je gebruikt het in plaats van personen, dieren of dingen.

Het persoonlijk voornaamwoord kan in een zin worden gebruikt als onderwerp:
De onderzoeker denkt na. → *Hij (ow)* denkt na.
De luidruchtige supporters zijn kwaad. → *Ze (ow)* zijn kwaad.

Het persoonlijk voornaamwoord kan in een zin ook worden gebruikt als lijdend voorwerp of meewerkend voorwerp:
De conciërge zag *Ellen*. → De conciërge zag *haar (lv)*.
Erik leent *zijn klasgenoten (mv)* vaak zijn laptop. → Erik leent *hun (mv)* vaak zijn laptop.

Opdracht
6

In de zinnen is het persoonlijk voornaamwoord onderstreept. Noteer waar dit naar verwijst.

1. Omdat ze zo dichtbij woont, komt Renske altijd lopend naar school.
2. De vakkenvuller heeft het druk; hij moet nog alle pakken melk inruimen.
3. Hoewel de stewardess net het eten heeft gebracht, roept de passagier haar nu weer.
4. Gisteren waren volgens mij die twee meisjes jarig, maar niemand heeft hun een cadeau gegeven.
5. Waarom komen jullie altijd te laat, Sven en Martine?
6. Op straat speelde een klein kind helemaal alleen; het kon nog niet eens praten.

Opdracht
7

Vul een persoonlijk voornaamwoord in. Kies uit: *hen*, *hij*, *ik*, *we*.

1. De man hoopt dat … op tijd komt voor zijn vlucht.
2. '… ben mijn sleutels kwijt', zei de portier.
3. Doordat de brug openstond, kwamen … te laat.
4. Nadat ze vertrokken waren, heeft niemand … meer gezien.

Hoofdstuk 3

Bezittelijk voornaamwoord

Een **bezittelijk voornaamwoord** (bez.vnw) geeft aan van wie iets is: het verwijst naar de eigenaar. Het bezittelijk voornaamwoord staat vóór het 'bezit':
De wielrenner is *zijn* fiets kwijt. → *zijn* verwijst naar *de wielrenner.*
De buren knappen *hun* huis op. → *hun* verwijst naar *de buren.*

Het 'bezit' waar een bezittelijk voornaamwoord naar verwijst, hoeft niet altijd letterlijk eigendom te zijn. Ook bij abstracte woorden of bij een relatie kan een bezittelijk voornaamwoord staan: *haar* probleem, *mijn* moeder.

Opdracht
8

In de zinnen is het bezittelijk voornaamwoord onderstreept. Noteer waar het naar verwijst: van wie is het?

1. Samen met zijn zusje gaat de jongen naar huis.
2. Bernd, mag ik jouw pen even lenen?
3. De zangeres treedt op voor haar fans.
4. Alweer hebben Eline en ik ons afspraakje moeten afzeggen.

Opdracht
9

Vul een bezittelijk voornaamwoord in. Kies uit: *jouw*, *mijn*, *ons*, *zijn*.

1 We zullen … avontuur niet snel vergeten!
2 Aan … stem hoorde je dat hij geschrokken was.
3 Straks heb ik … eerste gitaarles.
4 'Ik heb per ongeluk … nummer gebeld', zei Arno.

Hoofdstuk 4

Zelfstandig werkwoord, hulpwerkwoord, koppelwerkwoord

Een *werkwoord* in een zin zegt vaak wat iemand of iets doet of wat er gebeurt: hij *fietst*, het *stormt*.

Een **zelfstandig werkwoord** (zww) staat in een zin met een werkwoordelijk gezegde. Het heeft een duidelijke, vaste betekenis, bijvoorbeeld: *lezen*, *drinken*, *hockeyen*.

Een **hulpwerkwoord** (hww) kan niet alleen in een zin voorkomen. Het 'helpt' om het gezegde te maken. Als in een zin meer dan één werkwoord staat, is de persoonsvorm altijd een hulpwerkwoord. Hulpwerkwoorden zijn onder andere: *hebben*, *zijn*, *worden*, *kunnen*, *moeten*, *zullen*, *willen*.

Een **koppelwerkwoord** (kww) staat in een zin met een naamwoordelijk gezegde: zij *is* kampioen; hij is ziek *geworden*. Er zijn negen koppelwerkwoorden: *zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, dunken, vóórkomen*.

Opdracht
10

Schrijf de werkwoorden uit de zinnen op. Noteer of het een zelfstandig werkwoord of een hulpwerkwoord is.

1 Een paar jongens van 14 hebben een taakstraf gekregen.
2 Ze waren op een politieauto geklommen.
3 De agenten boden net aan iemand hulp.
4 Toen konden de jongens op het dak van de auto kruipen.
5 Gelukkig beschadigden ze de politieauto niet.
6 Voor straf moeten de jongens de auto wassen.

Opdracht
11

Schrijf de werkwoorden uit de zinnen op. Noteer of het een koppelwerkwoord of een hulpwerkwoord is.

1 Tijdens de ochtendspits zijn de treinen meestal overvol.
2 Melchior wil later gitarist worden in een populaire band.
3 De man met die krullende snor zal je wel bekend voorkomen.
4 Voor veel leerlingen bleek de toets Frans behoorlijk pittig.
5 Zou Jerry ook na de vakantie onze klassenvertegenwoordiger blijven?
6 Over zijn prestaties in Oranje was de spits niet tevreden.

Hoofdstuk 5

Aanwijzend, vragend en onbepaald voornaamwoord

Een **voornaamwoord** komt in de plaats van een zelfstandig naamwoord en verwijst ernaar. Er zijn verschillende soorten voornaamwoorden, zoals het aanwijzend, het vragend en het onbepaald voornaamwoord.

Een **aanwijzend voornaamwoord** (aanw.vnw) wijst iemand of iets aan. Het aanwijzend voornaamwoord kan met of zonder zelfstandig naamwoord in een zin staan: Wil je mij *dat schaaltje* aangeven? Wil je mij *dat* aangeven?
Aanwijzende voornaamwoorden zijn: *deze, die, dit, dat, zulk(e), zo'n, dergelijk(e), zelf, hetzelfde, dezelfde*. Je gebruikt *zo'n* in het enkelvoud en *zulke* in het meervoud: *zo'n* auto, *zulke* schoenen.

Een **vragend voornaamwoord** (vr.vnw) vraagt naar een persoon, ding, of handeling: *Wie* loopt daar? *Wat* ligt daar? *Welk* boek lees je? *Wat voor* kleur haar heeft ze? *Wat* ga je doen? Een vragend voornaamwoord hoeft niet altijd in een vraagzin te staan: Hij vraagt *wie* zijn pen heeft gezien. Je kunt er dan wel een vraag van maken: *Wie* heeft zijn pen gezien? Vragende voornaamwoorden zijn: *wie, wat, welk(e), wat voor (een)*.

Een **onbepaald voornaamwoord** (onbep.vnw) wijst naar iemand of iets, maar zegt niet precies naar wie of wat: *Iemand* vroeg de weg aan haar. Heeft hij *iets* tegen jou gezegd? Enkele onbepaalde voornaamwoorden zijn: *iemand, iets, iedereen*.

Opdracht
12

Is het onderstreepte woord een aanwijzend, een vragend of een onbepaald voornaamwoord?

1 Zullen we deze oude kleren maar weggooien?
2 De journalist weet al welke partij de verkiezingen gaat winnen.
3 Er belde net iemand aan de deur.
4 Kimber haalt net zulke grapjes uit als Timo.
5 Volgens mij zit hem iets dwars.
6 Wie heeft het nieuws in de krant gelezen?

Opdracht
13

Noteer de aanwijzende, vragende en onbepaalde voornaamwoorden en zet de soort erachter: aanw.vnw, vr.vnw of onbep.vnw.

1 Heeft iemand mijn gymschoenen met witte zolen gezien?
2 Hij vroeg me wat voor instrument ik bespeelde.
3 In deze klas draagt iedereen kleren van hetzelfde merk.
4 Die mensen houden niet van dergelijke tv-programma's.
5 Wie gaat er straks mee naar de bieb?
6 Dat geintje komt hem duur te staan!

Hoofdstuk 6

Voorzetsel

Een **voorzetsel** (vz) zegt in een zin vaak iets over:
- de plaats of richting: *in* de keuken, *achter* de kast, *via* de Kerkstraat, de berg *op*.
- de tijd: *over* een week, *tijdens* zijn afwezigheid, *na* de pauze.
- de reden of oorzaak: *wegens* ziekte, *door* de drukte.

Een voorzetsel staat in een zinsdeel met een zelfstandig naamwoord of een voornaamwoord: *naast het huis*, *van mijn zus*, *bij hem*, *met jullie*.

Opdracht
14

Noteer de voorzetsels uit de zinnen.
1 Op de Domtoren in Utrecht heb je een prachtig uitzicht.
2 We gaan naar een nieuw gebouw na de vakantie.
3 Door de drukte op straat botst de vrouw tegen iemand aan.
4 Janet haalt haar portemonnee uit het zijvak van haar rugzak.
5 We vertrekken over een week met de hele familie.
6 Meestal rijden we niet over de snelweg tijdens de spits.

Opdracht
15

Vul een voorzetsel in. Kies uit: *aan*, *door*, *met*, *na*, *naar*, *op*, *van*, *vanwege*.
Je mag elk woord maar één keer gebruiken.
1 Het Australische meisje Jorja wordt langzaam doof … een ziekte.
2 Ze wil al jaren dolgraag … een concert van Taylor Swift.
3 … haar ziekte kan ze niet lang meer wachten.
4 De zus … Jorja plaatst een bericht … Facebook.
5 Al snel geeft iemand kaartjes … de zusjes en bezoeken ze het concert.
6 … het concert verrast Taylor Swift hen … een ontmoeting.

Hoofdstuk 6

Bijwoord

Een **bijwoord** (bw) vult de informatie aan die het werkwoord in een zin geeft. Het werkwoord in de zin zegt wát er gebeurt en het bijwoord zegt wanneer, waar of hoe het gebeurt: *vroeg* vertrekken, *beneden* komen, *blij* kijken.
Een bijwoord kan ook meer zeggen over een bijvoeglijk naamwoord: een *heel* aardig meisje, een *bijzonder* moeilijke opgave.

Voorbeelden:
– Mijn nicht kan *prachtig* schilderen.
– Jullie hebben het proefwerk *slecht* voorbereid.
– *Binnenkort* gaat zijn zus naar Chicago emigreren.

Opdracht
16

Wat zegt het bijwoord: *waar, wanneer* of *hoe* gebeurt het? Noteer het bijwoord en het vraagwoord dat erbij past.
1 Hij denkt diep na over het probleem.
2 Buiten is het koud door de snijdende wind.
3 We zijn gisteren naar de schouwburg geweest.
4 Is de dodo allang uitgestorven?
5 De toneelspeler vertelde boeiend over zijn debuut.

Opdracht
17

Noteer de bijwoorden uit de zinnen.
1 Een paar jongens gaan straks misschien naar een gezellig cafeetje.
2 In de bioscoop draait een vreselijk enge film.
3 Wegens ernstige ziekte van de kok is het restaurant momenteel gesloten.
4 Dat uitzonderlijk mooie schilderij hangt tijdelijk hier in het museum.
5 Gelukkig worden pakketjes altijd tijdig bezorgd.

Formuleren

Hoofdstuk 1

Samenvoegen van zinnen

Zinnen kunnen aan elkaar worden gekoppeld met een **verbindingswoord**. Het verbindingswoord *verbindt* de twee stukken. Verbindingswoorden zijn *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, want, voordat, zodat, zodra*, *en*. Vóór een verbindingswoord in een zin staat bijna altijd een komma; vóór *en* staat meestal geen komma.

Voorbeeld en:
- Nadine wil graag een nieuw mobieltje. Het mag niet van haar moeder.
  Nadine wil graag een nieuw mobieltje, *maar* het mag niet van haar moeder.
- Nadine krijgt geen nieuw mobieltje. Het mag niet van haar moeder.
  Nadine krijgt geen nieuw mobieltje, *omdat* het niet mag van haar moeder.

De verbindingswoorden *maar* en *omdat* verbinden de zinnen. Voor het verbindingswoord staat een komma.

Opdracht
1

Uit welke zinnen is de zin samengesteld? Noteer de twee zinnen. Let op: soms verandert de volgorde van de woorden.

1 Karina stuurt het pakje met de post, want ze kan het niet zelf brengen.
2 Doordat de website vastliep, kon Elin niet naar de informatie zoeken.
3 Dirk wil met zijn vrienden afspreken, maar vandaag kan hij niet.
4 Nadat Jill door de stromende regen had gefietst, nam ze een warme douche.
5 Cas pakt zijn tas al in, zodat hij straks meteen kan vertrekken.
6 Moet de piccolo uw koffers naar de kamer brengen, of neemt u die liever zelf mee?

Opdracht
2

Maak van de twee zinnen één zin. Bedenk welk verbindingswoord in de zin past. Kies uit: *dus*, *en*, *maar*, *omdat*, *terwijl*, *zodra*. Let op de komma en op de volgorde van de woorden.

1 Milieuorganisaties maken gezamenlijk plannen. Er moet snel iets gebeuren aan de plasticsoep in zee.
2 Max moet vanmiddag naar de tandarts. Morgen moet hij naar de orthodontist.
3 Lara wacht al de hele dag op antwoord. Ze heeft nog geen mail ontvangen.
4 Ik borstel mijn lievelingspaard. Mijn zusje voert de pony’s.
5 Koen komt thuis. Hij zet meteen zijn favoriete muziek op.
6 Je hebt geen kaartje gekocht. Je kunt niet naar de voorstelling.

Hoofdstuk 2

Verwijswoorden *deze, die, dit, dat*

Met een **verwijswoord** kun je verwijzen naar een woord op een andere plek in de tekst. Meestal staat het verwijswoord na het woord waar het naar verwijst: *Ik ben naar* ***het museum*** *geweest dat onlangs opnieuw is geopend.*

Bij *de*-woorden gebruik je
- *deze* als het dichtbij is: *deze* club (bijvoorbeeld: *deze club waar we nu langs fietsen*, of: *Ik ben al heel lang lid van deze club*)
- *die* als het veraf is: *die* club (bijvoorbeeld: *die club aan de andere kant van de stad*)

→

Bij *het*-woorden gebruik je
- *dit* als het dichtbij is: *dit* lokaal (bijvoorbeeld: *dit lokaal waar wij nu zijn*)
- *dat* als het veraf is: *dat* lokaal (bijvoorbeeld: *dat lokaal aan het einde van de gang*, of: *dat lokaal op de tweede verdieping*)

Bij *dichtbij* en *veraf* gaat het om de *plaats* (deze boom) of om de *tijd* (dat jaar).
Met het verwijswoord *dat* kun je ook naar een hele zin verwijzen:
– *Mariëlle heeft haar huiswerk niet af* en dat zit haar niet lekker.

Opdracht
3

Noteer de verwijswoorden *deze*, *die*, *dit* en *dat* uit de zinnen en zet het woord of (het deel van) de zin erbij waarnaar het verwijswoord verwijst.

(1) Mensen kauwen graag op een goedje dat we kauwgum noemen. (2) De kauwgum die wij kennen, zit in een pakje. (3) Dat is niet altijd zo geweest. (4) Eskimo's knaagden op een stukje walvishuid dat ze in hun mond stopten. (5) En indianen hadden cocabladeren; deze stopten ze tussen hun kiezen. (6) De soort kauwgum die wij nu eten, is door Amerikanen naar Europa gebracht. (7) Die brachten kauwgum mee aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. (8) Als je op een kauwgumpje kauwt, stroomt er extra bloed naar je hersenen. (9) Dit verbetert je concentratie. (10) Bij het huiswerk maken is dat erg handig!

Opdracht
4

Vul het juiste verwijswoord in: *deze*, *die, dit* of *dat*. Noteer tussen haakjes waar het verwijswoord naar verwijst.

1 Het programma had ooit hoge waarderingscijfers, maar … zijn nu flink gedaald.
2 In de krant stond een stuk … zeer kritisch was over de plannen.
3 Mijn mobieltje doet het alweer niet, terwijl … van jou nooit hapert.
4 Dat schilderij daar is van Rembrandt en … hier is van Vermeer.
5 De kat … achter in de tuin zat, is niet van ons.
6 Die pasta van vorige week vond ik niet zo lekker, maar … is heerlijk.

Hoofdstuk 3

Verbanden tussen (delen van) zinnen

Een **signaalwoord** is een woord dat duidelijk maakt wat zinnen of delen van een tekst met elkaar te maken hebben. Signaalwoorden zijn bijvoorbeeld: *maar*, *omdat*, *want*, *dus*, *en*, *zodat*, *toen*, *terwijl*, *hoewel*, *zoals*.

Een tekst met signaalwoorden is beter te begrijpen, omdat er duidelijk staat wat het *verband* tussen de (delen van) zinnen is.

Vergelijk de voorbeeldzinnen:
1 *De trainer legde de spelregels nog eens uit. De spelers luisterden naar de mop van Gus.*
2 *De trainer legde de spelregels nog eens uit, maar de spelers luisterden naar de mop van Gus.*
3 *De trainer legde de spelregels nog eens uit, omdat de spelers naar de mop van Gus luisterden.*
4 *De spelers luisterden naar de mop van Gus. Daarom legde de trainer de spelregels nog eens uit.*

Voorbeeld 1: Je weet niets over het verband tussen de zinnen.
Voorbeeld 2: Je weet door het woord *maar* dat het gaat om een *tegenstelling*: de trainer legde de spelregels wel nog eens uit, *maar* de spelers luisterden naar de mop van Gus. Ze luisterden dus (nog steeds) niet naar de trainer.
Voorbeeld 3: Je weet door het woord *omdat* dat het gaat om een *reden*: de trainer moest de spelregels nog eens uitleggen *omdat* de spelers eerst naar de mop van Gus aan het luisteren waren in plaats van naar hem.
Voorbeeld 4: Je weet door het woord *daarom* in de tweede zin dat het gaat om een *reden*: de spelers luisterden naar de mop van Gus in plaats van naar de trainer. *Daarom* (of: *dus*) moest de trainer de spelregels nog eens uitleggen.

Opdracht 5

1 Noteer uit elke zin het signaalwoord; zin *e* heeft er twee.
2 In welke zinnen is er sprake van een reden? Noteer de nummers.
3 In welke zinnen is er sprake van een tegenstelling? Noteer de nummers.

a Keet stak de waxinelichtjes aan, want het was donker geworden.
b De vlammetjes werden weerspiegeld in het glas van de ramen en zo leek het alsof het er een heleboel waren.
c De tussendeuren had ze opengelaten, zodat ze zo de woonkamer in keek.
d Toen zag ze de passpiegel.
e Ze staarde naar haar spiegelbeeld en het leek alsof haar ogen groter werden, terwijl haar gezicht smolt.
f Het meisje opende haar mond en schreef op de beslagen spiegel.
g Hoewel de schim vaag was, kon ze zien dat het de geest van een dikker iemand was.
h De ene schim was naar de eetzaal gezweefd, dus ging Keet de andere kant op.
i ‘Ik wil geen geesten zien’, mompelde Keet en kromp in elkaar als een egel.
j Het was pikkedonker in de kamer achter de wand, maar Keet was niet bang.

Naar: Tanneke Wigersma, Spiegelmeisje. *Querido, Amsterdam 2009*

Opdracht 6

Maak de zinnen af. Achter de zinnen staat welk verband er moet komen.

1	Manon gaat straks voetballen, ….	tegenstelling
2	Fabian komt altijd te laat thuis, ….	reden
3	Vandaag was de les leuk, ….	tegenstelling
4	Ik snap de uitleg goed, ….	reden

Hoofdstuk 4

Verwijswoorden

Met een **verwijswoord** kun je verwijzen naar woorden die je eerder hebt gebruikt. Je hoeft dan het woord of de naam niet steeds te herhalen.

Verwijswoorden zijn: *hij*, *zij/ze*, *het*, *hem*, *haar*, *ze*, *hen*, *hun* en *deze*, *die*, *dit*, *dat*.

Voorbeelden:
– **Max** is verschrikkelijk moe. Hij (→ Max) heeft een partijtje squash gespeeld.
– Waar kan ik mijn **formulier** inleveren? Ik heb het (→ formulier) al ingevuld.
– **Eva** zou ook komen, maar ik heb haar (→ Eva) niet gezien.
– Hier zijn je **boeken**. Leg je ze (→ boeken) even in je kluisje?
– **Abe en Cas** weten de weg. Ik heb de route aan hen (→ Abe en Cas) uitgelegd.

Opdracht
7

Vervang in de tweede zin steeds twee groepjes woorden door een verwijswoord. Kies uit: *dat, die, hem*, *hen*, *het*, *hij*, *ze* en *zij*. Probeer zo veel mogelijk verschillende woorden te gebruiken.

1 Deze man heeft een schoenveterworm van 55 meter gezien. Deze man herkende de schoenveterworm aan zijn lengte.
2 Vier politieagenten hebben de plaats van het ongeluk afgezet met een rood-wit lint. De politieagenten hebben het rood-witte lint vastgemaakt aan de lantarenpalen.
3 Nora Jansen heeft in de bioscoop een mooie film gezien. Nora Jansen raadt de film ook aan mij aan.
4 De chef van AH is op zoek naar vakkenvullers. De chef wil de vakkenvullers tewerkstellen in het nieuwe filiaal.

Opdracht
8

Noteer waar de onderstreepte verwijswoorden naar verwijzen.

(1) De Romeinen hebben veel uitvindingen gedaan; ze hebben bijvoorbeeld ons alfabet ingevoerd. (2) Hoe zou je moeten lezen en schrijven als dat er niet was geweest? (3) Ze legden ook badhuizen aan, een soort badkamers. (4) Die hadden mensen thuis namelijk niet. (5) Ze vonden het heel normaal om samen in bad te gaan. (6) Onder het water werd vuur gestookt, waardoor dat lekker warm werd. (7) Het baden was een ritueel, dat goed was voor lichaam en geest. (8) Het badhuis had nog een functie: het was ook een plek om andere mensen te ontmoeten. (9) Vermoedelijk sprak een bezoeker met hen af. (10) Wellnesscentra zijn een soort moderne badhuizen; deze zijn tegenwoordig erg populair.

Hoofdstuk 5

Trappen van vergelijking

Je kunt dingen (of mensen) met elkaar vergelijken: een *groot* huis – een *groter* huis; de *lange* jongen – de *langste* jongen. Hiervoor gebruik je de drie **trappen van vergelijking**:

Stellende trap (aanwezig): een leuk kind	*leuk*
Vergrotende trap (meer/sterker aanwezig): een leuker kind	*leuk + -er*
Overtreffende trap (het sterkst aanwezig): het leukste kind	*leuk + -st(e)*

Een paar woorden hebben onregelmatige trappen van vergelijking:

goed – beter – best	veel – meer – meest
graag – liever – liefst	weinig – minder – minst

Opdracht
9

Vul de juiste trap in:

1	fraai	vergrotende trap	een … beeld
2	gevaarlijk	stellende trap	een … sport
3	lang	vergrotende trap	een … verhaal
4	jeugdig	stellende trap	een … uiterlijk
5	opvallend	overtreffende trap	het … resultaat
6	origineel	overtreffende trap	het … verhaal

Spelling

Hoofdstuk 3

Meervoud van woorden op -*ee* en -*ie*

Bij een woord dat eindigt op -*ee,* maak je het meervoud met -*ën* achter het woord: *idee – ideeën, fee – feeën.*

Bij een woord dat eindigt op -*ie,* spreek je het woord uit en luister je naar de klemtoon.

- Bij de klemtoon op de laatste lettergreep maak je het meervoud met -*ën: melodie – melodieën*, *knie – knieën.*
- Ligt de klemtoon niet op de laatste lettergreep, dan komt er een trema op de *e* die er al staat (*ë*) en een -*n*: *kolonie – koloniën*.

Het woord eindigt op	Meervoud maak je met	Voorbeeld
-*ee*	-*ën* erbij	*idee – ideeën* *fee – feeën*
-*ie* + klemtoon op de laatste lettergreep	-*ën* erbij	*melodie – melodieën* *knie – knieën*
-*ie* + klemtoon niet op de laatste lettergreep	trema op *e* (*ë*) + -*n* erbij	*kolonie – koloniën* *assurantie – assurantiën*

Opdracht 1

Neem het schema over. Noteer het meervoud van de woorden op de juiste plaats.

1 bacterie
2 orchidee
3 evangelie
4 fantasie
5 theorie
6 kopie
7 therapie
8 porie
9 ree
10 olie
11 trofee
12 snee

-*ën* **achter het woord**	-*n* **achter het woord en trema op** *e* (*ë*)
…	…
…	…

Hoofdstuk 4

Meervoud op *'s*

Woorden die eindigen op -*a*, -*o*, -*u*, -*i* of -*y* krijgen in het meervoud *'s*: *ski* – *ski's*.
Met alleen -*s* zou je het woord verkeerd uitspreken: *skis*, zoals *mis* of *vis*.
Het meervoud van woorden die je niet verkeerd kunt uitspreken, maak je wel met -*s*: *tantes*, *cadeaus*, *cowboys*.

Opdracht
2

Schrijf het meervoud van de woorden op. Als je het woord goed kunt uitspreken, schrijf je alleen *s*. Anders schrijf je *'s*.

1 pyjama
2 colonne
3 risico
4 procedure
5 pasfoto
6 rabbi
7 jury
8 ballerina
9 rally
10 avocado
11 ziekte
12 machine
13 menu
14 kiwi
15 paraplu

Hoofdstuk 6

Dubbele punt en aanhalingstekens

Wat iemand zegt, kan in de directe rede of in de indirecte rede staan.

Directe rede	**Indirecte rede**
Letterlijk wat iemand zegt.	Niet letterlijk wat iemand zegt.
– Aanhalingstekens – Dubbele punt (als wie het zegt ervóór staat)	In de zin staat het woord *dat*. Bij een vraag staat het woord *of*.
Sjoerd zegt: 'Ik heb een lekke band.' of 'Ik heb een lekke band', zegt Sjoerd.	Sjoerd zegt dat Taco een lekke band heeft. Sjoerd vraagt of Taco een lekke band heeft.

Opdracht
3

Zet aanhalingstekens in de zinnen. Plaats ook een dubbele punt als dat nodig is.

1 De gids legt uit Dit is het straatje van het schilderij van Vermeer.
2 Ik laat je nog weten hoe laat we vertrekken, zegt Jasper.
3 Aiden roept Schiet eens een beetje op.
4 Loek verklaart Ik heb het geld allang terugbetaald.
5 Dit is de kortste weg, beweert Judith.
6 Gisteren ben ik naar de film geweest, vertelt Naomi.

Opdracht
4

Zet de zinnen in de indirecte rede.

Voorbeeld:
Zo zet je een zin in de indirecte rede:
1 Zet het woord *dat* erbij. Is het een vraag? Zet er dan *of* bij.
2 Staat er een woord als *ik* of *wij* in de zin? Verander dat dan als de situatie dat nodig maakt (bijvoorbeeld *ik* in *hij, wij* in *zij, jullie* in *wij*). De werkwoordsvorm verandert (in het enkelvoud) ook.
3 Verander de volgorde van de zin.
– *Sep zegt: 'Ik ga zo meteen.'* → Sep zegt dat hij zo meteen gaat.
– *Stef en Janna zeggen: 'Wij vinden die film spannend.'* → *Stef en Janna zeggen dat zij de film spannend vinden.*
– Atefe vraagt: 'Willen jullie nog thee?' → Atefe vraagt of wij nog thee willen.

1 Carmen zegt: 'Ik houd niet van frisdrank met prik.'
2 'We komen nog net op tijd', roept Wout.
3 Hannah vraagt: 'Ben jij weleens in Australië geweest?'
4 Hope beweert: 'We zijn zeker voor zes uur thuis.'
5 'Ga je mee naar dat concert?', vraagt Dennis.
6 Sue houdt vol: 'Ik wist het echt niet.'

Spelling > werkwoorden

Hoofdstuk 1

Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Eén werkwoord in een zin is de *persoonsvorm*. De persoonsvorm staat in de tegenwoordige tijd als iets nu gebeurt of in de toekomst. De persoonsvorm past altijd bij het onderwerp.

De ik-vorm schrijf je zo: laat -*en* weg van het hele werkwoord (*zoeken* – ik *zoek*; *zenden* – ik *zend*).
Bij sommige werkwoorden verandert er meer:

- Soms moet een extra letter weg (*pakken* – ik *pak*) of erbij (*nemen* – ik *neem*).
- Soms verandert een letter (*schrijven* – ik *schrijf*; *kiezen* – ik *kies*).

	enkelvoud		meervoud
Het onderwerp is	ik	jij/je / hij / zij/ze / het / u	wij/we / jullie / zij/ze
Je schrijft	ik-vorm	ik-vorm + t	hele werkwoord
Voorbeeld	ik roep ik vind	jij roept hij vindt Als 'jij' of 'je' achter de persoonsvorm staat, schrijf je alleen de ik-vorm: – *roep jij?* – *vind je?*	jullie roepen zij vinden

Tip:
Weet je niet of er in de tegenwoordige tijd een -t bij de ik-vorm komt? Vul het werkwoord *lopen* in. Je hoort dan of je een -t moet schrijven:
Het is: *hij loopt* (je hoort een -t), dus ook: *hij vindt*
Het is: *loop jij?* (je hoort geen -t), dus ook: *vind jij?*

Opdracht 1

Vul de persoonsvorm tegenwoordige tijd in.

1. Tom … (krijgen) nieuwe lenzen.
2. Morgen … (verven) Lucas zijn fiets blauw.
3. … (Veranderen) het weer deze week?
4. In dat restaurant … (bereiden) een geweldige kok het eten.
5. Het wondje aan mijn vinger … (genezen) gelukkig snel.
6. Welke regels … (gelden) voor voetgangers?

Opdracht
2

Neem het schema over en vul het in.

	ik (ik-vorm)	**hij (ik-vorm + t)**	**wij (hele werkwoord)**
klauteren	*klauter (-en)*	*klauter + t = klautert*	*klauteren*
zweven	*zweef* *(v wordt f en extra e)*	*zweef + t = zweeft*	*zweven*
vragen			
schenken			
schuiven			
verliezen			
raden			
worden			

Opdracht
3

Hieronder staan zes werkwoorden. Maak met drie daarvan een zin in de tegenwoordige tijd:
– een zin met als onderwerp *ik*
– een zin met als onderwerp *jij* of *hij* of een persoon (*Sara, de fietser*)
– een zin met een onderwerp in het meervoud (*wij, jullie, zij, de jongens*)

beginnen – *blijven* – *draaien* – *schrikken* – *smeken* – *stommelen*

Hoofdstuk 2

Persoonsvorm verleden tijd: zwakke werkwoorden

In de verleden tijd verandert de persoonsvorm.
Zwakke werkwoorden kun je herkennen aan de klank in de verleden tijd. De klank verandert niet: *ik fiets* -> *ik fietste* of *wij winkelen* -> *wij winkelden*.

Zo schrijf je de **persoonsvorm verleden tijd** (pvvt) van zwakke werkwoorden:
- Bepaal de ik-vorm van het werkwoord.
- Bepaal het onderwerp van de zin.
- Zet -*de(n)* of -*te(n)* achter de ik-vorm. De juiste spelling staat in deze tabel:

	enkelvoud	**meervoud**
Het onderwerp is:	jij/je / hij / zij/ze / het / u	wij/we / jullie / zij/ze
Je schrijft:	ik-vorm + -*de* of -*te*	ik-vorm + -*den* of -*ten*
Voorbeeld:	het regende hij sleepte	wij klaagden ze maakten

Twijfel je of je de verleden tijd met -*te(n)* of -*de(n)* schrijft? Gebruik dan **'t (e) x-f(o)ksch(aa)p**:
- Schrijf -*te(n)* als de laatste letter voor de uitgang -*en* van een werkwoord een medeklinker is uit 't (e)x-f(o)k s ch(aa)p (dus: *t*, *x*, *f*, *k*, *s*, *ch* of *p*).
- Schrijf in alle andere gevallen -*de(n)*.

Opdracht
4

Welke vier werkwoorden zijn zwakke werkwoorden? De eerste letters vormen samen een woord.

1 breken
2 zagen
3 waarschuwen
4 kiezen
5 helpen
6 overwinnen
7 achtervolgen
8 kietelen

Opdracht
5

1 Neem het schema over.
2 Noteer van de woorden a t/m l de zes zwakke werkwoorden in de eerste kolom van het schema.
3 Vul het schema verder in.

a begrijpen
b betrappen
c draven
d dribbelen
e dwingen
f gedragen
g glimmen
h opschieten
i schrikken
j verhuizen
k vergroten
l zwalken

	jij/je / hij / zij/ze / het / u (ik-vorm + *-de* of *-te*)	**wij/we / jullie / zij/ze ik-vorm + *-den* of *-ten***
wiebelen	*(wiebel + -de =) wiebelde*	*(wiebel + -den =) wiebelden*
wassen	*(was + -te =) waste*	*(was + -ten =) wasten*
...	...	...

Hoofdstuk 3

Persoonsvorm verleden tijd: sterke werkwoorden

In de verleden tijd verandert de persoonsvorm.
Je kunt **sterke werkwoorden** herkennen aan de klank in de verleden tijd. Bij een sterk werkwoord verandert de klank: *ik drink* → *ik dronk* of *wij kijken* → *wij keken*. De **persoonsvorm verleden tijd** (pvvt) van sterke werkwoorden moet je onthouden; er zijn geen regels voor.
Als je twijfelt of de persoonsvorm enkelvoud op een *d* of een *t* eindigt, zet hem dan in het meervoud. De letter die je hoort, is de laatste letter van de persoonsvorm: von*d*en → von*d*; dach*t*en → dach*t*.

Opdracht
6

Zet de werkwoorden in de verleden tijd. Noteer steeds de wij-vorm.

1 beginnen
2 bijten
3 dragen
4 eten
5 fluiten
6 graven
7 lopen
8 roepen
9 snuiten
10 verliezen
11 vinden
12 wijzen

Opdracht
7

Zet de persoonsvorm in de verleden tijd. De zinnen 1, 4, 5, 9 en 10 hebben twee persoonsvormen.

1 Eerst merkt niemand het, want ik probeer heel stil te slikken.
2 Maar na een paar minuten kan ik het niet meer verbergen.
3 Mijn borst gaat steeds sneller op en neer.
4 Ik voel zweet op mijn voorhoofd en mijn keel brandt.
5 Ik moet kokhalzen en maak per ongeluk een soort jankend geluid.
6 Het hele vliegtuig kijkt naar me.
7 Vijf mensen drukken op hun belletje.

8 Een klein meisje begint te huilen.
9 Al snel staan er drie stewardessen bij mijn rij die fluisterend met elkaar overleggen.
10 Even later wordt er omgeroepen of er een dokter aan boord is.

Naar: Anna Woltz, Honderd uur nacht. *Querido, Amsterdam 2014*

Hoofdstuk 4

Voltooid en onvoltooid deelwoord

Een **voltooid deelwoord** (vd) is een vorm van het werkwoord die je gebruikt als iets is afgelopen. Een voltooid deelwoord begint vaak met *ge–* en eindigt op -*en* of op -*d* of -*t*.
Voorbeelden:

gebakken	gehaald	gewerkt
gebeten	gegooid	geboft
gelopen	gegymd	gehoopt
geslagen	geleerd	gesleept
gevonden	gepleegd	gemixt

Tips
- Er komt geen *ge–* bij het voltooid deelwoord van werkwoorden die beginnen met *ge-*, *be-*, *ver-*, *ont-*, *er-*, *her-*, *mis–* (*het is gebeurd, ik ben begonnen, hij is ontdekt*).
- Als je twijfelt of de laatste letter van het voltooid deelwoord een -*d* of een -*t* is, neem dan de verleden tijd in gedachten: haalde → gehaald; blafte → geblaft. Gebruik bij twijfel 't (e)x-f(o)k s ch(aa)p.

Een **onvoltooid deelwoord** (od) is een vorm van het werkwoord die je gebruikt als iets nog bezig is. Het onvoltooid deelwoord maak je door:
- hele werkwoord + -*d(e)* (*Luisterend* naar de radio lig ik in bed.)

Opdracht **8**

Noteer het voltooid deelwoord van de werkwoorden.

1 horen
2 bedenken
3 kosten
4 klinken
5 boffen
6 verbinden
7 schrapen
8 schuiven
9 slepen
10 feliciteren
11 handhaven
12 vouwen

Opdracht **9**

Noteer het voltooid deelwoord. Gebruik bij twijfel 't (e)x-f(o)k s ch(aa)p.

1 Op het feest hebben Kim en Raymond met elkaar gedans….
2 Hans is op de bank neergeplof… om tv te kijken.
3 De kaars is helemaal opgebran….
4 Mijn opa heeft mij een groot cadeau beloof… voor mijn verjaardag.
5 Anouk is hard naar huis gehol… om op tijd voor het avondeten te zijn.
6 Hebben Britt en Steven samen gelunch…?

Opdracht
10

Zet een onvoltooid deelwoord in de zin.
1 Vrolijk … (fluiten) fietst Katja naar huis.
2 Op zijn gemak … (kuieren) maakt Hein een wandeling door het bos.
3 … (Bibberen) van de kou staan de voetballertjes op het veld.
4 Daisy loopt … (stampen) van kwaadheid de kamer uit.
5 … (Staan) bij de keukentafel drinkt Roos van haar limonade.
6 Op de bus … (wachten) stond Pierre druk te bellen.

Hoofdstuk 5

Voltooid en onvoltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord

Met een bijvoeglijk naamwoord zeg je iets over een zelfstandig naamwoord: een *leuke* jongen, het *saaie* spel, de *spannende* wedstrijd.

Ook een voltooid of onvoltooid deelwoord kun je gebruiken als bijvoeglijk naamwoord. Als het voltooid deelwoord op *-en* eindigt, verandert het niet als je het bijvoeglijk gebruikt:
– de berg is *beklommen* de *beklommen* berg
– de schat is *verborgen* de *verborgen* schat

Er kan een *-e* achter het deelwoord op *-d* of *-t* komen als je het bijvoeglijk gebruikt:
– de fiets is *gerepareerd* de *gerepareerde* fiets
– het paadje is *geharkt* het *geharkte* paadje
– het water is *stijgend* het *stijgende* water

Opdracht
11

In welke zinnen is het bijvoeglijk naamwoord gemaakt van een voltooid of onvoltooid deelwoord? Noteer de nummers.
1 Brigit maakt het pakje met trillende handen open.
2 Door de beslagen ramen zagen we bijna niets.
3 Gwen geeft de kurkdroge bloemen water.
4 Eindelijk is het lang verwachte boek verschenen.
5 Je moet goed uitkijken bij die gevaarlijke spoorwegovergang.
6 Na de toets waren er veel ontevreden leerlingen.
7 Randy was heel blij met het bereikte resultaat.
8 De zenuwachtige patiënt maakte zich druk over de operatie.

Schema werkwoordspelling

Is het werkwoord de persoonsvorm (pv)?

Gebruik een van de volgende manieren:
1 Maak van de zin een vraag. Het werkwoord dat vooraan komt te staan, is de pv.
2 Zet de zin in een andere tijd. Het werkwoord dat verandert, is de pv.
3 Verander het getal (enkelvoud/meervoud) van de zin . Het werkwoord dat verandert, is de pv.

Ja

Tegenwoordige tijd (tt)

1 Enkelvoud:
- *ik* erbij of *jij/je* erachter: alleen de ik-vorm
- anders → ik-vorm + *t*

2 Meervoud:
- infinitief (hele werkwoord)

Verleden tijd (vt)

1 Zwak werkwoord
- enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*
- meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*

Twijfel? Gebruik **'t (e)x-f(o)ksch(aa)p.**
Kijk naar de laatste letter voor de *-en* van de infinitief:
- laatste letter in 't (e)x-f(o)ksch(aa)p → ik-vorm tt + *te*
- anders → ik-vorm tt +*de*

2 Sterk werkwoord:
- klankverandering
- zo kort en eenvoudig mogelijk
- laatste letter *-d* of *-t*? Gebruik de verlengproef.

Nee

Geen persoonsvorm

1 Voltooid deelwoord (vd):
- zwak werkwoord: laatste letter *-d* of *-t*? Gebruik de verleden tijd (vt):
  - vt op *-de* → vd met een *-d*
  - vt op *-te* → vd met een *-t*
- sterk werkwoord: laatste letters *-en*

2 Onvoltooid deelwoord (od):
- infinitief + *d*

3 Deelwoord bijvoeglijk gebruikt:
- zwak werkwoord:
  - deelwoord + *e*
  - zo kort en eenvoudig mogelijk, tenzij dat niet kan in verband met de uitspraak
- sterk werkwoord
  - deelwoord (onveranderd)

4 Infinitief

Register

Bronvermelding

Beeldresearch: Lineair, Arnhem

Foto's:
The Granger Collection/Lineair, Arnhem: p. 5, 31, 55
Beeld en Geluid, Hilversum: p. 8-9
Corbis/HH, Den Haag: p. 10-11, 89, 103, 139 l, 174 m, 234-235
iStockphoto, Calgary: p. 13, 15, 25, 139 rm, 139 r
Ray Kachatorian/Getty Images, Amsterdam: p. 17
Banana Stock: p. 18, 169
Oliver Rossi/Getty Images, Amsterdam: p. 26
Yuri Smityuk/Getty Images, Amsterdam: p. 32
C. Bömke/Picture alliance/Lineair, Arnhem: p. 35
Martin Le-May, Essex: p. 36
Ron Giling/Lineair, Arnhem: p. 38, 142 l, lm, 236
Shutterstock, New York: p. 40-41, 63, 72, 73, 79, 86, 115, 145, 158-159, 188-189, 192-199, 200-203, 224-231
Dolph Cantrijn/HH, Den Haag: p. 41r
David J Slater/Wikimedia: p. 42
Peter Steffen/Picture alliance/Lineair, Arnhem: p. 43
CAMERA PRESS/Hollandse Hoogte, Den Haag: p. 45
Philipp Brandstädter/Picture alliance/Lineair, Arnhem: p. 47
Rutger Geerling/Hollandse Hoogte, Den Haag: p. 48
EPA/ANP, Rijswijk: p. 49, 122, 237 o
Corbis: p. 56
Picture alliance/Lineair, Arnhem: p. 59, 237 b
Akg-images/Lineair, Arnhem: p. 61, 121, 139 b
Freek van Asperen/ANP, Rijswijk: p. 68
Aurora/HH, Den Haag: p. 70-71
Michiel Wijnbergh/HH, Den Haag: p. 71r, 179
Rijksmuseum, Amsterdam: p. 75
Akg/North Wind Picture Archives/Lineair, Arnhem: p. 77
Bpk/Antikensammlung, Staatliche Museen zu Berlin/Christa Begall/Lineair, Arnhem: p. 91
Algont from nl/Wikimedia: p. 93
Astrid Roox/Nationale Beeldbank, Rotterdam: p. 98
Marco de Swart/ANP, Rijswijk: p. 100-101
Guus Dubbelman/HH, Den Haag: p. 101r
Corbis/Getty Images, Amsterdam: p. 105
The New York Times/HH, Den Haag: p. 107
Remko de Waal/ANP, Rijswijk: p. 108
https://beeldbank.rws.nl, Rijkswaterstaat / Harry van Reeken: p. 110
Roos Koole/ANP, Rijswijk: p. 116
Mischa Schoemaker/ANP, Rijswijk: p. 128-129
Alamy/Image Select, Wassenaar: p. 130-131, p. 197 ro
www.buurtlink.nl: p. 131 r
Nederlandse Freelancers/ANP, Rijswijk: p. 133
www.bontvoordieren.nl: p. 134
Anais Lopez, Amsterdam: p. 137
Götz-Puppenmanufaktur Int. GmbH, Rödental: p. 138

Imageselect, Wassenaar: p. 139 lm
REX features Ltd. / Hollandse Hoogte, Den Haag: p. 142 mr
De Hypothekers Associatie B.V., Capelle aan den IJssel: p. 142 r
FrieslandCampina, Amersfoort: p. 146
Classic-Line GmbH, Gevelsberg: p. 149
Topfoto/ANP, Rijswijk: p. 151
Koen Verheijden/HH, Den Haag: p. 160-161
blog Verita's Experience: p. 161 r
Masterfile, Düsseldorf: p. 165
Letters en Plaatjes (typo)grafisch ontwerpbureau, Arnhem: 168 l
www.voedingscentrum.nl: p. 168r
Fotolia: p. 174 l
John Foxx Images: p. 174 r
Getty Images, Amsterdam: p. 181
www.lilyskitchen.co.uk: p. 187
Roen Kiewik/ Revolver, Amsterdam: p. 190-191
PA Photos Ltd/HH, Amsterdam: p. 197 lb
Sideshow - Thousand Oaks, CA: p. 197 rb
Photos 12/Alamy/Image select, Wassenaar: p. 197 lo
Plint, Eindhoven: p. 202 (Mary Heylema, *Ik en jij*), 221 (Rian Visser, *Recept voor een gedicht*)
E+/Getty Images, Amsterdam: p. 204-211, 212-219
Peter Hilz/HH, Den Haag: p. 220-223
Ian Sharp/apod.nasa.gov: p. 240
Hansen/Nationale Beeldbank, Rotterdam: p. 2-3 (online Theorie-overzicht)

Literaire teksten:
p. 192-195: Rick Riordan, *De bliksemdief* (*Percy Jackson en de Olympiërs 1*). Amsterdam, Mynx 2009
p. 196-R.J. Palacio, Wonder. Amsterdam, Querido 2014
p. 200: Saskia van der Wiel, in: Ted van Lieshout (red.), *Er zit een feest in mij*. Amsterdam, Querido 2012
p. 201: An Verstraete, in: Ted van Lieshout (red.), *Er zit een feest in mij*. Amsterdam, Querido 2012
p. 204-206: Fiona Rempt, *Omgeruild*. Houten, Van Holkema & Warendorf 2013
p. 207-208: Sjoerd Kuyper, *Hotel De Grote L*. Rotterdam, Lemniscaat 2014
p. 209-210: Tiny Fisscher, *Dat stomme boek*. Houten, Van Holkema & Warendorf 2013
p. 212-215: Dan Gemeinhart, *Naar de top*. Lemniscaat, Rotterdam 2015
p. 216-219: Herman van de Wijdeven, *Zoals het gebeurd is*. Manteau, Antwerpen 2013
p. 220: André Sollie, in: Ted van Lieshout (red.), *Ik wil een naam van chocola*. Amsterdam, Querido 2009 (p.9)
p. 222: Joke van Leeuwen, in: Ted van Lieshout (red.), *Kwam dat zien! Kwam dat zien!* Querido, Amsterdam 2008 (p. 61)
p. 224-227: Jill Hucklesby, Tot op de bodem. Houten, Van Holkema & Warendorf, 2011
p. 228-231: Marjolein Hof en Iris Kuijpers, *Als niemand kijkt*. Amsterdam, Querido 2009

LEERBOEK NEDERLANDS 6E EDITIE 1 VWO +

GEPERSONALISEERD LEREN

Bij dit boek hoort een digitale leeromgeving
met interactieve opdrachten in diverse leerroutes,
overzichtelijke dashboards en een uitgebreide toetsmodule.
Zo wordt gepersonaliseerd leren mogelijk gemaakt.

Noordhoff Uitgevers

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-88074-3

9 789001 880743